

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Prawa i Administracji

Tomasz Żal

ROZPRAWA DOKTORSKA

Egzekucja z ruchomości

*Praca doktorska napisana
pod kierunkiem naukowym
Prof. UAM dr. hab. Krzysztofa Knoppka
w Katedrze Postępowania Cywilnego
Wydziału Prawa i Administracji
UAM w Poznaniu*

Poznań 2012

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów.....	4
Wstęp.....	8

Rozdział pierwszy

Wprowadzenie do egzekucji z ruchomości.....	12
1. Rozwój egzekucji z ruchomości w Polsce.....	12
2. Egzekucja z ruchomości w systemach prawnych innych państw europejskich.....	15

Rozdział drugi

Wszczęcie egzekucji z ruchomości.....	28
1. Uwagi wstępne.....	28
2. Podstawa egzekucji.....	28
3. Sposoby wszczęcia egzekucji z ruchomości.....	38
4. Ograniczenia w egzekucji z ruchomości.....	47
4.1. Ograniczenia podmiotowe w egzekucji z ruchomości.....	47
4.2. Ograniczenia przedmiotowe w egzekucji z ruchomości.....	52
5. Zbieg egzekucji co do tych samych ruchomości.....	70
5.1. Zbieg egzekucji sądowej z inną egzekucją sądową.....	72
5.2. Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej.....	77
5.3. Zbieg egzekucji sądowej z zabezpieczeniem administracyjnym i sądowym postępowaniem zabezpieczającym	80
5.4. Zbieg egzekucji z ruchomości z egzekucją obowiązku wydania ruchomości.....	83
6. Przeszkody w prowadzeniu egzekucji z ruchomości.....	84
6.1. Wstrzymanie się z dokonaniem czynności.....	84
6.2. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego.....	89
6.3. Umorzenie postępowania egzekucyjnego.....	96
7. Egzekucja sądowa z ruchomości a egzekucja z ruchomości w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.....	106
8. Statek morski jako przedmiot egzekucji z ruchomości.....	111

Rozdział trzeci

Zajęcie.....	114
1. Zajęcie a prawa do ruchomości.....	114
2. Skutki dokonania zajęcia.....	119
3. Zajęcie ruchomości w systemach prawnych innych państw europejskich.....	121
4. Opis i oszacowanie.....	127
4.1. Opis ruchomości.....	127
4.2. Oszacowanie ruchomości przez komornika.....	128
4.3. Oszacowanie ruchomości przez biegłego.....	131
4.4. Oznakowanie zajętych ruchomości.....	134
4.5. Skarga na oszacowanie ruchomości przez komornika.....	137
5. Dozór nad zajętymi ruchomościami.....	142
5.1. Uwagi wstępne.....	142
5.2. Ustanowienie i zmiana dozorczy.....	143

5.3. Obowiązki dozorczy.....	147
5.4. Prawa dozorczy.....	157

Rozdział czwarty

Sprzedaż.....	163
1. Sprzedaż pozalicytacyjna.....	168
1.1. Sprzedaż z wolnej ręki.....	169
1.2. Sprzedaż pozalicytacyjna ruchomości nieużywanych.....	174
1.3. Sprzedaż komisowa ruchomości.....	181
2. Sprzedaż licytacyjna ruchomości.....	185
2.1. Wyznaczenie licytacji i obwieszczenie o niej.....	186
2.1.1. Termin licytacji.....	191
2.1.2. Miejsce licytacji.....	194
2.1.3. Cena wywołania.....	197
2.2. Przetarg.....	198
2.3. Przybicie.....	205
2.3.1. Forma udzielenia przybicia.....	205
2.3.2. Skarga na udzielenie przybicia.....	206
2.4. Zapłata ceny nabycia.....	210
2.4.1. Sankcja majątkowa.....	213
2.4.2. Przymusowe ściągnięcie sankcji majątkowej.....	215
2.5. Przejęcie ruchomości.....	217
2.6. Skutki nabycia prawa własności ruchomości w postępowaniu egzekucyjnym oraz tryb wydania ruchomości nabywcy	220

Rozdział piąty

Koszty egzekucji z ruchomości.....	224
1. Zagadnienia ogólne.....	224
2. Elementy kosztów egzekucji z ruchomości.....	226
3. Zwolnienie od kosztów w postępowaniu egzekucyjnym.....	235
4. Zasady ustalania wysokości i rozliczania kosztów egzekucji z ruchomości przez komornika sądowego.....	238

Rozdział szósty

Odrębności podziału sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości.....	257
1. Warunki i tryb sporządzenia oraz treść i charakter planu podziału.....	257
2. Podmioty postępowania o podział sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości.....	260
2.1. Organ egzekucyjny.....	261
2.2. Uczestnicy postępowania o podział sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości.....	261
3. Kolejność zaspokojenia wierzycieli.....	266
4. Środki zaskarżenia planu podziału sumy uzyskanej w toku egzekucji z ruchomości.....	280
5. Wykonanie i skutki planu podziału.....	284
6. Wnioski.....	287
Podsumowanie.....	290
Bibliografia.....	294

WYKAZ SKRÓTÓW

AUL	– Acta Universitatis Lodziensis
BZP	– <i>Bundesgesetz über den Bundeszivilprozess</i> – szwajcarska ustawa federalna o federalnym postępowaniu cywilnym z 4 grudnia 1947 r.
DGP	– Dziennik Gazeta Prawna
DWŁ	– Dom Wydawniczy Ławica
DZPE	– francuski dekret nr 92-755 z dnia 31 lipca 1992 r. określający nowe zasady cywilnego postępowania egzekucyjnego w celu wykonania ustawy nr 91-650 z dnia 9 lipca 1991 r. w sprawie cywilnego postępowania egzekucyjnego
EDG	– Ewidencja Działalności Gospodarczej
EO	– austriacka ustawa z 27 maja 1896 r. o postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym (<i>Gesetz vom 27 Mai 1896, über das Exekutions- und Sicherungsverfahren</i>)
GP	– Gazeta Prawna
k.c.	– ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
k.k.	– ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
k.m.	– ustawa z dnia 18 września 2001 r. Kodeks morski (Dz. U. z 2001 r. Nr 138, poz. 1545 z późn. zm.)
k.p.	– ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn. Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
k.p.c.	– ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
k.r.o.	– ustawa z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.)
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
MP	– Monitor Prawniczy
NC	– Nowa Currenda
NP	– Nowe Prawo
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny

ord.pod.	– ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 z późn. zm.)
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OSR	– <i>Občanský soudní řád</i> – czeska ustawa nr 99/1963 o postępowaniu cywilnym, zatwierdzona przez Zgromadzenie Narodowe Republiki Czechosłowackiej dnia 4 grudnia 1963 r.
ÖZPO	– ustawa z 1 sierpnia 1895 r. o sądowym postępowaniu w sprawie cywilnych sporów prawnych (<i>Gesetz vom 1 August 1895 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten</i>).
Pal.	– Palestra
PE	– Problemy Egzekucji
PES	– Problemy Egzekucji Sądowej
PiP	– Państwo i Prawo
PKD	– Polska Klasyfikacja Działalności
PKS	– Poradnik Komornika Sądowego
Przeg.L.	– Przegląd Legislacyjny
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPR	– Przegląd Prawa Rolnego
PR	– Prawo Rolne
Pr.S.	– Prawo Spółek
PS	– Przegląd Sądowy
p.u.n.	– ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz. U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535 z późn. zm.)
PWN	– Państwowe Wydawnictwo Naukowe
r.c.k.	– rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników (Dz. U. z 1968 r. Nr 10, poz. 52 z późn. zm.)

r.e.g.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2006 r. w sprawie egzekucji grzywien, kar pieniężnych, opłat sądowych i kosztów postępowania w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 42, poz. 288)
Rej.	– Rejent
r.o.c.a.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 r. Nr 163, poz. 1348)
r.o.c.p.	– rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 grudnia 2003 r. w sprawie opłat za czynności rzeczników patentowych (Dz. U. z 2003 r. Nr 212, poz. 2076)
r.o.c.r.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2002 r. Nr 163, poz. 1349)
RP	– Rzeczpospolita (czasopismo)
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
R.Pr.	– Radca Prawny
RSE	– 330/2001 Sb. VYHLÁŠKA Ministerstva spravedlnosti ze dne 5. září 2001 o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem – czeskie rozporządzenie Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 5 września 2001 r. nr 330/2001 r. o wynagrodzeniu i należnościach komornika sądowego, o wynagrodzeniu i zwrocie wydatków gotówkowych kierownika przedsiębiorstwa i warunkach ubezpieczenia od odpowiedzialności za szkody spowodowane przez komornika
SA	– Sąd Apelacyjny
SchKG	– Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs – szwajcarska ustawa federalna o ściąganiu długów i upadłości z 11 kwietnia 1889 r.
SN	– Sąd Najwyższy
SZPO	– Schweizerische Zivilprozessordnung – szwajcarski kodeks postępowania cywilnego z 19 grudnia 2008 r.

UCPE	– francuska ustawa nr 91-650 z dnia 9 lipca 1991 r. w sprawie cywilnego postępowania egzekucyjnego
u.k.s.c.	– ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398)
u.k.s.e.	– ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. Dz. U. z 2006 r. Nr 167, poz. 1191 z późn. zm.)
u.p.e.a	– ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 229, poz. 1954 z późn. zm.)
USE	– <i>120/2001 Sb. Zákon ze dne 28. února 2001 o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů</i> – czeska ustawa nr 120 z dnia 28 lutego 2001 r. o komornikach sądowych i czynnościach egzekucyjnych (ustrój egzekucyjny) i o zmianie innych ustaw
u.zas.	– ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (tekst jedn. Dz. U. z 2009 r. Nr 67, poz. 569 z późn. zm.)
WKP	– Wolter Kluwer Polska
W.Pow.	– Wiedza Powszechna
W.Pr.	– Wydawnictwo Prawnicze
WSKS	– Wydawnictwo Stowarzyszenia Komorników Sądowych
WWSKiZ	– Wydawnictwo Wyższej Szkoły Komunikacji i Zarządzania
WZPP	– Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich
VAT	– podatek od towarów i usług
ZPO	– <i>Zivilprozessordnung</i> – niemiecki kodeks postępowania cywilnego z dnia 30 stycznia 1877 r. (BGBl. I S. 3202, ber. 2006 S. 431 u. 2007 S. 1781)

WSTĘP

Egzekucja z ruchomości stanowi sposób przymusowego wykonania przez uprawniony organ władzy publicznej określonego w tytule egzekucyjnym obowiązku o charakterze pieniężnym, wyodrębniony spośród innych ze względu na jego przedmiot (ruchomości). W systemie prawa polskiego egzekucja z ruchomości została odmiennie uregulowana w zakresie dotyczącym wykonania zobowiązań wynikających ze stosunków cywilnoprawnych oraz obowiązków o charakterze publicznoprawnym, stanowiąc w tym zakresie dwie odrębne instytucje prawne. Egzekucję z ruchomości, która zmierza do wykonania zobowiązań ze stosunków cywilnoprawnych reguluje ustawa Kodeks postępowania cywilnego, zaś egzekucję obowiązków o charakterze publicznoprawnym ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Przedmiot niniejszego opracowania został ograniczony do problematyki związanej z egzekucją z ruchomości, uregulowanej przepisami ustawy Kodeks postępowania cywilnego, którą określa się również mianem egzekucji sądowej z ruchomości. Niezależnie od zastosowanego ograniczenia niniejsza praca zawiera porównanie głównych różnic istniejących pomiędzy obiema ww. instytucjami prawnymi.

Będąca przedmiotem niniejszego opracowania egzekucja z ruchomości ma na ziemiach polskich wielowiekową tradycję. Instytucja ta legła u podłoża powstania systemu dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych. Z historycznego punktu widzenia jest ona obok egzekucji z nieruchomości najstarszym sposobem dochodzenia roszczeń pieniężnych, której początków można doszukać się również w prawie rzymskim oraz prawie starożytnych Aten. Pomimo wielu wieków funkcjonowania instytucja ta pozostaje w zasadzie niezmienną. Różnic poszukiwać należy w rozwiązaniach szczegółowych.

W wyniku niemal dziesięciu lat doświadczeń w pracy zawodowej związanej z dochodzeniem należności pieniężnych ze stosunków cywilnoprawnych zauważyłem, że egzekucja sądowa z ruchomości nie przynosi oczekiwanych efektów. Analizując literaturę przedmiotu można również zauważyć, że instytucja ta jest od wielu lat mocno krytykowana ze względu na swą niską skuteczność. Poszukując odpowiedzi na pytanie, co jest przyczyną tej krytyki oraz jak kształtuje się skuteczność tego środka egzekucyjnego na tle innych sposobów egzekucji należności pieniężnych wystąpiłem w 2010 r. do Ministerstwa Sprawiedliwości z prośbą o udostępnienie informacji zawierających dane zbiorcze pochodzące ze składanych przez komorników sądowych sprawozdań z ich

działalności MS-Kom 23 za lata 2007 – 2009 oraz pierwsze półrocze 2010 r.¹ Z udostępnionych mi danych wynikało, że skuteczność egzekucji z ruchomości rozumiana jako procentowe ujęcie liczby sprzedanych ruchomości w stosunku do liczby zajętych ruchomości w tym samym okresie wyniosła w 2007 r. – 44 %, zaś w 2008 r. – ponad 54 %. Dokonując takiego samego porównania danych dotyczących egzekucji z nieruchomości ustaliłem, że skuteczność sprzedaży nieruchomości w 2007 r. ukształtowała się na poziomie 17 %, zaś w 2008 r. na poziomie niespełna 15 %. Porównując w podobny sposób zebrane przez Ministerstwo Sprawiedliwości dane statystyczne za rok 2009 oraz pierwsze półrocze 2010 r. ustaliłem, że skuteczność sprzedaży ruchomości w 2009 r. wyniosła 42 %, zaś w pierwszym półroczu 2010 r. niecałe 8 %. Tymczasem skuteczność sprzedaży nieruchomości w 2009 r. wyniosła nieco ponad 5,5 %, zaś w pierwszym półroczu 2010 r. niewiele ponad 4 %. Ogólny spadek skuteczności sprzedaży ruchomości wynikł m.in. z corocznego wzrostu liczby dokonywanych zajęć tych składników majątkowych i w efekcie przechodzenia ich części do sprzedaży na rok następny, a ponadto stanowił skutek mającej miejsce w latach 2008 – 2009 recesji gospodarczej.

Egzekucja z ruchomości nie jest najczęściej stosowanym środkiem egzekucyjnym. W roku 2009 statystycznie najczęściej stosowanym środkiem egzekucyjnym była egzekucja z tzw. innych wierzytelności. W tym okresie dokonano 1.409.075 zajęć tych składników majątkowych. Drugie miejsce zajęła egzekucja z wynagrodzenia za pracę (1.330.742 zajęć), zaś trzecie – egzekucja wierzytelności z rachunku bankowego (692.713 zajęć). Egzekucja z ruchomości w 2009 r. znalazła się dopiero na miejscu czwartym z liczbą 128.067 zajęć. Tak ustalona kolejność miała miejsce również w pierwszym półroczu 2010 r.

Częstotliwość stosowania określonego środka egzekucyjnego nie determinuje jego skuteczności, aczkolwiek nie pozostaje na nią bez wpływu. Skuteczność egzekucji z ruchomości rozumiana jako zdolność tego środka egzekucyjnego do zaspokajania egzekwowanych roszczeń pieniężnych, w celu jej procentowego określenia wymaga ustalenia stosunku sumy wyegzekwowanych kwot przy zastosowania określonego środka egzekucyjnego i odniesienia jej względem łącznej sumy kwot wyegzekwowanych przy zastosowaniu wszystkich środków egzekucyjnych. Analizując zebrane dane ustaliłem, że

¹ Przedstawione dane zostały zabrane i przetworzone przez Wydział Statystyki w Departamencie Organizacyjnym Ministerstwa Sprawiedliwości na podstawie składanych przez komorników sądowych w okresach półrocznych sprawozdań MS – Kom 23 (udostępnione mi przez Naczelnika Wydziału Statystyki Departamentu Organizacyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości na podstawie wniosku z dnia 30 listopada 2010 r. o dzielenie informacji publicznej).

rozumiana w wyżej opisany sposób skuteczność egzekucji z ruchomości w roku 2009 wyniosła zaledwie 1,19 %, zaś w pierwszym półroczu 2010 r. – 0,91 %. Egzekucja z ruchomości ustąpiła miejsca pod względem swej skuteczności egzekucji z wynagrodzenia za pracę, egzekucji z innych wierzytelności, egzekucji z rachunku bankowego, a nawet egzekucji z nieruchomości, zajmując zarówno w 2009 r., jak i w pierwszej połowie 2010 r., miejsce piąte.

Z uwagi na wykonywaną pracę oraz zainteresowania zawodowe, po przeanalizowaniu wyżej opisanych danych statystycznych postanowiłem podjąć próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie – czy obowiązująca obecnie w prawie polskim egzekucja sądowa z ruchomości spełnia wymagania współczesności? Poszukując odpowiedzi na postawione pytanie zastosowałem trzy metody badawcze: 1) formalno – dogmatyczną, 2) prawno – porównawczą (komparatystykę prawniczą) oraz 3) historyczno – porównawczą. W zakresie badań metodą formalno – dogmatyczną niniejsza praca zawiera omówienie głównych regulacji, które wiążą się z egzekucją sądową z ruchomości. Podejmując się badań metodą prawno – porównawczą przedstawiłem główne założenia egzekucji z ruchomości, które obowiązują w prawie polskim, i porównałem je z podobnymi rozwiązaniami prawnymi obowiązującymi w prawie niemieckim, austriackim, szwajcarskim, czeskim oraz francuskim. Badania metodą historyczno – porównawczą sprowadziły się do przedstawienia i omówienia rysu historycznego zmian, jakim ulegała na przestrzeni dziejów objęta niniejszą pracą instytucja prawna. W ramach niniejszej pracy starałem się również przedstawić główne poglądy przedstawicieli doktryny oraz najważniejsze orzeczenia sądów powszechnych i Sądu Najwyższego. Dokonana w ten sposób analiza dała w efekcie końcowym możliwość udzielenia odpowiedzi na postawione pytanie oraz sformułować postulaty *de lege ferenda*, które w moim przekonaniu pozwolą na poprawę skuteczności istniejących rozwiązań prawnych.

Problematykę objętą niniejszą pracą ująłem w sześciu rozdziałach. Rozdział pierwszy zawiera sygnalizowany wyżej rys historyczny rozwoju egzekucji z ruchomości w Polsce oraz przedstawienie głównych założeń egzekucji z ruchomości, które obowiązują w prawie niemieckim, austriackim, szwajcarskim, czeskim oraz francuskim. Rozdział drugi obejmuje swym zakresem problematykę wszczęcia egzekucji z ruchomości, ograniczeń podmiotowych i przedmiotowych w jej prowadzeniu, skutków zbiegu egzekucji co do tej samej ruchomości oraz przeszkód w jej prowadzeniu, skutkujących wstrzymaniem, zawieszeniem oraz umorzeniem tego postępowania. Rozdział trzeci przedstawia problematykę zajęcia ruchomości, w tym jego skutki, kwestie dotyczące opisu

i oszacowania ruchomości oraz sprawowania nad nimi dozoru. Rozdział czwarty obejmuje omówienie sposobów przymusowej sprzedaży ruchomości oraz ich porównanie z rozwiązaniami obowiązującymi w wybranych przez mnie państwach europejskich. Rozdział piąty stanowi analizę rozwiązań prawnych dotyczących sposobu pokrywania kosztów prowadzenia egzekucji sądowej z ruchomości, zaś rozdział szósty obejmuje omówienie ostatniego etapu egzekucji z ruchomości, a mianowicie problematyki podziału sumy uzyskanej w wyniku jej przeprowadzenia. Niniejszą pracę zwieńcza podsumowanie, które stanowi zestawienie głównych uwag i zawartych w jej treści ocen, dających podstawę udzielenia odpowiedzi na postawione na wstępie pytanie.

WPROWADZENIE DO EGZEKUCJI Z RUCHOMOŚCI

1. Rozwój egzekucji z ruchomości w Polsce

Prawidłowe i pełne przedstawienie znaczenia oraz właściwe zrozumienie obowiązujących rozwiązań prawnych, składających się na instytucję egzekucji sądowej z ruchomości, wymaga sięgnięcia do historii jej powstania i rozwoju. W moim przekonaniu spojrzenie na zmiany, jakim instytucja ta ulegała na przestrzeni dziejów, ułatwia właściwe zrozumienie i ocenę adekwatność utrwalonych podstaw jej istnienia w stosunku do wymagań, które stawia im świat współczesny.

Podstawą powstania i rozwoju instytucji egzekucji świadczeń pieniężnych, w tym egzekucji z ruchomości, było wykształcenie się prawa własności i przyznanie go jednostce. Rozwój egzekucji świadczeń pieniężnych postępował od egzekucji osobistej w kierunku egzekucji majątkowej. Zemsta – pierwotna postać egzekucji – miała na celu dokonanie przez wierzyciela odwetu na osobie dłużnika z powodu niewykonania rozstrzygniętego przez odpowiedni organ (np. władcę) sporu.²

Powstanie egzekucji w Polsce wiąże się z wydaniem za czasów Kazimierza III Wielkiego, tj. w latach 1356 – 1362 statutu piotrkowskiego oraz w 1368 r. statutu wiślickiego. Dotychczas prywatny charakter egzekucji ulegał stopniowej zmianie poprzez zwiększenie ingerencji państwa.³ Wydane akty prawne spowodowały, że egzekucja osobista coraz bardziej przekształcała się w kierunku egzekucji majątkowej.⁴

² Z. Szczurek (red.), „Egzekucja sądowa w Polsce”, Currenda, Sopot 2007, s. 36 oraz T. Maciejewski, „Historia powszechna ustroju i prawa”, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 73.

³ Szerzej: J. Rafacz, „Dawny proces polski”, Warszawa 1925, s. 200 – 201, Z. Szczurek, *op. cit.*, s. 36.

⁴ Szerzej: E. Borkowska – Bagieńska, B. Lesiński, „Historia prawa sądowego. Zarys wykładu”, Ars Boni Et Aequi, Poznań 2004, s. 166 – 167; D. Szpoper, A. Bielecki, I. Zdanowski, „Przyczynki do historii prawa”, Currenda, Sopot 2000, s. 6. Egzekucja prywatna polegała na tym, że wierzyciel wykonywał wyrok samodzielnie, nie korzystając z pomocy organów państwa lub osób działających w imieniu władcy. W pierwszej fazie rozwoju egzekucja prywatna miała charakter egzekucji osobistej, przybierając postać zemsty, której typową konsekwencją było oddawanie dłużnika w niewolę wierzyciela. Wierzyciel wykonywał egzekucję w sposób tłumny (w asyście służby lub sąsiadów), zmierzając często do ekonomicznego wyniszczenia dłużnika. Potwierdza to statut wiślicki, zgodnie z którym, jeżeli strona przegrywająca nie chciała lub nie mogła wykonać orzeczenia, oddawana była w moc zwycięzcy (wierzyciela). Wydanie dłużnika dokonywał sąd państwowy, którego funkcję zwyczajowo pełnił więc sądowy. Rozwój kompetencji tego organu stanowił impuls do zmiany egzekucji prywatnej na państwową – T. Żal, „Egzekucja z ruchomości w dziejach – rys historyczny rozwoju instytucji”, PPE 2011, Nr 6-7, s. 37 – 38.

W okresie średniowiecza najstarszym sposobem prowadzenia egzekucji majątkowej była egzekucja z ruchomości, którą nazywano ciężą sądową lub fantowaniem.⁵ Jest to zrozumiałe, albowiem majątek przeciętnego dłużnika składał się zazwyczaj z ruchomości, a w szczególności inwentarza żywego. Czynności egzekucyjne w imieniu monarchy dokonywali najczęściej sędziowie duchowni, podkomorzy oraz starostowie grodowi.⁶ Funkcje pomocnicze pełnił woźny, wykonując te czynności, które nie wymagały stosowania przymusu.⁷ Woźny często pełnił również funkcję biegłego, dokonując czynności oszacowania wartości zajmowanych zwierząt.⁸

Okres rozdrobnienia dzielnicowego spowodował rozwój instytucji ograniczeń przedmiotowych egzekucji. Brak majątku nie stanowił jednak przeszkody. W takiej sytuacji organy egzekucyjne zamiast czynności egzekucyjnych z zakresu egzekucji majątkowej podejmowały czynności egzekucyjne skierowane przeciwko osobie dłużnika (egzekucja osobista). Jeżeli egzekucja skierowana do ruchomości i nieruchomości nie przyniosła spodziewanych efektów, można było ją skierować przeciwko osobie dłużnika, doprowadzając do jego ujęcia i więzienia, aż do chwili spłaty długu.

Z wejściem w życie w 1523 r. na ziemiach polskich aktu zwanego jako *Formulaprocessus* nastąpiła reforma i ujednolicenie zasad postępowania egzekucyjnego w Koronie. Dotychczas zróżnicowane w poszczególnych częściach kraju tryby prowadzenia postępowania egzekucyjnego przyjęły jedną, wspólną formę. Od XVI wieku wszczęcie egzekucji wymagało wniosku wierzyciela oraz okazania tytułu egzekucyjnego. Prawo do przeprowadzenia egzekucji wygasało z upływem trzech lat i trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się tytułu egzekucyjnego. Czasy nowożytne to okres systematycznego zmniejszania się znaczenie egzekucji z ruchomości na rzecz rozwoju egzekucji z nieruchomości. Egzekucja z nieruchomości wykazywała wyższą skuteczność. W egzekucji z ruchomości wciąż dominowała sprzedaż inwentarza żywego.

W II połowie XVIII wieku rezolucje oraz uniwersały Rady Nieustającej, a także konstytucje sejmikowe spowodowały wzmocnienie skuteczności i uproszczenie postępowania egzekucyjnego. Zmianie uległy także organy egzekucyjne. Powierzenie czynności egzekucyjnych sędziom ziemskim (od 1792 r.) oraz komornikom ziemskim (od

⁵ T. Maciejewski, *op. cit.*, s. 355 - 356.

⁶ Przed starostami grodowymi, jak wskazuje T. Maciejewski, „*Historia prawa sądowego Polski*”, BWSH, Koszalin 1998, s. 114, oraz T. Maciejewski, „*Historia ustroju i prawa sądowego Polski*”, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 186, postępowanie egzekucyjne toczyło się w zasadzie od wydania w 1523 r. *Formulaprocessus* i odbywało się ono w formie odrębnego procesu.

⁷ Szerzej: D. Szpoper, I. Zdanowski, „*Egzekucja w procesie polskim – zarys historii instytucji*”, PE 1999, Nr 1, s. 24 – 25.

⁸ Szerzej: T. Żal, *op. cit.*, s. 39 – 40.

1793 r.), miało doprowadzić do specjalizacji tych organów w zakresie prowadzenia egzekucji z majątku dłużnika. Wprowadzone zmiany przetrwały do trzeciego rozbioru Polski.

Po upadku państwowości polskiej na ziemiach polskich obowiązywały przepisy ustawodawstwa rosyjskiego, pruskiego oraz austriackiego. W Księstwie Warszawskim od 1808 roku obowiązywał francuski Kodeks procedury cywilnej (*Code de procedure civile*) z 1806 roku. Wszczęcie egzekucji wymagało przedstawienia wyroku lub innego aktu urzędowego, opatrzonego klauzulą wykonalności. Egzekucja z ruchomości stanowiła obok egzekucji z nieruchomości podstawowy sposób zaspokojenia wierzyciela. W swym zamyśle przypominała egzekucję znaną nam z obowiązujących aktualnie przepisów prawa. Wszczęcie egzekucji z ruchomości wymagało ich zajęcia, a następnie sprzedaży. Zajęcie następowało w obecności świadków i stwierdzane było w treści protokołu zajęcia.⁹ Zajęte ruchomości oddawane były w dozór (zwykle dłużnika), a następnie podlegały sprzedaży na licytacji publicznej. W okresie rozbioru polski rozwinęła się instytucja podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości.¹⁰

Przyjęte w okresie rozbiorowym rozwiązania prawne z ww. systemów prawnych państw zaborczych utrzymały się aż do wydania przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 27 października 1932 r. rozporządzenia z mocą ustawy „Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym”.¹¹ Rozporządzenie stworzyło w Polsce na nowo jednolity system prawa egzekucyjnego.¹² Sprawy egzekucyjne powierzono sądom grodzkim oraz komornikom.¹³ Komornik mógł korzystać z pomocy policji oraz wojska. Czynności komornika zostały poddane kontroli jurysdykcyjnej z punktu widzenia dochowania wymagań formalnych poprzez wprowadzenie instytucji skargi na czynności komornika. Zachowane zostały także istniejące już zasady i metody prowadzenia egzekucji z ruchomości. Zajęcie oraz sprzedaż stanowiło naturalną konsekwencję wszczęcia egzekucji. Licytacja publiczna stała się podstawowym sposobem sprzedaży zajętych rzeczy ruchomych, obok której możliwa była także sprzedaż z wolnej ręki. Licytacja

⁹ Por.: D. Szpoper, A. Bielecki, I. Zdanowski, *op. cit.*, s. 30.

¹⁰ Szerzej: S. Zawadzki, „Prawo cywilne obowiązujące w Królestwie Polskim. Tom II”, Warszawa 1861, s. 402 i n., oraz T. Żal, *op. cit.*, s. 42 – 43.

¹¹ Dz. U. z 1932 r. Nr 93, poz. 803.

¹² Szerzej: K. Pol, „Prace nad przepisami egzekucyjnymi w II Rzeczypospolitej”, NC 2000, Nr 15/26/134/2000, s. 75 – 85 oraz S. Grodziski, „Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919 – 1947)”, KPP 1992, z. 1-4, s. 9 – 29.

¹³ Szerzej: R. Łyszczek „Prawne aspekty ustrojowo – procesowej pozycji komornika w II Rzeczypospolitej”, PPE 2006, Nr 1-3, s. 73 – 90, oraz R. Łyszczek, „Organy egzekucji sądowej w II Rzeczypospolitej do czasu wprowadzenia instytucji komornika sądowego”, PPE 2005, Nr 7-9, s. 35 - 61.

publiczna przeprowadzana była pomiędzy piętnastym a trzydziestym dniem od daty dokonania zajęcia albo od daty zgłoszenia przez wierzyciela wniosku o sprzedaż. Odbывała się w miejscu, w którym ruchomości się znajdowały, jednakże na wniosek jednej ze stron licytacja mogła odbyć się także w innym miejscu. Licytacja przyjęła znaną nam obecnie postać dwustopniową, w której cena wywołania w pierwszym jej terminie wynosiła połowę, w drugim zaś dwie piąte ceny oszacowania ruchomości. Ujednoliconą została również metoda podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Obowiązujący w tym czasie w procedurze rosyjskiej podział proporcjonalny sumy uzyskanej z egzekucji stał się wzorem dla rozwiązań w naszym systemie prawnym.¹⁴

Przyjęte przed wojną przepisy stanowiły podstawę systemu prawa egzekucji sądowej po 1945 roku, aż do uchwalenie obecnie obowiązujących rozwiązań prawnych w ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.¹⁵

2. Egzekucja z ruchomości w systemach prawnych innych państw europejskich

Dokonanie właściwej oceny obowiązujących rozwiązań prawny z zakresu egzekucji z ruchomości wymaga ich porównania z rozwiązaniami obowiązującymi w innych systemach prawnych. Wybór systemów prawnych, których rozwiązania mają być poddane porównaniu, nie może być przypadkowy. Pomiedzy porównywanymi systemami prawnymi powinna zachodzić zbieżność – powinny być względem siebie podobne, a więc przyjęte w nich rozwiązania prawne powinny być oparte o zbieżne ze sobą systemy polityczne, kulturowe i ideologiczne. Zwrócić należy również uwagę, co zostało wyżej opisane, że rozwój instytucji egzekucji z ruchomości w Polsce poddany został silnym wpływom systemów prawnych państw zaborczych oraz implementacji rozwiązań prawnych powstałych w tzw. okresie napoleońskim. Kierując się tą regułą wybrałem w celach porównawczych pięć systemów prawnych, tj. system prawny Niemiec, Austrii, Szwajcarii, Czech oraz Francji.

Postępowanie egzekucyjne w prawie niemieckim, analogicznie jak w prawie polskim, jest postępowaniem zmierzającym do spowodowania przymusowego wykonania obowiązku. Stanowiąca część postępowania egzekucyjnego egzekucja z ruchomości

¹⁴ D. Szpopier, A. Bielecki, I. Zdanowski, *op. cit.*, s. 43.

¹⁵ Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.

w prawie niemieckim znalazła swoje uregulowanie w *Zivilprozessordnung* – niemieckim kodeksie postępowania cywilnego z dnia 30 stycznia 1877 r.¹⁶ Ustawa ta, podobnie jak polski Kodeks postępowania cywilnego, reguluje zagadnienia z zakresu procedury cywilnej. Postępowanie egzekucyjne zawarte zostało w przepisach księgi ósmej tej ustawy, tj. § 704 – 945 ZPO. W niemieckim postępowaniu cywilnym odróżnić należy majątek ruchomy od pojęcia ruchomości. Otóż, majątek ruchomy w rozumieniu ZPO obejmuje nie tylko ruchomości, jako ruchome rzeczy fizyczne, ale również wierzytelności. Z tego też względu do egzekucji z ruchomości znajdują zastosowanie przepisy usystematyzowane w następujące grupy:

1. przepisy ogólne, mające zastosowanie do całości postępowania egzekucyjnego (§ 704 – 802 ZPO),
2. przepisy ogólne, mające zastosowanie do egzekucji z majątku ruchomego, a więc do egzekucji z ruchomych rzeczy fizycznych oraz wierzytelności (§ 803 – 807 ZPO),
3. przepisy szczególne, mające zastosowanie wyłącznie do egzekucji z ruchomych rzeczy fizycznych (§ 808 – 827 ZPO).

Analiza całości przepisów o niemieckim postępowaniu egzekucyjnym pokazuje, że w swym kształcie, zamyśle i w zakresie rządzących nią zasad nie różni się od rozwiązań przyjętych w polskim postępowaniu egzekucyjnym. Różnice dostrzegalne są dopiero na tle rozwiązań szczegółowych.

Egzekucję w prawie niemieckim prowadzi organ egzekucyjny. Do organów egzekucyjnych zalicza się sąd (*Gericht*) oraz komornika (*Gerichtsvollzieher*).¹⁷ Sąd prowadzi egzekucję tylko w przypadkach wyraźnie wskazanych w przepisach prawa. Sądem egzekucyjnym jest sąd rejonowy, w którego okręgu będzie, jest, lub była prowadzona egzekucja. Organ ten rozpoznaje wskazane przez przepisy prawa sprawy egzekucyjne, jak również wnioski, zarzuty i skargi na rodzaj oraz sposób egzekucji, jeżeli

¹⁶ BGBl. I S. 3202, ber. 2006 S. 431 u. 2007 S. 1781.

¹⁷ Sąd i komornik nie są w niemieckim postępowaniu egzekucyjnym jedynymi organami. W doktrynie niemieckiej powszechnie wskazuje się, że w niemieckim postępowaniu egzekucyjnym działają cztery organy, do których zalicza się: 1) komornika (*Gerichtsvollzieher*), 2) sąd egzekucyjny (*Vollstreckungsgericht*), 3) sąd procesowy (*Prozessgericht*) oraz 4) urząd ds. ksiąg wieczystych (*Grundbuchamt*). Z uwagi, iż niniejsze opracowanie ograniczone jest do problematyki egzekucji z ruchomości tym samym nie wszystkie organy egzekucyjne będą swymi kompetencjami obejmowały ten sposób dochodzenia wykonania świadczeń pieniężnych (w szczególności urząd ds. ksiąg wieczystych, którego kompetencje do działania w postępowaniu egzekucyjnym ujawniają się na płaszczyźnie prowadzenia egzekucji z nieruchomości) – H. J. Musielak, „*Grundkurs ZPO*”, C.H. Beck, Monachium 2005, s. 372 – 373. Patrz również: O. Jauernig, „*Zivilprozessrecht*”, C.H. Beck, Monachium 2003, s. 25 – 35; R. König, „*Rechtsstaatsprinzip und Gleichheitssatz in der Zwangsvollstreckung*”, Tybinga 1985, s. 46 – 47, oraz Z. Knypl, „*Komornicy w Europie*”, NC 2007, Nr 15/134/242/2007, s. 99.

postępowanie prowadzi komornik sądowy. W przypadku, gdy określonego rodzaju sprawa nie jest zastrzeżona w sposób wyraźny dla sądu egzekucyjnego egzekucję prowadzi komornik sądowy, który jest urzędnikiem państwowym.¹⁸ Ustalenie właściwego komornika spoczywa na wierzycielu, który może w tym zakresie skorzystać z pomocy świadczonej przez jednostki organizacyjne, działające przy niemieckich sądach rejonowych, zajmujące się koordynacją pracy komorników (tzw. *Gerichtsvollzieherverteilungsstelle*).

Odmienne od systemu prawa polskiego i niemieckiego sądowe postępowanie egzekucyjne w prawie austriackim znalazło swoje uregulowanie w odrębnym akcie prawnym, a mianowicie w ustawie z 27 maja 1896 r. o postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym.¹⁹ Ustawa ta, pomimo wyjątkowo długiego okresu obowiązywania, dzięki licznym nowelizacjom jest aktem nowoczesnym, zawierającym rozwiązania dostosowane do aktualnych potrzeb tego postępowania.

Systematyka i wzajemne powiązanie przepisów regulujących postępowanie egzekucyjne jest zbieżne ze znanymi nam polskimi rozwiązaniami prawnymi. Wskazana ustawa dzieli je na ogólne, mające zastosowanie do wszystkich sposobów prowadzenia postępowania (§ 1 – 86a EO), jak i szczegółowe, odnoszące się do określonego rodzaju egzekucji (przepisy szczegółowe egzekucji z ruchomości zawarte zostały w § 249 – 289 EO). Przepisy tej ustawy nie regulują jednak wszystkich kwestii postępowania egzekucyjnego. Ustawa ta pozostaje w ścisłym powiązaniu z całym systemem prawa austriackiego, a w szczególności z austriacką ustawą regulującą postępowanie cywilne,²⁰ do której odesłanie zawiera przepis § 78 EO. Konstrukcja całego austriackiego postępowania egzekucyjnego w dużej mierze przypomina rozwiązania znane nam z uregulowań w prawie polskim, niemniej nie jest pozbawiona licznych odrębności.

Podstawowe funkcje wykonawcze w austriackim systemie prawnym powierzone zostały referendarzowi sądowemu (*Rechtspfleger*) będącemu urzędnikiem sądowym, a w przypadkach oznaczonych ustawą sądowi egzekucyjnemu (*Exekutionsgericht*).

¹⁸ Szerzej: P. Feliga, „Pozycja prawna komornika sądowego w prawie niemieckim”, PPE 2009, Nr 7, s. 5 – 27, oraz Z. Knypl, „Reforma zawodu komornika w Niemczech”, NC 2008, Nr 12/151/259/2008, s. 70 – 75 i Z. Knypl, „Komornicy niemieccy przeciwko konkurencji i zniesieniu rewirów”, NC 2007, Nr 12/131/239/2007, s. 22 – 25.

¹⁹ Oryginalna nazwa tej ustawy w języku niemieckim to: *Gesetz vom 27 Mai 1896, über das Exekutions- und Sicherungsverfahren*.

²⁰ Postępowanie cywilne w prawie austriackim reguluje ustawa z 1 sierpnia 1895 r. o sądowym postępowaniu w sprawie cywilnych sporów prawnych (oryginalne nazwa w języku niemieckim to: *Gesetz vom 1 August 1895 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten*. Ustawa ta zwana jest popularnie jako *Zivilprozessordnung*, co swym skrótem ZPO może mylić z niemiecką ustawą regulującą postępowanie cywilne, dlatego często poza Austrią określana jest również skrótem ÖZPO (od *Österreich* – tj. austriackie).

Austriaccy referendarze sądowi są urzędnikami wyspecjalizowanymi w ściśle oznaczonej dziedzinie. Może to być procedura cywilna, upadłościowa, czy też egzekucyjna, ale również dotycząca prowadzenia ksiąg wieczystych lub spraw handlowych. Ogólna analiza funkcji pełnionych w postępowaniu egzekucyjnym przez referendarza sądowego daje uzasadnione wrażenie jego ściślejszego powiązania z sądem egzekucyjnym, aniżeli polskiego komornika sądowego ze sprawującym nad nim nadzór sądem powszechnym. W austriackim postępowaniu egzekucyjnym (podobnie jak w niemieckim) właściwość miejscowa organu egzekucyjnego ma charakter właściwości miejscowej wyłącznej. Wszelkie porozumienia stron co do właściwości nie wywołują skutków prawnych (§ 51 EO).²¹

System prawa szwajcarskiego jest systemem, który nastęrcza wiele trudności przy ustalaniu właściwych przepisów w zakresie regulacji prawnej postępowania egzekucyjnego. Szwajcaria obejmuje 26 kantonów posiadających własną konstytucję oraz władzę suwerenną w granicach danego kantonu. Szeroko rozbudowane kompetencje kantonów powodują istnienie różnic w rozwiązaniach prawnych na terytorium kraju. Różnice te co prawda tkwią w rozwiązaniach szczegółowych i są powiązane rozwiązaniami ogólnymi prawa federalnego, jednakże istnieją i muszą być uwzględniane w toku stosowania prawa.

Przedstawione w niniejszym opracowaniu główne założenia rządzące szwajcarskim postępowaniem egzekucyjnym w zakresie egzekucji z ruchomości oparte są na przepisach federalnych oraz rozwiązaniach prawnych obowiązujących w kantonie Berno, który ze względu na znajdującą się w nim stolicę państwa uznałem za reprezentatywny.²²

Zasadniczym aktem prawa szwajcarskiego, który reguluje zasady i przebieg postępowanie cywilnego, jest *Schweizerische Zivilprozessordnung* z 19 grudnia 2008 r. (tj. szwajcarski kodeks postępowania cywilnego, zwany zwykle *Zivilprozessordnung*, lub w skrócie „ZPO” (dla odróżnienia od niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego dalej: SZPO)). Ustawa ta określa podstawowe zasady postępowania cywilnego oraz zawiera szczegółowe regulacje odnoszące się do postępowania rozpoznawczego. Jeśli chodzi o egzekucję z ruchomości, to w tym miejscu należy sięgnąć do *Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs* z 11 kwietnia 1889 r. (tj. ustawy federalnej o ściąganiu długów i upadłości, zwana dalej: *SchKG*). Ustawa ta reguluje zasady wykonywania

²¹ T. Żal, „Egzekucja z ruchomości w systemie prawa austriackiego”, PPE 2011, Nr 5, s. 65 – 66.

²² Zobacz także: S. Barrow – Kozik, „Szwajcaria – Kanton Genewy”, NC 2008, Nr 6/145/253/2008, s. 78 – 85.

orzeczeń, które stanowią podstawę dochodzenia roszczeń pieniężnych. Wykonanie orzeczeń, które stanowią podstawę żądania spełnienia obowiązku zapłaty lub zabezpieczenia, podlega w Szwajcarii prawu federalnemu.²³ W niektórych kwestiach, które zostaną w niniejszej pracy zasygnalizowane, znaleźć może zastosowanie także *Bundesgesetz über den Bundeszivilprozess* z 4 grudnia 1947 r. (tj. ustawa federalna o federalnym postępowaniu cywilnym, zwana dalej: *BZP*).

Egzekucja roszczeń cywilnych w systemie prawa czeskiego oparta została na egzekucji sądowej, która znalazła swoje uregulowanie w ustawie nr 99/1963 o postępowaniu cywilnym (*Občanskýsoudnířád*), zatwierdzonej przez Zgromadzenie Narodowe Republiki Czechosłowackiej dnia 4 grudnia 1963 r. (dalej: *OSR*). Ustawa weszła w życie z dniem 1 kwietnia 1964 r. i obowiązuje do dnia dzisiejszego. Akt ten podzielony został przez ustawodawcę na osiem części. Przepisy o postępowaniu egzekucyjnym zamieszczone zostały w części szóstej, tzn. są to przepisy od § 251 – 351a *OSR*.

Czeskie postępowanie egzekucyjne może zostać wszczęte zarówno w celu wykonania prawa, jak i obowiązku. Czynności egzekucyjne podejmowane są przez organ wykonawczy, którym może być sąd egzekucyjny albo komornik prywatny. Zasadą jest, że egzekucję prowadzi sąd. Jest on upoważniony do prowadzenia postępowania egzekucyjnego wszelkimi prawnie dopuszczonymi sposobami. Jeżeli egzekucja ma zostać przeprowadzona z wierzytelności lub nieruchomości czynności egzekucyjne dokonywane są przez sędziego lub referendarza sądowego. Gdy egzekucja ma zostać przeprowadzona z ruchomości, obowiązku wydania lub w celu dokonania eksmisji, czynności egzekucyjne prowadzi urzędnik sądowy, określany mianem komornika państwowego.²⁴ Sąd podejmuje działania w postępowaniu egzekucyjnym, gdy uzna je za konieczne (działanie z urzędu) lub jeśli obowiązek działania wynika wprost z przepisów prawa. Czynności faktyczne

²³ Szwajcarski kodeks postępowania cywilnego z 2008 r. stanowi zdecydowanie nowe rozwiązanie w tym systemie prawnym. Wiedzieć należy, iż przed uchwaleniem tego aktu prawnego każdy z kantonów posiadał własne regulacje prawne w zakresie postępowania sądowego w sprawach cywilnych. Uregulowanie postępowania cywilnego na poziomie kantonalnym powodowało, że w poszczególnych kantonach zachodziły nie tylko różnice co do ustalenia momentu zawisłości sporu, ale nawet przysługujących stronom środków zaskarżenia. Pomimo wielu różnic dochodzenie roszczeń pieniężnych podlegało jednak ujednoliceniu. Na płaszczyźnie postępowania egzekucyjnego (ściągnięcia długu), ujednolicenie to nastąpiło już 1889 r., a mianowicie z chwilą wejścia w życie SchKG, która obowiązuje do dnia dzisiejszego. Uregulowanie postępowania egzekucyjnego na poziomie federalnym oznaczało jednocześnie wyłączenie kompetencji kantonu do formułowania w tej materii regulacji prawnych. Wskazać tu należy chociażby na § 303 kodeksu postępowania cywilnego kantonu Zurych z 13 czerwca 1976 r., w którym ustawodawca kantonalny stwierdzał wprost, że egzekucja obowiązku przez zapłatę lub zabezpieczenie rozstrzyga się według SchKG – szerzej: H. Sträuli, G. Messmer, „*Kommentar zur Zürcherischen Zivilprozessordnung*”, Schulthess Polygraphischer Verlag, Zurych 1976, s 594 – 595.

²⁴ Z. Knypl, „Czeski komornik”, NC 2009, Nr 13/165/273/2009, s. 75 – 76.

podejmują urzędnicy sądowi (tzw. państwowi komornicy). Urzędnik wykonujący czynności sądu nie ma swobody w podejmowaniu decyzji. Jego działania są odgórnie ukierunkowane i związane instrukcjami przewodniczącego sądu (§ 265 OSR).

Działanie sądu jako organu egzekucyjnego jest zasadą i ma miejsce, gdy wierzyciel inaczej nie zdecyduje. Wierzyciel może we wniosku o zarządzenie egzekucji zażądać, aby egzekucja została przeprowadzona przez ściśle określonego prywatnego komornika, zwanego w prawie czeskim „egzekutorem”. Sąd jest związany żądaniem wierzyciela co do osoby egzekutora. W systemie prawa czeskiego egzekutor jest osobą prywatną, działającą jak przedsiębiorca, któremu państwo powierzyło prowadzenie egzekucji.²⁵ Organizację wykonywania zawodu egzekutora oraz zasady podejmowania czynności egzekucyjnych reguluje ustawa nr 120 z dnia 28 lutego 2001 r. o komornikach sądowych i czynnościach egzekucyjnych (ustrój egzekucyjny) i o zmianie innych ustaw (dalej: USE).²⁶

W systemie prawa francuskiego postępowanie egzekucyjne uregulowane zostało, podobnie jak w prawie szwajcarskim i austriackim, poza kodeksem postępowania cywilnego.²⁷ Interesujące nas zagadnienia w systemie prawa francuskiego określa:

- 1) ustawa nr 91-650 z dnia 9 lipca 1991 r. w sprawie cywilnego postępowania egzekucyjnego (dalej: UCPE) oraz
- 2) dekret nr 92-755 z dnia 31 lipca 1992 r. określający nowe zasady cywilnego postępowania egzekucyjnego w celu wykonania ustawy nr 91-650 z dnia 9 lipca 1991 r. w sprawie cywilnego postępowania egzekucyjnego (dalej: DZPE).

Francuski kodeks postępowania cywilnego nie jest jednak bez znaczenia dla postępowania egzekucyjnego. Rozważając problemy związane z egzekucją należy mieć każdorazowo na uwadze art. 1 DZPE, który w sprawach nieuregulowanych tym dekretem odsyła do przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

Do organów egzekucyjnych francuskiego postępowania egzekucyjnego zalicza się sędziego sądu egzekucyjnego (*le juge de l'exécution*) oraz komornika sądowego (*l'huissier de justice*).²⁸ Komornik sądowy jest urzędnikiem publicznym, pomocniczym organem

²⁵ Szerzej: *Ibidem*, s. 73 – 84.

²⁶ Oryginalne brzmienie nazwy tego aktu prawnego to: *120/2001 Sb. Zákon ze dne 28. února 2001 o soudních exekutorech a exekučníinnosti (exekučnířád) a o změnědalších zákonů*.

²⁷ Code de procédure civile z 1806 r. stanowi jeden z tzw. kodeksów napoleońskich, które początkowo miały na celu uregulowanie całokształtu danej dziedziny. Aktualnie sprawy wykonania orzeczeń sądowych wyłączone zostały do odrębnych aktów prawnych. Szerzej: R. David, „Prawo francuskie. Podstawowe dane”, PWN, Warszawa 1965, s. 256 i n.

²⁸ Organem egzekucyjnym jest również sąd egzekucyjny. Podobnie jak w prawie polskim, właściwość sądu egzekucyjnego obejmuje orzekanie w zakresie odwołań od czynności podejmowanych przez komornika sądowego oraz rozpoznawanie spraw w pierwszej instancji w zakresie egzekucji świadczeń niepieniężnych.

wymiaru sprawiedliwości, któremu państwo przekazało określone uprawnienia. Komornik jest zawodem reglamentowanym i zaufania publicznego.²⁹ Komornik działa przy sądzie powszechnym pierwszej instancji (*tribunal d'instance*) i w granicach jego właściwości. Tylko w Paryżu i Nanterre właściwość miejscowa komornika sądowego jest szersza, albowiem obejmuje swym zasięgiem właściwość sądu okręgowego (*tribunal de grande instance*).³⁰ Właściwym w danej sprawie jest komornik działający w okręgu, w którym dłużnik ma miejsce zamieszkania.³¹ Komornik nie może odmówić wszczęcia i prowadzenia postępowania egzekucyjnego, jeżeli wniosek egzekucyjny odpowiada wymogom prawa. Jeżeli jednak organ ten uzna, że zastosowanie wskazanych środków jest niedozwolone, albo wysokość kosztów postępowania znacznie przekroczy sumę egzekwowanej wierzytelności, komornik może odmówić prowadzenia postępowania, jeśli uzyska wcześniej na to zgodę sędziego sądu egzekucyjnego (art. 18 UCPE).³²

Porównując rozwiązania prawne przyjęte w wyżej opisanych systemach prawnych dostrzec można różnice, które przedstawia tabela nr 1. Różnice te przedstawione zostały w celach orientacyjnych. Istotne z punktu widzenia niniejszego opracowania szczegółowe rozwiązania prawne w ww. systemach prawnych, zostaną omówione w odpowiednich częściach niniejszej pracy.

Por.: R. David, „*Prawo francuskie – podstawowe dane*”, PWN, Warszawa 1965, s. 119, oraz A. Machowska, K. Wojtczak, „*Prawo francuskie, Tom I*”, Zakamycze 2004, s. 239 – 240.

²⁹ Z. Knypl, „*Komornicy na świecie. Jak to jest we Francji?*”, NC 2008, Nr 5/144/252/2008, s. 90.

³⁰ Szerzej: „*Właściwość miejscowa komornika we Francji*”, (brak autora), NC 2007, Nr 5/124/232/2007, s. 66 – 68.

³¹ Działanie kilku komorników w tym samym okręgu oznacza, tak jak w prawie polskim, powstawanie zbiegu egzekucji pomiędzy tymi organami egzekucyjnymi. Ujawnianiu prowadzenia czynności egzekucyjnych względem tych samych składników majątkowych służyć ma m.in. zobowiązanie dłużnik do udzielania każdemu nowemu wierzycielowi, który wszczyna egzekucję, informacji o każdym dokonanym wcześniej zajęciu i osobie, która je prowadzi. Obowiązek ten obejmuje także osoby trzecie, które działają w imieniu dłużnika (art. 5 DZPE).

³² Szerzej: Ch. Traichel, „*Die reform des französischen Zwangsvollstreckungsrecht*”, Bielefeld 1995, s. 28 – 42.

Tabela nr 1.

SYSTEM PRAWA					
	niemieckiego	austriackiego	szwajcarskiego	czeskiego	francuskiego
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Zagadnienia ogólne					
Podstawa prawna	Ustawa z dnia 30 stycznia 1877 r. Kodeks postępowania cywilnego.	Ustawa z 27 maja 1896 r. o postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym.	Ustawa federalna o ściąganiu długów i upadłości z 11 kwietnia 1889 r.	Ustawa nr 99/1963 o postępowaniu cywilnym z dnia 4 grudnia 1963 r.	Ustawa nr 91-650 z dnia 9 lipca 1991 r. w sprawie cywilnego postępowania egzekucyjnego oraz dekret nr 92-755 z dnia 31 lipca 1992 r.
Organy egzekucyjne	W zależności od rodzaju czynności sąd lub komornik.	W zależności od rodzaju czynności sąd egzekucyjny lub referendarz sądowy.	Urząd wykonawczy.	W zależności od wyboru wierzyciela sąd egzekucyjny lub komornik prywatny (egzekutor).	W zależności od rodzaju czynności sędzia sądu egzekucyjnego lub komornik sądowy.
Podstawa egzekucji	Prawomocne lub natychmiast wykonalne orzeczenie sądu, ugoda sądowa, nakaz zapłaty, orzeczenie sądu polubownego, ugoda pozasądowa zawarta przez adwokatów stron i inne akty wskazane w przepisach prawa – zaopatrzone w klauzulę wykonalności.	Orzeczenia sądowe, ugody sądowe, akty notarialne, niezaskarżone nakazy zapłaty, decyzje ubezpieczyciela prawa publicznego związane z przyznaniem świadczenia albo żądaniem ich zwrotu i inne akty wskazane w przepisach prawa.	Orzeczenia sądowe, ugody sądowe i wskazane w przepisach oświadczenia. Orzeczenie stanowi podstawę egzekucji, jeżeli została stwierdzona jego prawomocność. Orzeczenia zapadłe w postępowaniu uproszczonym nie wymagają stwierdzenia prawomocności.	Orzeczenia sądowe, decyzje administracyjne związane z działalnością wymiaru sprawiedliwości, decyzje arbitrażowe oraz notariusza państwowego, decyzje i oświadczenia z zakresu ubezpieczeń społecznych, decyzje organów Wspólnot Europejskich oraz inne decyzje, ugody i akty wskazane w przepisach prawa. Wyżej wymienione orzeczenia, akty i inne dokumenty wymagają opatrzenia ich zaświadczeniem wykonalności.	Prawomocne orzeczenia sądowe lub administracyjne, ugody przedstawione przewodniczącemu trybunału wysokiej instancji, akty notarialne zawierające klauzulę wykonalności, orzeczenia sądów zagranicznych oraz arbitrażowych, podpisane przez strony oraz sędzię wyciągnięte z protokołów postępowań pojednawczych, dokumenty potwierdzające przez komornika brak zapłaty czeku i inne akty wskazane w przepisach prawa.
Wszczęcie egzekucji					
Podstawowy sposób wszczęcia egzekucji	Na wniosek	Na wniosek	Na wniosek.	Na wniosek	Na wniosek

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Zaskoczenie dłużnika wszczęciem egzekucji	Nie. Czynności egzekucyjne powinny być poprzedzone wezwaniem dłużnika przez organ egzekucyjny do zapłaty długu.	Nie. Po zatwierdzeniu wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego organ egzekucyjny wzywa dłużnika do spełnienia egzekwowanego roszczenia.	Nie. Wniosek skutkuje sporządzeniem przez urząd wykonawczy wezwania do zapłaty, w którym wzywa się dłużnika, aby w terminie 20 dni dobrowolnie spełnił świadczenie. Dalsze czynności, po upływie tego terminu, wymagają złożenia przez wierzyciela wniosku o kontynuację egzekucji.	Tak	Nie. Przed zajęciem majątku zawiadamia się dłużnika o powstałym tytule egzekucyjnym i złożonym wniosku egzekucyjnym oraz wzywa się do zapłaty w terminie 8 dni.
Prawo wierzyciela do wskazania sposobu egzekucji	Przysługuje	Przysługuje. Organ egzekucyjny działa na podstawie tytułu egzekucyjnego, ale w granicach zlecenia.	Nie przysługuje. Wniosek wierzyciela o wykonanie orzeczenia powoduje wszczęcie procedury ściągania długu, która w zależności od danego przypadku może zostać przeprowadzona przez urzędnika urzędu wykonawczego w trybie egzekucyjnym lub upadłościowym. W przypadku wszczęcia egzekucji, zostaje ona skierowana do wszystkich składników majątku dłużnika.	Przysługuje. W sytuacji, gdy organ egzekucyjny uzna, że żaden ze wskazanych przez wierzyciela sposobów prowadzenia egzekucji nie jest odpowiedni w sprawie, może zastosować inny sposób egzekucji.	Przysługuje, ale proporcjonalnie (adekwatnie) do wielkości roszczenia skierowanego do egzekucji.
Ograniczenia egzekucji					
Podmiotowe	Istnieją	Istnieją	Istnieją	Istnieją	Istnieją
Przedmiotowe	Istnieją	Istnieją	Istnieją	Istnieją	Istnieją
Uprawnienia organu egzekucyjnego					
Prowadzenie egzekucji w porze nocnej, niedziele i święta	Zakazane, chyba że zachodzi wyjątkowy przypadek i za zgodą sądu. Pora nocna od godz. 21.00 – 6.00	Zakazane, chyba że zachodzi pilny przypadek lub w innych dniach nie udało się dokonać zamierzonej czynności. Pora nocna od godz. 22.00 do 6.00	Zakazane jest prowadzenie czynności egzekucyjnych w okresie ferii świątecznych okresu Wielkanocy i Bożego Narodzenia, jak również ferii letnich.	Brak danych	Zakazane. Wyjątkowo dopuszczalne za zgodą sądu. Zgoda nie może być udzielona, jeżeli czynności mają być podjęte w lokalu mieszkalnym. Pora nocna od godz. 21.00 – 6.00

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Prawo komornika do przeszukania mieszkania i stosowania przymusu bezpośredniego	Przeszukanie mieszkania dopuszczalne, ale za zgodą dłużnika lub sądu. Komornik w celu zastosowania przymusu bezpośredniego może zażądać wsparcia organów policji.	Przeszukanie mieszkania dopuszczalne, ale tylko w przypadkach w ustawie przewidzianych. Przymus bezpośredni tylko za pośrednictwem właściwych organów, np. Policji.	Brak danych	Przeszukanie mieszkania dopuszczalne. Organ egzekucyjny jest upoważniony do wstępu do wszystkich miejsc, gdzie znajduje się majątek dłużnika.	Przeszukanie mieszkania dopuszczalne. Komornik może wejść do każdego pomieszczenia wykorzystywanego przez dłużnika do celów mieszkaniowych. Siłowe otwarcie drzwi mieszkania, w tym pod nieobecność osób zajmujących ten lokal może nastąpić tylko w obecności mera danej gminy, radnego, upoważnionego urzędnika miejskiego lub dwóch świadków.
Zajęcie ruchomości					
Sposób zajęcia	Objęcie we władanie z pozostawieniem pod dozorem dłużnika.	Poprzez wpisanie ruchomości do protokołu zajęcia. Zajęcie odnotowywane jest dodatkowo w rejestrze zajęcia, który jest powszechnie dostępny.	Objęcie we władanie przez organ egzekucyjny poprzez wpisanie do protokołu zajęcia. O planowanej czynności zajęcia organ egzekucyjny informuje dłużnika najpóźniej dzień przed ustaloną datą jej dokonania.	Wskutek doręczenia dłużnikowi postanowienia sądu zezwalającego na przeprowadzenie egzekucji. Z chwilą doręczenia tego postanowienia nie wolno dłużnikowi rozporządzać swoim majątkiem. Dokonanie czynności prawnej z nanuszeniem tego zakazu skutkuje jej bezskutecznością.	Przez wpisanie ruchomości do protokołu zajęcia. Na podstawie protokołu zajęcia sporządza się akt zajęcia, który komornik sądowy zobowiązany jest doręczyć dłużnikowi w terminie 8 dni pod rygorem wygaśnięcia zajęcia.
Opis i oszacowanie					
Organ dokonujący opisu i oszacowania	Komornik	Referendarz sądowy	Urzędnik urzędu wykonawczego	Organ egzekucyjny prowadzący postępowanie	Komornik sądowy
Możliwość powołania biegłego rzeczoznawcy	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Sprzedaż					
Podstawowy sposób sprzedaży	Licytacja publiczna	Licytacja publiczna (za pośrednictwem hali aukcyjnej, domu licytacyjnego, internetu, lub w innym miejscu).	Licytacja publiczna	Licytacja publiczna	Sprzedaż prywatna oraz sprzedaż przymusowa. Sprzedaż prywatna stanowi prawo dłużnika, które może być przez niego wykonane w terminie 30 dni od dnia dokonania zajęcia. Sprzedaż prywatna sprawadza się do znalezienia przez dłużnika i przedstawienia komornikowi listy osób, które gotowe są zaoferować określoną cenę nabycia. Sprzedaż przymusowa to licytacja publiczna.
Inne sposoby sprzedaży	Według wyboru wierzyciela, ale za zgodą dłużnika (po bezskutecznej pierwszej licytacji publicznej).	Sprzedaż z wolnej ręki – na wniosek wierzyciela, jeżeli licytacja publiczna nie przynosi efektów przez okres min. 4 tygodni.	„Z wolnej ręki”, ale tylko w przypadkach wyraźnie w ustawie wskazanych.	„Z wolnej ręki”, ale tylko rzeczy łatwo psujące się. W przypadku dzieł sztuki, zabytków, szczególnie wartościowych rękopisów dzieł literackich, dóbr kultury, itp., licytację publiczną przeprowadza się, jeżeli ruchomości tych nie można zbyć instytucji, która zajmuje się opieką nad tego rodzaju dobrami.	Sprzedaż plodów rolnych „na pniu”. Jest to szczególny tryb licytacji publicznej.
Przybiecie w trakcie licytacji publicznej	Po trzykrotnym wezwaniu do dokonania postąpienia.	Po dwukrotnym wezwaniu do dokonania postąpienia.	Po trzykrotnym wezwaniu do dokonania postąpienia.	Brak danych	Po trzykrotnym wezwaniu do dokonania postąpienia.
Cena minimalna sprzedaży	1/2 wartości oszacowania, z tym że ruchomości ze złota lub srebra nie niższej niż wartość kruszcu.	1/2 sumy oszacowania. W przypadku licytacji przez internet licytacji nie przeprowadza się, jeżeli licytant zaoferował cenę wyższą o 1/4 od sumy oszacowania.	Przedmioty wykonane z metali szlachetnych nie mogą być zbyte poniżej wartości kruszcu.	1/3 sumy oszacowania. Jeżeli kilka osób zaoferowało tę samą cenę, np. cenę minimalną, organ egzekucyjny losuje osobę spośród tych licytantów, której ostatecznie udzieli przybycia.	W przypadku sprzedaży prywatnej cena minimalna nie istnieje, albowiem cena jest negocjowana przez dłużnika z nabywcą. Względem ustalonych przez dłużnika warunków sprzedaży może być podniesiony przez wierzyciela sprzeciw. W przypadku licytacji publicznej – brak danych.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Możliwość ponawiania licytacji	Tak, cena minimalna taka sama jak przy pierwszej licytacji.	Tak, ale na wniosek wierzyciela. Jeżeli druga próba jest również bezskuteczna kolejne próby sprzedaży podejmuje się z urzędu.	Brak danych	Tak. Wierzyciel może żądać ponowienia licytacji lub przejąć niesprzedane ruchomości.	Brak danych
Podstawowe środki obrony przed egzekucją					
W sprawach formalnych	Skarga na nadanie klauzuli wykonalności, skarga, wniosek o udzielenie pomocy prawnej.	Zarzuty przeciwko zatwierdzeniu wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego.	Zażalenie na postanowienie organu egzekucyjnego. Sprzeciw przeciwko stwierdzeniu wykonalności orzeczenia.	Brak danych	Skarga o unieważnienie zajęcia
W sprawach materialnych	Powództwo przeciwegzekucyjne	Sprzeciw osoby trzeciej przeciwko zajęciu lub powództwo.	Zażalenie na postanowienie organu egzekucyjnego.	Brak danych	Powództwo o zwolnienie spod egzekucji rzeczy zajętej.
Koszty egzekucji					
Strona zobowiązana do pokrycia kosztów egzekucji	Dłużnik, jeżeli koszty uznane zostały za konieczne. W wyjątkowych przypadkach, jeżeli zasady słuszności za tym przemawiają kosztami można obciążyć wierzyciela.	Dłużnik, jeżeli koszty uznane zostaną za niezbędne. Wierzycielowi nie przysługuje prawo do zwrotu kosztów, jeżeli należność główna jest mniejsza niż 2.700 €.	Dłużnik	Dłużnik. W przypadku, gdy egzekucję prowadzi sąd dłużnika obciążają tylko koszty określone mianem istotnych. Sąd może zwolnić dłużnika z obowiązku zapłaty kosztów w całości lub w części. Koszty powstałe z winy wierzyciela lub biegłego obciążają odpowiednio wierzyciela lub biegłego.	Dłużnik
Podział sumy uzyskanej z egzekucji					
Kolejność zaspokojenia wierzycieli	Według kolejności dokonania zajęcia.	Brak danych	W zależności od rodzaju wierzytelności. Przepisy prawa przewidują trzy kategorie wierzytelności. Wierzytelności kategorii niższych zaspokajane są dopiero po pełnym zaspokojeniu wierzytelności kategorii wyższych.	Według kolejności wpływu wniosku o przeprowadzenie egzekucji z ruchomości. Ustalona w ten sposób kolejność zaspokojenia nie narusza praw osób, które uzyskały zabezpieczenie wierzytelności w drodze zastawu. Wierzytelności zabezpieczone zastawem zaspokajają się według daty uzyskania zabezpieczenia.	W zależności od rodzaju wierzytelności z zachowaniem szczególnych uprawnień, wynikających z przepisów szczególnych. O pierwszeństwie zaspokojenia decydują przepisy przyznające danej wierzytelności szczególne uprawnienia w zakresie zaspokojenia egzekucyjnego, które powinny być zgłoszone przez

1.	2.	3.	4.	5.	6.
				Wierzytelności zaliczone do tej samej kategorii zaspakają się proporcjonalnie do ich wysokości.	wierzyciela przed sporządzonym planu podziału lub w ramach wniesionego sprzeciwu na sporządzony plan podziału.
Organ sporządzający plan podziału	Sąd egzekucyjny	Sąd egzekucyjny	Urząd wykonawczy	Organ egzekucyjny prowadzący postępowanie egzekucyjne.	Komornik sądowy
Zwrot dokumentu stanowiącego podstawę egzekucji w przypadku jej bezskuteczności	Tak	Tak	W zakresie, w jakim przekazana wierzycielowi kwota nie pokryła egzekwowanego roszczenia pieniężnego urząd wykonawczy wydaje ważne przez 20 lat zaświadczenie straty.	Tak	Tak

WSZCZĘCIE EGZEKUCJI Z RUCHOMOŚCI

1. Uwagi wstępne

Przystępując do rozważań nad problematyką egzekucji z ruchomości zobowiązany jestem na wstępie poczynić krótkie, aczkolwiek konieczne uwagi dotyczące sposobu pojmowania pojęcia „egzekucji” oraz „postępowania egzekucyjnego”, które często traktowana są jako tożsame, co jest błędem.³³ Aby wyjaśnić istniejące różnice pojęciowe warto posłużyć się definicjami A. Marciniaka, które przez swą prostotę pozwalają zrozumieć treść każdego z nich. I tak, przez egzekucję należy rozumieć przymusowe dochodzenie od dłużnika przez organy egzekucyjne, na podstawie tytułu wykonawczego, w sposób prawem przewidziany, należnego wierzycielowi świadczenia. Postępowanie egzekucyjne stanowi natomiast ogół czynności związanych z egzekucją. Egzekucja jest sposobem przeprowadzenia postępowania egzekucyjnego, która nie może odbyć się inaczej, jak tylko w jego ramach.³⁴ Zatem w relacji pojęcia postępowania egzekucyjnego wobec pojęcia egzekucji pierwsze jest celem, zaś drugie sposobem jego osiągnięcia. Istniejąca odrębność znaczeniowa przekłada się również na różnice w sposobie wszczęcia każdego z nich, ale o tym niżej.

2. Podstawa egzekucji

Podstawą wszczęcia i przeprowadzenia postępowania egzekucyjnego, a w jego ramach egzekucji z ruchomości, jest tytuł wykonawczy. Definicję tego pojęcia zawiera art. 776 zd. 2 k.p.c., zgodnie z którym tytuł wykonawczy stanowi tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności, chyba że ustawa stanowi inaczej.³⁵ Tytuł

³³ Por.: F. Zedler, glosa do postanowienia SN z dnia 15 kwietnia 1986 r., III CRN 40/86, (OSPika 1987 r., poz. 124 C, s. 260).

³⁴ A. Marciniak, *„Kodeks postępowania cywilnego (art. 425-843). Komentarz. Tom II”*, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 1096-1097.

³⁵ Szerzej: O. Dumnicka, *„Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz”*, (red.) J. Ignaczewski, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 141. Tytułem egzekucyjnym nie pochodzącym od sądu jest m.in. bankowy tytuł egzekucyjny. Dokument ten może stanowić podstawę egzekucji pod warunkiem opatrzenia go

wykonawczy składa się zatem z dwóch części – tytułu egzekucyjnego oraz klauzuli wykonalności.

Tytuł wykonawczy określa granice, w których może być wszczęte i przeprowadzone postępowanie egzekucyjne. Określa on treść i zakres podlegającego egzekucji świadczenia oraz osoby, na rzecz których i przeciwko którym egzekucja może być prowadzona.³⁶ Informacje te muszą wynikać z treści tytułu wykonawczego, albowiem brak któregokolwiek z tych elementów uniemożliwia wszczęcia egzekucji. Zgodnie z prawem polskim niedopuszczalne jest prowadzenie egzekucji na rzecz lub przeciwko osobie niewymienionej w tytule wykonawczym, chyba że przepis szczególny dopuszcza w drodze wyjątku taką możliwość.³⁷ Z drugiej strony tytuł wykonawczy stanowi podstawę do prowadzenia egzekucji o całe objęte nim roszczenie i ze wszystkich części majątku dłużnika, chyba że z treści tytułu wynika co innego (art. 803 k.p.c.). Słusznie wskazuje A. Marciniak, że u podłoża tej regulacji leży podstawowe założenie prawa cywilnego, według którego dłużnik odpowiada za zobowiązania całym swoim majątkiem.³⁸

Ustawodawca zaniechał w przepisach prawa formułowania definicji ogólnej pojęcia tytułu egzekucyjnego, zastępując ją enumeratywnym wyliczeniem w art. 777 k.p.c. katalogu aktów prawnych, którym taki przymiot przysługuje. Próbując jednakże stworzyć definicję ogólną, powtarzając częściowo za Z. Merchelem,³⁹ przyjąć można, że tytuł egzekucyjny to dokument urzędowy stwierdzający obowiązek spełnienia określonego

w klauzulę wykonalności. Patrz w tej sprawie: R. Sura, „*Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu*”, PPE 2009, Nr 7, s. 65 – 86.

³⁶ A. Marciniak, „*Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*”, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 111.

³⁷ Jako przykład wyjątku można wskazać na tytuł egzekucyjny zobowiązujący do wydania ruchomości indywidualnie oznaczonych, nieruchomości lub statku albo opróżnienia pomieszczenia. Powstały po nadaniu klauzuli wykonalności tytuł wykonawczy, na podstawie przepisu art. 791 § 1 k.p.c., upoważnia do prowadzenia egzekucji nie tylko przeciwko dłużnikowi, lecz przeciwko każdemu, kto tymi rzeczami włada (*erga omnes*). Szerzej: M. Muliński, „*Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny*”, PPE 2007, Nr 5, s. 44 - 46 oraz M. Muliński, „*Nadawanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu po nowelizacjach k.p.c. z 2004 i 2005 r.*”, PPE 2006, Nr 4-6, s. 55 – 59.

Innym wyjątkiem jest tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko zbywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Zgodnie z dyspozycją art. 789² k.p.c. stanowi on podstawę egzekucji przeciwko nabywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego bez potrzeby nadawania mu klauzuli wykonalności przeciwko nabywcy, jeżeli wierzyciel złożył wniosek o wszczęcie egzekucji w ciągu miesiąca od dnia nabycia przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. W tym przypadku nabywca staje się stroną postępowania egzekucyjnego. Przypadek ten należy odróżnić od sytuacji przewidzianej w przepisie art. 819¹ k.p.c., w której zbycie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego po wszczęciu postępowania egzekucyjnego nie ma wpływu na bieg tego postępowania. Oznacza to, że wierzyciel może dalej podejmować czynności egzekucyjne skierowane do zbytego przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, dysponując jedynie tytułem wykonawczym przeciwko zbywcy, bez względu na to, kto stał się jego nabywcą. Nie uprawnia on jednak do podejmowania czynności egzekucyjnych względem innych składników majątku nabywcy, do czego uprawnia przepis art. 789² k.p.c.

³⁸ A. Marciniak, *op. cit.*, s. 111.

³⁹ Z. Merchel, „*Egzekucja z ruchomości. Tom I*” WSKS, Sopot 1996, s. 36. Zobacz również: Ł. Błaszczak, „*Krajowy i zagraniczny wyrok sądu polubownego jako tytuł egzekucyjny (wybrane zagadnienia)*”, PPE 2009, Nr 9, s. 7 – 22.

świadczenie przez i na rzecz ściśle oznaczonej w nim osoby, należący do zbioru opisanego w treści art. 777 k.p.c. O okoliczności czy dany dokument posiada walor tytułu egzekucyjnego, decyduje wola prawodawcy wyrażona w ustawie a nie wola zainteresowanego.⁴⁰ Oznaczony w art. 777 k.p.c. katalog aktów, które mogą stanowić tytuł egzekucyjny ma charakter zamknięty i nie może być poszerzony wolą stron. Z drugiej jednak strony dokument wymieniony w art. 777 k.p.c., aby mógł być uznany za tytuł egzekucyjny, musi nadawać się do egzekucji, tzn. stwierdzony w nim obowiązek spełnienia określonego świadczenia przez i na rzecz ściśle oznaczonej osoby musi być sformułowany w ten sposób, że jego wykonanie jest przynajmniej teoretycznie możliwe.

Analizując treść art. 777 k.p.c. zwrócić należy uwagę, że tytułem egzekucyjnym może być również dokument urzędowy w postaci aktu notarialnego, zawierający oświadczenie dłużnika osobistego lub dłużnika rzeczowego o poddaniu się egzekucji.⁴¹ Akty notarialne stanowią podstawę egzekucji nie tylko w prawie polskim, ale również niemieckim, austriackim, francuskim i innych państwach opierających swe regulacje na systemie kodeksowym, ale o tym niżej.⁴²

Klauzula wykonalności jest aktem, w którym sąd powszechny stwierdza, że tytuł egzekucyjny nadaje się do wykonania oraz dopuszczalne jest prowadzenie na jego podstawie egzekucji przeciwko dłużnikowi.⁴³ Klauzula wykonalności stanowi swego rodzaju potwierdzenie dopuszczalności wszczęcia i prowadzenia egzekucji na podstawie

⁴⁰ Podobną definicję sformułował T. Wojciechowski, „Postępowanie cywilne. Kazusy. Orzecznictwo. Literatura”, (red.) K. Weitz, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 528, według którego „tytuł egzekucyjny to określony ustawowo akt, który stwierdza istnienie i zakres nadającego się do przymusowego wykonania w drodze egzekucji obowiązku dłużnika i jednocześnie roszczenia wierzyciela”. Z kolei T. Misiuk – Jodłowska w „Postępowanie cywilne”, (praca zbiorowa), LexisNexis, Warszawa 2009, s. 537, zaproponowała definicję tytułu egzekucyjnego, zgodnie z którą „tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądowe lub inny dokument urzędowy stwierdzający istnienie i zakres wykonalnego roszczenia wierzyciela oraz istnienie i zakres obowiązku świadczenia dłużnika”. Definicja ta jest niestety niepoprawna, albowiem bezzasadnie zawęża zakres aktów prawnych, którym z mocy prawa przyznano status tytułu egzekucyjnego. Wystarczy w tym miejscu wskazać chociażby na ugodę zawartą na piśmie pomiędzy pracodawcą a jego pracownikiem. Nie jest to przecież orzeczenie sądowe ani dokument urzędowy, a jednak na mocy przepisów ustawy Kodeks pracy może stanowić tytuł wykonawczy po nadaniu mu przez sąd klauzuli wykonalności. Autorka na szczęście dostrzegła mankament wskazując na możliwe w tym względzie wyjątki.

⁴¹ Szerzej: K. Knoppek, „Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny”, PiP 1991, Nr 12, s. 67 i n.; A. Jakubecki, „Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym” Rej. 1998, Nr 12, s. 62 i nast.; F. Zedler, „Poddanie się egzekucji aktem notarialnym”, Rej. 1998, Nr 7-8, s. 56 i nast., oraz J. Mucha, „Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym przez zastawcę rejestrowego niebędącego dłużnikiem osobistym zastawnika”, Rej. 2005, Nr 6, s. 86 i nast.

⁴² Por.: P. L. Muttay, R. Stürner, „German civil justice”, Durham 2004, s. 445 i n.; H. Hausmaninger, „The Austrian legal system”, Wien 2003, s. 227, oraz R. Stürner, „Das französische und englische Zwangsvollstreckungsrecht. Reform Und tradition in Europa”, Freiburg 1996, s. 603.

⁴³ Jak wskazuje Z. Szczurek, „nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności jest zezwoleniem na przeprowadzenie egzekucji, czyli zastosowanie przymusu państwowego w tym postępowaniu, na podstawie istniejącego tytułu egzekucyjnego” – Z. Szczurek, „Co powinna zawierać klauzula wykonalności oraz niektóre zagadnienia z tym związane”, PPE 2009, Nr 1-3, s. 5.

danego tytułu egzekucyjnego. Nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli nie powoduje nabycia przez stronę żadnych nowych praw ani obciążenie jej nowymi obowiązkami. Stanowi ona swego rodzaju zgodę na zastosowanie przymusu państwowego poprzez wszczęcie i prowadzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie istniejącego już tytułu egzekucyjnego.⁴⁴

Oparcie egzekucji o tytuł egzekucyjny, który wymaga dodatkowego potwierdzenia właściwej władzy państwowej na zastosowanie wobec dłużnika przymusu, znaleźć możemy w prawie niemieckim i japońskim (które wzorowane było na prawie niemieckim), a także w prawie szwajcarskim i austriackim. Podczas, gdy rozwiązania w prawie niemieckim i japońskim są niemalże identyczne z polskimi, w systemie prawa szwajcarskiego i austriackiego przewiduje się znacznie szerszą (bardziej rozbudowaną) kontrolę tytułów egzekucyjnych przez władzę sądowniczą.⁴⁵ Odmienne został ukształtowany system prawa francuskiego, w którym nie przewiduje się dodatkowego badania tytułów egzekucyjnych. System ten wymaga jedynie wezwania dłużnika do zapłaty za pośrednictwem komornika. Jeżeli pomimo wezwania roszczenie nie zostanie zaspokojone wierzyciel może żądać podjęcia dalszych czynności zmierzające do przymusowego wydobycia należnego mu świadczenia.⁴⁶

Podejmowanie czynności egzekucyjnych w oparciu o tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności (tytuł wykonawczy) jest regułą w polskim postępowaniu cywilnym. Istnieją w tym względzie jednakże wyjątki, które pozwalają na prowadzenie egzekucji w oparciu o tytuł egzekucyjny niezaopatrzony w klauzulę wykonalności.⁴⁷ Do wyjątków tych zaliczamy:

- egzekucję grzywien nałożonych przez komornika na podstawie art. 762 § 1 k.p.c. Zgodnie z art. 762 § 4 k.p.c. prawomocne postanowienie komornika o ukaraniu

⁴⁴ Tak: Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości. Tom I”, WSKS, Sopot 1996, s. 40 – 41, oraz Z. Szczurek „Egzekucja sądowa w Polsce”, Currenda, Sopot 2007, s. 241 – 242. Zobacz również: M. Domagalski, „Pieczęć i podpis to za mało do nadania wyrokom klauzuli”, RP nr 273 (8784) z dnia 23 listopada 2010 r., s. C2.

⁴⁵ Por.: K. Keremeus, „*International encyclopedia of comparative law. Chapter 10 – Enforcement proceedings*”, Tübingen 2002, s. 28; M. Guldener, „*Schweizerisches Zivilprozessrecht*”, Zürich 1979, s. 616 i nast. W prawie niemieckim tytuł egzekucyjny nie zawsze musi być opatrzona klauzulą wykonalności, aby mógł stanowić podstawę wszczęcia egzekucji. Zwrócić należy w tym względzie uwagę na instytucję prawną nakazu zapłaty. Podczas, gdy w prawie polskim w ostatnim czasie dostrzegamy przerost wymagań formalnych związanych z nadaniem klauzuli wykonalności nakazom zapłaty i skrajnie różne praktyki sądów w związku ze sposobem ich doręczania wierzycielom, w prawie niemieckim wykonalny nakaz zapłaty wymaga nadania klauzuli wykonalności tylko wówczas, gdy egzekucja ma zostać przeprowadzona na rzecz innej lub przeciwko innej osobie aniżeli w nim wskazanej (§ 796 ust. 1 ZPO).

⁴⁶ R. Perrot, Ph. Thery, „*Procedures civiles d'exécution*”, Paris 2000 r., s. 188 i nast.

⁴⁷ Patrz: T. Wojciechowski, „*Postępowanie cywilne. Kazusy. Orzecznictwo. Literatura*”, (red.) K. Weitz, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 530.

grzywną podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej bez zaopatrywania go w klauzulę wykonalności,

- egzekucję grzywien oraz kosztów sądowych orzeczonych w postępowaniu przed sądem administracyjnym (art. 228 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi⁴⁸),
- egzekucję należności stwierdzonych wyciągami z ksiąg Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, podpisanymi przez upoważnionych członków Zarządu Funduszu i opatrzonymi jego pieczęcią, stwierdzającymi istnienie zobowiązania podmiotu objętego systemem gwarancji na rzecz Funduszu i zaopatrzonymi w oświadczenie, że oparte na nich roszczenia są wymagalne. Dokumenty te z mocy art. 37 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym⁴⁹ mają moc tytułów wykonawczych bez potrzeby opatrywania ich klauzulą wykonalności,
- egzekucję opłaty stosunkowej należnej komornikowi na podstawie art. 49 ust. 2 u.k.s.e. w związku z umorzeniem postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela lub na podstawie art. 823 k.p.c., przysługującej od świadczenia objętego postępowaniem egzekucyjnym lecz niewyegzekwowanego. Zgodnie z dyspozycją art. 49 ust. 3 u.k.s.e. w celu pobrania tej opłaty komornik wydaje postanowienie, w którym wzywa dłużnika do uiszczenia należności z tego tytułu w terminie 7 dni liczonym od dnia doręczenia postanowienia. Postanowienie to po uprawomocnieniu się nabywa walor tytułu egzekucyjnego i podlega wykonaniu w drodze egzekucji bez zaopatrywania go w klauzulę wykonalności,
- egzekucję należnego wierzycielowi zwrotu kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji, przyznane przez komornika w drodze postanowienia. Zgodnie z przepisem art. 770¹ k.p.c. postanowienie to po uprawomocnieniu podlega wykonaniu bez potrzeby zaopatrywania go w klauzulę wykonalności. Należność tę ściąga się na podstawie art. 770 zd. 2 k.p.c. wraz z egzekwowanym roszczeniem,
- egzekucję kosztów postępowania klauzulowego. Z uwagi, iż postanowienie zasądzające zwrot kosztów postępowania klauzulowego fizycznie zamieszcza się w treści tytułu wykonawczego, który składa się do akt organu egzekucyjnego oraz z uwagi na okoliczność, że postanowienie to uprawomocnia się dopiero po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, w praktyce dopuszczono prawo wierzyciela do objęcia tej należności egzekucją, nawet bez odrębnego stwierdzenia jej wykonalności.

⁴⁸ Dz. U. z 2002 r. Nr 153, poz. 1270.

⁴⁹ Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 474.

Uprawnionym do przeprowadzenia postępowania klauzulowego i nadania klauzuli wykonalności jest sąd powszechny.⁵⁰ Zasadą jest, że klauzulę nadaje sąd pierwszej instancji, przed którym sprawa się toczyła. Klauzulę może nadać również sąd drugiej instancji, dopóki akta sprawy znajdują się w tym sądzie (art. 781 § 1 k.p.c.). Inaczej wygląda kwestia właściwości w przypadku tzw. innych tytułów egzekucyjnych. W tym przypadku klauzulę wykonalności nadaje sąd rejonowy właściwości ogólnej dłużnika, tj. właściwy według przepisów art. 27 – 30 k.p.c. Jeżeli nie jest możliwe ustalenie tej właściwości, klauzulę wykonalności nadaje sąd rejonowy, w którego okręgu egzekucja ma zostać wszczęta, a gdy wierzyciel zamierza wszcząć egzekucję za granicą, wówczas właściwy jest sąd rejonowy, w którego okręgu tytuł został sporządzony (art. 781 § 2 k.p.c.). W każdym z tych przypadków postępowanie klauzulowe przeprowadza sąd w składzie jednoosobowym (dotyczy to również sytuacji, gdy w toku postępowania rozpoznawczego skład osobowy sądu był inny (art. 782 § 1 zd.1 k.p.c.)).

Wszczęcie postępowania klauzulowego wymaga co do zasady wniosku wierzyciela. Jest nim osoba wskazana w tytule egzekucyjnym lub ta, na którą przeszło uprawnienie po powstaniu tytułu egzekucyjnego. Przepisy prawa dopuszczają również możliwość nadania klauzuli wykonalności z urzędu. Dotyczy to tytułów egzekucyjnych wydanych w postępowaniu, które zostało lub mogło być wszczęte z urzędu (art. 782 § 1 zd. 2 k.p.c.) oraz gdy sąd został uprawniony lub zobowiązany do tego przez przepis szczególny.⁵¹ Postępowanie klauzulowe jest postępowaniem jednoinstancyjnym⁵² i zgodnie z art. 766 k.p.c., jako dotyczące spraw egzekucyjnych, odbywa się na posiedzeniu niejawnym, chyba że zachodzi potrzeba wyznaczenia rozprawy.

Klauzulę wykonalności sąd nadaje w drodze postanowienia (art. 766 zd. 2 k.p.c.), na które przysługuje zażalenie (art. 795 § 1 k.p.c.). W sposób szczególny uregulowany został termin do wniesienia zażalenia. Zgodnie z przepisem art. 795 § 2 k.p.c. jego bieg dla wierzyciela rozpoczyna się od daty wydania mu tytułu wykonawczego, zaś dla dłużnika od daty doręczenia zawiadomienia o wszczęciu egzekucji. Regulacja ta ukształtowała praktykę zgodną z zamysłem ustawodawcy, wedle której dłużnikowi sąd nie doręcza

⁵⁰ Jak słusznie wskazuje T. Wojciechowski, „*Postępowanie cywilne. Kazusy. Orzecznictwo. Literatura*”, (red.) K. Weitz, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 530, „*postępowanie klauzulowe zalicza się do postępowań pomocniczych, wskazując, że służy ono umożliwieniu egzekucji. [...] Tradycyjnie postępowanie klauzulowe jest ujmowane jako łącznik między postępowaniem rozpoznawczym a postępowaniem wykonawczym. Trzeba jednak zauważyć, że z uwagi na możliwość powstania tytułu egzekucyjnego poza postępowaniem sądowym trafniejsze jest stwierdzenie, że postępowanie klauzulowe poprzedza ma postępowanie wykonawcze [...]*”.

⁵¹ Jako przykład można wskazać przepis art. 782 § 2 k.p.c. mający zastosowanie do nakazów zapłaty, którym klauzulę wykonalności sąd zobowiązany jest nadać z urzędu niezwłocznie po ich uprawomocnieniu się.

⁵² Tak: SN w postanowieniu z dnia 7 listopada 2006 r., III CZP 77/06, (opubl. LEX nr 209205).

odpisu postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności oraz odpisu zażalenia złożonego przez wierzyciela, co pozwala na uzyskanie efektu zaskoczenia dłużnika.⁵³

Powstały w wyżej opisany sposób tytuł wykonawczy uprawnia do egzekucji o całość ujętego w nim roszczenia. Jeżeli jednak w toku postępowania klauzulowego sąd ustali, że tylko część roszczenia, albo tylko niektóre z roszczeń nadają się do wykonania, wówczas określi zakres klauzuli, a tym samym granice dopuszczalności egzekucji w oparciu o ten tytuł wykonawczy. W klauzuli mogą być zamieszczone jeszcze inne ograniczenia.

Z nadaniem klauzuli wykonalności na wniosek wierzyciela wiążą się nierozłącznie koszty postępowania, których zasądzenia na swą rzecz może żądać wierzyciel. Mogą one obejmować zarówno opłatę stałą przewidzianą w art. 71 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych,⁵⁴ jak również zwrot kosztów zastępstwa adwokackiego (radcowskiego), jeżeli wierzyciel działa za pośrednictwem pełnomocnika zawodowego. Do kosztów tych zalicza się również koszty opłat kancelaryjnych, które wierzyciel zmuszony jest ponieść w celu sporządzenia i wydania tytułu wykonawczego. Jest to wyjątek od reguły, wedle której opłaty kancelaryjne w toku postępowania każda ze stron ponosi we własnym zakresie. Rozstrzygnięcie o kosztach podlega zaskarżeniu na tych samych zasadach co rozstrzygnięcie o nadaniu klauzuli wykonalności.

Ujawnione w treści tytułu egzekucyjnego roszczenia pieniężne mogą być przedmiotem zdarzeń prawnych, skutkujących przejściem związanych z nimi uprawnień lub obowiązków na inną osobę, lub rozszerzenia kręgu tych osób. Jak wspomniałem wyżej, poza przypadkami wyraźnie w przepisach prawa wskazanymi, egzekucja może być prowadzona wyłącznie na rzecz i przeciwko osobom wskazanym w tytule wykonawczym. Ujawnieniu skutków tych zdarzeń w tytule wykonawczym służy klauzula wykonalności. Zgodnie z art. 788 § 1 k.p.c., jeżeli uprawnienie lub obowiązek po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu przeszły na inną osobę, sąd nada klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko tej osobie.⁵⁵ Rozwiązanie to stosuje się odpowiednio do nabywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, jeżeli tytuł egzekucyjny stał się prawomocny przed nabyciem (art. 789 k.p.c.) oraz do spadkobierców, jeżeli tytuł egzekucyjny wydany został przeciwko spadkodawcy (art. 779 § 2 k.p.c.).

⁵³ Szerzej: H. Pietrkowski, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*”, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 166 i nast.

⁵⁴ Dz. U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398.

⁵⁵ Szerzej: O. Dumnicka, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*”, (red.) J. Ignaczewski, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 176 – 177.

Klauzula wykonalności służy również ujawnieniu prawa wierzyciela do wszczęcia egzekucji przeciwko współnikom ponoszącym odpowiedzialność bez ograniczenia za zobowiązania spółki w związku z aktualizacją ich odpowiedzialności subsydiarnej (art. 778¹ k.p.c.).

Jak wynika z art. 792 k.p.c. w klauzuli wykonalności można zastrzec na rzecz następcy dłużnika prawo powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie jego odpowiedzialności, jeżeli ponosi on odpowiedzialność tylko z określonych przedmiotów albo do wysokości ich wartości, o ile prawo to nie zostało wcześniej zastrzeżone w treści tytułu egzekucyjnego. Klauzula wykonalności służy również ujawnieniu prawa wierzyciela do objęcia egzekucją majątku dłużnika, który stanowi wspólność majątkową małżeńską z jego małżonkiem (art. 787 k.p.c. oraz art. 787¹ k.p.c.). Oczywiście, w każdym z tych przypadków nadanie klauzuli wykonalności o odpowiedniej treści uwarunkowane zostało od dodatkowych, ściśle określonych wymagań, których spełnienie sąd bada w toku postępowania klauzulowego.⁵⁶

Tytuł wykonawczy stanowi silne narzędzie służące ochronie praw wierzyciela, ale może również stanowić źródło wielu zagrożeń zarówno dla dłużnika, jak i innych osób (np. poprzez wszczęcie egzekucji świadczenia już spełnionego). Z tych powodów ustawodawca wprowadził regułę, że wierzycielowi wydaje się tylko jeden tytuł wykonawczy. Oczywiście bezwzględne stosowanie tej reguły powodowałoby istotne trudności w prowadzeniu egzekucji. Ustawodawca dopuścił więc możliwość wydania wierzycielowi oprócz pierwszego również kolejne (dalsze) tytuły wykonawcze, ale pod warunkiem, że zachodzi potrzeba prowadzenia egzekucji na rzecz kilku osób lub przeciwko kilku osobom albo z kilku składowych części majątku tego samego dłużnika. Sąd wydając kolejny tytuł wykonawczy oznacza w jego treści cel i liczbę porządkową (art. 793 k.p.c.). Poza dalszymi tytułami wykonawczymi wierzyciel może żądać ponownego wydania tytułu wykonawczego w miejsce utraconego. Zgodnie z art. 794 k.p.c. ponowne wydanie tytułu wykonawczego zamiast utraconego może nastąpić jedynie na mocy postanowienia sądu wydanego po przeprowadzeniu rozprawy. W treści nowego tytułu wykonawczego zamieszcza się informację, że został on wydany w miejsce utraconego. Zgodzić należy się w tym miejscu z O. Dumnicką, że „do wydania ponownego tytułu wykonawczego na podstawie art., 794 k.p.c. wystarczy uwiarygodnienie przez wierzyciela, że utracił wydany mu tytuł wykonawczy. Kwestia zaś, czy przytoczone we

⁵⁶ Szerzej: F. Zedler, „Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków”, W.Pr., Warszawa 1976, s. 134 i nast.

*wniosku wierzyciela okoliczności utraty tytułu są wiarygodne – podlega kontroli sądu, który ocenia te kwestie po przeprowadzeniu rozprawy”.*⁵⁷

Sposób ukształtowania podstawy egzekucji w systemie prawa polskiego nie odbiega od rozwiązań w innych systemach prawnych. Trudno również doszukać się w tej materii rozwiązań nieadekwatnych do wymagań współczesności. Analizując problematykę podstawy egzekucji warto jednak bliżej przyjrzeć się niemalże bliźniaczym rozwiązaniom w systemie prawa niemieckiego. Podobnie jak w prawie polskim postępowanie egzekucyjne w systemie prawa niemieckiego może być wszczęte tylko wtedy, gdy osoby na których rzecz i przeciwko którym ma się ono odbyć są imiennie oznaczone w wyroku albo w załączonej do niego klauzuli wykonalności (§ 750 ZPO). Jeżeli egzekucja ma zostać wszczęta w celu zabezpieczenia wykonania orzeczenia jej rozpoczęcie nie może nastąpić wcześniej niż po upływie dwóch tygodni od doręczenia wyroku z klauzulą wykonalności. Formalna skuteczność prowadzenia egzekucji wymaga w niektórych przypadkach pozwania większej liczby osób, aniżeli tylko jedną, wybraną przez wierzyciela. Mam tu na myśli chociażby dochodzenie odpowiedzialności za zobowiązania spółki prawa cywilnego (*BGB - Gesellschaft*). Wszczęcie egzekucji z majątku spółki prawa cywilnego wymaga uzyskania wyroku przeciwko wszystkim wspólnikom (§ 736 ZPO). Z drugiej jednak strony, w przypadku stowarzyszeń nieposiadających osobowości prawnej wystarczające jest w prawie niemieckim uzyskanie orzeczenia przeciwko temu stowarzyszeniu (§ 735 ZPO).⁵⁸ Poza tymi przypadkami ustawodawca niemiecki szczegółowo uregulował zasady egzekwowania roszczeń z majątku wspólnego małżonków, majątku nabywcy przedsiębiorstwa (w związku z odpowiedzialnością za zobowiązania wchodzące w skład tego przedsiębiorstwa), czy też niepodzielonego spadku, albo u wykonawcy testamentu.

W prawie niemieckim jest zasadą, że wykonalność wyroku stwierdza sekretariat sądu pierwszej instancji. Jeżeli jednak sprawa znalazła swój finał w drugiej instancji wykonalność stwierdza sekretariat sądu drugiej instancji (§ 724 ZPO). Analogicznie postępuje się przy nadaniu klauzuli wykonalności ugodzie sądowej (§ 795b ZPO). Od ugody sądowej należy odróżnić ugodę pozasądową. W prawie niemieckim ugoda pozasądowa nie stanowi co do zasady podstawy egzekucji. Jako wyjątek wskazać należy ugodę pozasądową zawartą przez adwokatów stron, działających w ich imieniu i z ich

⁵⁷ O. Dumnicka, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*”, (red.) J. Ignaczewski, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 185.

⁵⁸ Szerzej: P. Hartmann, „*Zivilprozeßordnung*”, (red.) A. Baumbach, C.H. Beck, Monachium 1981, s. 1268.

upoważnienia. W tym przypadku, jeżeli ugoda stwierdza, iż podlegać będzie natychmiastowej egzekucji, a ponadto zawiera wskazanie dnia, w którym dochodzi do skutku i została złożona w sądzie rejonowym właściwości ogólnej do czasu zakończenia jej wykonania, może stać się przedmiotem postępowania o stwierdzenie wykonalności. Do przeprowadzenia tego postępowania jest właściwy sąd, który byłby powołany do dochodzenia roszczeń objętych ugodą (§ 796b ZPO). Rozstrzygnięcie zapada w drodze postanowienie, po wcześniejszym wysłuchaniu przeciwnika wnioskodawcy. Dopiero to postanowienie, w myśl przepisu § 794 ust. 1 pkt. 4b ZPO, stanowi podstawę egzekucji.⁵⁹

Nieznane w prawie polskim jest również stwierdzenie wykonalności przez notariusza. Zgodnie z niemieckimi rozwiązaniami procesowymi notariusz, który ma siedzibę w okręgu sądu właściwości ogólnej dłużnika (jego miejsca zamieszkania), może również stwierdzić wykonalność ugody pozasądowej. Prawo to dotyczy jednak tylko ugody pozasądowej zawartej przez strony, która za ich zgodą została oddana notariuszowi w depozyt (przechowanie). Jeżeli żądanie stwierdzenia wykonalności znajduje uzasadnienie notariusz wydaje w tej sprawie odpowiednie postanowienie, które w myśl przepisu § 764 ust. 1 pkt 4b ZPO, stanowi podstawę egzekucji. Jeśli żądanie stwierdzenia wykonalności nie zostanie uwzględnione przez notariusza (dokona odmowy stwierdzenia wykonalności), wówczas strona wnioskująca może zakwestionować tę odmowę i wystąpić do sądu właściwego właściwości ogólnej dochodzonego roszczenia o wydanie odpowiedniego orzeczenia (§ 796c ZPO). Ustalając właściwość miejscową sądu w tej sprawie, jak i w każdej innej z zakresu egzekucji sądowej, należy pamiętać, że w prawie niemieckim właściwość ta ma charakter właściwości wyłącznej (§ 802 ZPO).

Tak jak w prawie polskim, w prawie niemieckim klauzula wykonalności uprawnia wskazanego w wyroku wierzyciela do prowadzenia egzekucji wyłącznie przeciwko osobie oznaczonej w tym orzeczeniu, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.⁶⁰ Jeżeli po wydaniu wyroku zaszły zmiany po stronie uprawnionej lub zobowiązanej prawo do prowadzenia egzekucji na podstawie tego orzeczenia musi być stwierdzone przez sąd.

⁵⁹ Opisane rozwiązanie prawne stanowi w prawie niemieckim wynik szczególnie silnej i doniosłej pozycji społecznej, jaka przysługuje przedstawicielom zawodu adwokata. Przypuszczam, że na tego rodzaju rozwiązanie prawne póki co nie mamy co liczyć w prawie polskim. Biorąc jednak pod uwagę powolne, ale stopniowe wzmocnianie pozycji polskich pełnomocników zawodowych, tego rodzaju rozwiązanie prawne być może pojawi się w nieco dalszej przyszłości.

⁶⁰ Chodzi tu w szczególności o przepisy regulujące odpowiedzialność majątkową współmałżonka w przypadku prowadzenia egzekucji w majątku wspólnym. Rozwiązaniem jak dotąd nieznanym w prawie polskim jest rozszerzenie tych przepisów w prawie niemieckim na egzekucję prowadzoną z majątku osób pozostających w związkach homoseksualnych. Rozszerzenie to dokonane zostało na mocy ustawy o partnerstwie życiowym (*Lebenspartnerschaftsgesetzes*).

Zivilprozessordnung, podobnie jak polski Kodeks postępowania cywilnego, reguluje warunki stwierdzenia wykonalności (nadania klauzuli wykonalności) na rzecz i przeciwko następcy prawnemu (§ 727 ZPO), przeciwko spadkobiercy i wykonawcy testamentowemu (§ 728 ZPO), przeciwko nabywcy majątku i przedsiębiorstwa (§ 729 ZPO). W prawie niemieckim sąd może wysłuchać dłużnika, w każdym z wyżej przedstawionych przypadków zanim orzeknie o stwierdzeniu wykonalności zapadłego rozstrzygnięcia przeciwko tym osobom (§ 730 ZPO).

Stwierdzenie wykonalności może być zwalczane w prawie niemieckim za pomocą skargi na nadanie klauzuli wykonalności (*Klage auf Erteilung der Vollstreckungsklausel*). Okoliczności stanowiące podstawę nadania klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciwko osobom wskazanym w przepisach § 727 – 729 ZPO muszą być wykazane za pomocą dokumentu publicznego lub publicznie poświadczonego, dlatego też naruszenie tego wymogu stanowi podstawę prawną tego środka zaskarżenia. Skargę wnosi się do sądu, którego sekretariat nadał zaskarżoną klauzulę, albowiem to on pozostaje w posiadaniu akt postępowania. Sąd ten również rozpoznaje tę skargę. Przed podjęciem rozstrzygnięcia, które zapada w drodze postanowienia (§ 732 ust. 1 ZPO), sąd może wydać zarządzenie tymczasowe, zmierzające do zabezpieczenia interesu skarżącego, a w szczególności zawiesić toczącą się egzekucję (§ 732 ust. 2 ZPO).⁶¹

Tak jak w prawie polskim, w prawie niemieckim wierzyciel, który legitymuje się odpowiednim interesem prawnym, może żądać wydania, poza pierwszym, dodatkowych tytułów wykonawczych. O wydaniu wierzycielowi kolejnego tytułu wykonawczego, tak jak w prawie polskim, dokonuje się adnotacji na oryginale orzeczenia komu i kiedy kolejny dokument został wydany,⁶² zaś na wydanych wierzycielowi dokumentach zamieszcza się odpowiednie oznaczenie indywidualizujące te dokumenty. O ich wydaniu wierzycielowi sekretariat sądu zawiadamia osobę, przeciwko której to orzeczenie zostało wydane (§ 733 ZPO).

3. Sposoby wszczęcia egzekucji z ruchomości

Wszczęcie egzekucji z ruchomości wymaga w pierwszej kolejności wszczęcia postępowania egzekucyjnego, które może nastąpić na trzy sposoby:

⁶¹ H. Thomas, H. Putzo, „*Zivilprozeßordnung*”, C.H. Beck, Monachium 1978, s. 1122 -1123.

⁶² Jeżeli akta postępowania sąd przechowuje w formie elektronicznej adnotacje o wydanych stwierdzeniach wykonalności zamieszcza się w specjalnie do tego przeznaczonym dokumencie elektronicznym.

1. na wniosek wierzyciela,
2. na żądanie uprawnionego organu,
3. z urzędu.⁶³

Wszczęcie egzekucji na wniosek jest sytuacją najczęściej spotykaną, określaną przez niektórych przedstawicieli doktryny zasadą postępowania egzekucyjnego.⁶⁴ Uprawnionym do złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji jest wierzyciel. Wniosek może złożyć również prokurator, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego (art. 7 k.p.c.) oraz organizacja społeczna (art. 8 k.p.c., 61–63 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), jak i inny organ, który w ustawowo określonych sprawach może działać w postępowaniu cywilnym na takich samych zasadach jak prokurator.⁶⁵

Właściwym organem egzekucyjnym do przeprowadzenia egzekucji z ruchomości jest komornik sądowy. Jak wynika z art. 796 § 1 k.p.c. wniosek o wszczęcie egzekucji składa się stosownie do właściwości sądowi lub komornikowi. Właściwość tę precyzuje art. 844 k.p.c., wedle którego egzekucja z ruchomości należy do komornika tego sądu, w którego okręgu znajdują się ruchomości, chyba że wierzyciel wybierze innego komornika.

Wniosek o wszczęcie egzekucji z ruchomości powinien być złożony komornikowi na piśmie. Dopuszczalne jest również złożenie wniosku do protokołu, o ile wniosek ten nie jest jednocześnie wnioskiem o wszczęcie postępowania egzekucyjnego.⁶⁶ Słusznie wskazuje J. Jankowski, że art. 760 § 1 k.p.c. jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 125 k.p.c., który dla wniosków i oświadczeń składanych w postępowaniu rozpoznawczym poza rozprawą przewiduje formę pisemną. W moim przekonaniu szczególny charakter art. 760 § 1 k.p.c. powoduje, że powinien być interpretowany

⁶³ Szerzej: B. Bładowski, „Metodyka Pracy sędziego”, Oficyna, Warszawa 2009, s. 284 i n.

⁶⁴ Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości”, Currenda, Sopot 2005, s. 25; A. Marciniak, „Kodeks postępowania cywilnego (art. 425-843). Komentarz. Tom II”, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 1098.

⁶⁵ Szerzej: A. Marciniak, „Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 69.

⁶⁶ W literaturze przedmiotu pojawił się problem dotyczący dopuszczalności złożenia komornikowi wniosku o wszczęcie egzekucji w formie elektronicznej opatrzonej bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy kwalifikowanego certyfikatu. Zgadzam się z A. Marciniakiem, że w chwili obecnej przepisy nie dają podstaw prawnych do zastosowania tej formy wniosku w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Przewidziana w art. 152 § 2 k.p.c. forma elektroniczna pisma procesowego ma zastosowanie wyłącznie w tych przypadkach, które zostały w ustawie wskazane. Wniosek o wszczęcie egzekucji sądowej nie mieści się w katalogu tych przypadków. Szerzej: A. Marciniak, „W kwestii dopuszczalności złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji sądowej na informatycznych nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej”, PPE 2009, Nr 4-5, s. 29 – 44. Zobacz również: K. Lubiński, „Opinia prawna na temat dopuszczalności dokonywania czynności procesowych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym na informatycznych nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej”, PPE 2009, Nr 4-5, s. 5 – 28.

ściśniająco. Alternatywne zezwolenie na zgłaszanie wniosków i oświadczeń w postępowaniu egzekucyjnym na piśmie lub ustnie do protokołu samo przez się nie uprawnia w każdym przypadku do składania wniosku o wszczęcie egzekucji do protokołu.⁶⁷ W moim przekonaniu zawarty w art. 760 § 1 k.p.c. zwrot „w postępowaniu egzekucyjnym” należy rozumieć jako „w toku postępowania egzekucyjnego”. Zatem, jeżeli wierzyciel żądając od organu egzekucyjnego wszczęcia egzekucji z ruchomości nie rozszerza jednocześnie prowadzonego już postępowania egzekucyjnego w oparciu o posiadany przez siebie tytuł wykonawczy, lecz dopiero wnioskiem tym żąda jego wszczęcia, zobowiązany jest ww. wniosek złożyć w piśmie procesowym.

Również w prawie niemieckim wszczęcie egzekucji co do zasady następuje na wniosek wierzyciela (zlecenie). Wniosek może być złożony organowi egzekucyjnemu w formie pisemnej, elektronicznej lub ustnej. Składa się go wprost do organu, który ma przeprowadzić egzekucję. W prawie niemieckim wniosek o wszczęcie egzekucji może być również złożony za pośrednictwem sekretariatu sądu. Zlecenie przekazane komornikowi przez sekretariat sądowy ma taką samą moc jak zlecenie udzielone mu bezpośrednio przez wierzyciela (§ 753 ust. 2 ZPO).

Wracając do problematyki prawa polskiego zwrócić należy uwagę, że wniosek o wszczęcie egzekucji z ruchomości złożony w piśmie procesowym powinien spełniać wymogi formalne stawiane przez art. 126 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., do których zaliczamy:

1. oznaczenie organu egzekucyjnego, do którego jest skierowany, imię i nazwisko lub nazwę stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników,
2. oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników,
3. oznaczenie rodzaju pisma,
4. ośnowę wniosku oraz wskazanie tytułu wykonawczego, na podstawie którego wierzyciel wnosi o wszczęcie postępowania egzekucyjnego,
5. podpis wierzyciela albo jego przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika (jeżeli wierzyciel nie może się podpisać, podpisuje pismo osoba przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała. Podpis może mieć postać skrótu, zwaną powszechnie jako „nieczytelną”. Podpis „nieczytelny”

⁶⁷ J. Jankowski, *„Kodeks postępowania cywilnego (art. 425-843). Komentarz. Tom II”*, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 969.

powinien być skonstruowany w taki sposób, że każdy kto zna nazwisko podpisującego może je bez trudu odczytać⁶⁸),

6. wymienienie załączników.

Wniosek o wszczęcie egzekucji z ruchomości powinien zgodnie z art. 797 k.p.c. zawierać również:

1. oznaczenia świadczenia, które ma być spełnione oraz
2. sposób egzekucji (np. egzekucja z ruchomości). Zgodnie z art. 799 § 1 zd. 1 k.p.c. wierzyciel może w jednym wniosku wskazać kilka sposobów egzekucji przeciwko temu samemu dłużnikowi. Wskazanie sposobów prowadzenia egzekucji powinno być połączone z oznaczeniem składników majątku dłużnika, z którego może nastąpić zaspokojenie.⁶⁹ Oznaczenie składników majątku dłużnika powinno być dokonane w taki sposób, aby możliwe było ich wyraźne wyodrębnienie. Wskazując składniki majątku dłużnika wierzyciel zobowiązany jest wskazać ich lokalizację.⁷⁰ Jeżeli wierzyciel nie dysponuje wiedzą na temat majątku dłużnika, komornik zobowiązany jest wezwać dłużnika do złożenia wyjaśnień (art. 801 k.p.c.). Wierzyciel może również zlecić komornikowi poszukiwanie majątku dłużnika za wynagrodzeniem (art. 797¹ k.p.c.).

Egzekwowane świadczenie powinno być oznaczone w sposób precyzyjny. Dochodząc świadczenia pieniężnego wierzyciel powinien wskazać dokładnie kwoty każdego z roszczeń objętych tytułem wykonawczym. Precyzyjnie powinno być oznaczone nie tylko roszczenie główne, ale także należności uboczne (odsetki, koszty, itp.). Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, gdy egzekucja nie jest skierowana do całości, lecz do części świadczenia. Zgodnie z art. 816 k.p.c. po zakończeniu postępowania egzekucyjnego komornik zobowiązany jest zaznaczyć na tytule wykonawczym wynik egzekucji i tytuł zatrzymać w aktach, a jeżeli świadczenie objęte tytułem nie zostało całkowicie zaspokojone, zwrócić tytuł wykonawczy wierzycielowi. Zatem, jeżeli wierzyciel żąda wszczęcia egzekucji w celu ściągnięcia kwoty mniejszej niż pozostającej do zapłaty powinien zaznaczyć we wniosku o wszczęcie egzekucji tę okoliczność, albowiem

⁶⁸ Szerzej: K. Markiewicz, „Podpis zawarty w pozwie”, PS 2008, Nr 5/2008, s. 49 – 69, F. Rosengarten, „Podpis i jego znaczenie w prawie cywilnym”, Pal. 1973, Nr 1, s. 11 i 15, oraz K. Knoppek, „Dokument w procesie cywilnym”, DWŁ, Poznań 1993, s. 49.

⁶⁹ Wyjątkiem od tej reguły jest egzekucja świadczeń alimentacyjnych. W przypadku tej egzekucji, nawet jeżeli wszczynana jest na wniosek wierzyciela, art. 1081 § 1 k.p.c. zwalnia wnioskodawcę z obowiązku wskazania sposobu egzekucji oraz podania majątku dłużnika.

⁷⁰ Słusznie wskazuje A. Marciniak, „Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, LexisNexis Warszawa 2008, s. 159, że wniosek wierzyciela o wszczęcie egzekucji „z całego majątku dłużnika” lub „ze wszystkich wierzytelności dłużnika” nie odpowiada wymaganiom art. 797 k.p.c.

w przeciwnym razie organ egzekucyjny uzna, że kwota ujawniona w tytule wykonawczym a nie wskazana we wniosku o wszczęcie egzekucji została spełniona przez dłużnika.⁷¹

Zgodnie z art. 797 k.p.c. wierzyciel zobowiązany jest dołączyć do wniosku oryginał tytułu wykonawczego.⁷² Jeżeli pismo wnosi pełnomocnik, do wniosku powinien załączyć pełnomocnictwo lub inny dokument potwierdzający prawo do reprezentacji oraz jego zakres (art. 126 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji wszczyna postępowanie egzekucyjne. Otrzymany wniosek komornik rejestruje i bada, czy spełnia wymagania formalne. Jeżeli wniosek nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych komornik na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. wzywa wierzyciela, pod rygorem zwrotu wniosku, do poprawienia lub uzupełnienia go w terminie tygodniowym. Termin ten podlega wydłużeniu do jednego miesiąca, jeżeli wnioskodawca zamieszkuje lub ma siedzibę za granicą i nie ma w kraju przedstawiciela. Jeżeli wierzyciel nie poprawi lub nie uzupełni wniosku w określonym terminie komornik zobowiązany jest zarządzić jego zwrot. Oczywiście zwrócony wniosek może zostać w każdej chwili ponownie złożony do organu egzekucyjnego, z tym że wniosek zwrócony nie wywołuje żadnych skutków związanych z jego wniesieniem (np. przerwanie biegu terminu przedawnienia, powstanie prawa do zaliczenia w koszty uzyskania przychodu odpisu aktualizującego utworzonego przez wierzyciela w księgach rachunkowych swego przedsiębiorstwa na należności egzekwowane, itp.).

Od zwrotu wniosku odróżnić należy odmowę jego przyjęcia. Komornik nie może odmówić przyjęcia wniosku o wszczęcie egzekucji z ruchomości, do przeprowadzenia której jest właściwy zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego, tj. według art. 844 k.p.c. (art. 8 ust. 4 u.k.s.e.). To samo dotyczy sytuacji, gdy komornik, który nie jest właściwy miejscowo, został wybrany przez wierzyciela na podstawie art. 8 ust. 5 u.k.s.e.,

⁷¹ Podobnie jak w prawie polskim czynności niemieckiego organu egzekucyjnego oparte są na wyroku opatrzonym klauzulą wykonalności, lecz ograniczone treścią otrzymanego zlecenia (wniosku egzekucyjnego). Tak, jak w prawie polskim, wierzyciel może wskazać sposoby prowadzenia egzekucji, przedmiot egzekucji i formułować inne ograniczenia dla tego postępowania. Poczynione przez wierzyciela zastrzeżenia, wskazany sposób prowadzenia postępowania i jego zakres, nie stwarzają po stronie dłużnika oraz osoby trzeciej, żadnych uprawnień. Osoby te nie mogą w skuteczny sposób zwalczać czynności organu egzekucyjnego poprzez powołanie się na poczynione przez wierzyciela ograniczenia (§ 755 ZPO). Dłużnik może jednak w trakcie czynności egzekucyjnych poddać w wątpliwość upoważnienie komornika do wszczęcia i prowadzenia egzekucji. W takiej sytuacji organ ten może okazać dłużnikowi zapadłe rozstrzygnięcie wraz z klauzulą wykonalności, jako podstawę swych działań (§ 754 ZPO) - szerzej: P. Hartmann, „*Zivilprozeßordnung*”, (red.) A. Baumbach, C.H. Beck, Monachium 1981, s. 1287.

⁷² Potwierdził to SN w postanowieniu z dnia 12 czerwca 1996 r., III CZP 61/96, (OSNC 1996/10/132). SN zwrócił również uwagę, iż egzekucja wszczęta w wyniku wniosku, do którego nie dołączono tytułu wykonawczego, jest egzekucją pozbawioną podstawy, niemniej podjęte w jej trakcie czynności pozostają w mocy i zachowują skuteczność aż do chwili prawomocnego umorzenia postępowania egzekucyjnego.

jeżeli wniosek obejmuje żądanie podjęcia czynności wchodzących w zakres jego ustawowych zadań (art. 8 ust. 7 u.k.s.e.). Jeżeli okaże się, że u wybranego komornika liczba spraw niezłatwionych w poprzednim półroczu podzielona przez średni miesięczny wpływ spraw w poprzednim półroczu, wyłączając sprawy o egzekucję świadczeń powtarzających się, wskazuje na zaległość w prowadzonych przez niego egzekucjach w wymiarze przekraczającym sześć miesięcy, komornik zobowiązany jest wydać postanowienie o odmowie wszczęcia egzekucji, które doręcza się tylko wierzycielowi (art. 8 ust. 7-9 u.k.s.e.).

Poza wskazanymi wyżej przypadkami zwrotu wniosku lub odmowy jego przyjęcia komornik zobowiązany jest przyjąć wniosek i wszcząć postępowanie egzekucyjne. Komornik może jednak uzależnić przeprowadzenie żądanych czynności egzekucyjnych, skutkujących wszczęciem i prowadzeniem poszczególnych rodzajów egzekucji, w tym egzekucji z ruchomości, od wpłacenia stosownej zaliczki na pokrycie koniecznych wydatków.

Szczególną cechą postępowania egzekucyjnego w całym postępowaniu cywilnym jest to, że wierzyciel nie może raz skutecznie złożonego wniosku o wszczęcie egzekucji cofnąć. Jeżeli wolą wierzyciela jest zakończenie postępowania egzekucyjnego może to uczynić jedynie poprzez jego umorzenie na podstawie i zasadach określonych w art. 825 § 1 k.p.c. Rozwiązanie to nie zmienia w żaden sposób zasady, że wierzyciel jest dysponentem postępowania egzekucyjnego i to on nim rządzi w granicach zakreślonych przez prawo, niemniej wskazuje wyraźnie na skutki, które niesie za sobą złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji.

Kolejnym sposobem wszczęcia postępowania egzekucyjnego jest wszczęcie na żądanie uprawnionego organu (art. 796 § 3 k.p.c.). Uprawnienie to musi wynikać wprost z przepisów prawa. W chwili obecnej takie uprawnienie przysługuje tylko sądowi. Podstawą uprawnienia jest przepis § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2006 r. w sprawie egzekucji grzywien, kar pieniężnych, opłat sądowych i kosztów postępowania w sprawach cywilnych (dalej: r.e.g.)⁷³ oraz przepis art. 1085 k.p.c. w sprawie egzekucji świadczeń alimentacyjnych. Żądanie sądu przyjmuje postać polecenia (§ 3 r.e.g.) lub żądania (art. 1085 k.p.c.). Charakterystyczne jest to, że w treści polecenia lub żądania nie wskazuje się sposobów prowadzenia egzekucji. Wyboru odpowiedniego

⁷³ (Dz. U. z 2006 r. Nr 42, poz. 288).

sposobu dokonuje komornik z urzędu (§ 4 ust. 1 r.e.g.). Tylko wszczęcie egzekucji z nieruchomości wymaga wyraźnego polecenia lub żądania sądu. Zatem egzekucja z ruchomości zostanie wszczęta tylko w tym przypadku, jeżeli komornik po otrzymaniu polecenia sądu dojdzie do wniosku, że na danym etapie postępowania egzekucyjnego ten sposób egzekucji jest najefektywniejszy. Udzielone komornikowi prawo wyboru sposobu prowadzenia egzekucji oraz umocowanie do poszukiwania majątku dłużnika z urzędu (§ 5 r.e.g. oraz art. 1086 k.p.c.) równoważy jego odpowiedzialność wobec sądu za efektywność prowadzonego postępowania egzekucyjnego. W przeciwieństwie do egzekucji prowadzonej na wniosek wierzyciela sąd w swych działaniach ogranicza się jedynie do sformułowania polecenia oraz okresowego śledzenia postępów pracy komornika. Są to główne różnice pomiędzy wszczęciem postępowania egzekucyjnego w drodze żądania uprawnionego organu a wnioskiem wierzyciela. W pozostałych kwestiach stosuje się odpowiednie regulacje ustawy Kodeks postępowania cywilnego o postępowaniu egzekucyjnym.⁷⁴

Wszczęcie postępowania egzekucyjnego z urzędu dotyczy zasadniczo egzekucji wszczętej z własnej inicjatywy przez komornika w celu ściągnięcia wymierzonej grzywny, o której mowa w art. 762 § 2 k.p.c. Komornik może wszcząć również postępowanie egzekucyjne z urzędu w celu wykonania wydanego przez siebie postanowienia na podstawie art. 49 ust. 3 u.k.s.e., po jego uprawomocnieniu się, w którym wzywa dłużnika do uiszczenia należności stanowiącej opłatę od należności niewyegzekwowanej. Wszczynając egzekucję z urzędu komornik nie jest związany żadnym wnioskiem ani żądaniem, podlegając jedynie ograniczeniom wynikającym z przepisów prawa. Z drugiej jednak strony bezzasadne wszczęcie egzekucji powoduje po stronie organu egzekucyjnego dodatkową odpowiedzialność, podobną do tej, którą ponosi wierzyciel.

Opisane wyżej sposoby wszczęcia postępowania egzekucyjnego nie powodują automatycznie wszczęcia egzekucji z ruchomości. Wszczęcie egzekucji z ruchomości następuje dopiero z chwilą dokonania przez organ egzekucyjny pierwszej czynności egzekucyjnej w ramach egzekucji z ruchomości, a więc z chwilą jej zajęcia (art. 845 k.p.c.). Zatem datą wszczęcia egzekucji z ruchomości jest data dokonania

⁷⁴ Szerzej: A. Daczyński, „Koszty postępowań sądowych. Komentarz”, (red.) J. Ignaczewski, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 388 – 390.

pierwszego zajęcia ruchomości w ramach danego postępowania egzekucyjnego, bez względu na to ile ruchomości w ramach tego postępowania komornik zajął.⁷⁵

Wszczęcie egzekucji na wniosek wierzyciela jest zasadą również w innych systemach prawnych państw europejskich. Podobnie jak w prawie polskim przepisy prawa austriackiego wymagają zawarcia we wniosku egzekucyjnym wskazania egzekucji z ruchomości, aby czynności egzekucyjne mogły zostać skierowane do tych składników majątku dłużnika. Bez zawarcia we wniosku żądania zastosowania środka w postaci egzekucji z ruchomości czynności egzekucyjne przeciwko tym składnikom majątku dłużnika nie zostaną podjęte. Należy również pamiętać, iż w austriackim postępowaniu egzekucyjnym może zostać wykorzystana technologia automatycznego przetwarzania danych, która na mocy § 54a EO powoduje odmienności w zakresie sposobu i zakresu obrotu dokumentacją.

Za początek postępowania egzekucyjnego w prawie austriackim uważa się, zgodnie z przepisem § 33 EO, złożenie we właściwym sądzie egzekucyjnym prośby (wniosku) o przeprowadzenie egzekucji, jeżeli następnie zostanie wyznaczony organ do dokonania pierwszej czynności egzekucyjnej. W oparciu o wniosek organ wykonawczy ustala miejsce wykonania (§ 25 b EO), w którym bezpośrednio wzywa dłużnika (zobowiązanego) do spełnienia egzekwowanego roszczenia. Aby wierzyciel mógł faktycznie kierować postępowaniem musi być informowany o podjętych przez organ egzekucyjny czynnościach lub innych zdarzeniach, mających wpływ na to postępowanie. Z tych też względów obowiązkiem organu egzekucyjnego jest informowanie wierzyciela o wykonaniu zlecenia lub o zaistniałych przeszkodach. Organ egzekucyjny jest zobowiązany udzielić wierzycielowi informacji o stanie wykonania zlecenia najpóźniej przed upływem 4 miesięcy od jego otrzymanie (§ 25d EO). Rozwiązanie to warto jest zakomunikowania polskiemu prawodawcy w celu wprowadzenia do naszego postępowania egzekucyjnego. W praktyce polskich komorników niestety często zdarza się, że poza wezwaniem o zaliczkę pierwsze informacje o dokonanych czynnościach przekazywane są wierzycielowi nawet po 6 miesiącach od otrzymania wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego.⁷⁶ Austriacki organ wykonawczy informuje również sąd i wierzyciela

⁷⁵ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1459 – 1462.

⁷⁶ Przepisy prawa polskiego zawierają oczywiście przepisy, które mają dyscyplinować działanie organów egzekucyjnych. Taka norma została zawarta w art. 45a u.k.s.e., zgodnie z którą komornik podejmuje niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni od dnia otrzymania wniosku wierzyciela, czynności niezbędne do skutecznego przeprowadzenia egzekucji lub zabezpieczenia roszczenia. Brak wyraźnej sankcji za naruszenie tego przepisu powoduje, że ma on wyłącznie charakter instrukcyjny. Taki sam cel leży u podstaw

o tym, kiedy zobowiązanie przez dłużnika zostało spełnione lub też, że nie może ustalić miejsca wykonania. Sąd i wierzyciel są również informowani przez organ egzekucyjny o zdarzeniach mających wpływ na wynik egzekucji z ruchomości (§ 252d EO).

Ciekawe rozwiązania prawne przewidują również przepisy system prawa szwajcarskiego. W celu umożliwienia dłużnikowi dokonania dobrowolnego wykonania zapadłego orzeczenia przepisy prawa kantonu Berno wprowadziły instytucję terminu ochronnego. Termin ten wynosi 10 dni i liczony jest od dnia wydania wyroku. Nie stosuje się go jednak do orzeczeń zapadłych w postępowaniu uproszczonym, uznanych za wykonalne wg SchKG, wykonalnych zgodnie z BZP, albo uznanych za wykonalne poza kantonem Berno. Termin ochronny zyskuje jednak na znaczeniu w stosunku do niektórych orzeczeń, które mają być wykonane na terenie kantonu Berno, a które pochodzą spoza jego terytorium. Chodzi tu o orzeczenia, które zostały wydane przez organy innego kantonu, na terenie którego nie stosuje się terminu ochronnego. Termin ochronny stosuje się w kantonie Berno względem wszystkich orzeczeń, które mają być na jego terytorium wykonane, chyba że w sposób wyraźny został on wyłączony w stosunku do danego rodzaju orzeczenia, zaś takiego wyłączenia, które odnosiłoby się w stosunku do wszystkich orzeczeń pochodzących od organów innych kantonów, nie ma w prawie kantonu Berno.⁷⁷

W odróżnieniu od prawa polskiego w prawie czeskim wniosek skierowany do sądu egzekucyjnego (jako organu egzekucyjnego) powinien być uzasadniony (§ 261 OSR). Tak jak w prawie polskim wierzyciel może wskazać sposoby przeprowadzenia postępowania egzekucyjnego poprzez oznaczenie środków, które mają zostać zastosowane wobec dłużnika. Dopuszczalne jest wskazanie kilku sposobów jednoczesnego prowadzenia egzekucji. W trakcie postępowania sąd nie może zastosować innego środka, aniżeli wskazany w ustawie (§ 257 OSR). W przypadku prowadzenia przez organ egzekucyjny czynności egzekucyjnych zmierzających do wykonania orzeczenia nakładającego obowiązek zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, organ egzekucyjny może dokonać potrącenia z wynagrodzenia dłużnika, zająć jego wierzytelności, przejąć środki zgromadzone na rachunku bankowym, sprzedać przedsiębiorstwo dłużnika, jego nieruchomości oraz ruchomości (§ 258 ust. 1 OSR). Jeżeli wierzyciel wskazał we wniosku do sądu egzekucyjnego kilka środków egzekucyjnych, a okoliczności sprawy wskazują, że prowadzenie egzekucji przy pomocy jednego, ściśle określonego środka doprowadzi do

regulacji zawartej w art. 41 ust. 1 u.k.s.e., który nakłada na komornika obowiązek niezwłocznego podjęcia czynności, w związku z którą komornik zażądał zaliczki na pokrycie wydatków – tak: A. Marciniak, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji”, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 238.

⁷⁷ B. Berger, A. Güngerich, „Zivilprozessrecht”, Stämpflis juristische Lehrbücher. Berno 2008, s. 394 – 395.

zaspokojenia egzekwowanych roszczeń, sąd udziela zezwolenia na przeprowadzenie egzekucji poprzez zastosowanie tylko tego środka egzekucyjnego (§ 263 OSR). Z drugiej strony, jeżeli organ egzekucyjny uzna, że wskazany sposób prowadzenia egzekucji nie jest odpowiedni w danej sprawie, a w szczególności ze względu na wartość egzekwowanego roszczenia i przewidywaną sumę pieniężną, która może zostać uzyskana ze zbycia przedmiotu egzekucji, może zastosować inne sposoby wykonania aniżeli te, które zostały wskazane przez wierzyciela we wniosku (§ 264 OSR). Takiego rozwiązania nie znają przepisy prawa polskiego.

4. Ograniczenia w egzekucji z ruchomości

Postępowanie egzekucyjne jest postępowaniem o bardzo silnej pozycji jednej ze stron – wierzyciela. Pozostawienie wierzycielowi nieograniczonego prawa do zaspokojenia się z majątku dłużnika jest zabiegiem wyjątkowo niebezpiecznym. Tak jak pierwotnie postępowanie egzekucyjne wywodziło się z zemsty, tak i dziś emocje towarzyszące temu postępowaniu powodują, że wyjątkowo łatwo w nim o nadużycia, które w swym zamyśle często zmierzają do zniszczenia jednej osoby przez drugą. Już w okresie rozdrobnienia dzielnicowego Polski, aby ograniczyć zjawisko zemsty i bezduszne dążenie do zaspokojenia roszczeń, ustawodawca wprowadził szereg ograniczeń, które dzieli się na ograniczenia o charakterze podmiotowym i przedmiotowym.⁷⁸

4.1. Ograniczenia podmiotowe w egzekucji z ruchomości

Przez ograniczenia o charakterze podmiotowym w literaturze przedmiotu rozumie się zakaz prowadzenia egzekucji sądowej przeciwko określonym osobom. Do grupy osób, względem których wszczęcie egzekucji z ruchomości jest niedopuszczalne, zaliczamy:

- a) Skarb Państwa,
- b) Narodowy Bank Polski,
- c) przedsiębiorców oraz rolników, względem których wszczęta została egzekucja przez zarząd przymusowy nad ich przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym,

⁷⁸ Szerzej.: E. Wengerek, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.*”, (red.) M. Romańska, WZPP, Warszawa 2009, s. 311 i nast.

- d) spadkobierców co do odpowiedzialności za długi spadkowe, ale tylko do czasu złożenia oświadczenia w zakresie przyjęcia spadku lub do upływu terminu na złożenie tego oświadczenia, oczywiście pod warunkiem, że nie odrzuca spadku,
- e) podmioty postawione w stan upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego oraz
- f) osoby zwolnione spod jurysdykcji krajowej.

Wyłączenie dopuszczalności egzekucji z ruchomości względem Skarbu Państwa znajduje podstawę prawną w art. 1060 § 2 k.p.c.. Przepis ten zezwala na prowadzenie przeciwko Skarbowi Państwa egzekucji roszczeń pieniężnych wyłącznie w drodze egzekucji z rachunku bankowego.

Niedopuszczalne jest również prowadzenie egzekucji roszczeń pieniężnych z zastosowaniem egzekucji z ruchomości Narodowego Banku Polskiego. W zakresie egzekucji roszczeń pieniężnych art. 57 § 2 zd. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim⁷⁹ odsyła do art. 1060 k.p.c., a ten jak wiemy zezwala na prowadzenie egzekucji roszczeń pieniężnych wyłącznie w drodze egzekucji z rachunku bankowego.

Zakazane jest również wszczynanie i prowadzenie egzekucji z ruchomości oraz innych egzekucji dotyczących świadczeń pieniężnych przeciwko przedsiębiorcom oraz rolnikom, względem których wszczęta została egzekucja przez zarząd przymusowy nad ich przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym. W tym przypadku wierzyciele mogą się jedynie przyłączyć do egzekucji przez zarząd przymusowy (art. 1064¹² § 1 k.p.c.). Jeżeli jednak dochody uzyskiwane w drodze egzekucji przez zarząd przymusowy wskazują, że niemożliwe jest zaspokojenie wszystkich wierzycieli w okresie sześciu miesięcy, licząc od dnia przyłączenia się do egzekucji ostatniego wierzyciela, ograniczenie to ustępuje i można żądać wszczęcia egzekucji ze składników mienia wchodzącego w skład przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego objętego zarządem przymusowym, w tym również z ruchomości.⁸⁰

Ograniczenie odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe ma charakter czasowy. Jak wynika z treści art. 836 k.p.c., egzekucja na zaspokojenie długu spadkodawcy, do czasu przyjęcia spadku, dopuszczalna jest tylko ze spadku. Przepis ten nawiązuje wprost do art. 1030 k.c., kształtującego zasadę, wedle której spadkobierca do

⁷⁹ (Dz. U. z 2005 r. Nr 1, poz. 2)

⁸⁰ Szerzej: J. Świeczkowski, „Egzekucja Sądowa w Polsce”, (red.) Z. Szczurek, Currenda, Sopot 2007, s. 945 – 946.

chwili przyjęcia spadku ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko ze spadku. Dopiero z chwilą przyjęcia spadku odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe rozszerza się na cały jego majątek. Rozwiązanie to jest zrozumiałe, albowiem spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku (art. 925 k.c.), którą to jest chwila śmierci spadkodawcy (art. 924 k.c.), jednakże nabycie następuje pod warunkiem rozwiązującym.⁸¹ Warunkiem tym jest niezłożenie przez spadkobiercę w terminie sześciu miesięcy od dnia dowiedzenia się o tytule swego powołanie oświadczenia, że spadek odrzuca, gdyż w odmiennej sytuacji, na zasadzie z art. 1020 k.c., zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku. Z drugiej strony pamiętać należy, że nabycie spadku może nastąpić z tzw. dobrodziejstwem inwentarza. Oznacza to, że spadkobierca odpowiada za długi spadkowe całym swoim majątkiem, ale tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku.

Analizując przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (dalej: p.u.n.).⁸², dostrzec można kolejne ograniczenie podmiotowe. Jak wynika z art. 146 ust. 4 p.u.n., w czasie postępowania upadłościowego niedopuszczalne jest wszczęcie przeciwko upadłemu postępowania egzekucyjnego, zmierzającego do zaspokojenie wierzyciela ze składników masy upadłości. Postępowania wszczęte przed ogłoszeniem upadłości ulegają zawieszeniu z mocy prawa z chwilą wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Zawieszone postępowania egzekucyjne umarzają się z mocy prawa z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości (art. 146 ust. 1 p.u.n.).

Ograniczenia podmiotowe w zakresie egzekucji sądowej obejmują również osoby zwolnione spod jurysdykcji krajowej. Osoby zwolnione spod jurysdykcji krajowej wskazane zostały w ustawie Kodeks postępowania cywilnego w części obejmującej przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Immunitet egzekucyjny rozciąga się również na egzekucję prowadzoną w Polsce na podstawie zagranicznego tytułu egzekucyjnego.⁸³ Zgodnie z art. 1115 k.p.c. nie może być prowadzona egzekucja przeciwko następującym cudzoziemcom:

⁸¹ Szerzej: Z. Radwański, „Prawo cywilne – część ogólna”, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 289 - 292.

⁸² (Dz. U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535).

⁸³ J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Oficyna 2008, komentarz do art. 1115 k.p.c. Z ochrony przed zagranicznymi tytułami egzekucyjnymi nie mogą jednak skorzystać przedstawiciele dyplomatyczni, jeżeli tytuł pochodzi z państwa wysyłającego. Potwierdza to art. 31 ust. 4 konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, sporządzonej w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r. (Dz. U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232.).

- a. uwierzytelnionym w Rzeczypospolitej Polskiej szefom przedstawicielstw dyplomatycznych państw obcych,
- b. osobom należącym do personelu dyplomatycznego przedstawicielstw państw obcych w Rzeczypospolitej Polskiej,
- c. innym osobom korzystającym z immunitetów dyplomatycznych na mocy ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych,
- d. członkom rodzin osób wymienionych w pkt a – c, jeżeli pozostają z nimi we wspólnocie domowej.

Egzekucja z ruchomości może być wszczęta przeciwko ww. osobom, jeżeli ruchomości objęte egzekucją wchodzi w skład spadku, co do których osoby te są spadkobiercami, zapisobiercami, wykonawcami testamentów, zarządcami lub kuratorami spadku w charakterze prywatnym, nie zaś w imieniu państwa wysyłającego lub odpowiedniej organizacji międzynarodowej. Dopuszczalne jest również wszczęcie egzekucji przeciwko ww. osobom, jeżeli roszczenie egzekwowane dotyczy wszelkiego rodzaju zawodowej lub handlowej działalności tych osób, wykonywanej w Polsce poza funkcjami urzędowymi.⁸⁴

Nie może być prowadzona również egzekucja przeciwko:

- a. urzędnikom pełniącym funkcje konsularne w imieniu państw obcych niezależnie od posiadanego obywatelstwa,
- b. cudzoziemcom będącym pracownikami administracyjnymi i technicznymi przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych w Rzeczypospolitej Polskiej lub członkami personelu służby przedstawicielstw dyplomatycznych oraz innymi osobami zrównanymi z nimi na mocy ustaw lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych,

jeżeli roszczenie pozostaje w związku ze sprawami wchodzącymi w zakres czynności dokonanych w toku pełnienia ich funkcji urzędowych. Dopuszczalne jest prowadzenie egzekucji przeciwko urzędnikom pełniącym funkcje konsularne oraz pracownikom administracyjnym i technicznym urzędów konsularnych, jeżeli poprzez postępowanie

⁸⁴ Również w innych państwach europejskich obowiązuje generalny zakaz prowadzenia egzekucji ze składników majątkowych osób dysponujących immunitetem międzynarodowym. W Austrii przeciwko tym osobom i w ich otoczeniu czynności wykonawcze mogą być podejmowane tylko przez Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości w uzgodnieniu z Federalnym Ministerstwem Spraw Zagranicznych (§ 31 EO). Również ograniczenia doznaje prowadzenie czynności egzekucyjnych w budynkach wojskowych. Czynności wykonawcze mogą być dokonane jedynie w obecności personelu wojskowego po uprzednim zawiadomieniu komendanta budynku. Instytucja immunitetu egzekucyjnego znajduje szerokie zastosowanie również w systemie prawa szwajcarskiego – szerzej: J. K. Kostkiewicz, „*Staatenimmunität im Erkenntnis- und im Vollstreckungsverfahren nach schweizerischem Recht*” Stämpfli Verlag AG, Berno 1998, s. 522 – 568.

egzekucyjne spełnione ma być roszczenie o wynagrodzenie szkody spowodowanej w Polsce przez pojazd, statek morski, rzeczny lub powietrzny.⁸⁵

Ograniczenia podmiotowe względem wszystkich ww. osób zwolnionych spod jurysdykcji krajowej nie mają zastosowania, jeżeli państwo wysyłające lub odpowiednia organizacja międzynarodowa zrzekając się przysługującego tym osobom immunitetu sądowego dodatkowo w sposób wyraźny zrzekła się immunitetu w odniesieniu do postępowania egzekucyjnego (art. 1115 § 2 k.p.c.).⁸⁶ Niedopuszczalne jest prowadzenie egzekucji w pomieszczeniach zajmowanych przez przedstawicielstwa dyplomatyczne, misje zagraniczne lub urzędy konsularne państw obcych w Rzeczypospolitej Polskiej oraz w mieszkaniach cudzoziemców, o których mowa wyżej, jeżeli szef przedstawicielstwa dyplomatycznego, misji zagranicznej lub urzędu konsularnego nie wyraził na to zgody. Wyraźne zrzeczenie się immunitetu w odniesieniu do postępowania egzekucyjnego jest konieczne, albowiem zrzeczenie się immunitetu jurysdykcyjnego nie jest tożsame ze zrzeczeniem się immunitetu egzekucyjnego.⁸⁷

Wprowadzone przez ustawodawcę ograniczenia podmiotowe w związku ze zwolnieniami spod jurysdykcji krajowej stanowią konsekwencję podpisania i ratyfikowania przez Rzeczpospolitą Polską (wówczas Polską Rzeczpospolitą Ludową) w ustawie z dnia 8 września 1965 r.⁸⁸ konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, sporządzonej w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r. Przyjęte w ten sposób ograniczenia podmiotowe są efektem harmonizacji prawa polskiego z przyjętymi zobowiązaniami międzynarodowymi. Jest to szczególnie widoczne przy porównaniu przepisów ustawy Kodeks postępowania cywilnego z przepisami art. 31 – 33 i 37 ww. konwencji, które są niemalże identyczne. Ustalając krąg osób zwolnionych spod jurysdykcji warto pamiętać o tej umowie, a w szczególności o jej art. 1, który zawiera definicje takich pojęć jak: szef misji, członkowie misji, członkowie personelu dyplomatycznego, członkowie personelu administracyjnego i technicznego oraz inne.⁸⁹

⁸⁵ Szerzej: S. Sawicki, „Zrzeczenie się immunitetu egzekucyjnego członka urzędu konsularnego w postępowaniu cywilnym”, NP 1983, Nr 7-8, s. 110 i n.

⁸⁶ Immunitet państwa to prawo przysługujące państwu, na podstawie którego wyłączona zostaje jego odpowiedzialność przed organami innego państwa z tytułu własnych działań – tak Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości. Tom I”, WSKS, Sopot 1996, s. 30, oraz Z. Knypl, „Immunitet państwa w postępowaniu rozpoznawczym i egzekucyjnym”, PES 1994, Nr IX, s. 74.

⁸⁷ Por.: J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M. Wójcik, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Oficyna 2008, komentarz do art. 1115.

⁸⁸ Dz. U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232.

⁸⁹ Szerzej: M. Konopacka, „Immunitet dyplomatyczny w egzekucji”, NC 2007, Nr 9/128/236/2007, s. 43 – 47.

Ustalenie istnienia i zastosowanie ograniczeń wynikających ze zwolnień spod jurysdykcji krajowej powinno mieć miejsce na etapie postępowania o nadanie klauzuli wykonalności, a nie przed organem egzekucyjnym. Postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności wydane z naruszeniem tego ograniczenia jest bowiem dotknięte nieważnością.

4.2. Ograniczenia przedmiotowe egzekucji z ruchomości

Ograniczenia przedmiotowe w egzekucji sądowej to wyłączenia spod egzekucji określonych składników majątku dłużnika. Skuteczność ograniczeń przedmiotowych wymaga oznaczenia ich w przepisach prawa. Przepisy te mają charakter szczególny a wskazane w nich ograniczenia stanowią wyjątek od reguły wyrażonej w przepisie art. 803 k.p.c., wedle której tytuł wykonawczy stanowi podstawę do prowadzenia egzekucji ze wszystkich części majątku dłużnika, o ile z jego treści nie wynika nic innego. Oznacza to, że przepisy te powinny być interpretowane w sposób ścieśniający (wykładnia rozszerzająca jest niedopuszczalna). Z drugiej strony przepisy te mają charakter bezwzględnie obowiązujący, co powoduje, że nie jest możliwe zrzeczenie się ani zmodyfikowanie przysługujących uprawnień.⁹⁰

Ograniczenia przedmiotowe od początku swego istnienia miały w swym zamyśle spełniać określone cele. Obecnie wskazuje się na trzy główne przyczyny (cele) wprowadzenia ograniczeń przedmiotowych – są to względy humanitarne, społeczne oraz gospodarcze.⁹¹

Ograniczenia przedmiotowe w egzekucji sądowej wprowadzone ze względów humanitarnych mają na celu zapewnienie dłużnikowi, jak również pozostającym na jego utrzymaniu członkom jego rodziny, minimum egzystencji. Nie należy przez to rozumieć wyłącznie gwarancji bytu fizycznego. Ustawodawca kierując się tą przesłanką wyłączył spod egzekucji również rzeczy, które mają dla dłużnika szczególną, osobistą wartość. Ograniczenia ustanowione przez ustawodawcę ze względów humanitarnych dotyczą tylko dłużników będących osobami fizycznymi. Ograniczenia te bierze się pod uwagę

⁹⁰ Por.: J. Łapatowska – Rynkowska, „Wyłączenie spod egzekucji w toku egzekucji z nieruchomości”, R.Pr. 2005, Nr 3, s. 25 – 37.

⁹¹ Tak: SN w uchwale z dnia 17 grudnia 1981 r., III CZP 32/81, (OSNC 1982/7/93).

z urzędu.⁹² Słusznie wskazuje Z. Merchel, że chroni się w ten sposób dłużnika przed całkowitą degradacją, do jakiej mógłby doprowadzić wierzyciel, gdyby miał niczym nieskrępowaną możliwość prowadzenia egzekucji.⁹³ Z punktu widzenia historii rozwoju instytucji egzekucji sądowej względy humanitarne stanowią podstawowe, historycznie najstarsze ograniczenia, będące odpowiedzią na pierwotną postać egzekucji – zemstę.

Poprzez ograniczenia przedmiotowe egzekucji z ruchomości, które ustawodawca wprowadził ze względów humanitarnych, niedopuszczalna jest egzekucja z następujących ruchomości:

- a) *przedmiotów urządzenia domowego, pościeli, bielizny i ubrania codziennego, niezbędnego dla dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny, a także ubrania niezbędnego do pełnienia służby lub wykonywania zawodu.*

To wyliczenie jest tylko z pozoru proste. Ustalenie co jest a co nie jest niezbędne dla dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny jest zabiegiem wymagającym dokonania oceny, indywidualnego podejścia do każdego z przypadków. Słusznie wskazuje A. Marciniak, że za podstawę uznania niezbędności pewnych przedmiotów przyjąć należy aktualne warunki i przeciętny, w skali ogólnej, poziom życia społeczeństwa. Za przedmioty niezbędne dla dłużnika należy uznać tylko te, które zaspokajają jego podstawowe potrzeby materialne i kulturalne, stosownie do aktualnej przeciętnej stopy życiowej społeczeństwa.⁹⁴ Ustalając, jakie przedmioty są niezbędne dla dłużnika, uwzględnić należy również panujące w miejscu zamieszkania lub wykonywania zawodu zwyczaje. Niedopuszczalne jest jednak różnicowanie ograniczeń ze względu na dotychczasową stopę życiową dłużnika (sprzed wszczęcia egzekucji). Taki zabieg byłby dokonany z naruszeniem art. 32 Konstytucji, wyrażający powszechnie obowiązującą zasadę równości wobec prawa. Uważam, że w sposób analogiczny należy podejść do zajęcia, np. mebli antycznych u dłużnika, który posiada je ze względów kolekcjonerskich, jak i u dłużnika, który używa ich jako zwykłe wyposażenie lokalu mieszkalnego, z tym jednak zastrzeżeniem, że pozostaje on w posiadaniu również innych, które można mu pozostawić w celu zagwarantowania

⁹² Tak: M. Karniłowicz, „Egzekucja z wierzytelności przeciwko dłużnikowi prowadzącemu gospodarstwo rolne”, PE 2000, Nr 8, s. 11.

⁹³ Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości. Tom I”, WSKS, Sopot 1996, s. 49.

⁹⁴ A. Marciniak, „Kodeks postępowania cywilnego (art. 425-843). Komentarz. Tom II”, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 1183.

zaspokojenia tej potrzeby życiowej. Dbałość o realizację zasady równości nie powinna naruszać prawa do życia i godności.

Inne wątpliwości nasuwać może zakres znaczeniowy pojęcia „rodzina”. Rozumieć przez nią należy tylko krewnych, małżonka oraz powinowatych. Należy natomiast wykluczyć konkubenta. Stanowisko to z pewnością spotka się z krytyką, jako odstające od obecnie panujących realiów społecznych, jednakże niedopuszczalne wydaje się posłużenie pojęciem „rodzina” w jego szerokim znaczeniu (obejmującym konkubenta), albowiem stanowiłoby to naruszenie szczególnego charakteru przepisów wprowadzających ograniczenia egzekucji, poprzez zastosowanie w trakcie ich interpretacji wykładni rozszerzającej. Z kolei przez „pozostawanie na utrzymaniu” należy rozumieć nie tylko sytuacje oparte na prawnym obowiązku łożenia na utrzymanie takiej osoby, ale również przypadki oparte wyłącznie na woli dłużnika. Łożenie na utrzymanie to przecież nic innego jak zwykła czynność faktyczna. Dokonując oceny, czy występują przesłanki zastosowania tego ograniczenia, należy przyjąć stan na dzień przystąpienia do dokonania zajęcia.

- b) *zapasu żywności i opału niezbędnego dla dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny na okres jednego miesiąca.*

Wskazane w tym punkcie ograniczenie należy rozpatrywać na identycznych zasadach jak opisanych w punkcie poprzedzającym.

- c) *jednej krowy lub dwóch kóz albo trzech owiec potrzebnych do wyżywienia dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny wraz z zapasem paszy i ściółki do najbliższych zbiorów.*

Ograniczenie to nawiązuje wprost do wyrażonego w pkt b) obowiązku pozostawienia dłużnikowi zapasu żywności oraz swego rodzaju jedyne źródła dochodu, sprowadzającego się do prawa pobierania pożytków naturalnych rzeczy. Zapis ten zdaje się być reliktem dawno już zapomnianego etapu rozwoju społeczeństwa polskiego, niemniej w przypadkach egzekucji osób znajdujących się w skrajnym ubóstwie może sporadycznie znaleźć zastosowanie. W moim przekonaniu ograniczenie to będzie miało zastosowanie tylko względem osób, które nie podejmują żadnego zatrudnienia i nie osiągają dochodów, w tym nie otrzymują środków z systemu zabezpieczeń społecznych na poziomie odpowiadającym gwarantowanemu minimum, o którym mowa w art. 833 k.p.c. Wniosek ten wywodzi z treści art. 835 k.p.c., który nakazuje

w sytuacji osiągania przez dłużnik dochodów z kilku źródeł ich sumowanie przy ustalaniu podstawy ograniczenia.

- d) *narzędzi i innych przedmiotów niezbędnych do osobistej pracy zarobkowej dłużnika oraz surowców niezbędnych dla niego do produkcji na okres jednego tygodnia, z wyłączeniem jednak pojazdów mechanicznych (art. 829 pkt 4 k.p.c.).*

Ogólne rozumienie pojęcia „pracy zarobkowej” obejmuje nie tylko stosunek pracy, lecz wszelką działalność stanowiącą źródło dochodu. Wykładnia wskazanego wyżej przepisu wymaga jednakże zawężenia sposobu rozumienia tego pojęcia. Przepis art. 829 pkt 4 k.p.c. w sposób ścisły wiąże się z przepisem art. 1061 k.p.c., który dłużnikowi prowadzącemu działalność gospodarczą w formie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego⁹⁵, w razie gdy egzekucja zostanie skierowana do rzeczy niezbędnej do prowadzenia tej działalności, pozwala wystąpić do sądu o wyłączenie tej rzeczy spod zajęcia. Jest to uprawnienie dłużnika, które przysługuje mu po spełnieniu określonych przesłanek, ale nie stanowi ograniczenia egzekucji. Jak wskazuje F. Zedler *„istnienie w naszym prawie art. 1061 k.p.c. nie może być obojętne dla wykładni art. 829 pkt 4 k.p.c. Skoro rzeczy niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej w formie przedsiębiorstwa lub gospodarstwa podlegają wyłączeniu w trybie art. 1061 k.p.c., to tym samym art. 829 pkt 4 k.p.c. w zakresie tu omawianym, tj. w zakresie wyłączenia spod egzekucji „narzędzi i innych przedmiotów”, może mieć zastosowanie wyłącznie do tych przypadków, gdy dłużnik nie prowadzi przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Odmienne wykładnia zakładałaby istnienie sprzeczności w przepisach k.p.c. (...)”*.⁹⁶ Dokonując wykładni przepisów prawa pamiętać należy, że system prawa jest systemem spójnym i pełnym. Tylko system prawa wolny od niezgodności może być spójny wewnętrznie.⁹⁷ Wykluczyć należy zatem szersze rozumienie pojęcia pracy zarobkowej i ograniczyć je do wykonywanej własnoręcznie przez dłużnika poza przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym. Chodzi tu o pracę faktycznie wykonywaną przez dłużnika w chwili zajęcia egzekucyjnego a nie tę, którą ze względu na swe wykształcenie dłużnik mógłby wykonywać. Osobisty charakter pracy oznacza ponadto, że nie można

⁹⁵ Szerzej: W. Głodowski, „Ograniczenia egzekucji sądowej ze składników gospodarstwa rolnego”, PPR 2008, Nr 2, s. 270 – 273.

⁹⁶ Glosa do uchwały SN z dnia 30 maja 1996 r., III CZP 56/96, (OSP 1997/11/205).

⁹⁷ S. Wronkowska, Z. Ziemiński, „Zarys teorii prawa”, Ars Boni et Aequi, Poznań 2001, s. 181.

żądać wyłączenia spod egzekucji narzędzi pracy wykorzystywanych przez osoby, którymi dłużnik się posługuje.

Ograniczenie sformułowane w wyżej przedstawiony sposób, pomimo iż poprzez swoją ogólność doskonale odnajduje się we wszelkich sferach życia gospodarczego, pociąga za sobą liczne i trudne do rozwiązania problemy interpretacyjne. Wiążą się one z rozumieniem pojęcia „narzędzie” i „przedmiot”. Narzędzie to urządzenie, które służy do bezpośredniego oddziaływania w procesie pracy na przedmiot pracy. Jest ono środkiem produkcji do bezpośredniego wykonywania obróbki, pomiarów lub montażu.⁹⁸ Umożliwia wykonanie określonego procesu i nierzadko posiada postać złożoną, obejmującą zespół połączonych ze sobą w funkcjonalny sposób części, przeznaczonych do osiągnięcia oznaczonych celów. W zależności od tego w jaki sposób praca jest wykonywana (ręcznie, maszynowo), narzędzie stanowi wyposażenie człowieka lub maszyny. Z kolei przez przedmiot należy rozumieć w tym przepisie każdy byt materialny. Zatem każdy obiekt materialny może być uznany za podpadający pod ograniczenie egzekucji, jeżeli dłużnik wykaze, że jest on niezbędny do wykonywania przez niego osobiście pracy zarobkowej, o ile nie pozostaje w sprzeczności z ogólnym celem wprowadzenia ograniczenia, jakim jest zapewnienie minimum egzystencji. Nie mogą korzystać z ochrony przed egzekucją przedmioty, które pomimo wykorzystywania ich przez dłużnika do osobistej pracy zarobkowej są choćby w części formą lokaty kapitału. Wyłącza to w każdym przypadku spełnienie wymogu ich niezbędności.

Zapewnienie minimum egzystencji, jako cel przewodni wprowadzenia ograniczeń egzekucji, wyznacza górną granicę ustawowo gwarantowanej ochrony. Uważam, że nie w każdym przypadku, gdy dłużnik wykaze, że dana ruchomość stanowi narzędzie do jego osobistej pracy, uprawniony będzie do skorzystania z ochrony. W moim przekonaniu dodatkowym kryterium oceny dopuszczalności zastosowania tego ograniczenia jest wartość zajętej ruchomości. Dłużnik poprzez swą osobistą pracę może być w stanie osiągać dochody o znikomej, jak i wielkiej wartości. Odmienny sposób rozumienia tego ograniczenia prowadziłby do naruszenia konstytucyjnej zasady równości wobec

⁹⁸ R. Łąkowski (red.) „Encyklopedia popularna PWN”, PWN, Warszawa 1982, s. 504.

prawa. Każdy przypadek zastosowania tego ograniczenia wymaga podejścia indywidualnego, wycucia sytuacji i zdrowego rozsądku, aby powołanie się na tak sformułowane prawo dłużnika nie pozostawało w sprzeczności z jego społeczno – gospodarczym przeznaczeniem.

Wyłączenie pojazdów mechanicznych spod sformułowanego przez ustawodawcę ograniczenia stanowiło następstwo okoliczności, że ruchomości te mają zwykle znaczną wartość i często stanowią jedyny składnik majątkowy, z którego wierzyciel może skutecznie uzyskać przynajmniej częściowe zaspokojenie roszczeń. Dłużnicy często podejmowali próbę obrony przed egzekucją wywodząc, że zajęty samochód stanowi podstawowe narzędzie ich pracy. Wyłączenie pojazdów mechanicznych spod tego ograniczenia wpłynęło pozytywnie na skuteczność egzekucji z ruchomości, a w szczególności dochodzenia roszczeń alimentacyjnych kierowanych do osób wykonujących pracę taksówkarza.⁹⁹

- e) *u dłużnika pobierającego okresową stałą płacę – pieniędzy w kwocie, która odpowiada niepodlegającej egzekucji części płacy za czas do najbliższego terminu wypłaty, a u dłużnika nieotrzymującego stałej płacy – pieniędzy niezbędnych dla niego i jego rodziny na utrzymanie przez dwa tygodnie (art. 829 pkt 5 k.p.c.).*

Ograniczenie to stanowi uzupełnienie ochrony minimum egzystencji dłużnika, ujętej w art. 833 k.p.c.¹⁰⁰ Przepis ten chroni dochody dłużnika, których ogólnie rzecz ujmując celem jest zapewnienie utrzymania. Ochrona z przepisu art. 833 k.p.c. ma postać tylko częściową, albowiem sprowadza się wyłącznie do świadczeń podlegających wypłaceniu, a więc jeszcze niewypłaconych (wierzycelności). Aby chronić źródło utrzymania dłużnika możliwie najszerzej ustawodawca słusznie poprzez przepis art. 829 pkt 5 k.p.c. rozszerzył ochronę również na świadczenia pieniężne pobrane oraz w inny sposób zgromadzone. Wskutek tej regulacji ustawodawca zawęził granice prawa egzekucji ze środków pieniężnych dłużnika zapisanych na prowadzonym dla niego rachunku bankowym (tematykę tę pominę jako pozostającą poza

⁹⁹ Por.: F. Zedler – glosa do uchwały SN z dnia 30 maja 1996 r., III CZP 56/96, (OSP 1997 r., poz. 205c).

¹⁰⁰ Uzupełniający charakter przepisu art. 829 pkt 5 k.p.c. względem art. 833 k.p.c. nie oznacza, że jest on skorelowany w sposób ścisły i wyłączny. Brak wyraźnego odesłania jednej normy prawnej względem drugiej powoduje, że przepis art. 829 pkt 5 k.p.c. ma zastosowanie szersze niż tylko uzupełniające regulację zawartą w przepisie art. 833 k.p.c.

Przez stałą okresową płać należy rozumieć świadczenia pieniężne oznaczonego rodzaju, które dłużnik otrzymuje w stałych odstępach czasu (okresowo), stanowiące dla niego źródło utrzymania. Mogą to być otrzymane wynagrodzenia ze stosunku pracy, świadczenia z ubezpieczeń społecznych, ale również kwoty okresowo stale otrzymywane przez dłużnika na podstawie innego stosunku prawnego.

¹⁰¹ Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.

¹⁰² Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 z późn. zm.

58

przedmiotowe w egzekucji mają charakter *ius cogens*. Wydaje się to rozwiązanie uzasadnione łacińską zasadą argumentacji *a minori ad maius*.

Jeśli natomiast chodzi o dłużnika nieotrzymującego stałej płacy (osobę prowadzącą na własny rachunek działalność gospodarczą lub zawodową, rolnika, itp.), wówczas spod egzekucji wolna jest kwota niezbędna dla dłużnika i jego rodziny przez dwa tygodnie. Wysokość tej kwoty określa komornik kierując się celem ustanowionego w przepisach prawa ograniczenia egzekucji, którym jest ochrona minimum egzystencji. Kierując się wykładnią celowościową wskazać należy, iż rodzina to osoby najbliższe, o których była już mowa wyżej, pozostające na utrzymaniu dłużnika. Ustalenie kwoty wolnej od zajęcia u dłużnika niepobierającego stałej płacy należy wyłącznie do organu egzekucyjnego i następuje jednocześnie z dokonaniem czynności zajęcia ruchomości. Wysokość ustalonej przez komornika kwoty wolnej od egzekucji może być zmieniona w drodze zaskarżenia czynności zajęcia pieniędzy do sądu rejonowego skargą na czynność komornika, jako dokonanej z naruszeniem przepisów bezwzględnie obowiązujących, dotyczących granic jej dopuszczalności. Ustalenie wysokości kwoty wolnej od egzekucji powinno być zawsze oparte na przesłankach obiektywnych, jak: stanie liczebnym rodziny dłużnika, miejscu zamieszkania dłużnika i związanym z nim przeciętnym kosztem utrzymania jednej osoby, koniecznych i szczególnych potrzeb dłużnika i członków jego rodziny.

- f) *przedmiotów niezbędnych do nauki, papierów osobistych, odznaczeń i przedmiotów służących do wykonywania praktyk religijnych oraz przedmiotów codziennego użytku, które mogą być sprzedane tylko znacznie poniżej ich wartości, a dla dłużnika mają znaczną wartość użytkową (art. 829 pkt 6 k.p.c.).*

Przedmioty niezbędne do nauki to wszelkiego rodzaju rzeczy ruchome służące do nauki dłużnika oraz członków jego rodziny.¹⁰⁴ Będą to zarówno książki, artykuły szkolne, instrumenty muzyczne i inne przyrządy. Nie ma znaczenia, czy dłużnik korzysta z nich w celu uczenia się, czy też nauczania

¹⁰⁴ Wyłączenie spod egzekucji przedmiotów niezbędnych do nauki pozostających na utrzymywanych przez dłużnika członków jego rodziny potwierdził SN w uchwale z dnia 29 października 1968 r., III CZP 90/68 (OSNC 1969/4/65). Według SN wskazuje na to przede wszystkim wykładnia gramatyczna tego przepisu. W przepisie tym wyłączono spod egzekucji przedmioty niezbędne do nauki bez określenia, że chodzi wyłącznie o przedmioty służące dłużnikowi do nauki. Zawężenie tego przepisu tylko do przedmiotów niezbędnych do nauki dłużnika kolidowałoby z ogólną tendencją ustawodawcy zapewnienia jak najlepszych warunków nauki każdemu obywatelowi, a zwłaszcza z przepisami o bezpłatności i obowiązkowości nauki oraz wszechstronnej pomocy Państwa w kształceniu się obywateli.

innych osób. Muszą one być jednak niezbędne do nauki. Przedmioty te powinny być również adekwatne do poziomu nauki i stopnia rozwoju osoby uczącej się. Ocena niezbędności zależy więc od konkretnego przypadku.

Papiery osobiste to wszelkiego rodzaju dokumenty prywatne i urzędowe. Mogą to być dokumenty aktualne, zdezaktualizowane, a nawet o wartości historycznej, istotne jest jednak, aby w każdym przypadku dotyczyły one dłużnika albo członków jego rodziny. To samo dotyczy odznaczeń. Wprowadzając tego rodzaju wyłączenia ustawodawca dał wyraz temu, w jaki sposób należy rozumieć zapewnienie dłużnikowi minimum egzystencji. Ograniczenia w egzekucji powinny chronić dłużnika nie tylko przed wyniszczeniem fizycznym, ale również emocjonalnym.

Przedmioty, które służą do wykonywania praktyk religijnych podlegają wyłączeniu spod egzekucji niezależnie od tego, czy znajdują się w posiadaniu osób fizycznych, czy też związków wyznaniowych.¹⁰⁵ Ruchomości te muszą być wykorzystywane przez dłużnika do celów religijnych. Jeżeli przedmiot przeznaczony jest do praktyk religijnych, jednak dłużnik posiada go w innych celach (np. kolekcjonerskich) wówczas opisane wyżej ograniczenia nie mają zastosowania. Ustalenie przeznaczenia tego typu przedmiotu może okazać się w toku egzekucji dość problematyczne. Są przedmioty, które z racji samego przeznaczenia i osoby dłużnika bezwzględnie nie podlegają egzekucji. Do takich przedmiotów, gdy dłużnikiem jest parafia jakiegokolwiek kościoła lub wyznania, należą rzeczy służące z samego przeznaczenia do wykonywania praktyk religijnych (kultu religijnego), a więc takie, jak świątynie (domy modlitwy), urządzenie świątyni (zakrystii), szaty i naczynia liturgiczne, figury, krzyże, itp.¹⁰⁶ Inne należy zastosować podejście w przypadku dłużnika, którym jest wierny danego wyznania. W tym przypadku zachować należy się wyłącznie zdroworozsądkowo i ustalić, jakie przedmioty ze względu na wyznanie są zwyczajowo wykorzystywane do odprawiania kultu religijnego i ewentualną nadwyżkę uznać za nieobjętą ochroną. Podobnie ma się rzecz w sytuacji, gdy dłużnik zajmuje się handlem tego typu ruchomościami. Analizując przepis art. 829 k.p.c. pod kątem wykładni celowościowej dojść można do wniosku, że

¹⁰⁵ Tak: E. Wengerek, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*”, WZPP, Warszawa 1998, s. 265. Patrz również: W. Wengerek, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.*”, WZPP, Warszawa 2009, s. 314.

¹⁰⁶ Tak: SN w uchwale z dnia 17 września 1969 r., III CZP 68/69, (OSNC 1970/2/29).

ochrona nie jest nieograniczona. Z pewną ostrożnością należy podejść do przedmiotów o dużej wartości (wykonane ze szlachetnych kruszców, wysadzone drogocennymi kamieniami, itp.). Przedmioty te co do zasady powinny być traktowane jako kosztowności i z tego też względu objęte są egzekucją, niemniej każdy przypadek wymaga indywidualnej oceny opartej o analizę panujących zwyczajów w danej społeczności religijnej.

Do przedmiotów codziennego użytku zaliczyć należy tylko te, które służą dłużnikowi do zaspokajania bieżących potrzeb życiowych dnia codziennego. Mogą to być przedmioty spotykane powszechnie w obrocie handlowym, ale również wykonane na specjalne zamówienie. Ważne jest, aby przedmioty te miały znacznie większą wartość użytkową dla dłużnika niż ewentualna ich cena sprzedaży. Chodzi tu o przedmioty używane, charakteryzujące się dużym stopniem zużycia, lecz wciąż sprawne i spełniające postawione przed nimi zadanie, a także ściśle związane z osobą dłużnika (okulary, protezy, aparaty słuchowe itp.).

Wprowadzone przez ustawodawcę ograniczenia w egzekucji z ruchomości ze względów społecznych mają na celu ochronę powszechnie przyjętych w danym społeczeństwie wartości, zakorzenionych w panujących zwyczajach i kulturze oraz działań i zachowań, które ustawodawca uznał za szczególnie korzystne ze względu na ogólne dobro społeczeństwa. Wskutek tych ograniczeń niedopuszczalna jest egzekucja z następujących ruchomości:

- a) *pieniędzy wypłaconych lub wydanych (także w postaci gotówki) przez Skarb Państwa na specjalne cele (w szczególności stypendia, wsparcia), chyba że wierzytelność egzekwowana powstała w związku z urzeczywistnieniem tych celów albo z tytułu obowiązku alimentacyjnego (art. 831 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 831 § 2 k.p.c.).*

W wyżej podanym przepisie ustawodawca wskazał na stypendia oraz wsparcia wypłacone przez Skarb Państwa. Oczywiście ustanowiona ochrona jest znacznie szersza i obejmuje wszelkie sumy przyznane na cele specjalne, w których mieści się nie tylko oświata, kultura, czy pomoc z funduszu alimentacyjnego, ale również inwestycje. Wyjątkiem są zasiłki dla bezrobotnych. Podlegają one egzekucji z ograniczeniami przewidzianymi dla wynagrodzeń pracowniczych. Jak stwierdził SN w uchwale III CZP 10/91, są to świadczenia powtarzające się, których celem jest zapewnienie utrzymania.

Świadczenia te zrównane są egzekucyjnie z wynagrodzeniami za pracę z mocy art. 833 § 2 in fine k.p.c., co oznacza odesłanie do egzekucji w zakresie określonym w przepisach kodeksu pracy na podstawie art. 833 § 1 k.p.c.¹⁰⁷

- b) *pieniędzy w postaci gotówki stanowiących należności wypłacone w związku ze śmiercią tytułem zapomogi lub jednorazowego zaopatrzenia pod jakąkolwiek nazwą albo z tytułu ubezpieczenia na pokrycie kosztów pogrzebu, chyba że podlegają egzekucji na zaspokojenie tych kosztów (art. 832 k.p.c.).*

Do wypłaconych sum pieniężnych, które korzystają ze zwolnienia spod egzekucji zaliczyć możemy zasiłki pogrzebowe, o których mowa w art. 77 – 81 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych,¹⁰⁸ odprawę pośmiertną, należną na podstawie art. 93 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy,¹⁰⁹ jednorazowe odszkodowanie, o którym mowa w art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych,¹¹⁰ odszkodowanie należne na podstawie umowy ubezpieczenia osobowego, zawartej na podstawie art. 829 § 1 pkt 1 k.p.c. oraz wszelkie inne zapomogi i zaopatrzenia niezależnie od kogo i z jakiego tytułu pochodzą, jeżeli wypłacone zostały w związku ze śmiercią.¹¹¹ Posiadane przez dłużnika sumy pieniężne z wyżej przytoczonych tytułów korzystają z pełnej ochrony przed egzekucją za wyjątkiem sytuacji, gdy egzekucja prowadzona jest w celu zaspokojenia poniesionych przez wierzyciela kosztów pogrzebu osoby, której śmierć stała się podstawą wypłaty chronionych należności.

Ograniczenia w egzekucji z ruchomości wprowadzone ze względów gospodarczych zmierzają do zapewnienia dłużnikowi możliwości kontynuowania dotychczas prowadzonej, szeroko rozumianej działalności gospodarczej (zawodowej). Wskutek tych ograniczeń niedopuszczalna jest egzekucja z następujących ruchomości:

- a) *należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, wymienionych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 maja 1996 r. w sprawie*

¹⁰⁷ Uchwała SN w składzie 7 sędziów z dnia 30 kwietnia 1991 r., III CZP 10/91, (OSP 1991/11-12/272).

¹⁰⁸ Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353.

¹⁰⁹ Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94.

¹¹⁰ Dz. U. z 2002 r. Nr 199, poz. 1673.

¹¹¹ Szerzej: M. Karniłowicz, „Egzekucja z wierzytelności przeciwko dłużnikowi prowadzącemu gospodarstwo rolne”, PE 2000, Nr 8, s. 13.

*określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji sądowej.*¹¹²

Objęcie rolników¹¹³ prowadzących gospodarstwo rolne rozszerzoną ochroną przed egzekucją ma na celu utrzymanie istnienia produkcyjnej substancji gospodarstw rolnych w przypadku ich zadłużenia.¹¹⁴ Ustawodawca trafnie dostrzegł, że wszczęcie egzekucji względem wybranych, łatwo zbywalnych składników majątkowych tworzących gospodarstwo rolne, może stanowić źródło upadku całego gospodarstwa. Zgodnie z art. 55³ k.c. za gospodarstwo rolne uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.¹¹⁵ Jak widać z przytoczonej definicji ustawowej powiązanie poszczególnych składników gospodarstwa rolnego w jedną całość jest jego elementem konstrukcyjnym, którego zachwianie może zburzyć całość. Tylko tak prowadzona egzekucja doznaje ograniczeń przedmiotowych. Potwierdza to § 5 rozporządzenia, który wyłącza obowiązywanie ustanowionych ograniczeń w tymże rozporządzeniu w razie równoczesnego skierowania egzekucji do wszystkich nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego prowadzonego przez dłużnika. Zajęcie wszystkich nieruchomości gospodarstwa rolnego jest działaniem zmierzającym do jego likwidacji, a to słusznie wyklucza potrzebę zachowania wyżej opisanej ochrony. Zgodnie z powołanym rozporządzeniem, niezależnie od innych ograniczeń przewidzianych w ustawie Kodeks postępowania cywilnego, wyłączeniu spod egzekucji podlegają następujące rzeczy ruchome:

- jeden koń z uprzężą, a w razie braku konia – jeden źrebak lub inne zwierzę pociągowe wraz z uprzężą,

¹¹² Dz. U. z 1996 r. Nr 63, poz. 300.

¹¹³ Jak wskazuje W. Głodowski, ustawodawca w wydanym przez siebie rozporządzeniu nazywa dłużnika, przeciwko któremu toczy się egzekucja „rolnikiem” (bez dodatkowych określeń). Przyjąć należy, że uregulowania te dotyczą podmiotu prowadzącego gospodarstwo rolne bez względu na formę prawną tego podmiotu – W. Głodowski, „Ograniczenia egzekucji sądowej ze składników gospodarstwa rolnego”, PPR 2008, Nr 2, s. 267.

¹¹⁴ Szerzej: M. Błażejczyk, „Składniki majątkowe gospodarstwa rolnego wyłączone spod egzekucji sądowej”, PR 1996, Nr 3, s. 98 – 99, oraz M. Karniłowicz, „Egzekucja z wierzytelności przeciwko dłużnikowi prowadzącemu gospodarstwo rolne”, PE 2000, Nr 3, s. 5 - 18.

¹¹⁵ Szerzej: R. Budzinowski, „Pojęcie gospodarstwa rolnego według kodeksu cywilnego (rozważania na tle art. 55³ k.c.)”, RPEiS 1991, z. 3.

- jednak krowa (o której mowa w art. 829 pkt 3 k.p.c.), a w razie braku krowy
 - jedna jałówka lub cieliczka, niezależnie od tego, czy dłużnik posiada kozy albo owce podlegające wyłączeniu spod egzekucji na podstawie art. 829 pkt 3 k.p.c.,¹¹⁶
- jeden tryk, jedna maciora (locha) oraz 20 sztuk drobiu,
- zwierzęta gospodarskie w połowie okresu ciąży i w okresie odchowu potomstwa w okresie: źrebaki do 5 miesięcy, cielęta do 4 miesięcy, prosięta do 2 miesięcy i koźlęta do 5 miesięcy,
- zakontraktowane zwierzęta rzeźne, jeżeli ich waga nie odpowiada warunkom handlowym albo termin dostawy nie upłynął lub nie upływa w miesiącu przeprowadzania egzekucji,
- stado podstawowe zwierząt futerkowych oraz zwierzęta futerkowe, co do których hodowca zawarł umowę kontraktacyjną na dostawę skór tych zwierząt,
- stado użytkowe kur niosek w okresie pierwszych sześciu miesięcy nieśności,
- nadwyżka inwentarza żywego ponad ilości wskazane w punktach poprzedzających oraz zapasy paszy i ściółki niezbędne dla tego inwentarza do najbliższych zbiorów, jeżeli starosta powiatu,¹¹⁷ na którego terenie położone jest gospodarstwo rolne dłużnika, po zasięgnięciu opinii wójta (burmistrza lub prezydenta miasta), uzna ją za niezbędną do prowadzenia tego gospodarstwa. Zajmując ruchomości składające się na tę nadwyżkę

¹¹⁶ Według W. Głodowskiego wyłączenie to dotyczy zarówno sytuacji, gdy dłużnik nie jest rolnikiem, jak i w przypadku, gdy dłużnik jest rolnikiem, a zatem prowadzi gospodarstwo rolne. Warunkiem wyłączenia tych ruchomości spod egzekucji jest taki stan warunków życiowych dłużnika i rodziny będącej na jego utrzymaniu, że są one niezbędne do ich wyżywienia – W. Głodowski, „*Ograniczenia egzekucji sądowej ze składników gospodarstwa rolnego*”, PPR 2008, Nr 2, s. 263.

¹¹⁷ Minister Sprawiedliwości zawarł to ograniczenie w § 2 rozporządzenia z dnia 16 maja 1996 r. w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji sądowej. Uprawnionym do uznania nadwyżki inwentarza za niezbędną według powołanego przepisu jest kierownik urzędu rejonowego. W chwili obecnej nie istnieje jednak już urząd kierownika urzędu rejonowego. Wynika to z art. 13 ustawy z dnia 13 października 1998 r. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz. U. z 1998 r. Nr 133, poz. 872), na podstawie którego z dniem 31 grudnia 1998 r. wygasły akty powołania wszystkich kierowników urzędów rejonowych i ich zastępców. Zgodnie z art. 14 ust 1 tejże ustawy z dniem 1 stycznia 1999 r. istniejące w dniu 31 grudnia 1998 r. urzędy rejonowe stały się starostwami powiatowymi ze starostami na ich czele. Wprowadzone przez ustawodawcę rozwiązanie prawne zostało słusznie skrytykowane przez W. Głodowskiego, według którego bardziej zasadne byłoby powierzenie tych kompetencji właściwemu ze względu na położenie gospodarstwa wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta), albowiem bliżej zna on sytuację danego rolnika i prowadzonego przez niego gospodarstwa rolnego – W. Głodowski, „*Ograniczenia egzekucji sądowej ze składników gospodarstwa rolnego*”, PPR 2008, Nr 2, s. 281 – 282.

komornik zobowiązany jest pouczyć dłużnika o przysługującym uprawnieniu i wyznacza 14-dniowy termin na złożenie zaświadczenia starosty o uznaniu podwyżki inwentarza żywego za niezbędną do prowadzenia gospodarstwa rolnego. W czasie biegu wyznaczonego terminu komornik nie może podejmować żadnych dalszych czynności egzekucyjnych względem tych ruchomości. Również upływ wyznaczonego terminu nie pozbawia rolnika możliwości skorzystania z ochrony nadwyżki inwentarza przed egzekucją, jeżeli uzyska stosowne zaświadczenie starosty. Pamiętać jednak należy, iż zgodnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia bezskuteczny upływ ww. terminu uprawnia komornika do podjęcia dalszych czynności egzekucyjnych, a więc również do skutecznego dokonania sprzedaży zajętych ruchomości,

- zapas paszy i ściółki dla inwentarza wymienionego we wszystkich punktach poprzedzających,
- zboże i inne ziemiopłody niezbędne do siewów lub sadzenia w gospodarstwie rolnym dłużnika w danym roku gospodarczym,
- nawozy oraz środki ochrony roślin w ilości niezbędnej¹¹⁸ na dany rok gospodarczy dla gospodarstwa rolnego,
- ciągnik wraz z maszynami i sprzętem współpracującym niezbędnym do uprawy, pielęgnacji, zbioru i transportu ziemiopłodów,
- podstawowe maszyny, narzędzia i urządzenia rolnicze w ilości niezbędnej do pracy w gospodarstwie rolnym,
- podstawowy sprzęt techniczny niezbędny do zakończenia cyklu danej technologii produkcji w przypadku gospodarstwa specjalistycznego,
- zapasy paliwa i części zamienne niezbędne do normalnej pracy ciągnika i maszyn rolniczych – na okres niezbędny do zakończenia cyklu produkcyjnego,
- zapasy opału na okres sześciu miesięcy,
- zaliczki kontraktacyjne.

¹¹⁸ Jak słusznie zauważył W. Głodowski, posłużenie się przez ustawodawcę nieostrymi klauzulami: „w ilości niezbędnej”, „niezbędne”, może w praktyce powodować po stronie organu egzekucyjnego oraz rolnika różne oceny zakresu niezbędności. Koncepcja ta jest jednak bardziej uzasadniona niż kazuistyczna i nieelastyczna próba dookreślenia zakresu zwolnień - W. Głodowski, „Ograniczenia egzekucji sądowej ze składników gospodarstwa rolnego”, PPR 2008, Nr 2, s. 268.

W każdym z wyżej powołanych punktów, jeżeli zakres ustanowionego ograniczenia nie został ściśle sprecyzowany z ochrony korzysta taka ilość (liczba) rzeczy ruchomych każdej z wyodrębnionych grup, która odpowiada wielkości gospodarstwa rolnego, jak również stosowanej w jego ramach technologii produkcji. Ochrona zaliczek kontraktacyjnych, zapasu opału na okres sześciu miesięcy, jak również zwierząt: tryka, jednej maciory (lochy) oraz 20 sztuk drobiu, zostaje wyłączona w przypadku egzekucji alimentów lub rent mających taki charakter za okres nie dłuższy niż 6 miesięcy.

- b) *służących do użytku urzędowego osób korzystających ze zwolnienia spod jurysdykcji krajowej także w sytuacji, gdy ograniczenia podmiotowe nie mają zastosowania (art. 1115 § 3 k.p.c.).*
- c) *pieniądze w postaci gotówki oraz inne świadczenia w naturze wypłacone lub wydane na pokrycie wydatków lub wyjazdów w sprawach służbowych (art. 831 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 831 § 2 k.p.c.).*

Poprzez to ograniczenie ustawodawca objął ochroną składniki majątkowe osób trzecich, znajdujące się w posiadaniu dłużnika w celu wykonania postawionych przed nim zadań służbowych, tj. związanych z pracą w określonym zakładzie pracy. Pieniężmi zwolnionymi spod egzekucji będą zasadniczo wypłacone dłużnikowi wszelkiego rodzaju zaliczki. W przypadku świadczeń w naturze najczęściej spotyka się paliwo, bilety na przejazd, ubrania, żywność, itp. Środki pieniężne oraz świadczenia wyasygnowane w naturze wolne są spod egzekucji dopóki zadanie służbowe nie zostanie wykonane. Zakończenie realizacji zadania służbowego powoduje, że pozostające w posiadaniu dłużnika składniki majątkowe, przeznaczone na cele służbowe a niewykorzystane w pełni przez dłużnika, tracą prawo do ochrony przed egzekucją i mogą być skutecznie zajęte na rzecz wierzyciela.

Prawidłowe zastosowanie przez organ egzekucyjny przepisów regulujących ograniczenia w egzekucji z ruchomości podlega kontroli jurysdykcyjnej w drodze skargi na czynności komornika. Komornik, który zajął ruchomości objęte wyłączeniem jest zobowiązany wydać, na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c., postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego co do tych ruchomości. Zaniechanie przez komornika wydania tego postanowienia stanowi podstawę ww. skargi.¹¹⁹

¹¹⁹ Tak: SN w uchwale z dnia 26 lutego 1969 r., III CZP 131/68, (OSNCP 1969/9/156).

Przyjęte w prawie polskim rozwiązania prawne regulujące ograniczenia przedmiotowe w egzekucji z ruchomości nie odbiegają w znaczący sposób od uregulowań zawartych w innych systemach prawnych państw europejskich. Ograniczenia przedmiotowe w egzekucji z ruchomości oparte na względach humanitarnych występują we wszystkich, analizowanych w ramach niniejszego opracowania, systemach prawnych. Tak jak w prawie polskim w prawie niemieckim ograniczenia przedmiotowe egzekucji mają za zadanie stworzenie prawnych gwarancji zachowania przez dłużnika źródeł jego utrzymania i jego rodziny oraz uchronienia go przed istotną szkodą, jaką może mu wyrządzić egzekucja skierowana do przedmiotów, które mogą zostać zbyte tylko po znacznie zaniżonej cenie, pomimo że mają dla niego istotny walor użytkowy a nawet osobisty (uczuciowy, sentymentalny, itp.). Z tych też względów nie podlegają zajęciu ruchomości przeznaczone do osobistego użytku dłużnika lub wykorzystywane w jego gospodarstwie domowym, takie jak: części garderoby, bielizna, pościel, sprzęt domowy i kuchenny, domki ogrodowe, altanki mieszkalne i podobne urządzenia (obiekty) służące celom mieszkaniowym, podlegające egzekucji jako ruchomości, które dłużnik lub jego rodzina potrzebuje do zamieszkania. Warto jednak zwrócić uwagę, że wskazane powyżej ruchomości, za wyjątkiem służących zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych, mogą zostać zajęte i zbyte, jeżeli dłużnik celowo (dla uniknięcia egzekucji) dopasował swój „skromny” styl życia oraz wykonywane obowiązki domowe do obowiązujących ograniczeń prawnych. W prawie niemieckim, podobnie jak w prawie polskim, przedmioty, które stanowią zwyczajne (typowe) wyposażenie domu, wykorzystywane na co dzień przez dłużnika, nie podlegają zajęciu, jeśli przewidywany dochód z ich sprzedaży będzie niewspółmierny do wartości rzeczywistej tych rzeczy (§ 812 ZPO).¹²⁰ Egzekucja ma zmierzać do zaspokojenia wierzyciela, ale nie może być prowadzona bezwzględnie. Organ egzekucyjny powinien ocenić, czy sprzedaż konkretnej ruchomości nie wyrządzi dłużnikowi dodatkowej szkody. Prowadzona egzekucja musi zatem uwzględniać nie tylko sytuację osobistą dłużnika, ale ponadto musi uwzględniać jego interes majątkowy, oczywiście do chwili, w której nie da się go pogodzić z interesem wierzyciela. Ustalenie granicy interesów powinno być w tym przypadku rozstrzygane przede wszystkim z zastosowaniem zasad słuszności.

Ze względów humanitarnych w prawie niemieckim wyłączone zostało spod egzekucji pożywienie, opał oraz środki służące do oświetlenia mieszkania i innych miejsc funkcjonowania dłużnika przez okres czterech tygodni, chyba że dłużnik, jego rodzina

¹²⁰ Szerzej: H. Thomas, H. Putzo, „Zivilprozeßordnung”, C.H. Beck, München 1978, s. 1241 – 1242.

i jego domownicy mają te potrzeby zabezpieczone w odpowiedniej sumie pieniężnej. Podobnie jak w prawie polskim ograniczeniu podlega egzekucja ze zwierząt wymienionych w § 811 ust. 3 ZPO, które zapewniają ww. osobom wyżywienie przez ten sam okres czasu.¹²¹ Ograniczenie to ma zastosowanie tylko w przypadku, gdy osoby te nie mają zabezpieczonego wyżywienia w odpowiedniej sumie pieniężnej. Tak, jak w prawie polskim, wyłączone spod egzekucji są przedmioty służące dłużnikowi do wykonywania pracy zarobkowej, dokumenty rodzinne, obrączki, ordery i odznaczenia honorowe, jak również protezy, okulary i inne środki pomocnicze, służące dłużnikowi i jego rodzinie w radzeniu sobie z niepełnosprawnością. Warto jednakże w tym miejscu wspomnieć o drobnych różnicach pomiędzy tym a naszym systemem prawnym. W prawie niemieckim wyróżnione zostały m.in. narzędzia, naczynia i towary służące do prowadzenia apteki, przedmioty wydawane osobom zatrudnionym w rolnictwie w charakterze wynagrodzenia, o ile służą one utrzymaniu dłużnika i jego rodziny, jak również przedmioty wykorzystywane podczas obrzędu pogrzebowego.¹²²

Analizując ograniczenia przedmiotowe w prawie austriackim wskazać należy przede wszystkim na § 250 EO. Tak jak w innych, analizowanych systemach prawnych, ograniczenia przedmiotowe mają za zadanie ochronę minimum egzystencji dłużnika, zapewnienie kontynuowania prowadzonej pracy zawodowej oraz nauki w szkole. Z tych też względów wyłączona spod zajęcia została żywność oraz opał przeznaczony dla dłużnika i jego rodziny na okres 4 tygodni. Swego rodzaju ciekawostką jest zakaz zajmowania zwierząt domowych, z którymi dłużnik związany jest emocjonalnie, o ile ich wartość nie przekracza 750 €. Wyłączona została również spod egzekucji jedna krowa mleczna, lub według wyboru dłużnika dwie świnie, kozy albo owce potrzebne do jego wyżywienia oraz żyjącej z nim we wspólnym gospodarstwie domowym rodziny (wraz z paszą i ściółką na okres 4 tygodni). W przypadku dłużnika pobierającego periodyczną płacę wyłączone jest wynagrodzenie w wysokości odpowiadającej kwocie należnej za okres do następnego terminu jej płatności. W prawie austriackim (podobnie jak w prawie niemieckim) w sposób szczególny zostały potraktowane przez ustawodawcę apteki. Ustawodawca wyłączył spod egzekucji sprzęt, naczynia i zapasy niezbędne do ich prowadzenia. Analogicznie do prawa polskiego wyłączone zostały spod egzekucji przedmioty niezbędne do nauki dłużnika i członków jego rodziny, z którymi prowadzi

¹²¹ H. Thomas, H. Putzo, „Zivilprozeßordnung”, C.H. Beck, München 1978, s. 1239.

¹²² Szerzej: J. Baumann, W. Brehm, „Zwangsvollstreckung” Ernst und Werner Giesekeing, Bielefeld 1982, s. 38 – 43.

wspólne gospodarstwo domowe, itp. Wprowadzone przez austriackiego ustawodawcę ograniczenia przedmiotowe mają również za zadanie ochronę mienia dłużnika, które mogłoby zostać zbyte tylko po znacznie zaniżonej cenie, zaś dla niego ma ono znaczną wartość użytkową. Z tych też względów wyłączone zostały spod zajęcia zdjęcia rodzinne, listy i inne pisma oraz obrączki dłużnika. Zgodnie z tym przepisem nie podlegają zajęciu rzeczy przeznaczone do osobistego użytku dłużnika, o ile są one zgodne ze skromnym stylem jego życia i jego rodziny. Wyłączeniu podlegają także przedmioty niezbędne dłużnikowi do wykonywania kultu religijnego, ale tylko w prawnie uznanych kościołach albo innych społecznościach religijnych (§ 251 EO). Ciekawym rozwiązaniem prawnym, które znajduje swe oparcie we względach ekonomicznych postępowania egzekucyjnego, jest wprowadzenie ogólnego zakazu zajmowania przedmiotów niewielkiej wartości, jeżeli kontynuowanie przy ich użyciu egzekucji miałoby spowodować większe koszty aniżeli przychody.

Podobne rozwiązania prawne przewiduje system prawa szwajcarskiego. Rozwiązania te zostały szczegółowo opisane w art. 92 – 95 SchKG. Swego rodzaju ciekawostką może być wprowadzenie przez ustawodawcę szwajcarskiego ograniczenia prawa do dokonania zajęcia upraw rolnych, które w przypadku łąk nie mogą zostać zajęte przed dniem 1 kwietnia danego roku, pól uprawnych przed dniem 1 czerwca danego roku, a w przypadku terenów obsadzonych latoroślą winną przed dniem 20 sierpnia danego roku. Także system prawa czeskiego w przepisie § 321 OSR stwierdza, że nie można zbyć rzeczy, których sprzedaż została wyłączona przez przepisy prawa. Takie wyłączenia szczegółowo określa § 322 ust. 1 OSR. Wprowadzając ograniczenia ze względów humanitarnych ustawodawca czeski posługuje się ogólną normą zakazu prowadzenia egzekucji z określonych składników majątku dłużnika, jeżeli przeczyłoby to utrwalonym i obowiązującym normom moralnym.

Również w prawie francuskim należy wskazać na zakaz prowadzenia egzekucji z ruchomości, które są niezbędne do życia i wykonywania pracy przez dłużnika. Dopuszcza się jednak zajęcie tego rodzaju ruchomości, jeżeli znajdują się one poza zwyczajnym miejscem zamieszkania i pracy dłużnika. To samo dotyczy sytuacji, gdy przedmioty te mają charakter tzw. dóbr wartościowych. Dobrami wartościowymi są takie ruchomości, którym przymiot ten można przypisać ze względu na ich skład, rzadkość występowania, autentyczność lub luksusowy charakter. Dobra uznawane za niezbędne do życia i pracy dłużnika mogą być zbyte w zakresie, w jakim ich ilość przekracza uzasadnione potrzeby dłużnika. Nie podlegają również zajęciu przedmioty niezbędne

niepełnosprawnym albo konieczne do sprawowania opieki nad osobami chorymi (art. 14 UCPE). Przepis art. 42 DZPE zakazuje zajmowania dóbr niezbędnych osobom niepełnosprawnym lub chorym, nawet jeżeli uzyskana w ten sposób suma pieniężna ma na celu pokrycie kosztu ich zakupu, wytworzenia lub naprawy. Nie podlegają zajęciu również zwierzęta domowe oraz znajdujące się pod ochroną prawa, jak również karma potrzebna do ich wyżywienia. Swego rodzaju ciekawostką jest wyłączenie spod zajęcia aparatu telefonicznego, potrzebnego do korzystania ze stałych usług telefonicznych (art. 39 DZPE).

Jak więc widać z powyższego, przyjęte w prawie polskim rozwiązania prawne nie odbiegają od rozwiązań prawnych obowiązujących w innych systemach prawnych. Oczywiście dostrzegalne są drobne różnice, jednakże ogólne kierunki rozwoju i funkcjonowanie instytucji ograniczeń przedmiotowych w egzekucji z ruchomości są bardzo mocno zbliżone, a ich cel jest w zasadzie identyczny.

5. Zbieg egzekucji co do tych samych ruchomości

Z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2007 r., Nr 112, poz. 769), tj. z dniem 28 grudnia 2007 r. przestały istnieć dotychczasowe rewiry komornicze. Do chwili wejścia w życie wspomnianej zmiany każdy komornik był przypisany do określonego rewiru, z tym że przy dużych sądach rejonowych tworzone po kilka rewirów. Obecnie w jednym rewirze obejmującym obszar właściwości sądu rejonowego może działać kilku komorników. Rozwiązanie to miało na celu uwolnienie ustalonych rewirów od wyłączności działania na jego terenie tylko jednego komornika i spowodowanie podjęcia między nimi konkurencji, która w swym zamyśle miała podnieść jakość usług oraz skuteczność egzekucji długów.¹²³ Wprowadzona zmiana wywołała ostrą

¹²³ Jak wyjaśnił to Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 14 maja 2009 r., K 21/08, „(...) dopuszczenie do działania w jednym rewirze wielu komorników, jak i możliwość wyboru komornika, nie oznacza przyzwolenia ustawodawcy na niczym nieograniczoną konkurencję komorników. [...] Projektodawca w istocie posłużył się argumentem, że proponowane rozwiązanie powinno doprowadzić do zwiększenia konkurencyjności wśród komorników i w konsekwencji wymusić wzrost skuteczności i staranności komorników, ale nie może tu być mowy o takiej, jaka jest właściwa życiu gospodarczemu. [...] Z całokształtu przedstawionych uregulowań można wnioskować, że aktywne działanie komornika w celu pozyskania względów wierzycieli i skłonienia ich, aby to właśnie u niego składali wnioski o wszczęcie egzekucji, a nie u innego komornika, jest niezgodne z prawem. Treść kodeksu etyki zawodowej wskazuje, że w wypadku komorników nie można mówić o konkurencji w sensie ekonomicznym, a więc że jest to proces, w którym podmioty rynkowe współzawodniczą ze sobą w zawieraniu transakcji rynkowych poprzez przedstawianie korzystniejszej od innych podmiotów oferty rynkowej celem realizacji swoich interesów. Istnieją zatem wystarczające systemowe instrumenty

krytykę w środowisku komorniczym oraz działania w celu stwierdzenia konstytucyjności wprowadzonych rozwiązań prawnych.

Wprowadzona w 2007 r. zmiany nie pozostały bez znaczenia dla kwestii sposobu rozstrzygania zbiegu egzekucji. Działanie przy jednym sędzie rejonowym dwóch lub więcej komorników, jak również rozszerzenie możliwości działania komornika poza swoim rewirem, spowodowało konieczność na nowo uregulowania tej kwestii.

Pojęcie zbiegu egzekucji związane jest ze stroną podmiotą postępowania, zaś sama instytucja ma służyć rozstrzygnięciu, który z organów egzekucyjnych prowadzący znajdujące się w zbiegu egzekucje, ma prowadzić je w dalszym ciągu, ale od tej chwili łącznie. Instytucja ta ma na celu urzeczywistnienie obowiązującego w postępowaniu egzekucyjnym zakazu prowadzenia egzekucji z tego samego składnika majątku dłużnika przez więcej niż jeden organ egzekucyjny.¹²⁴

Do zbiegu egzekucji dochodzi w sytuacji, gdy względem tej samej rzeczy zostaną w tym samym czasie skierowane co najmniej dwie egzekucje prowadzone przez różne organy egzekucyjne (w tym co najmniej jedna z nich jest egzekucją sądową).¹²⁵ Przez powiązanie ze stroną podmiotową rozumieć należy wielość wierzycieli prowadzących w tym samym czasie odrębne postępowania egzekucyjne, które mają przynajmniej jeden wspólny przedmiot egzekucji. Wyróżniamy następujące rodzaje zbiegów egzekucji:

- zbieg egzekucji sądowej z inną egzekucją sądową oraz
- zbieg egzekucji sądowej z egzekucją administracyjną.

Od wskazanych zbiegów egzekucji odróżnić należy zbieg egzekucji z postępowaniem zabezpieczającym oraz zbieg pozaegzekucyjnego trybu zaspokojenia zastawnika z przedmiotu zastawu z sądowym postępowaniem egzekucyjnym.¹²⁶

gwarancyjne ograniczające negatywne zjawiska związane z konkurowaniem komorników, zwłaszcza w świetle uzyskanych informacji o sytuacji faktycznej brak jest podstaw do uznania tych instrumentów za nieproporcjonalne". Szerzej: Z. Knypl, „Tylko niektóre z zaskarżonych przepisów ustawy o komornikach są niekonstytucyjne”, NC lipiec 2007, s. 116 – 117.

¹²⁴ Por.: A. Marciniak, „Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 167, oraz F. Zedler, „Zbieg egzekucji lub zabezpieczenia sądowego z egzekucją lub zabezpieczeniem administracyjnym”, PKS 1993, Nr I, s. 3 i nast.

¹²⁵ Szerzej: B. Bładowski, „Metodyka pracy sędziego”, Oficyna, Warszawa 2009, s. 289.

¹²⁶ Szerzej: Z. Woźniak, „Zbieg pozaegzekucyjnego trybu zaspokojenia zastawnika z przedmiotu zastawu z sądowym postępowaniem egzekucyjnym”, PPE 2006, Nr 7-8, s. 33 i nast. Zobacz również: J. Jagieła, „Zbieg egzekucji przez zarząd przymusowy albo sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego z innymi sposobami egzekucji sądowej”, PPE 2006, Nr 1-3, s. 5 – 23.

5.1. Zbieg egzekucji sądowej z inną egzekucją sądową

Wzajemny zbieg egzekucji sądowych został uregulowany przez ustawodawcę w art. 773¹ k.p.c. Jak wskazuje M. Kowalska, instytucja ta jest dość „młoda”, albowiem przed wejściem w życie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji nie była znana w prawie polskim. Wprowadzenie instytucji zbiegu egzekucji sądowej było wynikiem wprowadzenia prawa wyboru komornika.¹²⁷ Zgodnie z art. 773¹ § 1 k.p.c. w przypadku zbiegu egzekucji do tych samych rzeczy, wierzytelności lub praw, dalszą egzekucję prowadzi komornik właściwy według przepisów niniejszego kodeksu. Oznacza to, że o prawie do dalszego łącznego prowadzenia pozostających w zbiegu egzekucji decydują wyłącznie przepisy ustawy a nie decyzja jednego z tych organów lub podmiotu trzeciego. Zatem w sytuacji zaistnienia zbiegu egzekucji wszystkie organy egzekucyjne powinny zbadać przepisy ustawy Kodeks postępowania cywilnego. Komornik, który na podstawie tych przepisów stwierdzi swą niewłaściwość, zobowiązany jest wydać postanowienie stwierdzające tenże fakt. W konsekwencji stwierdzenia utraty właściwości dochodzi do przekazania sprawy, ale o tym niżej.

Analizując brzmienie przepisu art. 773¹ k.p.c. zwrócić należy szczególną uwagę, iż do zbiegu egzekucji dochodzi wyłącznie w sytuacji, gdy zostaną one skierowane do tych samych rzeczy, wierzytelności lub praw. Na płaszczyźnie egzekucji z ruchomości oznacza to, że wszczęcie dwóch egzekucji z ruchomości dłużnika nie oznacza automatycznie zbiegu. Zatem, aby doszło do zbiegu egzekucje muszą być skierowane do tych samych rzeczy ruchomych. W praktyce zdarza się dość często, że komornik, który nie jest właściwy do dalszego łącznego prowadzenia egzekucji, a zainteresowany jest jej dalszym kontynuowaniem, informuje (najczęściej telefonicznie) wierzyciela o zaistniałym zbiegu i konieczności niezwłocznego umorzenia egzekucji z tej rzeczy ruchomej, albowiem w przeciwnym wypadku zmuszony jest wydać postanowienie o przekazaniu sprawy. Takie postępowanie nie jest zgodne z obowiązującymi przepisami. Nie tylko komornik, ale również wierzyciel może być zainteresowany uniknięciem zbiegu. Przekazanie sprawy innemu komornikowi wiąże się z utratą przez organ opłaty egzekucyjnej, którą mógłby otrzymać, gdyby dalej prowadził postępowanie. W przypadku wierzyciela jego interes w uniknięciu zbiegu zależy od tego z jakich składników majątku dłużnika prowadzi egzekucję. Jeżeli zajęte na jego rzecz składniki majątku dłużnika, co do których inni

¹²⁷ M. Kowalska, „Zbieg egzekucji sądowej – zagadnienia prawa i praktyki”, PPE 2006, Nr 1-3, s. 91.

wierzyciele nie wszczęli egzekucji, dają mu większe szanse na zaspokojenie niż w przypadku prowadzenia egzekucji także z tych, które zostały zajęte przez innych komorników, interes w umorzeniu egzekucji co do ruchomości zajętych na rzecz innych wierzycieli wydaje się oczywisty.

Z istoty zbiegu egzekucji wynika również, że skierowanie kolejnej egzekucji do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego musi nastąpić w czasie trwania pierwszej z nich. W każdym przypadku konieczne jest zatem ustalenie chwili wszczęcia i zakończenia każdej z pozostających w zbiegu egzekucji sądowych, o ile zostały skierowane do tej samej rzeczy ruchomej.¹²⁸

W przypadku dojścia do zbiegu egzekucji z ruchomości właściwym do dalszego prowadzenia egzekucji jest komornik tego sądu, w którego okręgu znajdują się ruchomości. Tak stanowi przepis art. 844 k.p.c. i jest to podstawowa reguła rozstrzygania o zbiegu.¹²⁹ Wskutek zmian wprowadzonych przez ustawę z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw, a w szczególności na skutek zniesienia rewirów komorniczych i rozszerzenia prawa wierzyciela do wyboru komornika, możliwa jest także sytuacja, że ze względu na miejsce położenia ruchomości:

- właściwy będzie więcej niż jeden komornik, jak również
- żaden z komorników nie będzie właściwy.

W takich sytuacjach o właściwości łącznego prowadzenia sprawy decyduje moment wszczęcia egzekucji. Jest to druga reguła rozstrzygająca o zbiegu egzekucji. Reguła ta znajduje zastosowanie, gdy nie można zastosować reguły podstawowej. Zatem:

- jeżeli żaden z uczestniczących w zbiegu komorników nie działa w okręgu sądu, w którym znajdują się ruchomości, co do których nastąpił zbieg, oraz jeżeli obaj komornicy działają w tym okręgu – wówczas właściwym do dalszego prowadzenia egzekucji jest komornik, który egzekucję tę wszczął jako pierwszy, zaś
- jeżeli w zbiegu uczestniczy komornik działający w okręgu sądu, w którym znajdują się ruchomości, co do których nastąpił zbieg, oraz komornik spoza tego okręgu – właściwym do dalszego prowadzenia egzekucji jest komornik działający w okręgu tego sądu i to niezależnie od tego, który z tych organów egzekucję z zajętych ruchomości wszczął pierwszy.

¹²⁸ A. Marciniak, „Zbieg egzekucji sądowych”, PS 1999, Nr 7-8, s. 47 i nast.

¹²⁹ Szerzej: I. Gil, „Postępowanie cywilne”, (red.) E. Marszałkowska – Krześ, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 620 - 621.

Przez wszczęcie egzekucji należy rozumieć zajęcie ruchomości, albowiem tak stanowi art. 845 § 1 k.p.c. Zatem oceniając pierwszeństwo według drugiej reguły rozstrzygania o zbiegu porównać należy daty dokonania zajęcia.

W doktrynie wskazuje się, że przepis art. 773¹ § 1 k.p.c. budzi wątpliwości, gdy dochodzi do sytuacji zbiegu egzekucji prowadzonej przez komornika właściwości ogólnej z komornikiem z wyboru. Zgodzić należy się w tym miejscu z Z. Woźniakiem, że w takiej sytuacji obie sprawy egzekucyjne powinna trafić do komornika właściwości ogólnej. Pogląd odmienny, a w szczególności nakazujący komornikowi właściwości ogólnej wystąpić do wierzyciela o dokonanie wyboru jest niesłuszny i niepoparty żadnym przepisem prawnym.¹³⁰

Z chwilą dojścia do zbiegu egzekucji sądowych jeden z organów egzekucyjnych (komorników sądowych) traci swą właściwość. Jest to rozwiązanie szczególne na tle ferowanej przez art. 15 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zasady trwałości właściwości organu procesowego, ale jednocześnie konieczne ze względu na specyfikę postępowania egzekucyjnego. Okoliczność utraty właściwości komornik stwierdza w formie postanowienia o przekazaniu sprawy. Orzeczenie to ma jedynie charakter deklaratoryjny, albowiem utrata właściwości następuje z mocy samego prawa z chwilą dojścia do zbiegu egzekucji sądowych. Treść tego postanowienia uzależniona jest od okoliczności, czy właściwy według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego komornik jest jedynym komornikiem w okręgu sądu rejonowego, w którym znajdują się objęte zbiegiem ruchomości dłużnika (rewir), czy też mamy do czynienia z ich większą liczbą. Jeżeli w okręgu tego sądu działa tylko jeden komornik, postanowienie komornika niewłaściwego powinno zawierać:

- stwierdzenie utraty właściwości,
- rozstrzygnięcie o przekazaniu sprawy właściwemu komornikowi, tj. do którego sprawa zostaje przekazana, oznaczające go w sposób zindywidualizowany (art. 773¹ § 4 zd. 1 k.p.c.),
- rozstrzygnięcie rozliczające koszty dotychczas prowadzonego postępowania egzekucyjnego (art. 773¹ § 3 k.p.c.).

Nieco inaczej wygląda opisany wyżej problem w sytuacji, gdy w okręgu sądu, w którym znajdują się objęte zbiegiem ruchomości, działa dwóch lub więcej komorników sądowych, ale o tym niżej.

¹³⁰ Z. Woźniak, „Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej”, (red.) J. Gołaczyński, Oficyna, Warszawa 2008, s. 55

Zawarte w postanowieniu o przekazaniu sprawy rozstrzygnięcie o kosztach postępowania egzekucyjnego sporządza się w sposób analogiczny do rozstrzygnięcia formułowanego w postanowieniu o kosztach całego postępowania egzekucyjnego. Komornik w tym postanowieniu określa szczegółowo kwoty poszczególnych kosztów prowadzonego przez siebie postępowania egzekucyjnego oraz postanawia o obciążeniu nimi dłużnika. Rozliczając koszty postępowania egzekucyjnego komornik ustala również w jakim zakresie poniesione wydatki gotówkowe znalazły pokrycie w otrzymanej od wierzyciela zaliczce. Jeżeli zaliczka przewyższa sumę wydatków, komornik zobowiązany jest zwrócić wierzycielowi różnicę. W przypadku, gdyby wierzyciel nie wniósł zaliczki lub jej kwota była niższa niż suma kwot wydatkowanych, komornik uprawniony jest do żądania od wierzyciela zwrotu niepokrytych sum, o ile mieszczą się w granicach wydatków gotówkowych i to pod rygorem ich ściągnięcia w trybie właściwym dla egzekucji świadczeń pieniężnych na podstawie tego postanowienia (po jego uprawomocnieniu się i bez nadawania klauzuli wykonalności (art. 770¹ k.p.c.)).

Analizując treść przepisu art. 773¹ § 3 k.p.c. zwrócić należy uwagę, że zastosowany w nim termin „kosztów egzekucji” jest nieprawidłowy. W wyniku zbiegu egzekucji przekazaniu podlega cała sprawa a nie tylko jej część (w naszym przypadku egzekucja z ruchomości). To samo dotyczy kosztów. W wydanym przez komornika postanowieniu o przekazaniu sprawy podlegają rozliczeniu koszty całego postępowania egzekucyjnego, a nie tylko egzekucji, w ramach której doszło do zbiegu. Zatem przez pojęcie „kosztów egzekucji” należy rozumieć koszty postępowania egzekucyjnego. Zawężenie sposobu rozumienia tego pojęcia, w ramach przepisu art. 773¹ § 3 k.p.c., wyłącznie do zakresu kosztów danej egzekucji, uniemożliwiłoby dotychczasowemu organowi egzekucyjnemu rzetelne rozliczenia się z kosztów pozostałej części prowadzonego postępowania.

Wprowadzone z dniem 28 grudnia 2007 r. zmiany w przepisach egzekucyjnych, a w szczególności możliwość działania w jednym rewirze więcej niż jednego komornika, spowodowały konieczność dodania § 4 do art. 773¹ k.p.c. Zgodnie z treścią tego przepisu komornik, który stwierdzi swą niewłaściwość, w postanowieniu o przekazaniu sprawy zgodnie z właściwością wskazuje komornika rewiru, do którego sprawa zostaje przekazana. Jeżeli w rewirze, do którego sprawa zostaje przekazana działa więcej niż jeden komornik, doręczając odpis postanowienia stwierdzającego niewłaściwość komornik wzywa wierzyciela, aby w terminie 7 dni od doręczenia wezwania wskazał komornika, któremu sprawa ma zostać przekazana. Jeżeli wierzyciel w powyższym terminie nie dokona wyboru lub wskaże komornika, który nie jest właściwy, komornik przekazuje

sprawę według własnego wyboru. Na wybór komornika z właściwego rewiru dłużnikowi skarga nie przysługuje.

Przepis art. 773¹ § 4 k.p.c. pomimo pozornie jasnej treści sprawia w praktyce znaczne trudności w prawidłowym zastosowaniu.¹³¹ W moim przekonaniu prawidłowe zrozumienie jego treści i właściwe zastosowanie wymaga powiązania go z paragrafami poprzedzającymi, tj. przepisami art. 773¹ § 1 i 2 k.p.c. Jeżeli komornik zajmie ruchomość, która została już zajęta przez innego komornika, albo zajęta przez niego ruchomość zajmie inny komornik, dochodzi do ustalenia pomiędzy tymi organami, który z nich jest właściwy wg art. 773¹ § 1 i 2 k.p.c., a w konsekwencji do przekazania właściwemu komornikowi prowadzenia obu egzekucji co do tej samej ruchomości. Bez znaczenia jest w tym przypadku ilość komorników działających w rewirze, w którym działa komornik ustalony jako właściwy według art. 773¹ § 1 i 2 k.p.c. Uważam, że przepis art. 773¹ § 4 k.p.c. znajduje zastosowanie dopiero w sytuacji, gdy w wyniku dokonania przez komornika zajęcia dwóch lub więcej ruchomości okaże się, że zostały one zajęte przez co najmniej dwóch komorników, pomiędzy którymi nie zachodzi zbieg, a którzy w odniesieniu do zajętych przez nich ruchomości są właściwi do dalszego prowadzenia postępowania egzekucyjnego. Tylko w takiej sytuacji komornik powinien wzywać wierzyciela do wskazania komornika, któremu ma przekazać sprawę do dalszego jej prowadzenia, a w przypadku braku wskazania przekazać sprawę według swego wyboru, ale z ograniczeniem do tych komorników, którzy pozostają w zbiegu z prowadzonym przez niego postępowaniem. Odmienne rozumienie tego przepisu w moim przekonaniu traci sens.

Przedstawione przeze mnie stanowisko może być z łatwością skrytykowane, albowiem sposób zredagowania przepisu art. 773¹ § 4 k.p.c. pozwala wierzycielowi na dokonanie wyboru komornika, który w ogóle nie prowadzi żadnej egzekucji przeciwko temu samemu dłużnikowi, czy też z należących do niego ruchomości. Tak samo bezsensownego wyboru mógłby dokonać komornik przekazujący sprawę w przypadku uzyskania w miejsce wierzyciela prawa wyboru właściwego komornika. Za wskazanym przeze mnie sposobem rozumienia przemawia nie tylko wykładnia logiczna, ale przede wszystkim wykładnia funkcjonalna. Działanie wierzyciela oraz komornika powinna cechować racjonalność działania i w tym rozumieniu wskazany przepis powinien być interpretowany.

¹³¹ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1327.

Pragnę w tym miejscu zwrócić również uwagę na pewien mankament, który wynika z rozwiązań przyjętych w art. 773¹ k.p.c. Jak zwrócił na to uwagę również D. Zawistowski, przepisy rozstrzygające o zbiegu egzekucji sądowych nie uwzględniają stopnia zaawansowania zbiegających się postępowań.¹³² Obowiązek przekazania sprawy wg postanowień art. 773¹ § 1 i 2 k.p.c. w praktyce często powoduje przerwanie czynności mocno zaawansowanego postępowania egzekucyjnego w celu przekazania wiążącej się z nią sprawy organowi egzekucyjnemu, który dopiero co wszczął egzekucję z tych samych ruchomości. Jestem przekonany, że gdyby opisane kryterium miało być uwzględniane przy zbiegu egzekucji sądowych konieczne byłoby, tak jak w przypadku zbiegu egzekucji sądowej z egzekucją administracyjną, przekazanie akt postępowań, pomiędzy którymi doszło do zbiegu, sądowi w celu ich porównania i oceny. Takie rozwiązanie spowodowałoby przedłużanie się postępowania wywołane oczekiwaniem na rozstrzygnięcie sądu, jak również niepotrzebne obłożenie i tak już przeciążonych sądów dodatkowymi sprawami. Uważam, że pominięcie wyżej wskazanego kryterium stanowi rozwiązanie konieczne, aczkolwiek oparte przez ustawodawcę na wyborze tzw. mniejszego zła.

5.2. Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej

Kolejnym rodzajem zbiegu jest zbieg egzekucji sądowej z egzekucją administracyjną. Ostatnia z ww. egzekucji ma swoje uregulowanie w ustawie z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.¹³³ Postępowanie to, wśród wielu innych środków egzekucyjnych, przewiduje możliwość prowadzenia egzekucji z ruchomości (art. 97 – 107 u.p.e.a.). Oba postępowania wszczyna się i prowadzi niezależnie od siebie aż do chwili, kiedy zostaną skierowane w tym samym czasie do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego dłużnika. W tym momencie mamy do czynienia ze zbiegiem egzekucji sądowej z egzekucją administracyjną. Potwierdzają to przepisy art. 773 k.p.c. oraz art. 62 u.p.e.a.

Wskutek zbiegu egzekucji oba postępowania ulegają wstrzymaniu. Wstrzymanie może nastąpić na wniosek strony lub z urzędu. Jak wiemy, w sądowym postępowaniu egzekucyjnym do stron zalicza się wierzyciela i dłużnika, zaś w administracyjnym

¹³² D. Zawistowski, „Komentarz do art. 773(1) Kodeksu postępowania cywilnego”, LEX 2011, wg stanu prawnego na dzień 1 lipca 2011 r.

¹³³ Dz. U. z 2005 r. Nr 229, poz. 1954 j.t.

postępowaniu egzekucyjnym wierzyciela i zobowiązanego. Odmienne niż w przypadku zbiegu egzekucji sądowych rozstrzygnięcie o tym, który organ egzekucyjny ma dalej prowadzić łącznie obie egzekucje nie wynika wprost z przepisów prawa, lecz zależy od decyzji sądu rejonowego, w którego okręgu wszczęto egzekucję.¹³⁴ W wyniku nowelizacji przepisów regulujących sądowe postępowanie egzekucyjne z dniem 3 maja 2012 r., gdy dojdzie do zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej ww. sąd rejonowy rozstrzyga wyłącznie, który organ egzekucyjny – sądowy czy administracyjny – ma dalej prowadzić w trybie właściwym dla danego organu łącznie egzekucje, ale tylko w zakresie rzeczy lub prawa majątkowego, do którego nastąpił ich zbieg. Zatem w sytuacji, gdy nastąpi zbieg egzekucji co do niektórych rzeczy lub praw majątkowych, które zostały zajęte przez komornika sądowego, a sąd orzeknie, że dalej łącznie egzekucje ma prowadzić administracyjny organ egzekucyjny, przekazaniu podlega tylko część postępowania egzekucyjnego, tj. w zakresie w jakim nastąpił zbieg. W takiej sytuacji na podstawie art. 773² § 1 k.p.c. z urzędu następuje wydanie kolejnego tytułu wykonawczego, w którym zaznacza się, że stanowi on podstawę do dalszego prowadzenia egzekucji przez administracyjny organ egzekucyjny. Tytuł ten wydaje sąd rejonowy orzekający o zbiegu egzekucji, z tym że jeżeli egzekucja jest prowadzona na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego na podstawie tytułu egzekucyjnego nie pochodzącego od sądu, który orzeka o zbiegu egzekucji, dalszy tytuł wykonawczy jest wystawiany po przedstawieniu tytułu egzekucyjnego przez wierzyciela (art. 773² § 2 k.p.c.).¹³⁵

Przedstawienie sądowi akt obu egzekucji jest niezbędne, albowiem o tym, który organ ma dalej prowadzić łącznie przedmiotowe postępowania sąd decyduje biorąc pod uwagę stan zaawansowania każdej ze spraw.¹³⁶ Jeżeli stopień zaawansowania jest równy o wyznaczeniu określonego organu decyduje wysokość egzekwowanych należności i kolejność ich zaspakajania (art. 773 § 1 k.p.c.). Elementy te mają znaczenie w każdym przypadku zbiegu egzekucji sądowej z administracyjną za wyjątkiem sytuacji, gdy są one prowadzone w celu zrealizowania zastawu rejestrowego lub skarbowego, jak również gdy egzekucja sądowa jest prowadzona na podstawie tytułu wykonawczego wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym. W przypadku, gdy egzekucja sądowa lub

¹³⁴ Por.: J. Świeczkowski, „Zbieg egzekucji administracyjnej i sądowej w orzecznictwie sądowym (zagadnienia wybrane)”, PPE 2010, Nr 1, s. 57. Szerzej: B. Janiszewska – glosa do uchwały SN z dnia 21 lutego 2003 r., III CZP 89/02 (opubl. PS nr 1/2004, s. 182 - 190).

¹³⁵ Por.: J. Świeczkowski, „Zbieg egzekucji administracyjnej i sądowej w orzecznictwie sądowym (zagadnienia wybrane)”, PPE 2010, Nr 1, s. 55- 65.

¹³⁶ Szerzej: J. Kołłowska – Rudnik, „Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej”, GP 1998, Nr 6, 10 – 16 lutego 1998 r., s. 49.

administracyjna jest prowadzona w celu zrealizowania zastawu rejestrowego lub skarbowego łączne prowadzenie egzekucji powierza się organowi egzekwującemu, który egzekwuje należność korzystając z pierwszeństwa zaspokojenia (art. 773 § 2 k.p.c.). Z kolei w przypadku, gdy egzekucja sądowa jest prowadzona na podstawie tytułu wykonawczego wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym bez względu na stan każdego z postępowań łączne prowadzenie egzekucji przejmuje komornik.¹³⁷ To samo dotyczy przypadku wystąpienia dalszych zbiegów. Zgodnie z treścią przepisu art. 773 § 3 k.p.c. w przypadku wystąpienia dalszych zbiegów egzekucji do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego, łączne prowadzenie egzekucji przejmuje organ egzekucyjny wyznaczony przy pierwszym zbiegu egzekucji.

Właściwym do rozpoznania sprawy jest sąd rejonowy, w którego okręgu wszczęto egzekucję. Rozstrzyga on o zbiegu w formie postanowienia, które zobowiązany jest wydać w terminie 14 dni. Termin ten ma charakter instrukcyjny, a jego wprowadzenie przez ustawodawcę zmierza do zapewnienia szybkości postępowania. Naruszenie tej normy nie jest jednak sankcjonowane. Ma to istotne znaczenie, albowiem znaczne obciążenie sądów rozpoznawanymi sprawami powoduje, że rzadko termin ten jest dotrzymywany. Od wydanego przez sąd postanowienia zarówno strony jak i administracyjny organ egzekucyjny mogą wnieść zażalenie.

Po uprawomocnieniu się postanowienia sąd zwraca akta postępowania organom egzekucyjnym. Jeżeli sąd lub referendarz sądy, który na podstawie art. 773 § 1¹ k.p.c. może zostać upoważniony do wydania postanowienia w przedmiocie zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej, postanowi, że obie egzekucje ma prowadzić łącznie administracyjny organ egzekucyjny, komornik przed przekazaniem akt administracyjnemu organowi egzekucyjnemu rozliczy koszty egzekucji, zwróci wierzycielowi pozostałości niewykorzystanej zaliczki i odnotuje na tytule wykonawczym wysokość dotychczasowych kosztów egzekucyjnych oraz w jakim zakresie roszczenie wierzyciela zostało zaspokojone.

W wyniku zbiegu egzekucji niektóre, a nawet wszystkie czynności egzekucyjne podjęte przez znajdujące się w zbiegu organy egzekucyjne mogą utracić moc obowiązującą. Utrata mocy określonych czynności egzekucyjnych wynika z postanowienia sądu rozstrzygającego o zbiegu.¹³⁸ Zgodnie z przepisem art. 773 § 1 zd. 3 k.p.c.,

¹³⁷ Jak wynika z uzasadnienia do projektu ustawy nowelizującej ten przepis, opisane rozwiązanie prawne przyjęto ze względu na konieczność ograniczenia liczby podmiotów, które mają dostęp do systemu teleinformatycznego dające im prawo do ingerowania w dane w nich zawarte.

¹³⁸ E. Wengerek, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.*”, (red.) M. Romańska, WZPP, Warszawa 2009, s. 154 i nast.

równocześnie z rozstrzygnięciem o tym, który organ ma dalej łącznie prowadzić obie egzekucje, sąd postanawia, jakie z dokonanych już czynności egzekucyjnych pozostają w mocy. Kierując się literalnym brzmieniem tego przepisu oczekiwać należy, że sąd w wydanym przez siebie postanowieniu powinien wskazać tylko te czynności, które pozostają w mocy, albowiem wszelkie w nim pominięte tracą swą moc. Rozstrzygnięcie to odnosi się w sposób jednakowy do czynności obu organów egzekucyjnych, które znalazły się w biegu. Przez utratę mocy należy rozumieć ich uchylenie, a więc utratę mocy ze skutkiem ex nunc. W moim przekonaniu utrata mocy dotyczyć może wszelkich czynności egzekucyjnych za wyjątkiem tych, które stały się przyczyną dojścia do zbiegu egzekucji (np. zajęcie tej samej rzeczy ruchomej). Pozbawienie mocy obowiązującej tejże czynności egzekucyjnej pozbawia rozstrzygnięcie sądu zarówno sensu jak i celu.

Utrzymanie w przepisach regulujących egzekucję sądową przepisów rozstrzygających o zbiegu tejże egzekucji z egzekucją administracyjną znajdować będzie uzasadnienie tak długo, jak długo trwać będzie dualizm tych postępowań. Pomijając rozważania nad zasadnością istnienia w naszym systemie prawnym dwóch różnych postępowań egzekucyjnych pragnę zwrócić uwagę, że opisane rozwiązanie nie jest rozwiązaniem powszechnym w innych systemach prawnych. Zwrócić należy chociażby uwagę na przepisy prawa czeskiego, w którym podstawę egzekucji stanowią także decyzje administracyjne, wynikające z działalności wymiaru sprawiedliwości, decyzje arbitrażowe oraz notariusza państwowego, decyzje organów władzy publicznej, decyzje i oświadczenia z zakresu ubezpieczeń zdrowotnych i społecznych, decyzje organów Wspólnot Europejskich oraz inne decyzje, ugody i inne akty wynikające z przepisów prawa (§ 274 OSR).

5.3. Zbieg egzekucji sądowej z zabezpieczeniem administracyjnym i sądowym postępowaniem zabezpieczającym

W przypadku skierowania egzekucji sądowej i zabezpieczenia administracyjnego do tej samej rzeczy ruchomej co do zasady nie ma zastosowania przepis art. 773 k.p.c. oraz art. 774 k.p.c., a więc nie dochodzi do zbiegu tych postępowań (art. 775 k.p.c.). Zatem żaden z ww. organów nie wstrzymuje swych czynności i nie przekazuje akt do sądu w celu rozstrzygnięcia o zbiegu, lecz prowadzi swe postępowanie bez zmian. Jak zauważył A. Marciniak, zbieg egzekucji i zabezpieczenia jest aktualny przy tzw. zabezpieczeniach

konserwacyjnych, polegających na utrzymaniu istniejącego stanu rzeczy (nie prowadzą do zaspokojenia roszczenia). W przypadku tzw. zabezpieczeń nowacyjnych, polegających na zobowiązaniu dłużnika do uiszczania wierzycielowi określonej sumy pieniężnej, w przypadku ich egzekucyjnego wykonania dochodzi do zaspokojenia wierzyciela. Egzekucyjne wykonanie tego rodzaju zabezpieczeń sprowadza się w praktyce do przeprowadzenia całej egzekucji, która może być skierowana do składnika majątku dłużnika będącego już przedmiotem innej egzekucji. Tak opisana sytuacja stanowi zbieg dwóch egzekucji, a nie zbieg egzekucji i zabezpieczenia administracyjnego.¹³⁹

Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych na ruchomości polega co do zasady na jej zajęciu (art. 747 pkt 1 k.p.c.). Egzekucja z kolei sięga dalej, albowiem prowadzi do jej sprzedaży. W przypadku jednoczesnego zajęcia tej samej rzeczy w związku z wszczętą egzekucją sądową, jak i zabezpieczeniem administracyjnym, postępowanie egzekucyjne prowadzi się dalej. Sądowy organ egzekucyjny na podstawie właściwych przepisów prowadzi w dalszym ciągu wszelkie czynności zmierzające do sprzedaży tej rzeczy. Nie pozbawia to jednak organu egzekucyjnego zabezpieczenia. Co prawda, z chwilą sprzedaży zajętej ruchomości przez komornika sądowego wszelkie obciążenia na niej wygasają, albowiem tak stanowi przepis art. 879 k.p.c., to jednak organ administracyjny ma prawo uczestniczyć w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Jak wskazuje A. Marciniak, *„w świetle postanowień art. 1030, 1034 [...] należy przyjmować, że wierzyciele, którzy uzyskali zabezpieczenie administracyjne należności pieniężnych na określonym składniku majątku dłużnika, mogą uczestniczyć w podziale sumy uzyskanej przez egzekucję sądową z tego składnika majątkowego, jeżeli zgłoszą się do podziału na określonych w tych przepisach warunkach. [...] Należności zabezpieczone uwzględnione w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji sądowej pozostają na rachunku depozytowym sądu...”*.¹⁴⁰

Pewna różnica zachodzi w przypadku rzeczy ulegających szybkiemu zepsuciu, a więc takich, które ulegają zepsuciu w czasie krótszym niż przewidywany czas liczony od ich zajęcia do sprzedaży. Zgodnie z art. 751 k.p.c. przedmiotem zabezpieczenia mogą być tego rodzaju rzeczy, jeżeli zobowiązany nie posiada innego mienia, które mogłoby zabezpieczyć roszczenia wierzyciela. Rzeczy te, jeżeli istnieje możliwość ich sprzedaży niezwłocznie, wyjątkowo mogą stanowić przedmiot zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych wyjątkowo w tym przypadku obejmuje nie tylko

¹³⁹ A. Marciniak, „Zbieg egzekucji i zabezpieczenia roszczeń w postępowaniu cywilnym”, PPE 2003, Nr 9-10, s. 10 – 11.

¹⁴⁰ A. Marciniak, „Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 170.

zajęcie, ale również sprzedaż tychże ruchomości. Potwierdza to art. 162 § 1 u.p.e.a. Według tego przepisu, w razie zbiegu postępowania zabezpieczającego prowadzonego przez organ egzekucji administracyjnej i organ egzekucji sądowej, obowiązku wstrzymania czynności i przekazania akt nie stosuje się, chyba że w myśl przepisów Kodeksu postępowania cywilnego rzecz stanowiąca przedmiot zabezpieczenia podlega sprzedaży (a więc w przypadku opisanym w art. 751 k.p.c.). Z tego też powodu, w przypadku zbiegu egzekucji administracyjnej i sądowego zabezpieczenia, jak również zbiegu zabezpieczenia administracyjnego z egzekucją sądową, co do rzeczy ulegających szybkiemu zepsuciu, oba postępowania ulegają wstrzymaniu oraz akta podlegają przekazaniu na ręce sądu rejonowego w celu rozstrzygnięcia na zasadach rządzących przy zbiegu egzekucji, albowiem zachodzi konieczność określenia, czy sprzedaż tychże rzeczy dokonać ma komornik sądowy, czy administracyjny organ egzekucyjny.¹⁴¹

W wypadku zbiegu egzekucji sądowej z zabezpieczeniem sądowym nie ulega wątpliwości, że ustawodawca pominął ten przypadek w swych postanowieniach szczegółowych. Kierując się zasadą racjonalności prawodawcy przyjąć należy, że w tej sytuacji znajdują zastosowanie zasady ogólne. Oba postępowania mogą być wszczęte i prowadzone jednocześnie oraz niezależnie od siebie. Tak, jak ma to miejsce w przypadku zbiegu egzekucji sądowej z zabezpieczeniem administracyjnym rzecz zajęta w postępowaniu zabezpieczającym może być zbyta poprzez egzekucję a ewentualne zabezpieczenie przechodzi na uzyskaną sumę pieniężną, która w wyniku podziału podlega w odpowiedniej części złożeniu do depozytu sądowego (art. 1030 i 1034 k.p.c.). Problem pojawia się w przypadku, gdy oba postępowania swym przedmiotem obejmują rzeczy ulegające szybkiemu zepsuciu. Problem oczywiście nie istnieje, gdy oba postępowania prowadzi ten sam organ egzekucyjny, skoro jednak w rewirze może działać więcej komorników, a nadto wierzycielowi przysługuje prawo jego wyboru na terenie całego kraju, nietrudno wyobrazić sobie sytuację, w której oba te postępowania prowadzą różne organy egzekucyjne. Pamiętać zatem należy, iż zasadą jest, że egzekucję z tej samej rzeczy w tym samym czasie może prowadzić tylko jeden organ egzekucyjny. Nie ulega wątpliwości, że zabezpieczenie roszczeń pieniężnych z rzeczy ulegających szybkiemu zepsuciu, poza efektem końcowym, jest niemalże identyczne z egzekucją sądową. W moim przekonaniu zachodzi konieczność rozstrzygnięcia, który organ egzekucyjny ostatecznie będzie uprawniony w sposób wyłączny do sfinalizowania tej transakcji, a więc który

¹⁴¹ Por.: K. Piasecki, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, C.H. Beck. Warszawa 2006, komentarz do art. 775 (wydanie elektroniczne – Legalis).

dokona sprzedaży tych ruchomości. Zatem przepis art. 775 k.p.c., który stanowi rozwiązanie zbiegu egzekucji sądowej z zabezpieczeniem administracyjnym, powinien mieć również zastosowanie dla potrzeb rozstrzygnięcia o zbiegu egzekucji sądowej z zabezpieczeniem sądowym i to z wszelkimi jego konsekwencjami.

5.4. Zbieg egzekucji z ruchomości z egzekucją obowiązku wydania ruchomości

Egzekucja obowiązku wydania ruchomości stanowi rodzaj egzekucji świadczeń niepieniężnych. Instytucja ta znalazła swoje uregulowanie w art. 1041 i nast. k.p.c. Celem jej prowadzenia przez organ egzekucyjny jest przeniesienie posiadania określonej rzeczy ruchomej z dłużnika na uprawnionego według treści tytułu wykonawczego wierzyciela. Cecha ta odróżnia tę egzekucję od egzekucji z ruchomości, prowadzonych zarówno przez sądowy organ egzekucyjny, jak i organ administracyjny. W przypadku tych ostatnich egzekucji cel jest taki sam, a mianowicie przeniesienie prawa własności rzeczy ruchomej na inną osobę w zamian za określoną sumę pieniężną, która podlega podziałowi pomiędzy wierzycieli i organ egzekucyjny prowadzący postępowanie. Wspólny cel, który w uznaniu prawodawcy powinien być realizowany za pośrednictwem tylko jednego organu egzekucyjnego, stanowi podstawę funkcjonowania instytucji zbiegu egzekucji. Zatem, gdy podejmowane w tym samym czasie wobec tego samego przedmiotu czynności prawne zmierzają co do zasady w różnych kierunkach i nie można mówić o kolizji interesów, wyłączona jest możliwość zaistnienia zbiegu postępowań. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku podjęcia w tym samym czasie wobec tej samej rzeczy ruchomej czynności z zakresu egzekucji świadczeń niepieniężnych i pieniężnych. Nie można w tej sytuacji mówić o zbiegu egzekucji, zaś każde z postępowań należy w dalszym ciągu prowadzić bez zmian.

Brak zbiegu nie oznacza jednak, że ww. postępowania na siebie nie oddziałują. Dokonanie czynności zajęcia ruchomości, co do której osobie trzeciej przysługuje prawo żądania jej wydania na podstawie posiadanego tytułu wykonawczego w sposób ewidentny narusza jej prawa. Spełniona zostaje w tej sytuacji konieczna przesłanka do wniesienia przez tę osobę powództwa o zwolnienie tego przedmiotu spod egzekucji (art. 841 k.p.c.), które w przypadku uwzględnienia powoduje, na zasadzie z art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c., umorzenie postępowania egzekucyjnego co do tej ruchomości. Podobnie rzecz się ma w przypadku wszczęcia egzekucji administracyjnej świadczeń niepieniężnych względem ruchomości zajętej w sądowym postępowaniu egzekucyjnym w celu zniszczenia zajętej

ruchomości (np. ze względów sanitarnych¹⁴²). Jak wskazuje A. Marciniak, również w takiej sytuacji postępowanie egzekucyjne w zakresie egzekucji sądowej świadczeń pieniężnych podlega umorzeniu co do tej ruchomości.¹⁴³

6. Przeszkody w prowadzeniu egzekucji z ruchomości

W toku postępowania egzekucyjnego mogą zaistnieć zdarzenia, które uniemożliwiają dalsze jego prowadzenie. Zdarzenia te mogą mieć charakter przejściowy lub trwały. Jeżeli zdarzenia mają charakter przejściowy, tzn. wpływ ich na postępowanie może być usunięty wskutek zdarzeń przyszłych lub czynności sądu i stron, wówczas następuje zawieszenie postępowania. Gdy zaistniałe zdarzenia uniemożliwiają dalsze prowadzenie postępowania egzekucyjnego w sposób trwały, tj. niemożliwe jest usunięcie przeszkody przez nie wywołanej albo przeszkoda ta nie została usunięta w określonym terminie, wówczas następuje umorzenie postępowania egzekucyjnego.¹⁴⁴ Przepisy dotyczące zawieszenia oraz umorzenia postępowania egzekucyjnego zamieszczone zostały w części pierwszej ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz w części trzeciej tego aktu normatywnego. Zastosowanie przepisów części pierwszej następuje na zasadzie z art. 13 § 2 k.p.c., które w przypadku konfliktu ustępują miejsca przepisom części trzeciej, albowiem normy w nich zawarte mają charakter norm *lex specialis*.

6.1. Wstrzymanie się z dokonaniem czynności

Za wyjątkiem zdarzeń skutkujących zawieszeniem lub umorzeniem postępowania egzekucyjnego, które szczegółowo zostaną opisane niżej, w toku sprawy mogą zaistnieć zdarzenia stanowiące przeszkodę w dalszym jego prowadzeniu. Chodzi tu o zdarzenia

¹⁴² Jako przykład można w tym miejscu wskazać na zajęcie zwierzęcia lub całego stada w celu uboju, podyktowanego stwierdzonym przez służby epidemiologiczne zakażeniem groźnym dla innych zwierząt lub ludzi wirusem. Są to w praktyce wyjątkowo rzadkie przypadki, aczkolwiek w dobie ostatnich wzrostów zachorowań na różnego rodzaju odmiany grypy, czy też okresowego pojawiania się innych przyczyn pomoru zwierząt, można spodziewać się, że w związku z niejednokrotnym masowym ich ubojem i skierowaniem sztuk padłych do unieszkodliwienia w zakładach utylizacji, sytuacje takie mogą być nie tylko realne, ale również częstsze niż do tej pory.

¹⁴³ Patrz: A. Marciniak, *op. cit.*, s. 167.

¹⁴⁴ Szerzej: W. Siedlecki, „*Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*”, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 216 - 219.

powodujące obowiązek wstrzymania się komornika z dokonaniem czynności postępowania.

Jedną z grup zdarzeń zobowiązujących komornika do wstrzymania się z dokonaniem czynności postępowania ustawodawca zawarł w art. 822 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem komornik zobowiązany jest wstrzymać się z dokonaniem czynności egzekucyjnej:

- a) jeżeli przed jej rozpoczęciem dłużnik złoży niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że obowiązku swego dopełnił albo, że wierzyciel udzielił mu zwłoki,¹⁴⁵
- b) jeżeli przed jej rozpoczęciem dłużnik albo jego małżonek podniesie zarzut wynikający z umowy małżeńskiej przeciwko dokonaniu czynności i okaże umowę majątkową małżeńską oraz przedłoży niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej oraz jej rodzaj były wierzycielowi wiadome.¹⁴⁶

W doktrynie wskazuje się, że norma prawna wynikająca z art. 822 k.p.c. stanowi wyjątek od określonej w art. 804 k.p.c. zasady związania organu egzekucyjnego tytułem wykonawczym, dlatego też przepis ten nie powinien być interpretowany rozszerzająco.¹⁴⁷ Wstrzymanie się z dokonaniem czynności może dotyczyć zarówno określonych czynności egzekucyjnych, jak i całości postępowania egzekucyjnego. Obowiązek zawiadomienia komornika o okolicznościach uzasadniających wstrzymanie się z dokonaniem czynności obciążają w tych przypadkach dłużnika. Przepis art. 822 k.p.c. w przypadkach w nim określonych tworzy po stronie dłużnika nie tylko prawo do żądania od komornika wstrzymania się z dokonaniem czynności egzekucyjnej, ale również stanowi swego rodzaju warunek dochodzenia od wierzyciela ewentualnego odszkodowania za szkodę mu wyrządzoną. Jak wskazał na to SA w Warszawie w wyroku z dnia 5 czerwca 2009 r. w sprawie VI ACa 1359/08, w sytuacji gdy komornik dokonuje bezpodstawnej egzekucji

¹⁴⁵ Dowód ten podlega złożeniu na ręce komornika. Ustawodawca nie zastrzegł żadnej szczególnej formy, jaka musiałaby zostać dochowana, przez co może to być każdy dokument. Obowiązek wstrzymania się z dokonaniem czynności zachodzi jednak wyłącznie w sytuacji, gdy przedłożony dowód nie budzi wątpliwości. Wiarygodność ta podlega ocenie komornika. Odmowa komornika wstrzymania się z dokonaniem czynności może zostać zaskarżona w drodze skargi na czynności komornika. Ocena wiarygodności dokumentu nie może jednak sprowadzać się do badania zgodności jego treści z rzeczywistym stanem faktycznym, albowiem to pozostaje w wyłącznej gestii sądu.

¹⁴⁶ Słusznie zauważył J. Jagieła, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 506 – 1088. Tom II*” C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 750, że dłużnik albo jego małżonek muszą okazać komornikowi te dokumenty, ale nie muszą ich składać do akt komorniczych. Wystarczy, że komornik konieczne informacje zawarte w tych dokumentach ujawni w sporządzonym przez siebie protokole.

¹⁴⁷ Tak: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*” (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 1332.

długu, obowiązkiem dłużnika jest poinformowanie go o spłacie długu. W przeciwnym wypadku dłużnik naraża się na szkody, które nie będą mu zrekompensowane.

Przed podjęciem decyzji o wstrzymaniu się z dokonaniem czynności na podstawie art. 822 k.p.c. komornik powinien przeanalizować także jej konsekwencje. Jak wskazuje J. Świeczkowski komornik powinien wziąć pod uwagę także prawdopodobieństwo usunięcia mienia, do którego ma być skierowana egzekucja, możliwość ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej komornika oraz zasadności skargi na bezczynność.¹⁴⁸

O wstrzymaniu się z dokonaniem czynności egzekucyjnej i jego przyczynach komornik zobowiązany jest niezwłocznie zawiadomić wierzyciela. Zawiadomienie następuje poprzez doręczenie wierzycielowi postanowienia o wstrzymaniu się organu egzekucyjnego z dokonaniem określonej czynności. Komornik wydaje również postanowienie w przypadku oddalenia wniosku dłużnika.¹⁴⁹ Zawiadomienie wierzyciela jest konieczne, albowiem dalszy bieg postępowania uwarunkowany jest od jego zachowania. Wierzyciel może zażądać od komornika, aby ten niezwłocznie dokonał czynności, które uległy wstrzymaniu. Polecenie to jest dla komornika wiążące. Z drugiej strony, jeżeli okoliczności stanowiące podstawę wstrzymania się komornika z dokonaniem czynności za tym przemawiają, wierzyciel może złożyć wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego. Zajęcie przez wierzyciela określonego stanowiska jest niezbędne do dalszego prowadzenia postępowania egzekucyjnego przez co, jeżeli wierzyciel otrzymane od komornika zawiadomienie pozostawi bez odpowiedzi, postępowanie egzekucyjne ulegnie umorzeniu z mocy samego prawa z upływem roku od dnia, w którym wierzyciel zawiadomienie to otrzymał (art. 823 k.p.c.).

Z wstrzymaniem się od dokonania czynności egzekucyjnej mamy również do czynienia w innych sytuacjach, aniżeli wyżej opisane. Analizując przepisy ustawy Kodeks postępowania cywilnego wskazać można na następujące zdarzenia:

- a) zgłoszenie zarzutu wobec zajętych w toku egzekucji z ruchomości pieniędzy, że osobie trzeciej przysługuje do nich prawo stanowiące przeszkodę do wydania ich wierzycielowi – zgłoszenie zarzutu obliguje organ egzekucyjny do złożenia zajętych pieniędzy na rachunek depozytowy sądu. Sąd postanowi wydać pieniądze

¹⁴⁸ J. Świeczkowski, „Wstrzymanie się komornika z dokonaniem czynności według art. 822 k.p.c.”, PPE 2003, Nr 2-3 (tezowane wg LEX).

¹⁴⁹ Na postanowienie komornika przysługuje na zasadach ogólnych skarga na czynności komornika. Skarga ta przysługuje również w przypadku bezczynności komornika, a więc gdyby pomimo wniosku komornik nie dokonał jego rozpoznania. Szerzej: A. Antkiewicz, „Tryb przekazywania skargi na czynności komornika do sądu właściwego”, NC 2008, Nr 1/140/248/2008, s. 63 – 67.

wierzycielowi, jeżeli w ciągu miesiąca od złożenia ich na rachunek depozytowy sądu nie będzie złożone orzeczenie właściwego sądu zwalniające od zajęcia lub wstrzymujące wydanie pieniędzy (art. 852 § 2 k.p.c.),

- b) wniesienie zarzutów przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji – zarzuty te wstrzymują wykonanie planu podziału w tej części, której dotyczą (art. 1028 § 1 k.p.c.),
- c) zbieg egzekucji administracyjnej i sądowej co do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego – w tej sytuacji czynności egzekucyjne wstrzymuje nie tylko komornik sądowy, ale również organ administracyjny. Wstrzymanie może nastąpić na wniosek jednej ze stron postępowania, jak również z urzędu, w celu przekazania akt egzekucji administracyjnej i egzekucji sądowej sądowi rejonowemu, w którego okręgu wszczęto egzekucję, a następnie rozstrzygnięcia, który organ egzekucyjny – sądowy czy administracyjny – ma dalej prowadzić łącznie egzekucje w trybie właściwym dla danego organu (art. 773 § 1 k.p.c.),
- d) orzeczenie przez sąd wstrzymania wydania wierzycielowi rzeczy odebranych dłużnikowi lub sum pieniężnych po ich wyegzekwowaniu albo wstrzymania sprzedaży zajętego majątku ruchomego – może ono zapaść w związku z zabezpieczeniem nadania orzeczeniu sądu pierwszej instancji rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 334 § 2 k.p.c., albo w związku z wniesieniem skargi kasacyjnej na orzeczenie sądu drugiej instancji, jeżeli na skutek wykonania orzeczenia stronie mogła być wyrządzona niepowetowana szkoda (art. 388 § 2 k.p.c.). W pierwszym przypadku wstrzymanie czynności egzekucyjnych następuje do chwili uprawomocnienia się obłożonego rygorem natychmiastowej wykonalności orzeczenia, zaś w drugim przypadku do czasu ukończenia postępowania kasacyjnego. Niedopuszczalne jest wstrzymanie czynności egzekucyjnych prowadzonych na podstawie orzeczenia obłożonego rygorem natychmiastowej wykonalności, jeżeli zmierzają one do zaspokojenia należności alimentacyjnych, jednak tylko w granicach, w jakich sąd nadaje wyrokowi zasądzającemu te należności rygor natychmiastowej wykonalności z urzędu (art. 334 § 4 k.p.c.).¹⁵⁰

Kończąc rozważania na temat wstrzymania się komornika z dokonaniem czynności wskazać należy, że wstrzymanie się z dokonaniem czynności egzekucyjnej nie powoduje,

¹⁵⁰ Por.: M. Brulińska, „Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej”, (red.) J. Gołaczyński, Oficyna, Warszawa 2008, s. 159.

jak w przypadku zawieszenia postępowania, że czynności dokonywane przez strony wywołują skutki dopiero z chwilą podjęcia postępowania (art. 179 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).¹⁵¹

Prawo dłużnika do żądania wstrzymania prowadzonej przeciwko niemu egzekucji znajduje swoje uregulowanie także w innych systemach prawnych. Zakres i skuteczność tego prawa uzależnione jest w dużej mierze od pozycji dłużnika w danym postępowaniu. W prawie niemieckim, zgodnie z przepisami *Zivilprozessordnung*, dopuszczalne jest odroczenie dokonania sprzedaży zajętych ruchomości. W odróżnieniu od prawa polskiego, gdzie o wstrzymaniu czynności egzekucyjnych decyduje wyłącznie wierzyciel, w niemieckim postępowaniu egzekucyjnym odroczenia może dokonać samodzielnie komornik sądowy, jeżeli dłużnik zobowiąże się, że ciążący na nim dług spłaci w ciągu jednego roku. Wierzyciel zachowuje jednak realny wpływ na tę decyzję. W celu uniknięcia odroczenia wierzyciel może zakazać komornikowi ustanawiania spłaty ratalnej. Wierzyciel może również po otrzymaniu od komornika informacji o rozłożeniu dłużnikowi zobowiązania na raty, udzielone odroczenie zakwestionować, które w ten sposób utraci moc obowiązującą. Udzielone przez komornika odroczenie nie ma charakteru trwałego. Traci ono moc z chwilą popadnięcia dłużnika w zwłokę w realizacji zadeklarowanych płatności.

Analizując prawo dłużnika do żądania od organu egzekucyjnego wstrzymania się z dokonaniem czynności egzekucyjnej warto w tym miejscu wskazać na przewidzianą w prawie niemieckim instytucję wniosku o udzielenie pomocy prawnej (*allgemeiner Vollstreckungsschutzantrag*). Jest to niesformalizowany środek zaskarżenia, znajdujący swą podstawę prawną w § 765a ZPO, który może zostać wniesiony przeciwko każdej czynności egzekucyjnej, także gdy nie jest ona zaskarżalna w drodze innych środków prawnych. Środek ten przypomina znaną nam z prawa polskiego skargę na czynności komornika, niemniej nie jest z nią tożsamy. Środek ten przysługuje w sytuacjach, gdy czynność egzekucyjna została dokonana z zachowaniem obowiązujących przepisów prawa, a więc nie można jej przypisać naruszenia norm prawa formalnego, niemniej obiektywnie oceniana sytuacja, w której znalazł się dłużnik, wymaga udzielenia mu ochrony.¹⁵² Środek ten w praktyce egzekucji z ruchomości nie znajduje szerszego zastosowania. Wykorzystywany jest zazwyczaj w związku z prowadzeniem egzekucji

¹⁵¹ J. Świeczkowski, „Wstrzymanie się komornika z dokonaniem czynności według art. 822 k.p.c.”, PPE 2003, Nr 2-3.

¹⁵² Szerzej: H. Thomas, H. Putzo, „*Zivilprozeßordnung*”, C.H. Beck, München 1978, s. 1152 – 1155.

opróżnienia lokalu mieszkalnego, zajmowanego przez dłużnika, względem którego niewskazane jest z przyczyn zdrowotnych lub innych osobistych opuszczenie lokalu w czasie, w którym czynność eksmisji została zaplanowana.¹⁵³ Nie ma jednak prawnych przeciwwskazań, aby instytucja ta w szczególnie uzasadnionej sytuacji znalazła także zastosowanie w związku z podejmowanymi czynnościami egzekucyjnymi w ramach egzekucji z ruchomości.

Funkcjonująca w prawie niemieckim instytucja odroczenia (i rozłożenia na raty) nie ma odpowiednika w polskim postępowaniu egzekucyjnym. Praktyka jednak pokazuje, że brak tego rodzaju uregulowań prawnych nie jest w tym względzie przeszkodą. W polskim postępowaniu egzekucyjnym często dochodzi do faktycznego odroczenia czynności egzekucyjnych w sytuacji, gdy dłużnik wystąpi do organu egzekucyjnego z takim wnioskiem. Po otrzymaniu wniosku komornik zazwyczaj występuje do wierzyciela z zapytaniem, czy wyraża na to zgodę. Zgoda ta nie ma jednakże postaci odroczenia spłaty długu, o której stanowią przepisy ustawy Kodeks cywilny. Wyrażona w tym względzie zgoda wierzyciela stanowi wyłącznie akceptację wstrzymania czynności egzekucyjnych, aby dłużnik mógł spłacić ciężący na nim dług w sposób odpowiadający jego możliwościom finansowym. Wstrzymanie czynności egzekucyjnych nie zwalnia dłużnika z obowiązku zapłaty odsetek za okres, w którym dokonywał spłaty ratalnej. Wierzyciel może również cofnąć swą zgodę i to w każdej chwili oraz bez żadnych konsekwencji.

Osobiście uważam, że ustawodawca polski powinien rozważyć zasadność uregulowania w naszym systemie prawnym instytucji odroczenia spłaty długu egzekwowanego. Stworzenie po stronie dłużnika sytuacji (akceptowanej przez wierzyciela), w której dłużnik zyskuje pewność, że regulując umówione raty nie będzie narażony na konsekwencje sprzedaży jego majątku poniżej jego realnej wartości, zapewne w niewielkim stopniu, ale jednak faktycznie przyczyni się do poprawy wyników egzekucji oraz pozytywnie wpłynie na osobiste relacje pomiędzy stronami postępowania.

6.2. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego

Zawieszenie postępowania egzekucyjnego następuje w przypadku zaistnienia zdarzenia stanowiącego przeszkodę przejściową. Istotę zawieszenia najpełniej wyraża

¹⁵³ Szerzej: P. Feliga, „Środki prawne przysługujące dłużnikowi w niemieckim postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2010, Nr 4, s. 24 – 26.

przepis art. 179 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., z którego wynika, że w czasie zawieszenia postępowania niedopuszczalne są jakiekolwiek czynności egzekucyjne, z wyjątkiem tych, które mają na celu podjęcie zawieszonego postępowania.¹⁵⁴ Zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie powoduje po stronie dokonanych czynności utraty ich mocy. Należy jednak pamiętać, że dokonane już czynności wyjątkowo mogą utracić swą moc na podstawie odpowiedniego postanowienia sądu, co może nastąpić, gdy dłużnik zabezpieczy spełnienie swojego obowiązku (art. 821 § 2 k.p.c.).¹⁵⁵

Zawieszenie postępowania egzekucyjnego może nastąpić z mocy samego prawa lub na podstawie decyzji właściwego organu. Do organów tych zaliczyć należy:

- komornika sądowego,
- sąd oraz sędziego komisarza.

Decyzje ww. organów, w zależności od konkretnego przypadku, mogą zapaść z urzędu lub na wniosek. Zawieszenie z urzędu może nastąpić fakultatywnie lub obligatoryjnie. Opierając się o tak zarysowany podział przyczyn zawieszenia postępowania egzekucyjnego dokonam poniżej odpowiedniego podziału ustawowo wskazanych przypadków.

Z mocy samego prawa postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu w razie:

- zaprzestania czynności przez organ egzekucyjny wskutek siły wyższej (art. 173 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) – znamioną cechą zawieszenia z mocy prawa jest to, że dochodzi do niego niezależnie od woli uczestników postępowania, czy też rozstrzygnięcia organu egzekucyjnego. Do zawieszenia postępowania dochodzi w chwili, gdy prowadzący postępowanie organ egzekucyjny zaprzestał działania wskutek siły wyższej, natomiast kończy się z chwilą jej ustania.¹⁵⁶ Przez siłę wyższą rozumieć należy czynnik zewnętrzny, nadzwyczajny, niezależny od woli człowieka, któremu nie można zapobiec.¹⁵⁷
- ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed ogłoszeniem upadłości, o ile wierzytelności

¹⁵⁴ Szerzej: A. Zieliński, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 330 – 331.

¹⁵⁵ Por.: I. Gil, „*Postępowanie cywilne*” (red.) E. Marszałkowska – Krześ, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 623, oraz M. Brulińska, „*Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*”, (red.) J. Gołaczyński, Oficyna, Warszawa 2008, s. 156 – 157.

¹⁵⁶ Zawieszenie z mocy prawa może nastąpić również w sytuacji, gdy wskutek siły wyższej organ egzekucyjny nie może podjąć czynności tylko w części – tak: M. Sorysz, „*Wpływ zawieszenia postępowania na bieg terminów w procesie cywilnym*”, R.Pr. 2003, nr 4.

¹⁵⁷ J. Bodio, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, Oficyna 2008, komentarz w Lex do art. 173 k.p.c.

skierowane do postępowania egzekucyjnego są objęte z mocy prawa układem (art. 140 ust. 1 p.u.n.),¹⁵⁸

- ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego, jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed ogłoszeniem upadłości a objęte nim wierzytelności podlegają zgłoszeniu do masy upadłości (art. 146 ust. 1 p.u.n.),¹⁵⁹
- wszczęcia postępowania naprawczego, jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed dniem wszczęcia postępowania naprawczego, o ile wierzytelności skierowane do postępowania egzekucyjnego są objęte tym układem (art. 498 ust. 1 pkt 4 p.u.n.).¹⁶⁰

Postępowanie egzekucyjne może ulec zawieszeniu także w drodze decyzji komornika sądowego, co następuje w przypadkach:

a) obligatoryjnie z urzędu:

- a. jeżeli okaże się, że wierzyciel lub dłużnik nie ma zdolności procesowej ani przedstawiciela ustawowego (art. 818 § 1 zd. 1 k.p.c.) – zawieszając postępowanie sąd jest zobowiązany na wniosek wierzyciela lub z urzędu (jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte z urzędu) ustanowić dla dłużnika niemającego zdolności procesowej kuratora na czas do ustanowienia przedstawiciela ustawowego (art. 818 § 1 zd. 2 k.p.c.),
- b. w razie śmierci wierzyciela lub dłużnika – zawieszone postępowanie podejmuje się z udziałem spadkobierców zmarłego, a jeżeli nie są znani lub nie objęli spadku, sąd na wniosek wierzyciela jest zobowiązany ustanowić dla nich kuratora (art. 819 k.p.c.),
- c. jeżeli strona lub jej przedstawiciel ustawowy znajduje się w miejscowości pozbawionej wskutek nadzwyczajnych wydarzeń komunikacji z siedzibą

¹⁵⁸ Jak zauważyła A. Hrycaj, „Wpływ postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości na postępowanie egzekucyjne”, PPE 2006, Nr 7-8, jeżeli postępowanie egzekucyjne było zawieszone w ramach zabezpieczenia a została ogłoszona upadłość z możliwością zawarcia układu z wierzycielami, z chwilą ogłoszenia upadłości zabezpieczenie upada z mocy prawa i również z mocy prawa powstają skutki ogłoszenia upadłości. Wynika z tego, że postępowanie co do należności objętych układem będzie dalej zawieszone, ale z mocy prawa, a postępowanie co do należności nieobjętych układem komornik może podjąć na wniosek wierzyciela.

¹⁵⁹ Zasadniczą różnicą pomiędzy zakresem postępowań egzekucyjnych, które na podstawie art. 140 i 146 p.u.n. ulegają zawieszeniu w zależności od tego, czy ogłoszono upadłość z możliwością zawarcia układu, czy też upadłość obejmującą likwidację majątku dłużnika, jest to, że w tym ostatnim przypadku zawieszeniu ulegają wszelkie egzekucje, natomiast w przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu zawieszenie z mocy prawa dotyczy tylko części z nich, tj. tych, które są objęte układem z mocy prawa – R. Pabis, „Spór o zakres zabezpieczenia majątku upadającego dłużnika”, Pr.S. 2006, Nr 3.

¹⁶⁰ Por.: I. Gil, „Postępowanie cywilne” (red.) E. Marszałkowska – Krześ, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 623.

sądu (art. 174 § 1 pkt 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) – w tym przypadku zawieszenie następuje na mocy orzeczenia organu egzekucyjnego, ale ze skutkiem od chwili zdarzenia, które je spowodowało.

- b) fakultatywnie z urzędu – taki przypadek nie występuje w polskiej procedurze cywilnej,
- c) obligatoryjnie na wniosek:
 - a. wierzyciela – wierzyciel, jako dysponent postępowania egzekucyjnego uprawniony jest do żądania zawieszenia postępowania egzekucyjnego w każdym jego stadium i bez uzasadniania (art. 820 zd. 1 k.p.c.),¹⁶¹
 - b. dłużnika, jeżeli sąd uchylił natychmiastową wykonalność tytułu lub wstrzymał jego wykonanie, albo dłużnik złożył zabezpieczenie konieczne według orzeczenia sądowego do zwolnienia go spod egzekucji (art. 820 zd. 2 k.p.c.),
- d) fakultatywnie na wniosek:
 - a. dłużnika, jeżeli egzekucja z jednej części jego majątku w sposób oczywisty wystarcza na zaspokojenie wierzyciela – w tym przypadku dłużnik może żądać zawieszenia egzekucji co do pozostałej części jego majątku (art. 799 § 2 k.p.c.).

Postępowanie egzekucyjne może zawiesić również sąd. Ustawodawca przewidział w tym zakresie następujące przypadki:

- a) obligatoryjnie na wniosek:
 - dłużnika, jeżeli w toku egzekucji prowadzonej na podstawie tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności orzeczenia sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, ugody zawartej przed takim sądem lub zatwierdzonej przez taki sąd oraz dokumentu urzędowego sporządzonego w państwie członkowskim Unii Europejskiej, zaopatrzonego w tych państwach w zaświadczenie europejskiego tytułu egzekucyjnego, przedstawił przewidziane w przepisach odrębnych zaświadczenie o utracie lub ograniczeniu wykonalności, z których wynika, że wykonanie tytułu zostało

¹⁶¹ Szerzej: A. Laskowska, „Zawieszenie sądowego postępowania egzekucyjnego na wniosek w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego”, PPE 2005, Nr 10-12/2005, s. 69 – 89.

tymczasowo zawieszone lub uzależnione od złożenia przez wierzyciela zabezpieczenia, które nie zostało dotychczas wpłacone (art. 820¹ § 1 k.p.c.),¹⁶²

b) fakultatywnie na wniosek:

- dłużnika, jeżeli w toku egzekucji prowadzonej na podstawie tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności orzeczenia sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, ugody zawartej przed takim sądem lub zatwierdzonej przez taki sąd oraz dokumentu urzędowego sporządzonego w państwie członkowskim Unii Europejskiej, zaopatrzonego w tych państwach w zaświadczenie europejskiego tytułu egzekucyjnego, wskazał inne przyczyny przewidziane w przepisach odrębnych niż utrata lub ograniczenie wykonalności stwierdzone zaświadczeniem opisanym w art. 820¹ § 1 k.p.c. – chodzi tu o przyczyny opisane w art. 23 wspomnianego wyżej rozporządzenia nr 805/2004. Zgodnie z tym przepisem sąd lub właściwy organ w państwie członkowskim wykonania może na wniosek dłużnika w wyjątkowych okolicznościach zawiesić postępowanie egzekucyjne, jeżeli dłużnik zakwestionował orzeczenie, któremu nadano zaświadczenie europejskiego tytułu egzekucyjnego, czy też złożył wniosek o sprostowanie lub cofnięcie tego zaświadczenia (art. 820² k.p.c.),¹⁶³
- każdego z uczestników postępowania egzekucyjnego uprawnionego do wniesienia skargi na czynność komornika lub zażalenie na postanowienie sądu, jeżeli złożono skargę lub zażalenie (art. 821 § 1 k.p.c.) – na tej podstawie sąd może zawiesić postępowanie w całości lub w części. Wniosek ten może być zgłoszony łącznie ze wskazanym środkiem zaskarżenia, jak również w terminie późniejszym, z zastrzeżeniem jednak warunku, że tenże środek nie został

¹⁶² Tak oznaczona podstawa zawieszenia postępowania egzekucyjnego pozostaje w ścisłym związku z art. 6 ust. 2 Rozporządzenia (WE) Nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych (Dz. Urz. UE L 143 z dnia 30 kwietnia 2004 r.), na podstawie którego w przypadku pozbawienia, zawieszenia lub ograniczenia wykonalności orzeczenia, któremu nadano zaświadczenie Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego na wniosek złożony w dowolnym czasie przy użyciu standardowego formularza przedstawionego w załączniku IV wydaje się zaświadczenie wskazujące na brak lub ograniczenie wykonalności.

Należy przychylić się do stanowiska J. Jagiły, że wniosek o zawieszenie postępowania egzekucyjnego może być złożony po wszczęciu tego postępowania, a więc już po złożeniu wniosku o wszczęcie egzekucji a nie dopiero po dokonaniu jej pierwszej czynności, która to ją wszczyna. Przez zwrot „w toku egzekucji” należy (w przypadku zawieszenia) postępowania rozumieć „w toku postępowania egzekucyjnego”, albowiem brak jest logicznego uzasadnienia dla ograniczenia prawa dłużnika do żądania zawieszenia postępowania, skoro zawiesić można tylko całe postępowanie a nie poszczególne egzekucje – tak: J. Jagiła, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 506 – 1088. Tom II*” C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 743.

¹⁶³ Szerzej: A. Laskowska, „Wykonalność orzeczeń sądów państw obcych w sprawach cywilnych”, PPE 2009, Nr 6, s. 99 – 100.

jeszcze rozpoznany. Tworząc tę konstrukcję prawną celem ustawodawcy było przyznanie sądowi rozpoznającemu środek zaskarżenia uprawnienia, służącego ochronie interesów skarżącego, które mogłyby zostać naruszone, gdyby w czasie rozstrzygania środka zaskarżenia postępowanie egzekucyjne byłoby kontynuowane. Oznacza to, że właściwym do rozpoznania wniosku jest sąd właściwy do rozpoznania środka zaskarżenia. Sąd może zawieszenie postępowania egzekucyjnego uzależnić od złożenia przez dłużnika określonego zabezpieczenia. Sąd może również uchylić prawidłowo i skutecznie dokonane czynności egzekucyjne, z wyjątkiem zajęcia, pod warunkiem, że dłużnik udzielił wierzycielowi zabezpieczenia spełnienia jego roszczeń w całości (art. 821 § 2 k.p.c.). Zabezpieczenie musi być każdorazowo udzielone przed rozpoznaniem wniosku o zawieszenie postępowania egzekucyjnego, albowiem jego brak stanowi przesłankę oddalenia przez sąd wniosku. Powtarzając za J. Jagiełą stwierdzić należy, że przyczyny uzasadniające zabezpieczenie mogą powstać albo ujawnić się także po zawieszeniu postępowania, dlatego też sąd może wydać postanowienie, w którym zobowiąże dłużnika do zabezpieczenia oraz termin do jego wykonania pod rygorem podjęcia zawieszonego postępowania, co może uczynić zarówno z urzędu, jak i na wniosek wierzyciela.¹⁶⁴ Podobnie jak w przypadku dłużnika sąd może wniosek wierzyciela uwzględnić pod warunkiem, że tenże zabezpieczy naprawienie szkody, która wskutek dalszego prowadzenia postępowania może powstać u dłużnika. Analogicznie może sąd zażądać od wierzyciela udzielenia zabezpieczenia naprawienia szkody, jeżeli tenże wnosi o oddalenie wniosku o zawieszenie postępowania egzekucyjnego (art. 821 § 3 k.p.c.),

- dłużnika, w ramach zabezpieczenia jego majątku w postępowaniu upadłościowym przed ogłoszeniem upadłości, jeżeli egzekucja mogłaby uniemożliwić lub utrudnić przyjęcie układu. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego może się odnosić wyłącznie względem wierzytelności objętych z mocy prawa układem (art. 39 p.u.n.),
- dłużnika, w ramach udzielenia przez sąd zabezpieczenia powództwa opozycyjnego (art. 755 § 1 pkt 3 k.p.c.).

¹⁶⁴ J. Jagieła, *op. cit.*, s. 747.

Uprawnionym do dokonania zawieszenia postępowania egzekucyjnego jest również sędzia – komisarz. Na podstawie art. 141 p.u.n. sędzia – komisarz może na wniosek upadłego albo zarządcy zawiesić na okres nie dłuższy niż trzy miesiące postępowanie egzekucyjne co do wierzytelności nieobjętej z mocy prawa układem, jeżeli egzekucję skierowano do rzeczy niezbędnej do prowadzenia przedsiębiorstwa. Uprawnienie to nie przysługuje w stosunku do egzekucji świadczeń alimentacyjnych oraz rent z tytułu odpowiedzialności za uszkodzenie ciała lub utratę żywiciela albo rozstrój zdrowia oraz z tytułu zmiany uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę. Mamy w tym przypadku do czynienia z zawieszeniem fakultatywnym na wniosek. Sędzia – komisarz nie jest związany wnioskiem, zaś ewentualna decyzja o zawieszeniu postępowania powinna być uzasadniona okolicznościami faktycznymi wskazanymi w przepisie art. 141 p.u.n.

Zawieszone postępowania egzekucyjne mogą być podejmowane. Podjęcie zawieszonego postępowania egzekucyjnego powoduje jego prowadzenie bez potrzeby powtarzania wcześniej dokonanych czynności, albowiem zostają one utrzymane w mocy przez czas zawieszenia postępowania egzekucyjnego. Jeżeli postępowania egzekucyjne zawieszone zostało z mocy prawa to podlega ono podjęciu z chwilą ustania przyczyny zawieszenia postępowania, chyba że postępowanie w następstwie zawieszenia uległo umorzeniu. Postępowania zawieszone z urzędu lub na żądanie uprawnionego organu mogą być podejmowane z urzędu. W każdym innym przypadku podjęcie zawieszonego postępowania egzekucyjnego następuje na wniosek. Okres do złożenia wniosku o podjęcie postępowania egzekucyjnego jest ograniczony i wynosi jeden rok od dnia ustania przyczyny zawieszenia, który nie podlega przedłużeniu, albowiem z upływem tego okresu postępowanie egzekucyjne ulega umorzeniu z mocy samego prawa (art. 823 k.p.c.).¹⁶⁵

Przed zawieszeniem postępowania właściwy organ egzekucyjny zobowiązany jest wysłuchać wierzyciela i dłużnika. Oświadczenia w postępowaniu egzekucyjnym składa się na piśmie, bądź ustnie do protokołu. Obowiązek ten nie dotyczy przypadku, gdy zawieszenie nastąpiło na podstawie wykonanego orzeczenia uzasadniającego zawieszenie postępowania, z mocy samego prawa lub woli wierzyciela (art. 827 k.p.c.). Praktyką jest, że wezwanie komornika sądowego do złożenia wyjaśnień w trybie art. 827 k.p.c. zwykle zawiera zastrzeżenie, że brak odpowiedzi w określonym terminie zostanie potraktowany

¹⁶⁵ Szerzej: K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s.1419.

jako brak wniosków co do dalszego prowadzenia postępowania oraz zgodę na umorzenie postępowania.

Postanowienie o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego, jest orzeczeniem zaskarżalnym. Jeżeli postanowienie o zawieszeniu wydał komornik sądowy, to podlega ono zaskarżeniu na podstawie art. 767 k.p.c. w drodze skargi na czynności komornika, a jeżeli pochodzi ono od sądu, wówczas podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia (art. 828 k.p.c.).

Analizując instytucję zawieszenia postępowania warto zwrócić uwagę, że opisane powyżej rozwiązania prawne nie odbiegają znacząco od rozwiązań prawnych w innych systemach prawnych państw europejskich. Wskazać w tym miejscu można chociażby na rozwiązania prawne przewidziane w prawie austriackim. Zgodnie z prawem tego państwa podstawą zawieszenia (*Hemmung*) może być wniesienie skargi o stwierdzenie nieważności lub bezskuteczności egzekucji, wznowienie postępowania rozpoznawczego albo wniesienie rewizji nadzwyczajnej, czy też wniesienie powództwa o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz wiele innych okoliczności wskazanych w § 42 EO. Swego rodzaju szczególnym rozwiązaniem prawnym jest to, że w prawie austriackim egzekucja może być na wniosek wierzyciela lub za jego zgodą odroczone bez ustanawiania zabezpieczenia, jeżeli między stronami nie doszło do zawarcia porozumienia w przedmiocie płatności. Podjęcie egzekucji tak odroczonej może nastąpić dopiero po upływie 3 miesięcy od otrzymania wniosku o odroczenie. Niepodjęcie odroczonej egzekucji w ciągu 2 lat skutkuje jej umorzeniem (§ 45a EO). Podobne rozwiązania prawne znaleźć można także w innych systemach prawnych państw europejskich.

6.3. Umorzenie postępowania egzekucyjnego

Wystąpienie w toku postępowania egzekucyjnego zdarzeń, które uniemożliwiają w sposób trwały dalsze prowadzenie postępowania egzekucyjnego, stanowi źródło przeszkody niemożliwej do usunięcia albo niedającej się usunąć w określonym terminie, co powoduje jego umorzenie. Do umorzenia postępowania może dojść także w innych przypadkach, szczegółowo wskazanych w przepisach prawa. W przeciwieństwie do zawieszenia, z chwilą umorzenia postępowania egzekucyjnego dochodzi do jego zakończenia. Czynności postępowania, które zostały zakończone w jego toku, pozostają w mocy a niezakończone z chwilą umorzenia ulegają uchyleniu.

Umorzenie postępowania egzekucyjnego może nastąpić z mocy prawa lub postanowienia właściwego organu (komornika lub sądu), który może działać z urzędu lub na wniosek.

Postępowanie egzekucyjne ulega umorzeniu z mocy prawa:

- jeżeli wierzyciel w ciągu roku nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie zażądał podjęcia zawieszonego postępowania (art. 823 k.p.c.) – jest to klasyczny przykład umorzenia postępowania z powodu jego długotrwałego zawieszenia. Rozwiązanie to jest słuszne, albowiem likwiduje stan niepewności, jaki może powstać w wyniku wstrzymania dokonania określonych czynności egzekucyjnych. Nie tylko organ egzekucyjny, ale również strony (a w przypadku postępowania egzekucyjnego wierzyciel) powinny być dyscyplinowane w szybkim i terminowym podejmowaniu czynności, które są konieczne do kontynuowania postępowania egzekucyjnego. Przepis ten spełnia to zadanie. Zakreślony przez ustawodawcę termin roczny wydaje się być optymalny. Z jednej strony jest na tyle długi, aby umożliwić wierzycielowi przeprowadzenie bardziej skomplikowanych czynności egzekucyjnych (np. wszczęcie i przeprowadzenie postępowania w sprawie wyjawienia majątku dłużnika, uzyskanie klauzuli wykonalności przeciwko osobie odpowiedzialnej za spłatę egzekwowanych długu, itp.), a z drugiej strony na tyle krótki, aby spowodować wzmożoną aktywność wierzyciela i jego zainteresowanie toczącym się postępowaniem egzekucyjnym. Opisany termin roczny biegnie od dnia dokonania ostatniej czynności egzekucyjnej. W przypadku zawieszenia postępowania, jak już była o tym mowa wyżej, termin ten liczy się odmiennie, albowiem swój bieg rozpoczyna z chwilą ustania przyczyny zawieszenia postępowania.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że bezczynność wierzyciela zachodzi tylko wówczas, gdy jest on zobowiązany do dokonania czynności niezbędnej do dalszego prowadzenia postępowania egzekucyjnego.¹⁶⁶ Nie dojdzie zatem do umorzenia postępowania egzekucyjnego w sytuacji, gdy wierzyciel pozostaje bierny względem toczącego się postępowania egzekucyjnego. Bierność ta musi stanowić przeszkodą w prowadzeniu czynności egzekucyjnych. Przyjęte w przepisie art. 823 k.p.c. rozwiązanie prawne znajduje szczególne znaczenie w przypadku żądania przez komornika uiszczenia przez wierzyciela zaliczki na koszty

¹⁶⁶ Por.: wyrok SN z dnia 10 kwietnia 2008 r., IV CSK 16/08. SN podkreślił w tym orzeczeniu również to, że przepis art. 823 k.p.c. nie znajduje zastosowania w razie bezczynności komornika.

postępowania egzekucyjnego. Jak wskazuje Z. Merchel, ustawodawca nie określił, jakie są konsekwencje niewpłacenia przez wierzyciela tejże zaliczki. W przekonaniu autora, które uważam za trafne, komornik żądając zaliczki powinien od jej wpłacenia uzależnić dokonanie czynności egzekucyjnej. Powoduje to, że do czasu otrzymania zaliczki nie powinien podejmować tejże czynności. W takiej sytuacji, gdy wierzyciel spóźni się z jej wpłatą dłużej niż rok, nastąpi umorzenie postępowania na podstawie art. 823 k.p.c.¹⁶⁷

- z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego (art. 146 ust. 1 zd. 2 p.u.n.). Od chwili uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego aż do zakończenia tego postępowania niedopuszczalne jest wszczęcie postępowania egzekucyjnego, skierowanego do składników masy upadłości. Orzeczenia zasądzające świadczenie od upadłego, wydane po ogłoszeniu upadłości, podlegają wykonaniu według przepisów ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze,¹⁶⁸
- z dniem uprawomocnienia się postanowienia zatwierdzającego układ, o ile postępowanie egzekucyjne prowadzone jest przeciwko upadłemu w celu zaspokojenia należności objętych układem (art. 295 ust. 1 p.u.n.). Rozwiązanie to znajduje swoje uzasadnienie w postanowieniu ustawodawcy, że z dniem uprawomocnienia się tego postanowienia tytuły wykonawcze i egzekucyjne, które stanowiły podstawę do prowadzenia takich postępowań, tracą z mocy prawa wykonalność. Zgodnie z dyspozycją przepisu art. 295 ust. 2 p.u.n. sąd upadłościowy obligatoryjnie z urzędu wydaje postanowienie stwierdzające umorzenie postępowań egzekucyjnych i zabezpieczających oraz utratę wykonalności sądowych tytułów wykonawczych i egzekucyjnych. Postanowienie to nie ma charakteru konstruktywnego, lecz stwierdza stan faktyczny, który z mocy samego prawa powstał wskutek orzeczenia przez sąd o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu.¹⁶⁹

Jeżeli nie doszło do zawarcia układu (art. 286 ust. 1 p.u.n.) albo sąd odmówił jego zatwierdzenia (art. 289 p.u.n.), sąd wydaje postanowienie,

¹⁶⁷ Z. Merchel, „Zwolnienie od kosztów sądowych – skutki dla komorniczego postępowania egzekucyjnego”, PE 2000, Nr 6 (tezowane wg LEX).

¹⁶⁸ Reguła ta wynika z przepisu art. 146 ust. 4 p.u.n. Podkreślił ją również SA w Warszawie w uzasadnieniu do wyroku z dnia 31 stycznia 2005 r., I ACa 687/04 (OSA 2006/7/24).

¹⁶⁹ Por.: F. Zedler – glosa do uchwały SN z dnia 26 stycznia 1998 r., III CZP 46/97, (OSP 1998, poz. 191 C), s. 543 – 547.

w którym zmienia sposób prowadzenia postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu na postępowanie obejmujące likwidację majątku upadłego. Uprawomocnienie się tego postanowienia wywołuje skutki identyczne, jak uprawomocnienie się postanowienia o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego (art. 143 p.u.n.), a więc powoduje umorzenie zawieszonych postępowań egzekucyjnych z mocy samego prawa (art. 146 ust. 1 p.u.n.).

Umorzenie postępowania egzekucyjnego z mocy samego prawa nie wymaga wydania przez sąd postanowienia. Wydane w tym względzie orzeczenie sądu miałyby charakter wyłącznie orzeczenia stwierdzającego zaistniałe umorzenie, a nie je powodujące.¹⁷⁰ Na wniosek wierzyciela lub dłużnika organ egzekucyjny, zgodnie z art. 827 § 2 k.p.c., zobowiązany jest wydać zaświadczenie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego.

Prowadzący egzekucję komornik sądowy oraz nadzorujący to postępowanie sąd może umorzyć postępowanie egzekucyjne z urzędu. Do umorzenia dochodzi w sytuacji, gdy:

- okaże się, że egzekucja nie należy do organów sądowych (art. 824 § 1 pkt 1 k.p.c.),
- wierzyciel lub dłużnik nie ma zdolności sądowej albo gdy egzekucja ze względu na jej przedmiot lub osobę dłużnika jest niedopuszczalna (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.) – z powodu braku zdolności sądowej organ egzekucyjny zobowiązany jest wyznaczyć drugiej stronie termin do usunięcia tej przeszkody. Jego wymiar oznacza organ egzekucyjny. Jest to tzw. termin sądowy, a więc termin oznaczany przez organ prowadzący postępowanie. Jeżeli tego rodzaju przeszkoda zostanie usunięta w określonym terminie przedstawiciel ustawowy wierzyciela lub dłużnika, jako też kurator dłużnika, mogą zaskarżyć postanowienia sądu oraz czynności komornika dokonane w czasie, kiedy strona nie miała należytej reprezentacji, na zasadach określonych w art. 818 § 2 k.p.c.
- jest oczywiste, że z egzekucji nie uzyska się sumy wyższej od kosztów egzekucyjnych (art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.) – opisane rozwiązanie prawne znajduje uzasadnienie nie tylko na płaszczyźnie ekonomicznej, ale również społecznej. Jak słusznie wskazuje K. Flaga – Gieruszyńska, „*prowadzenie w takich*

¹⁷⁰ Tak: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1419.

*okolicznościach postępowania egzekucyjnego byłoby bezcelową dokuczliwością skierowaną przeciwko dłużnikowi”.*¹⁷¹

- dojdzie do uprawomocnienia się orzeczenia o zniesieniu separacji, a postępowanie egzekucyjne prowadzone jest na podstawie tytułu egzekucyjnego wydanego w sprawie o eksmisję jednego z małżonków pozostających w separacji ze wspólnego mieszkania, albo o korzystanie przez małżonków pozostających w separacji ze wspólnego mieszkania, oraz rozstrzygającego o zaspokojeniu potrzeb rodziny, o świadczeniach alimentacyjnych małżonka pozostającego w separacji względem drugiego małżonka lub względem wspólnego małoletniego dziecka małżonków co do świadczeń za okres po zniesieniu separacji (art. 824 § 3 k.p.c.),

W każdym z powyższych przypadków mamy do czynienia z umorzeniem postępowania egzekucyjnego w całości. Każde z opisanych zdarzeń wywiera wpływ na całokształt prawa wierzyciela do dalszego prowadzenia postępowania. Na płaszczyźnie obowiązującego postępowania egzekucyjnego znane są jednak przypadki umorzenia postępowania co do jego szczegółowo określonej części. Chodzi tu w szczególności o:

- umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie ruchomości niesprzedanej w toku jej pierwszej licytacji, jeżeli w ciągu dwóch tygodni od otrzymania zawiadomienia żaden wierzyciel nie zażądał wyznaczenia drugiej licytacji albo jedyny wierzyciel nie przejął jej na własność (art. 875 § 4 k.p.c.),
- umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie ruchomości niesprzedanej w toku jej drugiej licytacji, jeżeli żaden z wierzycieli w ciągu dwóch tygodni od otrzymania zawiadomienia komornika nie złożył skutecznego oświadczenia o jej przejęciu na własność (art. 877 k.p.c.).

Umorzenia postępowania z urzędu dokonać może zarówno komornik sądowy oraz sąd. Sąd podejmuje decyzję o umorzeniu postępowania egzekucyjnego zasadniczo w przypadku wykonywania czynności nadzorczych, a zwłaszcza w zakresie nadzoru judykacyjnego, tj. w toku rozpoznawania środków zaskarżenia na czynności organu egzekucyjnego.

Jak już sygnalizowałem wcześniej, umorzenie może nastąpić na wniosek uprawnionego podmiotu. Uprawnienie musi wynikać wprost z ustawy i może przysługiwać oznaczonemu podmiotowi pod warunkiem zaistnienia określonych przepisami prawa zdarzeń, jak i niezależnie od jakichkolwiek dodatkowych warunków. Zgodnie z wolą

¹⁷¹ K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1421.

ustawodawcy organ egzekucyjny zobowiązany jest umorzyć postępowanie egzekucyjne w całości lub części na wniosek:

- wierzyciela – podmiot ten, jako dysponent prowadzonego postępowania może żądać jego umorzenia w każdej chwili i niezależnie od jakichkolwiek dodatkowych warunków. Żądanie wierzyciela umorzenia postępowania nie wymaga uzasadnienia, albowiem nie podlega kontroli pod względem celowości i zasadności.¹⁷² Jedyne ograniczenie tego prawa ma miejsce w sprawach, w których egzekucję wszczęto z urzędu lub na żądanie uprawnionego organu. W tym przypadku organ egzekucyjny umorzy postępowanie egzekucyjne, jeżeli wierzyciel uzyska zgodę sądu lub uprawnionego organu, który zażądał wszczęcia egzekucji (art. 825 pkt 1 k.p.c.),
- jeżeli prawomocnym orzeczeniem tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności (art. 825 pkt 2 k.p.c.) – chodzi tu zasadniczo o orzeczenie sądu wydane na skutek powództwa opozycyjnego, o którym mowa w art. 840 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenia, jeżeli zaistnieją okoliczności szczegółowo w nim opisane. Dłużnik może jednak żądać umorzenia postępowania egzekucyjnego, jeżeli:
 - o w wyższej instancji zapadł wyrok uchylający lub zmieniający wyrok pierwszej instancji, któremu nadano rygor natychmiastowej wykonalności,
 - o zapadł wyrok uchylający lub zmieniający tytuł wykonawczy wskutek wznowienia postępowania,
 - o zapadł wyrok stwierdzający ustanie obowiązku alimentacyjnego stanowiącego przedmiot egzekucji, itp.

Nie można jednak uznać za orzeczenie pozbawiające wykonalności tytuł wykonawczy wyrok ustalający nieważność aktu notarialnego lub ugody stanowiącej tytuł egzekucyjny.¹⁷³ Instytucja umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek ma to do siebie, że wydanie orzeczenia uzasadniającego takie umorzenie nie powoduje go *ipso iure*, lecz wymaga złożenia przez dłużnika wniosku odpowiedniemu organowi egzekucyjnemu,¹⁷⁴

¹⁷² Por.: A. Marciniak, „Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 180.

¹⁷³ K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1422.

¹⁷⁴ Postanowienie SN z dnia 14 grudnia 1987 r., IV PZ 102/87 (opubl. w Lex nr 8853).

- jeżeli egzekucję skierowano przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem i która sprzeciwiła się prowadzeniu egzekucji, albo jeżeli prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego (art. 825 pkt 3 k.p.c.) – chodzi tu zasadniczo o przypadki skierowania egzekucji przeciwko oznaczonej osobie, która według treści czynności jest stroną postępowania (dłużnikiem), gdy tymczasem okoliczność ta nie wynika z treści tytułu wykonawczego. Przypadek ten odróżnić należy od sytuacji, gdy egzekucja została skierowana do majątku osoby trzeciej, która na mocy obowiązujących przepisów zmuszona jest czynności te znosić (np. egzekucja ze składników przedsiębiorstwa nabytego przez osobę trzecią, prowadzona do wysokości wartości jego ceny nabycia). Do sprzeczności prowadzonej egzekucji z treścią tytułu wykonawczego dochodzi w sytuacji, gdy m.in. tytuł ten zawiera ograniczenia jego wykonalności (np. klauzula wykonalności przeciwko współmałżonkowi została nadana z ograniczeniem do ich majątku wspólnego albo orzeczenie zapadłe po rozpoznaniu skargi paulińskiej określa kwotowo w jakiej części dokonana przez dłużnika oznaczona czynność pozostaje bezskuteczna wobec wierzyciela, itp.). W literaturze przedmiotu jako przykład przedstawia się przede wszystkim na sytuację współmałżonków, pomiędzy którymi istnieje wspólność majątkowa małżeńska, gdy egzekucja została wszczęta w stosunku do osoby jednego z nich. Jeżeli egzekucja została wszczęta także przeciwko małżonkowi dłużnika bez uzyskania klauzuli wykonalności w trybie art. 787 k.p.c., małżonek może domagać się umorzenia egzekucji na podstawie art. 825 pkt 3 k.p.c., a nie zwolnienia od egzekucji na podstawie art. 841 k.p.c.¹⁷⁵ Z chwilą nadania przeciwko temu małżonkowi klauzuli wykonalności staje się on dłużnikiem egzekwowanym. Z tą chwilą uzyskuje prawo do obrony przy pomocy środków przewidzianych dla takiego dłużnika w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym. Ma on w szczególności możliwość wniesienia powództwa opozycyjnego (art. 840 k.p.c.) oraz o umorzenie egzekucji (art. 825 pkt 3 k.p.c.). Nie może natomiast przeciwdziałać prowadzeniu egzekucji z określonego przedmiotu naruszającej jego prawo, gdyż przestał już być osobą trzecią

¹⁷⁵ Tak.: SA w Gdańsku w wyroku z dnia 30 lipca 1996 r., I ACr 590/96. Por.: F. Zedler, „Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków”, W.Pr., Warszawa 1976, s. 141 i nast., oraz F. Zedler, „Powództwo o zwolnienie od egzekucji”, W.Pr., Warszawa 1973, s. 73 i nast.

w rozumieniu art. 841 k.p.c.¹⁷⁶ W warunkach określonych w art. 825 pkt 3 k.p.c. wierzyciel nie może się wprawdzie przeciwstawić umorzeniu postępowania egzekucyjnego, niemniej jednak umorzenie w tych okolicznościach ma charakter doraźny, zważywszy, iż nie zamyka to wierzycielowi drogi do złożenia wniosku o nadanie wyrokowi klauzuli wykonalności.¹⁷⁷

- jeżeli wierzyciel jest w posiadaniu zastawu zabezpieczającego całość roszczenia, chyba że egzekucja skierowana jest do przedmiotu zastawu (art. 825 pkt 4 k.p.c.) – przepis ten nie określa, czy chodzi tu o zastaw zwykły, czy też rejestrowy. W zasadzie każdy rodzaj zastawu daje podstawę do żądania umorzenia postępowania, jeżeli zabezpieczenie zaspokojenia roszczeń wierzyciela jest rzeczywiste. Organ egzekucyjny przed umorzeniem postępowania powinien sprawdzić nie tylko, czy wierzyciel dysponuje zastawem, ale również, czy w przypadku jego sprzedaży i podziału sumy w ten sposób uzyskanej kwota, jaka potencjalnie przypadłaby temu wierzycielowi, pokryłaby w całości jego roszczenia oraz kosztywołane wszczętym postępowaniem. Jak wiemy, zgodnie z art. 1025 k.p.c., należności zabezpieczone zastawem rejestrowym korzystają z pierwszeństwa w kategorii piątej, zaś zabezpieczone zastawem zwykłym w kategorii ósmej. Przez rzeczywiste zabezpieczenie wierzyciela należy rozumieć w tym przypadku zabezpieczenie potwierdzone przez organ egzekucyjny w oparciu o zebrane dokumenty i informacje w toku prowadzonego postępowania egzekucyjnego, według stanu na dzień rozstrzygnięcia o umorzeniu postępowania.
- jeżeli, w przypadku egzekucji prowadzonej na podstawie tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności tytułu egzekucyjnego, stanowiącego orzeczenie sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, ugodę zawartą przed takim sądem lub zatwierdzoną przez taki sąd oraz dokument urzędowy sporządzony w państwach członkowskich Unii Europejskiej, opatrzoney w tych państwach zaświadczeniem europejskiego tytułu egzekucyjnego, dłużnik przedstawi przewidziane w przepisach odrębnych zaświadczenie o utracie lub ograniczeniu wykonalności, z którego wynika, że tytuł nie jest już wykonalny (art. 825 pkt 5 k.p.c.).

Z wyjątkiem umorzenia z mocy prawa, w każdym innym przypadku, gdy dochodzi do umorzenia w wyniku wydania stosownego postanowienia przez właściwy organ,

¹⁷⁶ Tak.: postanowienie SN z 13 czerwca 2001 r., II CKN 498/00.

¹⁷⁷ Tak.: postanowienie SN z 27 września 2000 r., V CKN 1506/00.

zapadła decyzja o umorzeniu postępowania egzekucyjnego podlega kontroli instancyjnej. W przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na mocy postanowienia komornika sądowego przysługuje na zasadach ogólnych skarga na czynności komornika, a w przypadku podjęcia decyzji o umorzeniu przez sąd, przysługuje na mocy art. 828 k.p.c. na postanowienie tego sądu zażalenie do sądu drugiej instancji. Zażalenie przysługuje również na postanowienie komornika stwierdzające, że postępowanie uległo umorzeniu z mocy samego prawa.¹⁷⁸

Analogicznie jak w przypadku zawieszenia przed umorzeniem należy wysłuchać strony postępowania egzekucyjnego. Wymaga tego przepis art. 827 § 1 k.p.c. Wysłuchując wierzyciela organ egzekucyjny wzywa go do wskazania skutecznych sposobów prowadzenia postępowania ze wskazaniem majątku dłużnika, jeżeli umorzenie ma nastąpić ze względu na bezskuteczność dotychczas podjętych czynności, lub do złożenia innych stosownych wniosków. Treść tych wniosków zależy od konkretnego przypadku. Mogą one zmierzać do zawieszenia postępowania lub do usunięcia przeszkody aktualnie uniemożliwiającej dalsze prowadzenie egzekucji. Wysłuchanie dłużnika przed umorzeniem postępowania sprowadza się z kolei do jego poinformowania o planowanym umorzeniu i wyznaczeniu terminu, w którym może wyrazić swoje stanowisko co do planowanej czynności organu. Również w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego komornik w wystosowanym przez siebie wezwaniu do złożenia wyjaśnień w trybie art. 827 k.p.c. zazwyczaj zastrzega, że brak odpowiedzi w określonym terminie zostanie potraktowany jako brak wniosków co do dalszego prowadzenia postępowania oraz zgodę na umorzenie postępowania. Wyznaczony przez organ egzekucyjny termin do wypowiedzenia się w tej sprawie wynosi zazwyczaj 7 dni i ma charakter terminu sądowego. Organ egzekucyjny pomija obowiązek wysłuchania stron postępowania, jeżeli umorzenie następuje z mocy prawa albo na wniosek wierzyciela, tudzież w oparciu o prawomocne orzeczenie uzasadniające umorzenie tego postępowania (art. 827 § 1 zd. 2 k.p.c.).¹⁷⁹

Skutkiem umorzenia postępowania egzekucyjnego jest uchylenie dokonanych czynności egzekucyjnych. Jak była o tym mowa wyżej, uchylenie odnosi się do czynności niezakończonych. Uchylenie czynności spowodowane przez umorzenie postępowania wywołuje skutek *ex nunc*, a więc od chwili uprawomocnienia się postanowienia

¹⁷⁸ Por.: uchwała SN z dnia 16 maja 1996 r., III CZP 44/96.

¹⁷⁹ Szerzej: E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.”, (red.) M. Romańska, WZPP, Warszawa 2009, s. 307 – 309.

o umorzeniu, co oznacza, że czynności postępowania dokonane i zakończone w jego toku pozostają w mocy. Wskazuje na to przepis art. 826 zd. 2 k.p.c., zgodnie z którym, umorzenie postępowania egzekucyjnego nie narusza praw osób trzecich. Jak zauważył SN, w przepisie art. 826 k.p.c. stwierdza się wyraźnie, że umorzenie postępowania egzekucyjnego nie może naruszać praw osób trzecich, do których zalicza się również licytanta wygrywającego przetarg, który po dopełnieniu warunków licytacyjnych uzyskuje prawo do przysądzenia własności. Zasadność umorzenia postępowania w części znajduje potwierdzenie w kategoriowym brzmieniu przepisu, odpowiada wymaganiom porządku prawnego rozgraniczającym postępowanie rozpoznawcze i wykonawcze (art. 804 k.p.c.), porządkuje podstawy orzekania podziału sum uzyskanych z egzekucji i o kosztach postępowania. Brak takiego orzeczenia nie ma jednak wpływu na treść postanowienia o przysądzeniu własności, którego przesłankami były prawomocność przybicia i wykonanie warunków licytacyjnych.¹⁸⁰ Chodzi tu zasadniczo o prawa nabyte w toku postępowania. W przypadku egzekucji z ruchomości będzie nim np. prawo własności ruchomości nabyte nie tylko przez wierzyciela, ale i każdą inną osobę, o ile nastąpiło zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.¹⁸¹ Umorzenie postępowania egzekucyjnego kończy je, ale nie unieważnia. Z rozwiązaniem tym koresponduje przepis art. 826 zd. 1 k.p.c., wedle którego umorzenie postępowania egzekucyjnego nie pozbawia wierzyciela możliwości wszczęcia ponownej egzekucji, chyba że z innych przyczyn egzekucja jest niedopuszczalna. Pamiętać jednak należy, że z chwilą umorzenia postępowania rozpoczyna na nowo biec termin przedawnienia (art. 124 k.c. w zw. z art. 123 § 1 pkt 1 k.c.).

Postępowanie egzekucyjne jest z natury rzeczy postępowaniem dynamicznym. Często długotrwałość jego prowadzenia oraz ukierunkowanie na osiągnięcie ściśle oznaczonego celu powoduje, że przyjęcie przez ustawodawcę (zarówno polskiego, jak i tworzącego systemy prawne innych państw) wymaga niemalże z natury rzeczy przewidzenia zdarzeń, które będą wymagały wstrzymania lub zakończenia prowadzenia czynności egzekucyjnych. W prawie niemieckim, podobnie jak w prawie polskim, egzekucja podlega umorzeniu lub ograniczeniu, gdy w jej toku zostanie przedłożony odpis orzeczenia, z którego wynika, że wyrok stanowiący podstawę egzekucji został unieważniony, lub została uchylona jego natychmiastowa wykonalność albo uznano egzekucję za niedopuszczalną. Tak samo rzecz się ma w przypadku przedłożenia

¹⁸⁰ Tak: SN w postanowieniu z dnia 9 marca 2005 r., III CK 261/04.

¹⁸¹ Tak: SN w postanowieniu z dnia 9 marca 2005 r., III CK 261/04.

orzeczenia, w którym nakazano zawieszenie egzekucji. Egzekucja podlega również umorzeniu lub ograniczeniu, gdy z dokumentu publicznego lub z dokumentu prywatnego wierzyciela wynika, iż został on zaspokojony albo zgodził się udzielić dłużnikowi odroczenia w zapłacie, jak również gdy zostanie przedłożony dowód wpłaty w banku albo kasie oszczędnościowej, stwierdzający zaspokojenie wierzyciela w całości lub części. Ustawodawstwo niemieckie zna oczywiście również inne przypadki umorzenia lub ograniczenia egzekucji, które zostały wyliczone w § 775 ZPO.¹⁸²

7. Egzekucja sądowa z ruchomości a egzekucja z ruchomości w postępowaniu egzekucyjnym w administracji

W polskim systemie prawnym egzekucja należności pieniężnych może zostać przeprowadzona na podstawie przepisów ustawy Kodeks postępowania cywilnego lub ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.¹⁸³ Zastosowanie właściwych przepisów nie jest dowolne, lecz zależy od rodzaju wierzytelności, których zaspokojenie ma być celem egzekucji. Jak zostało to zasygnalizowane we wstępie do niniejszego opracowania, egzekucja z ruchomości uregulowana przepisami ustawy Kodeks postępowania cywilnego zmierza do zaspokojenia roszczeń wynikających ze stosunków cywilnoprawnych. Jak wynika z art. 1 k.p.c., ustawa ta normuje postępowanie sądowe w sprawach ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych sprawach, do których jej przepisy stosuje się z mocy ustaw szczególnych. Wskazany zakres przedmiotowy tego postępowania odnosi się nie tylko do postępowania rozpoznawczego, ale również postępowania egzekucyjnego. Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji ma z kolei na celu zapewnienie zaspokojenia roszczeń wynikających z obowiązków publicznoprawnych. Objęte tą ustawą obowiązki zostały wymienione przez ustawodawcę w art. 2 u.p.e.a.

Porównując wyżej wskazane postępowania egzekucyjne dostrzec można wiele różnic. Odmienności można odnaleźć w kwestiach terminologicznych, stopniu sformalizowania postępowania, sposobie ukształtowania i zakresie kompetencji organów egzekucyjnych oraz w sposobie i trybie podejmowania poszczególnych czynności

¹⁸² Szerzej: H. Thomas, H. Putzo, *op. cit.*, s. 1176 – 1179.

¹⁸³ Dz. U. z 2005 r. Nr 229, poz. 1954 t.j. (z późn. zm.).

egzekucyjnych. Ograniczając się jednak do porównania różnic dotyczących egzekucji z ruchomości stwierdzić należy, że oba postępowania egzekucyjne w zasadniczych kwestiach są mocno do siebie zbliżone.

Jak wynika z art. 97 u.p.e.a., wszczęcie egzekucji z ruchomości następuje poprzez ich zajęcie, którego można dokonać zarówno u zobowiązanego, jak również u osoby trzeciej.¹⁸⁴ W przypadku tej egzekucji ustawodawca dopuścił możliwość zajęcia ruchomości stanowiącej współwłasność łączna lub współwłasność w częściach ułamkowych także wówczas, gdy zobowiązanym jest tylko jeden lub niektórzy ze współwłaścicieli. Aby sprzedać taką ruchomość jest jednak konieczna zgoda wszystkich współwłaścicieli na jej sprzedaż. Zbliżone rozwiązanie zawiera Kodeks postępowania cywilnego. Zgodnie z art. 846 § 1 k.p.c., w przypadku gdy dłużnik posiada tylko udział we współwłasności, egzekucja może być skierowana wyłącznie do tego udziału. Innym współwłaścicielom przysługuje jednak na podstawie art. 846 § 2 k.p.c., prawo żądania, aby cała rzecz została sprzedana. W przypadku braku opisanej wyżej zgody lub żądania można zająć i sprzedać tylko udział we współwłasności. Przepisy regulujące egzekucję administracyjną przyznały, odmiennie niż egzekucja sądowa, każdemu ze współwłaścicieli z osobną oraz im wszystkim łącznie prawo nabycia zajętego udziału zobowiązanego po cenie jego oszacowania.

Sposób dokonania zajęcia ruchomości w egzekucji sądowej oraz egzekucji administracyjnej przebiega podobnie. Zajęte ruchomości wpisywane są do protokołu zajęcia, gdzie zamieszcza się ich opis i oznacza wartość szacunkową. Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji wskazuje w art. 99 § 1 zd. 2, że zobowiązanemu przysługuje przy sporządzaniu protokołu zajęcia prawo przedstawienia rachunków i innych dowodów dla oznaczenia wartości szacunkowej zajętej ruchomości.¹⁸⁵ Nie stoi jednak nic na przeszkodzie, aby takie dokumenty dłużnik przedstawił komornikowi przy zajęciu ruchomości w toku egzekucji sądowej. Pomiedzy tymi postępowaniami zachodzi jednak różnica pod względem terminu do wniesienia środka zaskarżenia na

¹⁸⁴ Fakt władania rzeczą przez osobę trzecią, jak również tytuł prawny tego władania nie ma znaczenia z punktu widzenia dopuszczalności jej zajęcia, pod warunkiem że rzecz ta stanowi własność zobowiązanego. Konstrukcja ta zapobiega usuwaniu ruchomości przed egzekucją przez oddawanie ich na przechowanie do osób trzecich. – tak Z. Kmiecik, D. Steć, *„System egzekucji administracyjnej”*, (red.) J. Niczyporuk, S. Fundowicz, J. Radwanowicz, C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 415.

¹⁸⁵ Dowody te mają służyć poborcy skarbowemu do dokonania prawidłowego oszacowania. W przypadku braku takich danych określenia wartości szacunkowej dokonuje poborca skarbowy według własnego rozeznania, biorąc pod uwagę ceny płacone za takie lub podobne ruchomości, z uwzględnieniem ich zużycia – R. Hauser, *„Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz”*, (red.) R. Hauser, A. Skoczylas, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 442.

oszacowanie zajętych ruchomości. W przypadku egzekucji sądowej skargę na oszacowanie wnosi się najpóźniej przy zajęciu ruchomości, a gdyby to nie było możliwe, w terminie późniejszym, aż do dnia licytacji (art. 853 § 2 k.p.c.). Natomiast w przypadku egzekucji administracyjnej termin ten w każdym przypadku wynosi 5 dni i liczony jest od daty zajęcia ruchomości. Sposób dokonania opisu i oszacowania zajętych ruchomości w każdym z tych postępowań przebiega również w sposób podobny.

Analogicznie w obu postępowaniach ukształtowana została instytucja dozoru nad zajętymi ruchomościami, w tym prawo osoby u której dokonano zajęcia do używania zajętej ruchomości. W obu analizowanych postępowaniach podobnie uregulowana została odpowiedzialność dozorczy za uszkodzenie, zniszczenie lub zaginięcie zajętej ruchomości, oraz przysługujące mu prawo do wynagrodzenia i zwrotu poniesionych kosztów.

W przypadku obu omawianych postępowań podobnie została uregulowana sprzedaż zajętych ruchomości. W obu postępowaniach sprzedaż nie może nastąpić wcześniej niż siódmego dnia od daty zajęcia ruchomości. Oba postępowania przewidują identyczne odstępstwa od tej zasady, które zostały uregulowane w art. 864 § 2 k.p.c. oraz art. 104 § 2 u.p.e.a. W przypadku egzekucji administracyjnej zajęte ruchomości można jednak sprzedać bezpośrednio po ich zajęciu dodatkowo w sytuacji, gdy egzekucja dotyczy zobowiązania, na którego pokrycie organ egzekucyjny przyjął od zobowiązanego, będącego rolnikiem, przelew jego należności za przyszłe dostawy towarowe, a dostawy te z winy zobowiązanego nie zostały wykonane.

Podstawowym sposobem sprzedaży w przypadku obu egzekucji jest licytacja publiczna. Organizacja licytacji publicznej oraz jej przebieg, w przypadku egzekucji sądowej oraz egzekucji administracyjnej, została uregulowana w podobny sposób. W przypadku egzekucji administracyjnej obwieszczenie o wyznaczonej licytacji ruchomości może być dokonane w prasie tylko w przypadku, gdy wartość szacunkowa sprzedawanej ruchomości przewyższa kwotę 4.500 zł. Tego rodzaju ograniczenie nie występuje w przypadku egzekucji sądowej. Z drugiej strony, w przypadku egzekucji sądowej osoba przystępująca do licytacji zobowiązana jest zgodnie z art. 867¹ § 1 k.p.c. złożyć rękojmię w wysokości jednej dziesiątej sumy oszacowania, bez względu na wartość sprzedawanej ruchomości, gdy w przypadku egzekucji administracyjnej taki obowiązek spoczywa na tej osobie dopiero, gdy wartość szacunkowa sprzedawanej ruchomości, zgodnie z art. 105b u.p.e.a., przewyższa kwotę 4.500 zł.¹⁸⁶

¹⁸⁶ R. Hauser, A. Skoczylas, „*Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*”, (red.) R. Hauser, A. Skoczylas, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 453 - 454. Autorzy wskazali, że wprowadzenie wadium do

Pomiędzy porównywanymi postępowaniami zachodzi również różnica w sposobie uiszczenia wylicytowanej ceny nabycia. W obu przypadkach zasadą jest, że nabywca zobowiązany jest zapłacić cenę nabycia natychmiast po udzieleniu mu przybicia. Każde z omawianych postępowań ma odmienne w tym względzie wyjątki. W przypadku egzekucji sądowej, zgodnie z art. 871 zd. 2 k.p.c., gdy cena nabycia przewyższa 500 zł obowiązek nabywcy ogranicza się do złożenia natychmiast jednej piątej ceny, nie mniej niż 500 zł, przy czym reszta powinna być uiszczona do godziny dwunastej dnia następnego. W przypadku egzekucji administracyjnej nabywca jest obowiązany uiścić natychmiast przynajmniej cenę wywołania lub przedłożyć na tę kwotę poborcy skarbowemu czek potwierdzony, wystawiony na organ egzekucyjny. Pozostałą część ceny nabywca zobowiązany jest, podobnie jak w przypadku egzekucji sądowej, zapłacić najpóźniej do godziny dwunastej dnia następnego.

Istotne różnice zachodzą również w kwestii odpowiedzialności nabywcy w przypadku uchybienia obowiązkowi zapłaty ceny w określonym przez przepisy prawa terminie. W przypadku egzekucji sądowej odpowiedzialność opieszałego nabywcy ogranicza się do wysokości jednej dziesiątej części sumy nabycia, gdy tymczasem w przypadku egzekucji administracyjnej nabywca, który w terminie nie zapłacił wylicytowanej ceny, traci prawo do zwrotu kwoty uregulowanej w czasie licytacji gotówką lub czekiem, a więc w praktyce min. kwotę odpowiadającą cenie wywołania. W pozostałym zakresie licytacja publiczna zajętych ruchomości w obu postępowaniach egzekucyjnych przebiega co do zasady w sposób podobny.

W przypadku obu porównywanych postępowań egzekucyjnych, poza licytacją publiczną możliwa jest sprzedaż zajętych ruchomości w trybie pozalicytacyjnym. Zwrócić jednak należy w tym miejscu uwagę, że zgodnie z art. 867 § 1 k.p.c. licytacja publiczna zajętych ruchomości w toku egzekucji sądowej ma zastosowanie dopiero w sytuacji, gdy ruchomości nie da się sprzedać w trybie pozalicytacyjnym. Reguła ta nie ma zastosowania w przypadku egzekucji administracyjnej. Wskazać należy chociażby na przepis art. 107a § 1 u.p.e.a., zgodnie z którym organ egzekucyjny organizuje, za zgodą wierzyciela i zobowiązanego, przetarg ofert, jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że w wyniku sprzedaży zajętej ruchomości w drodze licytacji publicznej nie uzyska się korzystnej ceny. Zwrócić należy również w tym względzie uwagę na przepis

przetargu oznacza ustanowienie swoistego cenzusu majątkowego jako kryterium doboru potencjalnych oferentów. Wadium ma stanowić środek służący zapewnieniu wiarygodności składanych ofert.

art. 108 § 1 u.p.e.a. Zgodnie z tym przepisem zajęte ruchomości, które nie zostały sprzedane po cenie oszacowania podmiotom prowadzącym działalność handlową, w trybie sprzedaży komisowej, w drodze przetargu ofert lub pomimo bezskuteczności licytacji publicznej w drugim jej terminie, zajęte ruchomości mogą być sprzedane z wolnej ręki.¹⁸⁷ Z uwagi, iż egzekucja administracyjna zmierza do zaspokojenia roszczeń wynikających z obowiązków publicznoprawnych, których wykonanie powinno korzystać z szerszej ochrony, aniżeli ochrona roszczeń wynikających ze stosunków cywilnoprawnych, w przypadku sprzedaży z wolnej ręki, uregulowanej w art. 108 § 1 u.p.e.a., zbycie zajętych ruchomości może nastąpić po cenie określonej przez organ egzekucyjny, jednak nie niższej niż 1/3 ich wartości szacunkowej. Należy mieć w tym miejscu na uwadze, że w przypadku egzekucji sądowej sprzedaż ruchomości poniżej ½ sumy ich oszacowania w żadnym przypadku nie jest możliwa. Jeżeli w toku egzekucji sądowej zajętych ruchomości nie uda się sprzedać w trybie licytacyjny i żaden z wierzycieli nie złoży zgodnie z art. 875 § 4 k.p.c. lub art. 877 k.p.c. stosownego wniosku (w szczególności oświadczenia o przejęciu niesprzedanych ruchomości) postępowanie egzekucyjne co do tych ruchomości podlegać będzie umorzeniu. Tymczasem w przypadku egzekucji administracyjnej ochrona roszczeń egzekwowanych jest dużo bardziej rozbudowana. Jak wynika z art. 108 § 2 u.p.e.a., jeżeli opisana wyżej sprzedaż z wolnej ręki w trybie art. 108 § 1 u.p.e.a. okaże się nieskuteczna, organ egzekucyjny zajęte ruchomości zobowiązany jest sprzedać po cenie stosownej (a więc także niższej niż 1/3 ich wartości szacunkowej) przy skupie przedmiotów używanych lub skupie surowców wtórnych jednostkom organizacyjnym ochrony zdrowia i pomocy społecznej, placówkom oświatowym, instytucjom kultury oraz organizacjom charytatywnym, jeżeli mogą być przez te podmioty wykorzystane przy realizacji ich zadań statutowych.¹⁸⁸ Jeżeli zajętych ruchomości nie uda się sprzedać również w ten sposób, zgodnie z art. 108 § 3 u.p.e.a. organ egzekucyjny zajęte ruchomości zobowiązany jest sprzedać jednostkom prowadzącym skup przedmiotów używanych lub surowców wtórnych. Dopiero, gdy ta sprzedaż okaże się bezskuteczna administracyjny organ egzekucyjny zobowiązany jest zgodnie z art. 108a u.p.e.a. zwrócić zajęte ruchomości zobowiązanemu.

¹⁸⁷ Szerzej: Z. Kmiecik, D. Steć, „System egzekucji administracyjnej”, (red.) J. Niczyporuk, S. Fundowicz, J. Radwanowicz, C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 418 – 419.

¹⁸⁸ Szerzej: R. Hauser, „Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz”, (red.) R. Hauser, A. Skoczylas, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 465.

Jak wynika z powyższego, porównywane przeze mnie postępowania egzekucyjne pod względem podstawowych rozwiązań prawnych nie odbiegają od siebie w sposób istotny. Cel postawiony przed egzekucją administracją, którym jest ochrona interesu publicznego, dał podstawę do zastosowania rozwiązań prawnych, które pozwalają w wyższym stopniu, aniżeli egzekucja sądowa, ingerować w prawa majątkowe osoby, przeciwko której prowadzone jest postępowanie egzekucyjne. Należy mieć jednak w tym miejscu na uwadze fakt, że rozwiązania prawne przewidziane w ustawie o postępowaniu egzekucyjnym w administracji mogą mieć zastosowanie w zakresie dochodzenia roszczeń ze stosunków cywilnoprawnych w sytuacji, gdy dojdzie do zbiegu obu tych postępowań, a sąd rejonowy rozstrzygający w tej sprawie postanowi wyznaczyć do dalszego prowadzenia egzekucji organ administracyjny.

8. Statek morski jako przedmiot egzekucji z ruchomości

Zgodnie z przepisem art. 45 k.c. rzeczami są tylko przedmioty materialne. Rzeczy dzieli się na ruchome (ruchomości) oraz nieruchome (nieruchomości). Zgodnie z art. 46 k.c. nieruchomościami są części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności (grunty), jak również budynki trwale z gruntem związane lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności. Kodeks cywilny nie zawiera definicji ruchomości. Biorąc pod uwagę, że podział rzeczy na ruchome i nieruchome ma charakter dychotomiczny, pod pojęciem ruchomości należy rozumieć wszystkie inne rzeczy aniżeli nieruchomości.

Mając na względzie powyższe uwagi na temat podziału rzeczy i sposobu pojmowania pojęcia ruchomości stwierdzić należy, że statki morskie jako rzeczy nie mieszczą się w żaden sposób w granicach pojęcia nieruchomości. Bez względu na wielkość, przeznaczenie i faktyczny sposób użytkowania stanowią one rzeczy ruchome.

Statki morskie, zgodnie z art. 2 § 1 k.m., stanowią każde urządzenie pływające przeznaczone lub używane do żeglugi morskiej.¹⁸⁹ Kodeks postępowania cywilnego przewiduje dwa różne sposoby prowadzenia egzekucji w stosunku do tego rodzaju ruchomości. Egzekucja ze statków morskich może zostać przeprowadzona według przepisów regulujących egzekucję z ruchomości lub zgodnie z art. 1014 k.p.c. – według

¹⁸⁹ Por.: W. Katner, „System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna”, (red.) M. Safjan, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 1207.

przepisów o egzekucji z nieruchomości z uwzględnieniem zmian wskazanych w art. 1015 – 1022⁴ k.p.c.

Zgodnie z przepisem art. 23 § 1 k.m. statek stanowiący polską własność podlega obowiązkowi wpisu do polskiego rejestru okrętowego prowadzonego przez izbę morską właściwą dla portu macierzystego statku. Spod tego obowiązku wyłączone zostały na podstawie art. 23 § 3 k.m. statki morskie stanowiące polską własność, używane wyłącznie do celów sportowych lub rekreacyjnych, o długości kadłuba do 24 m, które podlegają obowiązkowi wpisu do polskiego rejestru jachtów prowadzonego przez polski związek sportowy, o którym mowa w ustawie z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. Nr 127, poz. 857). Obowiązkowi wpisu do rejestru okrętowego nie podlegają również statki morskie stanowiące polską własność, które nie posiadają napędu mechanicznego, jak również posiadające taki napęd, jeżeli ich długość całkowita nie przekracza 15 metrów. Wyłączenie to nie ma jednak zastosowania, jeżeli statki te uprawiają żeglugę poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.¹⁹⁰

Zastosowanie jednego ze wskazanych wyżej sposobów prowadzenia egzekucji ze statków morskich nie podlega prawu wyboru. Zastosowanie odpowiedniego sposobu egzekucji zależy od tego, czy statek morski został wpisany do rejestru okrętowego. Wpisanie statku morskiego do ww. rejestru powoduje zastosowanie przepisów o egzekucji z nieruchomości z uwzględnieniem zmian wskazanych w art. 1015 – 1022⁴ k.p.c. Rozwiązanie to potwierdził ustawodawca w art. 1021 k.p.c., zgodnie z którym egzekucja ze statków niewpisanych do rejestru okrętowego odbywa się według przepisów o egzekucji z ruchomości. Oczywiście dokonanie wpisu statku morskiego do rejestru okrętowego nie powoduje, że ruchomość ta staje się rzeczą nieruchomą. Jak słusznie zauważył NSA – Ośrodek Zamiejscowy w Gdańsku *„to, że przedmiotowy kuter w sferze innych dziedzin prawa może być traktowany jako ruchomość nie oznacza, że tą samą cechą będzie charakteryzował się w postępowaniu egzekucyjnym. Tylko dla celów tego postępowania i zapewne specyfiki związanej ze statkami morskimi egzekucja ze statku wpisanego do rejestru okrętowego prowadzona jest tak jak z nieruchomości”*.¹⁹¹

Opisane wyżej rozwiązanie prawne jest uzasadnione. Zastosowanie do egzekucji ze statków morskich wpisanych do rejestru okrętowego przepisów o egzekucji z nieruchomości wynika z tego, że rejestr okrętowy spełnia podobną funkcję jak księgi

¹⁹⁰ Wyłączenia te wynikają z rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 15 kwietnia 2004 r. w sprawie określenia rodzajów statków stanowiących polską własność niepodlegających obowiązkowi wpisu do rejestru okrętowego (Dz. U. z 2004 r. Nr 83, poz. 769).

¹⁹¹ Wyrok NSA – Ośrodka Zamiejscowego w Gdańsku z dnia 21 grudnia 1993 r., sygn. akt SA/Gd 1550/93.

wieczyste. Zgodnie z art. 25 k.m. rejestr okrętowy składa się z rejestru stałego, rejestru tymczasowego oraz rejestru statków w budowie. Rejestr stały prowadzi się dla statków stanowiących polską własność oraz uważanych za stanowiące polską własność. W rejestrze tym, na podstawie art. 29 § 1 pkt 9 k.m. może być wpisana także hipoteka morska oraz ograniczenia w rozporządzaniu statkiem. Hipoteka morska stanowi faktycznie zastaw na rzeczy ruchomej, który dla swej skuteczności wymaga wpisu do rejestru okrętowego. Rozwiązanie to wynika z art. 76 § 1 k.m. Zastosowanie do egzekucji ze statku morskiego wpisanego do rejestru okrętowego przepisów o egzekucji z nieruchomości wynika m.in. z faktu, iż na podstawie art. 76 § 1 k.m. do hipoteki morskiej stosuje się odpowiednio przepisy prawa cywilnego o hipotece. Szczególna rola, jaką w obrocie cywilnoprawnym pełnią nieruchomości, objecie tych rzeczy obowiązkiem wpisu do rejestru, którym są księgi wieczyste, ochrona wierzycieli legitymujących się ograniczonymi prawami rzeczowych na nieruchomości, w stosunku do której ma zostać skierowana egzekucja, a przede wszystkim szczególnie wysoki stopień uciążliwości dla dłużnika prowadzenia egzekucji z tego składnika jego majątku spowodowało odrębne uregulowanie sposobu prowadzenia egzekucji z ruchomości oraz nieruchomości. Podobne przyczyny spowodowały odmienne uregulowanie egzekucji skierowanej do statków morskich wpisanych i niewpisanych do rejestru okrętowego.¹⁹²

¹⁹² Szerzej: S. Dalka, D. Wiśniewski, „Egzekucja ze statków morskich”, PE 2001, Nr 11, s. 20 – 47. Autorzy słusznie zauważyli, że egzekucja ze statku morskiego może wiązać się z dużą uciążliwością dla dłużnika. W wyniku zajęcia statku dłużnik może zostać pozbawiony możliwości prowadzenia działalności gospodarczej z powodu braku innej jednostki pływającej, co może pociągać za sobą nie wywiązanie się ze zobowiązań. Ponadto przetrzymanie statku i jego przymusowy postój w porcie może wiązać się z dodatkowymi, bardzo dotkliwymi kosztami dla dłużnika.

ZAJĘCIE

1. Zajęcie a prawa do ruchomości

Zgodnie z art. 845 § 1 k.p.c. do egzekucji z ruchomości komornik przystępuje przez ich zajęcie. Jeżeli spośród wskazanych przez wierzyciela sposobów prowadzenia postępowania egzekucyjnego komornik w pierwszej kolejności podjął czynności z zakresu egzekucji z ruchomości, wówczas, zgodnie z art. 805 k.p.c., zobowiązany jest najpóźniej z ich dokonaniem doręczyć dłużnikowi zawiadomienie o wszczęciu postępowania egzekucyjnego. Zająć można ruchomości dłużnika, które pozostają:

1. w jego władaniu,
2. we władaniu wierzyciela, który do nich skierował egzekucję,
3. we władaniu osoby trzeciej.¹⁹³

Wynika to z dyspozycji przepisu art. 845 § 2 k.p.c. Przez „ruchomości dłużnika” należy rozumieć przysługujące dłużnikowi prawo własności ruchomości. Prawo własności ruchomości a nie ruchomości rozumiane jako obiekty materialne jest przedmiotem egzekucji z ruchomości. Celem postępowania jest przymusowe przeniesienie przysługującego dłużnikowi prawa własności na inną osobę (nie wykluczając wierzyciela) w zamian za wynagrodzenie pieniężne, które służy zaspokojeniu roszczeń pieniężnych wierzyciela oraz kosztów postępowania. Wierzyciel podejmując czynności egzekucyjne względem ruchomości, które nie stanowią własności dłużnika (choćby wspólnie z innymi osobami, np. udział we współwłasności) musi liczyć się z tym, że osoba trzecia (właściciel) w celu ochrony swych praw może wnieść przeciwko niemu powództwo ekscendencyjne, tj. o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji (art. 841 k.p.c.). Środek zaskarżenia, jakim jest skarga na czynności komornika, służy ochronie przed naruszeniami przez komornika przepisów postępowania. Komornicy nie są uprawnieni do rozstrzygania kwestii materialnoprawnych, które mogą pojawić się przy wykonywaniu czynności egzekucyjnych. W przypadku naruszenia praw osoby trzeciej, pomimo dokonania czynności zgodnie z przepisami prawa egzekucyjnego (prawidłowość

¹⁹³ Szerzej: K. Flaga – Gieruszyńska, „Postępowanie cywilne. Pytania. Kazusy. Tablice”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 260.

formalna), osoba ta (właściciel) może bronić swych praw jedynie na drodze powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji. Jest to jedyny środek obrony jej praw.¹⁹⁴

Władanie stanowi rzeczywistą możliwość dysponowania ruchomością przez osobę, u której ona się znajduje. Nie ma znaczenia rodzaj stosunku prawnego, który wiąże władającego z danym przedmiotem.¹⁹⁵ Oznacza to, że w rozumieniu przepisu z art. 845 k.p.c. przez władanie ruchomością rozumieć należy każdorazowo jej posiadanie (zarówno samoistne, jak i zależne), ale nie tylko. Zgodnie z art. 336 k.c. posiadaczem rzeczy (w tym ruchomości) jest zarówno ten kto nią faktycznie włada jak właściciel (posiadacz samoistny), jak i ten kto nią faktycznie włada jak użytkownik, zastawnik, najemca, dzierżawca lub mający inne prawo, z którym łączy się określone władztwo nad cudzą rzeczą (posiadacz zależny). Ponadto wskazać należy, że posiadanie ze swej istoty konstruuje dwa elementy, które w sposób konieczny muszą zawsze wystąpić łącznie, tj. faktyczne władanie rzeczą (*corpus*) oraz wola (zamiar, intencja) władania nią (*animus*). Komornik dokonując zajęcia rzeczy ruchomej nie jest uprawniony do badania woli władania rzeczą ruchomą osoby, u której zamierza dokonać zajęcia ruchomości dłużnika. Nie sposób wyobrazić sobie, aby wola podmiotu władającego rzeczą ruchomą mogła niweczyć czynności organu egzekucyjnego. Nie każde władanie rzeczą ma charakter posiadania w rozumieniu ustawy Kodeks cywilny. Przykładem może być władanie przez Skarb Państwa, które ma charakter czynności z zakresu *imperium* a nie *dominium* i nie jest posiadaniem w rozumieniu ustawy Kodeks cywilny.¹⁹⁶ Uznać zatem należy, że pojęcie władania rzeczą ruchomą, o którym mowa w art. 845 k.p.c., należy zawęzić do faktycznego władania rzeczą, ujmowanego niezależnie od woli podmiotu nią władającego.¹⁹⁷

Zajmując ruchomości u dłużnika komornik może zająć również i te, względem których dłużnikowi nie przysługuje prawo własności.¹⁹⁸ Taka sytuacja jest możliwa, gdyż organ egzekucyjny pozbawiony jest prawa do rozstrzygania kwestii materialnoprawnych.

¹⁹⁴ Por.: uchwała SNz dnia 13 lutego 1981 r., III CZP 71/1980.

¹⁹⁵ J. Jankowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III”, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 6.

¹⁹⁶ Por. orzeczenia SN: z dnia 29 lipca 1998 r., II CKN 615/97; z dnia 16 października 1998 r., III CKN 644/97; z dnia 20 października 1997 r., II CKN 408/97 (opubl. OSNC 4/98, poz.61).

¹⁹⁷ Podobnie: Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości. Tom I”, WSKS, Sopot 1996, s. 62.

¹⁹⁸ Warto w tym miejscu wskazać na utrwalony już pogląd, że w pełni dopuszczalne jest dokonanie zajęcia rzeczy ruchomej stanowiącej przedmiot objęty wspólnością majątkową małżeńską. Uzyskanie klauzuli przeciwnie małżonkowi dłużnika konieczne jest dopiero do dokonania sprzedaży zajętej w ten sposób ruchomości. Por.: F. Zedler – glosa do uchwały SN z dnia 21 sierpnia 1975 r., III CZP 59/75 (OSP i KA 1977 r., Nr 3c) oraz F. Zedler – glosa do uchwały Siedmiu Sędziów SN z dnia 30 czerwca 1987 r., III CZP 41/86 (OSP i KA z 1988 r., poz. 166c).

Dłużnik powinien przy czynności zajęcia, zgodnie treścią art. 847 § 2 k.p.c., a jeżeli nie był przy tej czynności obecny, niezwłocznie po otrzymaniu odpisu protokołu zajęcia, wymienić komornikowi znajdujące się w jego władaniu ruchomości, do których osobom trzecim przysługuje prawo żądania zwolnienia ich spod egzekucji ze wskazaniem adresów tych osób. Dłużnik powinien żądać zamieszczenia takiej informacji w protokole zajęcia, przy którego sporządzeniu był obecny, lub zawiadomić o tych okolicznościach komornika. Zaniechanie tego obowiązku może przyczynić się do powstania po jego stronie odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną osobie trzeciej.¹⁹⁹

Ruchomości dłużnika mogą zostać zajęte również u wierzyciela, jeżeli pozostają w jego władaniu. Chodzi tu przede wszystkim o sytuacje, w których na zabezpieczenie egzekwowanego roszczenia dłużnik udzielił wierzycielowi zastawu na rzeczy ruchomej, połączonego z wydaniem wierzycielowi tejże rzeczy. Zgodnie z art. 312 k.c. zaspokojenie zastawnika (wierzyciela) z rzeczy obciążonej następuje według przepisów o sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Władanie przez wierzyciela ruchomością nie musi zawsze wynikać z zastawu. Władztwo to może wynikać z różnych tytułów prawnych, nie wyłączając przy tym czynów niedozwolonych.

Ruchomości dłużnika mogą zostać zajęte u osoby trzeciej. Prawo do dokonanie takiego zajęcia wymaga spełnienia jednego z trzech warunków:

1. osoba trzecia wyraziła zgodę na zajęcie tych ruchomości,
2. osoba trzecia przyznała, że stanowią one własność dłużnika,
3. zaktualizował się jeden z wypadków szczególnych wskazanych w ustawie.

Zgoda osoby trzeciej na zajęcie pozostających w jej władaniu ruchomości dłużnika może być wyrażona w dowolnej formie. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie narzucają w tej kwestii szczególnych wymogów. W pełni skuteczne jest wyrażenie zgody osoby trzeciej zarówno na piśmie, jak i w sposób werbalny, przy czym w każdym przypadku zgoda musi być wyrażona w sposób wyraźny. Oświadczenie osoby trzeciej wyrażające zgodę na zajęcie ruchomości zamieszcza się w protokole zajęcia. Wymaga tego przepis art. 809 pkt 4 k.p.c., zgodnie z którym protokół powinien zawierać wnioski i oświadczenia osób obecnych. Komornik działa na podstawie tytułu wykonawczego. Organ ten nie może bez wyraźnej podstawy prawnej ingerować w prawa majątkowe osób trzecich. Jeżeli zgoda na zajęcie nie została wyrażona wcześniej czynność zajęcia ruchomości może być dokonana u osoby trzeciej, jeżeli osoba ta uczestniczy w tej

¹⁹⁹ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck., Warszawa 2010, s. 1463.

czynności i zgodę wyrazi w trakcie zajęcia. Komornik zobowiązany jest tę zgodę zaprotokołować.²⁰⁰

Zgoda nie ogranicza się do konkretnie wskazanego postępowania egzekucyjnego. Zgoda raz wyrażona co do zasady nie może być cofnięta i wywołuje skutki bez dodatkowego jej potwierdzenia przez osobę trzecią, we wszystkich przyszłych postępowaniach egzekucyjnych, które przyłączą się do zajęcia dokonanego w tym postępowaniu. Wniosek ten wynika z art. 851 k.p.c. Zgoda nie jest wymagana, gdy osoba trzecia włada ruchomością wspólnie z dłużnikiem. W takiej sytuacji zajęcia dokonuje się tak, jakby ono było dokonywane u dłużnika. Zgoda osoby trzeciej nie jest również potrzebna, gdy osoba ta przyznaje, że wskazane ruchomości stanowią własność dłużnika.

Ustawodawca słusznie i rozmyślnie rozróżnił sytuacje, w których osoba trzecia wyraża zgodę na dokonanie zajęcia od tych, w których przyznaje, że ruchomości stanowią własność dłużnika. Otóż, zgoda na zajęcie ruchomości dotyczy sytuacji, w których własność rzeczy ruchomych nie przeszła na dłużnika, lecz istnieje taki stosunek zobowiązaniowy pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią, który w sytuacji przeniesienia posiadania oznaczonych rzeczy ruchomych na dłużnika będzie skutkować ostatecznym nabyciem przez niego prawa własności, np. umowa sprzedaży rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, wymagająca do przeniesienia prawa własności również przeniesienia posiadania tychże rzeczy (art. 155 § 2 zd. 1 k.c.). Uznać zatem należy, że w takiej sytuacji, gdy osoba trzecia wyraża zgodę na zajęcie ruchomości a komornik dokonuje przedmiotowej czynności egzekucyjnej, następuje przeniesienie posiadania rzeczy ruchomej na dłużnika, które skutkuje ostatecznym nabyciem przez niego prawa własności, a to w konsekwencji umożliwia przeprowadzenia z niej egzekucji.²⁰¹

Oczywiście osoba trzecia, pomimo istnienia wskazanego wyżej stosunku zobowiązaniowego, może odmówić zgody na dokonanie zajęcia. Wierzyciel powinien wówczas wszcząć egzekucję z innych wierzytelności i zgodnie z art. 905 k.p.c. wnosić do komornika o zajęcie wierzytelności, z mocy której mają być przedmiotowe ruchomości wydane dłużnikowi na własność. W takiej sytuacji zajęcie ruchomości dokonane jest przez samo zajęcie wierzytelności o ich wydanie (art. 905 § 1 zd. 2 k.p.c.).

²⁰⁰ Uznać można, jak wskazuje J. Jankowski, *op. cit.*, s. 6-7, że uzewnętrznienie zgody dłużnika nastąpić może także przez czynności konkludentne, jak wydanie ruchomości przez osobę trzecią, podpisanie przez nią protokołu zajęcia bez czynienia w tym zakresie żadnych zastrzeżeń. Uznanie takich zachowań dłużnika jako wyrażenie zgody powinno być jednakże dokonywane w sposób bardzo ostrożny.

²⁰¹ Zajęcie ruchomości dłużnika u osoby trzeciej stanowi coraz częściej konsekwencję prowadzenia przez dłużników wspólnego gospodarstwa domowego wspólnie z konkubentem. Szerzej: K. Kazimierczak, „Egzekucja sądowa przeciwko dłużnikowi pozostającemu w konkubinacie”, PPE 2010, Nr 3, s. 5 – 31.

Dokonanie zajęcia ruchomości pozostających we władaniu osoby trzeciej pomimo braku jej zgody oraz braku przyznania, że ruchomości stanowią własność dłużnika możliwe jest również w wypadkach w ustawie wskazanych. Aktualnie wskazuje się na jeden taki wypadek, tj. dokonanie zajęcia ruchomości będącej uprzednio przedmiotem czynności prawnej pomiędzy osobą trzecią a dłużnikiem, uznanej następnie w drodze orzeczenia sądu za bezskuteczną względem wierzyciela na podstawie art. 532 k.c. (w drodze skargi pauliańskiej). Wyrok uwzględniający powództwo o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną względem wierzyciela jest wyrokiem kształtującym stosunek prawny lub prawo i z tej przyczyny nie nadaje się do egzekucji. Wierzyciel pragnąc zaspokoić się z majątku, który przeszedł na osobę trzecią poprzez czynność prawną uznaną za bezskuteczną powinien przedstawić organowi egzekucyjnemu tytuł wykonawczy przeciwko dłużnikowi i wspomniane prawomocne orzeczenie uznające czynność prawną za bezskuteczną. To ostateczne orzeczenie stanowi podstawę dokonania zajęcia ruchomości u osoby trzeciej pomimo braku jej zgody, czym stanowi wypadek szczególny wskazany w ustawie, o którym mowa w art. 845 § 2 k.p.c.

Zajęcie, jak każda inna czynność w postępowaniu egzekucyjnym, podlega stwierdzeniu przez komornika w protokole. Zgodnie z postanowieniami art. 809 k.p.c. w postępowaniu egzekucyjnym każdy protokół powinien zawierać:

1. oznaczenie miejsca i czasu czynności;
2. imiona i nazwiska stron oraz innych osób uczestniczących w czynności;²⁰²
3. sprawozdanie z przebiegu czynności;
4. wnioski i oświadczenia obecnych;
5. wzmiankę o odczytaniu protokołu;
6. podpisy obecnych oraz wzmiankę o przyczynie braku podpisu;
7. podpis komornika.

Każdy z tych elementów protokołu powinien być wykonany w sposób odpowiadający czynności, która zostaje w nim stwierdzona.

Oznaczając czas dokonania zajęcia komornik powinien określić datę oraz godzinę rozpoczęcia i zakończenia czynności. Jest to istotne ze względu na ograniczenia, które stawia art. 810 k.p.c. w zakresie czasu w jakim czynności egzekucyjne, w tym zajęcie ruchomości, mogą być dokonywane. Oznaczenie czasu dokonania zajęcia ma też istotne

²⁰² Szerzej: K. Knoppek, „Świadkowie czynności egzekucyjnych”, RPEiS 1991, Nr 1, s. 79 – 85. Autor przedstawia ciekawy pogląd w sprawie wieku wymaganego od świadków czynności egzekucyjnych prezentując krytyczne stanowisko względem poglądów W. Siedleckiego oraz E. Wengerka, według których świadkiem czynności egzekucyjnej może być tylko osoba pełnoletnia.

znaczenie ze względu na opisane wyżej skutki zajęcia ruchomości. Naruszenie tych zasad stanowi podstawę do wniesienia skargi na czynności komornika i w jej konsekwencji uchylenia dokonanej czynności.

Sporządzając sprawozdanie z przebiegu czynności komornik powinien przede wszystkim wyszczególnić w protokole ruchomości objęte czynnością zajęcia, podając ich istotne znamiona i cechy wyróżniające w taki sposób, aby było możliwe ich zidentyfikowanie (opis ruchomości). W przypadku zajęcia udziału w ruchomości komornik powinien tę okoliczność zaznaczyć w protokole. Zgodnie z art. 853 k.p.c. w protokole zajęcia powinna być oznaczona wartość zajętych ruchomości. *„Oznaczenie wartości każdej zajętej ruchomości ma na celu zorientowanie się, ile ruchomości należy zająć, aby zaspokoić roszczenie wierzycieli i pokryć koszty postępowania egzekucyjnego bez narażenia dłużnika na szkodę ponad potrzebę (zasada ochrony dłużnika), który w razie pozbawienia go części majątku poniżej jej wartości ponosi niewątpliwą szkodę”* (oszacowanie ruchomości).²⁰³ Komornik powinien również wskazać, czy zajęte ruchomości pozostawił we władaniu osoby, u której je zajął, czy też oddał je pod dozór innej osobie. Jeżeli komornik oddał ruchomości pod dozór osoby innej niż ta, u której dokonał zajęcia, powinien wskazać przyczyny swej decyzji (art. 855 k.p.c.).

Zgodnie z art. 847 § 2 k.p.c. dłużnik obecny przy czynności zajęcia zobowiązany jest wymienić komornikowi znajdujące się w jego władaniu ruchomości, do których osobom trzecim przysługuje prawo żądania zwolnienia spod egzekucji, ze wskazaniem adresów tych osób. Informacja ta stanowi oświadczenie wiedzy dłużnika.

2. Skutki dokonania zajęcia

Zgodnie z art. 848 k.p.c. zajęcie ma ten skutek, że rozporządzenie ruchomością dokonane po zajęciu nie ma wpływu na dalszy bieg postępowania a postępowanie egzekucyjne z zajętej ruchomości może być prowadzone również przeciwko nabywcy. Przepis ten odnosi się do wszystkich rodzajów rozporządzeń zajętą ruchomością. Oznacza to, że w przypadku zbycia ruchomości przez dłużnika po jej zajęciu postępowanie egzekucyjne będzie toczyło się dalej, jakby dłużnik rzeczy nie zbył.

Przepisu art. 848 k.p.c. nie można interpretować wprost. Postępowania egzekucyjnego z zajętej ruchomości po jej zbyciu nie prowadzi się przeciwko nabywcy,

²⁰³ Uchwała SN z dnia 9 grudnia 1986 r., III CZP 61/1986, (OSNC 1987/9/129).

lecz w dalszym ciągu przeciwko dłużnikowi. Nabywca nie wstępuje w miejsce dłużnika, ale jest osobą trzecią uczestniczącą w tym postępowaniu.²⁰⁴ Jak wskazuje J. Jankowski, „ustawodawcy chodziło w omawianym sformułowaniu niewątpliwie o podkreślenie, że zajęcie jest skuteczne także przeciwko nabywcy zajętej rzeczy, a więc postępowanie egzekucyjne może toczyć się nadal, bez konieczności nadawania klauzuli wykonalności przeciwko nabywcy”.²⁰⁵ Nie sposób zgodzić się z twierdzeniem Z. Merchela, że rozporządzenie przez dłużnika zajętej ruchomością jest, zgodnie z art. 58 § 1 k.c., czynnością bezwzględnie nieważną oraz, że nabywca zajętej ruchomości nie nabywa prawa własności tej ruchomości.²⁰⁶ Takie stanowisko jest zbyt daleko idące. W moim przekonaniu dokonana czynność rozporządzająca jest ważna, jeżeli nie można zarzucić jej innych uchybień, które powodują jej nieważność. Zajęcie ruchomości ma ten skutek, że do czasu zakończenia postępowania egzekucyjnego, którego przedmiotem jest zbyta ruchomość, wskazana wyżej czynność rozporządzająca pozostaje bezskuteczna wobec wierzyciela egzekwującego. Przepis ten tworzy sytuację podobną do tej, którą niesie za sobą orzeczenie sądu uwzględniające skargę paulińską.²⁰⁷

Określone przez ustawodawcę w art. 848 k.p.c. skutki zajęcia ruchomości mają na celu ochronę roszczeń wierzyciela. Zakres tej ochrony został przez ustawodawcę ograniczony. Opisane w tym przepisie skutki zajęcia nie naruszają przepisów o ochronie nabywcy w dobrej wierze (art. 848 zd. 2 k.p.c.). Oznacza to, że egzekucja nie może być kontynuowana wobec osoby, która nabyła od dłużnika rzecz ruchomą nie wiedząc o tym, że jest ona zajęta. W takiej sytuacji z łatwością może dojść do pokrzywdzenia wierzyciela i mogą ujawnić się znamiona czynu zabronionego z art. 300 § 2 k.k.²⁰⁸

²⁰⁴ Wypada zgodzić się z takim stanowiskiem O. Marcewicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz”, (red.) A. Jakubecki, Zakamycze 2005 r., – komentarz do art. 848 k.p.c. – która wskazuje, że nabywca rzeczy zajętej „nie staje się stroną postępowania, ale jest osobą trzecią w tym postępowaniu uczestniczącą (...), a zatem jak każda osoba trzecia może np. wytoczyć powództwo o zwolnienie rzeczy spod egzekucji, czy też wnieść skargę na czynności komornika”.

²⁰⁵ J. Jankowski, *op. cit.*, s. 14.

²⁰⁶ Z. Merchel, *op. cit.*, s. 71.

²⁰⁷ Podobnie F. Zedler, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom III”, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 1995, s. 16.

²⁰⁸ M. Kozaczek - glosa do postanowienia SN z dnia 20 stycznia 2005 r., I KZP 31/04, (OSP 2006/10/115). Wskazuje on ponadto, że „nie jest jednak tak, iż dobra wiara nabywcy zajętej rzeczy jest warunkiem sine qua non realizacji znamion przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. Zbycie przez dłużnika zajętej rzeczy może bowiem doprowadzić do pokrzywdzenia wierzyciela nawet wówczas, gdy nabywca jest w złej wierze, a skuteczność zbycia zajętej rzeczy zostaje osłabiona możliwością kontynuowania z niej egzekucji”.

3. Zajęcie ruchomości w systemach prawnych innych państw europejskich

Przyjęte w prawie polskim rozwiązania prawne dotyczące sposobu wszczęcia i prowadzenia egzekucji z ruchomości nie odbiegają od rozwiązań przyjętych i obowiązujących w innych systemach prawnych państw europejskich. Czynność zajęcia wydaje się być niemalże naturalną czynnością poprzedzającą sprzedaż ruchomości dłużnika. Tak jest chociażby w Niemczech. Egzekucja z ruchomości rozpoczyna się, analogicznie jak w prawie polskim, od dokonania zajęcia (*Pfändung*). Jak stanowi przepis § 808 ust. 1 ZPO zajęcie znajdujących się w posiadaniu dłużnika ruchomości następuje w ten sposób, że komornik bierze je w swe władanie. Nie oznacza to, że niemiecki komornik każdorazowo przejmuje ich posiadanie. Wzięcie we władanie ruchomości to stworzenie prawnych ograniczeń co do możliwości rozporządzania tą rzeczą przez dłużnika. Tylko pieniądze, kosztowności i papiery wartościowe komornik odbiera dłużnikowi. Wszelkie inne ruchomości pozostawia się w posiadaniu dłużnika, chyba że pozostawienie zajętej ruchomości w jego posiadaniu zagraża zaspokojeniu wierzyciela w taki, czy inny sposób.²⁰⁹ Imperatywny charakter dokonanej przez komornika czynności zajęcia ujawnia się podobnie jak w prawie polskim, tj. nałożeniem pieczęci na rzeczy zajętej lub przez uwidocznienie dokonanego zajęcia w inny sposób. Komornik może dokonać zajęcia ruchomości także u wierzyciela, czy też u osoby trzeciej, jeżeli ruchomości stanowiące własność dłużnika pozostają w ich posiadaniu.

Również zajęcie, które ma zostać dokonane na ruchomości wcześniej zajętej na rzecz innego wierzyciela, przebiega podobnie jak w prawie polskim. Zgodnie z przepisami prawa niemieckiego do dokonania zajęcia wystarczy zamieszczenie przez komornika w protokole oświadczenia, że rzecz tę zajmuje na rzecz oznaczonego wierzyciela. O dokonanym zajęciu zawiadamia się strony.²¹⁰

W prawie niemieckim od instytucji zajęcia należy bezwzględnie odróżnić instytucję zajęcia zastępczego (*Austauschpfändung*), która nie jest znana w prawie polskim. Instytucja ta polega na przyznaniu wierzycielowi prawa skierowania egzekucji do ruchomości, które podlegają co do zasady wyłączeniu spod egzekucji, w zamian za pozostawienie dłużnikowi odpowiedniej sumy pieniężnej. O zastosowaniu instytucji

²⁰⁹ W. Grunsky, „Einführung in das Zwangsvollstreckungs- und Konkursrecht”, J.C.B. Mohr, Tybinga 1972, s. 31.

²¹⁰ H. Thomas, H. Putzo, „Zivilprozeßordnung”, C.H. Beck, Monachium 1978, s. 1257.

zajęcia zastępczego oraz wysokości sumy pieniężnej, jaka musi być wypłacona dłużnikowi, rozstrzyga na wniosek wierzyciela sąd egzekucyjny. Sąd ten bada przede wszystkim ekwiwalentność zwolnionego przedmiotu i zaoferowanej w to miejsce sumy pieniężnej. Jeżeli ustalone w ten sposób dwa stany faktyczne (posiadanie ruchomości oraz posiadanie oznaczonej sumy pieniężnej), w których może znaleźć się dłużnik, nie są odpowiednio równe, sąd egzekucyjny odmówi zastosowania zamiennika. Jeżeli sąd uzna, że zastosowanie zamiennika może zostać dokonane, pozostawiona dłużnikowi suma pieniężna podlega wyłączeniu spod zajęcia. Rozstrzygnięcie sądu egzekucyjnego zapada w drodze postanowienia (§ 811a ZPO).

Zastosowanie zajęcia zastępczego bez wcześniejszego rozstrzygnięcia sądu można w prawie niemieckim dokonać wyjątkowo, gdy przewidywany dochód, jaki ruchomość przynosi, znacznie przewyższa wartość zamiennika, a ponadto okoliczności sprawy wskazują, iż można się spodziewać korzystnego dla wierzyciela rozstrzygnięcia sądu egzekucyjnego. Zastosowane w ten sposób zajęcie zastępcze ma charakter tymczasowy i w ostatecznym rozrachunku musi zostać poddane pod badanie sądu w terminie nie dalszym niż dwa tygodnie od dnia jego zastosowania. Uchybienie temu terminowi oraz negatywne rozstrzygnięcie sądu powoduje zakończenie stosowania tymczasowego zajęcia zastępczego (§ 811b ZPO).

W prawie niemieckim, tak jak w prawie polskim, egzekucja z ruchomości z zasady nie obejmuje swym zakresem pożytków naturalnych (owoców), które nie zostały oddzielone od gruntu. Tego rodzaju pożytki naturalne traktowane są jako jego części składowe, dlatego skierowana do nich egzekucja musi niepodzielnie dotyczyć całej nieruchomości, a to oznacza zastosowanie innego środka egzekucyjnego (egzekucji z nieruchomości). Charakter opisanych ruchomości nie wyklucza możliwości dokonania ich zajęcia. W prawie niemieckim dopuszczalne jest dokonanie sprzedaży zajętych owoców przed ich odłączeniem, o ile owoce osiągnęły już swą dojrzałość. Fizyczne oddzielenie owoców od gruntu nie jest zatem konieczne. Logiczne jest, że w przypadku prowadzenia przez dłużnika racjonalnej gospodarki swym majątkiem dokonałby ich oddzielenia w chwili osiągnięcia dojrzałości. Na komorniku spoczywa jednakże obowiązek poczynienia odpowiednich starań w celu zapewnienia, żeby dłużnik owoce pozostawił w miejscu ich powstania lub w innym, do którego trafiły po ich zbiorze (§ 824 ZPO).²¹¹

²¹¹ H. Thomas, H. Putzo, „Zivilprozeßordnung”, C.H. Beck, Monachium 1978, s. 1254.

Również w prawie austriackim zajęcie ruchomości, które znajdują się w posiadaniu zobowiązanego, dokonywane jest poprzez wpisanie do protokołu zajęcia (*Pfändungsprotokoll*). Protokół zajęcia jest dokumentem wystawionym przez organ egzekucyjny. Przypomina swą treścią protokół zajęcia znany z polskiego postępowania egzekucyjnego. Zgodnie z § 253 EO zawiera on m.in. oznaczenie przewidywanego dochodu, który może zostać osiągnięty ze sprzedaży przedmiotu zajęcia. Oznaczenie dochodu stanowi odpowiednik znanej nam instytucji oszacowania. Fakt zajęcia ruchomości uwidacznia się przez naklejenie na zajętą rzecz ruchomej znaku zajęcia, a jeżeli nie jest to możliwe umieszcza się w stosownym miejscu wykaz rzeczy zajętych (np. na drzwiach pomieszczenia, w którym znajdują się zajęte ruchomości). Każdorazowe dokonanie zajęcia zostaje odnotowane przez organ wykonawczy w rejestrze zajęcia (*Pfändungsregister*). Informacje z tego rejestru są udostępniane każdemu kto uwiarygodni, że są one mu potrzebne w celu wszczęcia sporu albo egzekucji, czy też zamierza podnieść zarzut przeciwko zatwierdzeniu wszczęcia przeciwko niemu egzekucji, albo ma w tym inny ważny interes (§ 255 EO). Przez tak dokonane zajęcie rzeczy ruchomych wierzyciel uzyskuje na przedmiotach wpisanych do protokołu zajęcia prawo zastawu, które traci swą ważność po upływie dwóch lat, jeżeli nie zostanie w tym czasie w sposób należyty wszczęte postępowanie zmierzające do sprzedaży tych ruchomości.

Jeżeli dokonane zajęcie narusza prawo zastawu lub prawo pierwszeństwa osoby trzeciej, która nie jest w posiadaniu tych ruchomości, osoba ta może wnieść przeciwko zajęciu sprzeciw, a jeżeli jej roszczenie nie jest jeszcze wymagalne – powództwo. Właściwym do rozpoznania powództwa jest sąd egzekucyjny.

Tak jak w prawie polskim, czy też niemieckim, zajęcie ruchomości może być dokonane na rzecz więcej niż jednego wierzyciela. W takim przypadku dodatkowe zajęcia dokonuje się poprzez ich odpowiednie odnotowanie w protokole pierwszego zajęcia. Równoczesne dokonanie zajęcia na żądanie więcej niż jednego wierzyciela skutkuje uzyskaniem przez tych wierzycieli prawa zastawu w stopniu równym (§ 256 EO). Ma to szczególne znaczenie przy ustaleniu kolejności uzyskania zaspokojenia w przypadku podziału sumy uzyskanej z egzekucji tak zajętej ruchomości.

W prawie czeskim wniosek o wszczęcie egzekucji wierzyciel może złożyć bezpośrednio u wybranego przez siebie egzekutora. Zgodnie z § 44 USE egzekutor otrzymany wniosek, razem z tytułem egzekucyjnym, przedstawia w terminie 15 dni od dnia jego wpływu sądowi egzekucyjnemu. Po otrzymaniu wskazanych dokumentów sąd egzekucyjny bada wykonalność tytułu egzekucyjnego, legitymację stron oraz

dopuszczalność i zakres egzekucji. Jeżeli wniosek spełnia wymagania prawa, sąd w terminie 15 dni wydaje postanowienie, w którym nakazuje przeprowadzenie egzekucji i zleca jej wykonanie egzekutorowi. Zarządzenie doręcza się egzekutorowi oraz stronom (zgodnie z § 44 ust. 5 USE postanowienie nie może zostać doręczone dłużnikowi przed jego doręczeniem wierzycielowi i egzekutorowi). Z chwilą doręczenia postanowienia o nakazie egzekucji nie wolno dłużnikowi rozporządzać swoim majątkiem, w tym nieruchomościami i majątkiem wspólnym z jego małżonkiem, za wyjątkiem bieżących czynności handlowych, zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, utrzymywania i zarządzania majątkiem. Czynności prawne dokonane z naruszeniem tego zakazu są nieważne. Po otrzymaniu postanowienia egzekutor wydaje nakaz egzekucyjny, w którym określa sposób prowadzenia egzekucji. Nakaz egzekucyjny doręcza się zainteresowanym.²¹²

Egzekucję z ruchomości prowadzi się poprzez ich zajęcie, określane mianem spisu. Spisem mogą zostać objęte rzeczy, które znajdują się np. w mieszkaniu dłużnika, ale również w innym miejscu. Organ egzekucyjny podczas spisu powinien działać w sposób powściągliwy i nie może dokonywać spisu ponad potrzeby postępowania. Spis powinien zostać przerwany, jeżeli wartość spisanych rzeczy jest wystarczająca do zaspokojenia wierzyciela i należnych od dłużnika kosztów. Spisowi podlegają jednak tylko te rzeczy, które mogą zostać prawnie dopuszczone do sprzedaży w postępowaniu egzekucyjnym. Niedopuszczalne jest osobne spisanie rzeczy ruchomych, które stanowią wyposażenie budynku (przynależności). Wierzyciel może w sposób wyraźny wskazać przedmioty, które mają być objęte spisem. W tym przypadku organ egzekucyjny ogranicza się do spisania tylko tych rzeczy, które wskazał wierzyciel. Jeżeli w trakcie egzekucji okaże się, że spisane przez organ egzekucyjny przedmioty nie wystarczają na zaspokojenie egzekwowanych roszczeń, dopuszczalne jest dokonanie spisu uzupełniającego (§ 326 OSR).

Nieco szerszych uwag wymaga przedstawienie czynności zajęcia w prawie szwajcarskim. Zgodnie z art. 38 SchKG egzekucja w systemie prawa szwajcarskiego przeprowadzana jest na zasadzie ściągania długu (*Schuldbetreibung*). Dzieje się tak w przypadku, gdy postępowanie to zmierza do wyegzekwowania obowiązku zapłaty, albo ma za zadanie zabezpieczenie roszczeń. Ściąganie długu rozpoczyna doręczenie nakazu zapłaty (*Zahlungsbefehles*), po którym następuje zajęcie lub wykonanie przysługującego wierzycielowi prawa zastawu na rzeczy ruchomej. Poza tymi dwoma przypadkami

²¹² Z. Knypl, „Czeski komornik”, NC 2009, Nr 13/165/273/2009, s. 75 – 76.

wykonanie obowiązku zapłaty może zostać zrealizowane poprzez skierowanie sprawy do postępowania upadłościowego. O wyborze rodzaju ściągania długu decyduje urzędnik urzędu wykonawczego. Swego rodzaju odmiennością w systemie prawa szwajcarskiego jest to, że jeżeli czynności związane ze ściąganiem długu mają być skierowane do dłużnika, którym jest osoba fizyczna będąca przedsiębiorcą jednoosobowym, spółką prawa handlowego, jej współnikiem, komplementariuszem, spółdzielnią, stowarzyszeniem, czy też fundacją, to ściąganie długu w tych przypadkach przeprowadzane jest obowiązkowo na drodze postępowania upadłościowego (art. 39 SchKG). Związanie stosowaniem tego rodzaju sposobu ściągania długu trwa przez czas ujawnienia tych osób w Rejestrze Handlowym i 6-ciu miesięcy od ich wykreślenia. Nie można jednak ścigać długu w drodze postępowania upadłościowego, gdy przedmiotem postępowania są podatki, cła, opłaty, grzywny i inne środki publiczne, składki na ubezpieczenie wypadkowe, roszczenia o zabezpieczenie, itp.

Pomijając w tym miejscu rozważania na temat szwajcarskiego postępowania upadłościowego podkreślić należy, że podstawowym sposobem ściągania długów w prawie szwajcarskim jest zajęcie majątku. Ten rodzaj ściągania długu ma zastosowanie w każdym przypadku, gdy przepisy prawa nie wskazują innego sposobu (art. 42 ust. 1 SchKG).

Wszczęcie postępowania wymaga złożenia w urzędzie wykonawczym odpowiedniego wniosku, który może przyjąć formę zarówno pisemną, jak i ustną. Podjęcie żądanych czynności urząd wykonawczy może uzależnić od złożenia przez wierzyciela odpowiedniej zaliczki na pokrycie kosztów czynności egzekucyjnych (art. 68 SchKG). Po otrzymaniu wniosku urząd wykonawczy sporządza nakaz zapłaty, którego nie należy mylić z nakazem zapłaty w rozumieniu polskich przepisów o postępowaniu cywilnym. Nakaz zapłaty urzędu wykonawczego należy raczej utożsamiać z urzędowym wezwaniem do zapłaty. W treści nakazu urząd wzywa dłużnika do dobrowolnego zaspokojenia długu wraz z kosztami postępowania w terminie 20 dni oraz informuje, że może on w terminie 10 dni złożyć przed tym urzędem stosowne wyjaśnienia. Nakaz zapłaty zawiera również ostrzeżenie, że jeżeli dłużnik nie zastosuje się do otrzymanego nakazu urząd przystąpi do jego wykonania (art. 69 SchKG). Nakaz doręcza się obu stronom postępowania, do których zalicza się wierzyciela i dłużnika. Jeżeli do urzędu wpłynęło kilka wniosków, które mają zostać objęte wykonaniem, nakazy zapłaty urząd wysyła tak, aby wszystkie dotarły do dłużnika jednocześnie (art. 71 ust. 2 SchKG). Doręczenia nakazu można dokonać bezpośrednio przez urzędnika urzędu wykonawczego lub jego pracownika,

a także za pośrednictwem poczty. Dłużnik może kwestionować ten nakaz zapłaty, może żądać przedłożenia przez wierzyciela w urzędzie, w celu sprawdzenia, dowodów potwierdzających jego żądanie, a także podejmować inne czynności zmierzające do prawnej ochrony przed egzekucją.

Jeżeli podjęte przez dłużnika czynności zapobiegawcze okażą się nieskuteczne lub nie zostaną w ogóle przez niego podjęte, a przy tym dłużnik nie wykona wskazanego w nakazie obowiązku, wierzyciel może skierować do urzędu wykonawczego wniosek o kontynuację egzekucji. Wniosku tego wierzyciel nie może złożyć jednak wcześniej niż przed upływem 20-tu dni od doręczenia dłużnikowi nakazu zapłaty. Prawo do żądania kontynuacji prowadzenia egzekucji wygasa po upływie roku od dnia doręczenia dłużnikowi nakazu zapłaty (art. 88 ust. 3 SchKG). Jeżeli objęte wnioskiem roszczenie opiewa na kwotę wyrażoną w walucie obcej, wierzyciel może żądać ponownego przeliczenia jej na walutę lokalną z uwzględnieniem aktualnego kursu wymiany walut.

Wskutek wniosku wierzyciela o kontynuację egzekucji urząd wykonawczy przystępuje do zajęcia. O przystąpieniu do dokonania zajęcia urząd zawiadamia dłużnika najpóźniej w dniu poprzedzającym dzień dokonania zajęcia składników jego majątku. W zawiadomieniu informuje się dłużnika, że jest zobowiązany osobiście brać udział w trakcie zajęcia, lub przez swego pełnomocnika, oraz wskazać składniki majątku w zakresie niezbędnym do pokrycia roszczeń objętych procedurą zajęcia i to pod rygorem pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej (art. 91 SchKG).

W prawie francuskim czynność zajęcia (*la saisie*) musi być poprzedzona wezwaniem dłużnika do zapłaty. Zajęcia można dokonać po upływie ośmiu dni od doręczenia dłużnikowi wezwania (art. 88 DZPE). Właściwym do dokonania zajęcia składników majątku dłużnika, w tym jego ruchomości, jest komornik sądowy, który w celu dokonania tej czynności sporządza akt zajęcia.²¹³ O dokonanym zajęciu komornik zawiadamia dłużnika w terminie ośmiu dni od dnia jego dokonania, pod rygorem wygaśnięcia zajęcia. Zawiadomienie zawiera odpis protokołu zajęcia oraz pouczenie o przysługujących środkach zaskarżenia, ze wskazaniem sądu właściwego do ich rozpatrzenia (art. 58 DZPE). Zajęcia mienia dłużnika można dokonać w każdym miejscu, także gdy rzecz znajduje się w posiadaniu osoby trzeciej (art. 87 DZPE). Jeżeli zajęcie wymaga uzyskania zgody sędziego sądu egzekucyjnego komornik informuje dłużnika, iż

²¹³ Por.: R. David, „*Prawo francuskie – podstawowe dane*”, PWN, Warszawa 1965, s. 119, oraz A. Machowska, K. Wojtczak, „*Prawo francuskie*”, Zakamycze 2004, s. 239 – 240.

²¹³ Z. Knypl, „*Komornicy na świecie. Jak to jest we Francji?*”, NC 2008, Nr 5/144/252/2008, s. 90.

taka zgoda została wydana, zaś samo zezwolenie zostaje dołączone w charakterze załącznika do protokołu zajęcia (art. 89 DZPE). Protokół zajęcia zawiera opis zajętej rzeczy. Mogą w nim zostać zamieszczone także zdjęcia zajętej rzeczy w celu utrwalenia jej stanu i właściwości (art. 90 DZPE).

Dłużnik ma prawo udziału przy czynności zajęcia i obowiązek udzielania organowi egzekucyjnemu niezbędnych informacji. Jeżeli dłużnik nie bierze udziału w tej czynności, komornik ustnie informuje obecnych o wartości roszczenia, które podlega zaspokojeniu oraz zawiadamia dłużnika o obowiązku sporządzenia i złożenia informacji o składnikach jego majątku. Jeżeli dłużnik wskaże albo komornik sam ustali, że określone składniki majątku dłużnika znajdują się w posiadaniu osoby trzeciej, komornik wzywa tę osobę do złożenia oświadczenia, czy posiadane przez nią składniki majątku stanowią własność dłużnika. Jeżeli osoba ta odrzuci zawiadomienie albo złoży nieprawdziwe lub wprowadzające w błąd oświadczenie, może być zobowiązana do zaspokojenia egzekwowanych roszczeń poprzez zapłatę w zakresie skierowanego do niej zajęcia, z tym że w wyniku dokonanej zapłaty nabędzie prawo regresy względem dłużnika. Przerzucenie obowiązku zapłaty z dłużnika na osobę trzecią nie wyklucza dodatkowej odpowiedzialności odszkodowawczej osoby trzeciej, jeżeli przez swe niewłaściwe zachowanie przyczyniła się do powstania szkody (art. 99 DZPE).²¹⁴

4. Opis i oszacowanie

Opisu i oszacowania dokonuje komornik przy czynności zajęcia ruchomości. W przypadkach w ustawie określonych oszacowania dokonuje biegły. Opis i oszacowanie zajętych ruchomości zamieszcza się w protokole w ten sposób, że odnosi się ono osobno do każdej z zajętych rzeczy ruchomych.

4.1. Opis ruchomości

Opis ruchomości polega na wskazaniu wszelkich istotnych jej cech w taki sposób, aby możliwe było zindywidualizowanie zajętej rzeczy ruchomej. Do cech indywidualizujących zalicza się jej nazwę, model, typ, rok produkcji, kolor, nadany

²¹⁴ Szerzej: „Właściwość miejscowa komornika we Francji”, (brak autora) NC 2007, Nr 5/124/232/2007, s. 66 – 68.

indywidualny numer identyfikacyjny, czy też w przypadku pojazdów podlegających obowiązkowi rejestracji - numer rejestracyjny. W przypadku roślin i zwierząt należy wskazać w opisie gatunek, rasę, odmianę, tudzież wiek. Jeżeli zostały zajęte jednorodne materiały sypkie opis powinien zawierać oznaczenie ich masy lub objętości. Jeżeli zajmowana rzecz nie posiada lub nie jest możliwe podanie ww. cech, należy opisać w protokole szczegółowo jej cechy zewnętrzne i ewentualne właściwości. Mając na względzie powyższe stwierdzić należy, że opis zajętej rzeczy ruchomej powinien być sporządzony na tyle szczegółowo, aby możliwe było, w oparciu o jego treść, wstępne jej oszacowanie. Ponadto opis powinien wskazywać atrybuty zajmowanej rzeczy, które umożliwiają jej indywidualizację oraz mają wpływ na jej wartość i oczekiwaną cenę sprzedaży.

4.2. Oszacowanie ruchomości przez komornika

Oszacowanie polega na określeniu wartości rynkowej każdej z zajętych ruchomości z osobna. Zasadą jest, że oszacowania ruchomości dokonuje komornik na podstawie posiadanej wiedzy i doświadczenia. Ustalona wartość ruchomości powinna odpowiadać cenie rynkowej netto tego rodzaju rzeczy, z chwili zajęcia i w miejscu ich planowanej sprzedaży, przy uwzględnieniu stanu i stopnia zużycia (zwykła wartość sprzedażna).

Komornik nie może w protokole zajęcia oznaczyć globalnej wartości zajętych ruchomości.²¹⁵ Obowiązek odrębnego oznaczenia wartości każdej z zajętych ruchomości wynika z wykładni logiczno – językowej przepisu art. 853 § 1 k.p.c. Użyte w tym przepisie pojęcie "ruchomość" oznacza rzecz ruchomą w rozumieniu przepisów cywilnego prawa materialnego, a więc przedmiot materialny zindywidualizowany, a nie zbiór takich przedmiotów. Oszacowaniu może zatem podlegać tylko zindywidualizowany przedmiot a nie zbiór przedmiotów. Ponadto, prawidłowe oszacowanie ma istotne znaczenie dla dalszego postępowania egzekucyjnego, co wynika chociażby z treści art. 865 k.p.c., art. 866¹ k.p.c. oraz 867 k.p.c. Kolejny argument wynika z okoliczności, że w sytuacji, gdy dojdzie do przetargu zajętych ruchomości, komornik zobowiązany jest wystawić na sprzedaż kolejno poszczególne ruchomości lub ich grupy (obejmujące rzeczy tego samego rodzaju) oraz wymienić sumę oszacowania, jak i cenę wywołania. Dłużnikowi przysługuje

²¹⁵ Tak: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1469.

prawo żądania, aby ruchomości były wystawione na sprzedaż w kolejności przez niego oznaczonej. Rozwiązanie to ma uzasadnienie w okoliczności, że w razie gdy suma osiągnięta ze sprzedaży części zajętych ruchomości okaże się wystarczająca na zaspokojenie egzekwowanych należności i kosztów egzekucyjnych komornik zobowiązany jest z urzędu przerwać licytację i zwolnić pozostałe ruchomości spod zajęcia. Oszacowanie każdej ruchomości z osobna jest zatem uzasadnione, albowiem chroni dłużnika przed sprzedażą jego mienia ponad potrzebę.²¹⁶

Prawidłowe oszacowanie jest niezwykle istotne. Oszacowanie może być dotknięte błędem niedoszacowania lub przeszacowania. Niedoszacowanie wartości zajętej ruchomości może przyczynić się do szkody w majątku dłużnika, poprzez dokonanie jego zbycia poniżej rzeczywistej wartości. Przeszacowanie może skutkować z kolei tym, że zajęte w celu sprzedaży ruchomości nie znajdą nabywców.²¹⁷

Szczególnym rodzajem ruchomości podlegających zajęciu przez komornika są pieniądze. Polskie środki pieniężne (tzw. gotówka), o ile stanowią w chwili zajęcia obowiązujące środki płatnicze, nie nastręczają zasadniczo żadnych trudności w zakresie ich oszacowania. W tym wypadku oszacowanie następuje poprzez podanie w protokole zajęcia sumy jednostek pieniężnych, które one wyrażają. Od zajęcia gotówki należy odróżnić dokonaną przez dłużnika wpłatę gotówkową na ręce komornika. Z zajęciem gotówki mamy do czynienia wówczas, gdy w trakcie czynności zajęcia komornik odnajdzie tego rodzaju ruchomości dłużnika, przy czym dłużnik nie wyraża zgody na wykorzystanie tych środków pieniężnych jako wpłaty na rzecz egzekwowanych roszczeń. W praktyce komornicy pomijają spisywanie protokołu zajęcia tego rodzaju ruchomości. Miejsce protokołu zajmuje udzielane dłużnikowi potwierdzenie przyjętej wpłaty gotówkowej (druk KP – kasa przyjmie).

W przypadku zajęcia zagranicznych środków pieniężnych komornik zobowiązany jest przeliczyć ich wartość na walutę polską. Oszacowanie walut obcych stwarza jednak problem, według jakiego kursu powinno ono nastąpić.²¹⁸ Brak wyraźnego przepisu

²¹⁶ Uchwała SN z dnia 9 grudnia 1986 r., III CZP 61/86, (OSN 1987, Nr 9, poz. 129).

²¹⁷ Podobnie: K. Korzan, „*Kilka uwag na temat szacowania ruchomości przez biegłego w trybie art. 853 § 2 k.p.c.*”, Pal. 1966, Nr 7/103, s. 14.

²¹⁸ Kwestię tę do dnia 28 grudnia 2007 r. regulowało Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników (Dz. U. Nr 10, poz. 52), które z przedmiotowym zakresie utraciło moc w skutek uchylenia przepisu z art. 772 k.p.c. Zgodnie z dyspozycją § 41 ust. 1 tegoż rozporządzenia wartość dewiz i pieniędzy zagranicznych komornik obliczał na podstawie obowiązującej tabeli kursów dewiz i pieniędzy zagranicznych, ogłoszonej w Monitorze Polskim przez Narodowy Bank Polski. Obliczenie wartości następowało, zależnie od rodzaju waluty, według przewidzianego w tabeli kursu specjalnego lub kursu podstawowego z dopłatą dla transakcji kupna.

regulującego tę kwestię spowodowało, iż rozwiązania poszukiwać należy przede wszystkim poprzez wykładnię systemową. Dbłość o zapewnienie spójności i jednolitości w zakresie metody przeliczania walut obcych na walutę krajową wymaga (w moim przekonaniu) odwołania się do treści przepisu z art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., a więc przepisu, który reguluje metodę przeliczania zasądzonego przez sąd świadczenia w walutach obcych na walutę polską. Poszukiwanie odmiennej metody przeliczania walut w sytuacji, gdy w tym samym postępowaniu ustawodawca wskazał metodę obliczeń, nawet jeżeli zakreślona została tylko dla określonego przypadku, byłoby nieuzasadnione dla pozostałych sytuacji powodując utratę spójności postępowania egzekucyjnego. Tak więc komornik dokonując zajęcia zagranicznych środków pieniężnych w formie gotówkowej powinien dokonać ich przeliczenia na walutę polską według średniego kursu złotego ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w stosunku do danej waluty obcej z dnia dokonania zajęcia. Taką czynność komornik z zasady dokonuje osobiście, a więc bez powoływania biegłego, bezpośrednio przy dokonaniu zajęcia, wpisując stosowne wartości do protokołu zajęcia ruchomości.

Do oszacowania ruchomości w toku postępowania egzekucyjnego poza czynnością zajęcia, może dojść także wówczas, gdy wierzyciel we wniosku egzekucyjnym nie żądał prowadzenia egzekucji z ruchomości. Jak wynika z treści art. 825 pkt 4 k.p.c. organ egzekucyjny zobowiązany jest umorzyć postępowanie w całości lub części na wniosek uprawnionego (zarówno dłużnika głównego, jak i np. poręczyciela), jeżeli wierzyciel jest w posiadaniu zastawu zabezpieczającego pełne zaspokojenie egzekwowanego roszczenia, chyba że egzekucja skierowana jest do przedmiotu zastawu. Ustalenie, czy zachodzi przesłanka pełnego zaspokojenia egzekwowanego roszczenia nastąpić może jedynie poprzez oszacowanie przedmiotu zastawu. W praktyce badanie wyżej opisanej przesłanki umorzenia następuje poprzez analizę treści umowy zastawu, którą wnioskodawca zobowiązany jest dołączyć do wniosku celem udowodnienia swego żądania. Gdy umowa nie określa wartości przedmiotu zastawu lub organ egzekucyjny powziął wątpliwość co do adekwatności określonej w umowie wartości przedmiotu zastawu względem jego wartości rynkowej, czy też w przypadku sporu między stronami postępowania co do wartości przedmiotu zastawu, komornik może zlecić oszacowanie biegłemu na koszt tej strony, za której obciążeniem przemawiać będzie art. 6 k.c.²¹⁹

²¹⁹ Szerzej: A. Marciniak, „Prawo zastawu a przedmiotowy zakres egzekucji świadczeń pieniężnych” PES 1997, Nr 24, s. 12 - 13.

4.3. Oszacowanie ruchomości przez biegłego

Oszacowania ruchomości dokonuje komornik. Stanowi o tym przepis z art. 853 § 1 k.p.c. wskazując, że jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, komornik oznacza wartość zajętych ruchomości i umieszcza ją w protokole zajęcia. Tylko w drodze wyjątku oszacowania dokonuje biegły. Jest to rozwiązanie słuszne, które chroni zarówno dłużnika przed narastaniem kosztów, do których należy bez wątpienia wynagrodzenie biegłego z tytułu sporządzonej opinii. Rozwiązanie to chroni także wierzyciela w sytuacji, gdy zajęta ruchomość nie może znaleźć nabywcy a dłużnik nie posiada już żadnego majątku. W takiej sytuacji koszty bezskutecznego postępowania egzekucyjnego spadają na wierzyciela.

Od wyżej opisanej zasady ustawodawca wprowadził wyjątki, które można podzielić na trzy grupy:

- a) ściśle związane z rodzajem przedmiotu zajęcia – wskazać w tym miejscu należy przede wszystkim na przepis z art. 866² § 1 k.p.c. oraz z art. 866² § 2 k.p.c. Zgodnie z treścią tych przepisów powołanie biegłego jest obowiązkowe do oszacowania przedmiotów o wartości historycznej, artystycznej, wyrobów ze złota i platyny;
- b) oparte na przesłankach subiektywno – obiektywnych decyzji organu postępowania egzekucyjnego – jak wynika z treści art. 853 § 2 k.p.c. oszacowania dokonuje biegły, jeżeli komornik uzna, że należy go wezwać. Ustawodawca pozostawił komornikowi swego rodzaju furtkę, gdy powołanie biegłego nie jest obowiązkowe, jednak brak specjalistycznej wiedzy i odpowiedniego doświadczenia wymaga skorzystania przez niego z pomocy specjalisty z określonej dziedziny. Nie można wymagać od komornika, aby był specjalistą w każdej sferze życia gospodarczego. W swej praktyce komornik może spotkać się zarówno z wnioskiem wierzyciela o zajęcie rzeczy powszechnie znajdującej się w obrocie gospodarczym, jak również z ruchomościami występującymi jednostkowo lub branżowo (np. maszyny i urządzenia specjalistyczne, z których dłużnik korzystał w celu prowadzenia działalności gospodarczej). W tym pierwszym przypadku komornik dokonuje zazwyczaj oszacowania samodzielnie, gdy zajęte ruchomości są względnie nowe,

przez co nie wymagają szczegółowego ustalenia wielkości utraty wartości wskutek upływu czasu, czy też zużycia się;²²⁰

- c) stanowiące konsekwencję czynności formalno – prawnych w toku postępowania egzekucyjnego – zgodnie z art. 853 § 2 k.p.c. oszacowania dokonuje biegły, jeżeli wierzyciel lub dłużnik podnoszą w skardze zarzuty na oszacowanie komornika. Podniesiony przez wierzyciela lub dłużnika zarzut, że dokonane przez komornika oszacowanie jest dotknięte błędem niedoszacowania lub przeszacowania niweczy dokonaną przez komornika czynność oszacowania i powoduje obowiązek powołania biegłego sądowego w celu oszacowania wartości tejże ruchomości.²²¹

W wyżej przedstawionych sytuacjach biegły dokonuje oszacowania przy samym zajęciu. Gdyby to nie było możliwe, biegły może dokonać oszacowania w terminie późniejszym, aż do dnia licytacji.

Przyjęty przez ustawodawcę termin „wycena” nie powinien jednak budzić wątpliwości, iż rzeczywiście mamy do czynienia z opinią biegłego, o której mowa w art. 278 i nast. k.p.c. Specyfika tego środka dowodowego w postępowaniu egzekucyjnym wiąże się z tym, że teza dowodowa w każdym przypadku sprowadza się do sformułowania pytania – „jaka jest aktualna cena rynkowa netto następujących ruchomości ...”. Oczywiście tak skonstruowana teza nigdy nie pojawia się w sposób dosłowny w treści postanowienia komornika o powołaniu biegłego. Teza ta wypływa jednak z samego faktu oznaczenia w postanowieniu, że biegłego powołuje się w celu sporządzenia wyceny. Należy jednak zwrócić uwagę, iż wydanie postanowienia o powołaniu biegłego, które stanowi odpowiednik w postępowaniu egzekucyjnym postanowienia sądu o przeprowadzeniu dowodu, nie oznacza automatycznie, że mamy do czynienia z postępowaniem dowodowym w dosłownym tego słowa znaczeniu. Zasadnicza różnica wynika z okoliczności, iż komornikowi w odniesieniu do wydanej przez biegłego opinii nie przysługuje prawo swobodnej oceny dowodów. Dokonana wycena wartości ma dla komornika moc wiążącą i nie może jej zmienić. Komornik może co najwyżej powołać innego biegłego, nie jest jednak uprawniony do samodzielnego podejmowania decyzji w zakresie jego wyboru.²²² Jak stanowi art. 813 k.p.c., w wypadkach wymagających zasięgnięcia opinii biegłego, komornik zwróci się o wydanie opinii do jednego lub kilku

²²⁰ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, *„Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1469.

²²¹ Szerzej na temat czynności biegłego w postępowaniu cywilnym: M. Rybarczyk, *„Biegły w postępowaniu cywilnym”*, C.H. Beck, Warszawa 2001, s. 45 i nast.

²²² Por.: K. Stachura, *„Egzekucja z ruchomości”*, PES 1993, Nr 2, s. 71.

stałych biegłych sądowych, a jeżeli wśród stałych biegłych sądowych nie ma biegłego wymaganej specjalności, komornik zwróci się do sądu o wyznaczenie biegłego i odebranie od niego przyrzeczenia.

Również w prawie niemieckim skierowanie zajętych ruchomości przez komornika do sprzedaży wymaga wcześniejszego ustalenia ich wartości. Tak jak w prawie polskim służy temu instytucja oszacowania (*Schätzung*). Oszacowanie zmierza do ustalenie zwykłej wartości sprzedażnej zajętej ruchomości i dokonuje się go bezpośrednio po dokonanych zajęciu. Jeżeli dokonanie oszacowania nie jest możliwe w trakcie zajęcia można dokonać go w terminie późniejszym, niemniej powinno to nastąpić niezwłocznie. Oszacowanie dokonuje, tak jak w prawie polskim, przede wszystkim komornik sądowy. Jeżeli jednak przedmiotem zajęcia są kosztowności, sąd egzekucyjny na wniosek wierzyciela albo dłużnika zobowiązany jest zarządzić dokonanie oszacowania przez rzeczoznawcę (*Sachverständig*). Biegły może zostać powołany również do oszacowania pożytków naturalnych nieruchomości, jeżeli nie zostały one od niej odłączone, a także sprzętu rolniczego, bydła, nawozów i płodów rolnych, o ile wartość tych ruchomości przekracza 500 euro (§ 813 ZPO).²²³

W prawie austriackim, gdy sprzedaż ma się odbyć w drodze licytacji publicznej, oszacowanie ruchomości przez biegłego jest obowiązkiem. Wymaga tego przepis § 275 EO. Osobę biegłego (*Sachverständiger*) wyznacza organ wykonawczy, jednakże w przypadku, gdy licytacja ma odbyć się w hali aukcyjnej lub w domu licytacyjnym, wówczas biegłego wyznacza odpowiednio kierownik tej hali lub tenże dom. Jeżeli nie można wyznaczyć biegłego, który potrafiłby oszacować wszystkie oddane na licytację ruchomości, w szczególności gdy miałyby zostać oszacowana duża ich ilość lub mają one znaczną wartość, wówczas można, tak jak w prawie polskim, wyznaczyć kilku biegłych dla różnych grup tych ruchomości.

Z kolei w prawie szwajcarskim zasadą jest, że zajęte ruchomości podlegają oszacowaniu przez urzędnika urzędu wykonawczego. Tylko w sytuacji, gdy jest to konieczne do oszacowania powołuje się biegłego (art. 97 SchKG).

Również przyjęte w prawie czeskim rozwiązania prawne nie odbiegają znacząco od znanych nam z prawa polskiego. Wartość zajętych ruchomości określa organ egzekucyjny poprzez ich oszacowanie, z tym że do oszacowania może zostać powołany biegły, jeżeli organ egzekucyjny nie jest w stanie sam dokonać prawidłowej wyceny. Zwrócić należy

²²³ Por.: H. Thomas, H. Putzo, „*Zivilprozeßordnung*”, C.H. Beck, München 1978, s. 1242.

jednak uwagę, że prawo czeskie w zakresie, w jakim odnosi się do sprzedaży ruchomości, ma zastosowanie także do sprzedaży praw majątkowych inkorporowanych w papierach wartościowych emitowanych przez fundusze inwestycyjne, a także w innych instrumentach inwestycyjnych. W tych przypadkach cena ustalana jest według oficjalnego kursu, o ile taki obowiązuje. Cena może być też ustalona według prognoz, jeżeli takie są prowadzone. W przypadku braku prognoz cenę ustala się według kursu obowiązującego w dniu poprzedzającym sporządzenie obwieszenia o licytacji, a jeśli i to nie jest możliwe – w sposób adekwatny do przedmiotu sprzedaży (§ 328 OSR).

4.4. Oznakowanie zajętych ruchomości

Dokonanie oznakowania zajętych przez komornika ruchomości stanowi czynność obowiązkową w postępowaniu egzekucyjnym.²²⁴ Czynność ta ma charakter informacyjny i nie tworzy nowych praw. Zgodnie z dyspozycją przepisu z art. 847 k.p.c. zajęcie ruchomości dokonuje się przez wpisanie ich do protokołu zajęcia. Oznacza to, że oznakowanie zajętej ruchomości posiada charakter wyłącznie deklaratoryjny i nie warunkuje ważności dokonania zajęcia. Ujawnienie zajęcia poprzez oznakowanie ruchomości ma na celu zorientowanie osób trzecich o wyłączeniu prawa dłużnika do swobodnego rozporządzania zajętą ruchomością (taki skutek wynika z faktu dokonania zajęcia) i zapobieżenie jej nieuprawnionemu zbyciu. W przypadku dokonania zbycia ruchomości należycie oznakowanej nabywca nie będzie mógł powołać się na dobrą wiarę i wywodzić z niej skutków przewidzianych w art. 169 § 1 k.c.

Ponadto, jak wynika z treści art. 854 k.p.c., komornik umieści na każdej zajętej ruchomości znak ujawniający na zewnątrz jej zajęcie, jeżeli to nie jest możliwe, ujawni je w inny sposób. Obowiązek ten dotyczy zatem każdej zajętej ruchomości. Treść tego przepisu pozostaje w bezpośredniej relacji do przepisów regulujących obowiązek dokonania wpisu każdej ruchomości z osobna do protokołu zajęcia i analogicznego postąpienia w zakresie dokonania ich oszacowania.

Obecnie brak jest wyraźnego przepisu, który regulowałby w sposób bezpośredni kwestie techniczne czynności oznakowania zajętej ruchomości. Jak wynika z treści art. 854 k.p.c. musi to być znak usytuowany na zewnątrz ruchomości, ujawniający jej

²²⁴ Jak wskazuje J. Jankowski „*Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506 – 1088*”, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 854, – umieszczenie znaku na zajętej ruchomości jest obowiązkowe i wierzyciel nie może zwolnić komornika od jego dokonania.

zajęcie. Oznacza to w praktyce dokument przytwierdzony do zajętej ruchomości. Znak ten musi w sposób niewątpliwy wskazywać organ egzekucyjny od którego pochodzi, datę dokonania czynności i sygnaturę akt sprawy, której dotyczy tak, aby możliwe było zidentyfikowanie wierzyciela, który ma zostać zaspokojony poprzez jej sprzedaż (wzmianki o przyłączeniu się kolejnych wierzycieli do toczącego się postępowania egzekucyjnego z ruchomości, czy też rozszerzeniu zajęcia na rzecz kolejnych wierzycieli tego samego wierzyciela, dokonuje się w protokole pierwszego zajęcia). Znak ten musi również stwarzać pewność co do swojej autentyczności, a więc powinien być opatrzony podpisem i pieczęcią urzędową komornika. Nie sposób wyobrazić sobie inny sposób oznakowania zajętej ruchomości, jak poprzez oznakowanie dokumentem. Oznakowanie ruchomości musi być bowiem trwałe, ale tylko na tyle na ile jest konieczne z punktu widzenia toczącego się postępowania egzekucyjnego. Zamieszczony na ruchomości znak nie może prowadzić do uszkodzenia rzeczy podlegającej zajęciu oraz musi pozwalać się łatwo usunąć, gdy odpadnie podstawa dalszego stosowania zajęcia.²²⁵

Zwrócić należy w tym miejscu uwagę, iż pomimo, że § 66 rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników (Dz. U. Nr 10 poz. 52) z dniem 28 grudnia 2007 r. utracił moc obowiązującą, uznać należy, że jego treść pozostaje wciąż aktualna. Jak wynikało z jego brzmienia, w celu ujawnienia zajęcia komornik zobowiązany był nakleić na zajętej ruchomości kartkę ze swoją pieczęcią lub przymocować tę kartkę sznurkiem z pieczęcią lakową. Dopiero, gdyby tych sposobów oznakowania nie można było zastosować, albo gdyby oznaczenie z osobna wielu rzeczy tego samego rodzaju nastroczało znaczne trudności, komornik postępował stosownie do okoliczności, pamiętając jednak, że znak musi być umieszczony w miejscu widocznym oraz nie może powodować uszkodzenia rzeczy zajętej. Ten szczególny przypadek odnosi się przede wszystkim do sytuacji, gdy komornik dokonuje zajęcia substancji płynnych lub sypkich, albo dużej ilości identycznych rodzajowo i wartościowo rzeczy (np. znajdujących się w magazynach przedsiębiorstwa dłużnika zbóż, owoców, zwierząt, drobnych materiałów, półfabrykatów lub produktów gotowych, których z natury rzeczy nie da się oznaczyć w sposób indywidualny, albo powodowałyby to nadmierny i nieuzasadniony koszt). W takich sytuacjach z zasady komornik powinien (przykładowo) umieścić na drzwiach magazynu, w którym rzeczy się znajdują, wykazu zajętych ruchomości, pozwalającego zindywidualizować je spośród innych, wolnych od zajęcia.

²²⁵ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1470.

Umieszczony przez komornika na zajętej ruchomości znak dokonania zajęcia stanowi dokument urzędowy. Komornik jest na mocy art. 1 u.k.s.e. funkcjonariuszem publicznym, zaś na mocy art. 758 k.p.c. organem postępowania egzekucyjnego. Skoro umieszczony przez komornika, jako organ powołany, znak znajduje podstawę prawną w obowiązujących przepisach, zaś samo oznakowanie stanowi nie tylko opatrzenie rzeczy zajętej zwykłym znakiem graficznym, lecz stanowi swego rodzaju poświadczenie dokonania zajęcia, nie ulega wątpliwości, iż mają do niego zastosowanie skutki przewidziane w art. 244 k.p.c.²²⁶

Zwrócić należy również uwagę, iż dłużnik lub osoba trzecia, która niszczy, usuwa lub uszkadza umieszczony przez komornika znak dokonania zajęcia podlega odpowiedzialności karnej na podstawie art. 276 k.k.²²⁷ Nie ma wątpliwości, iż tylko komornik ma wyłączne prawo rozporządzać tym dokumentem. Tak więc, gdy nastąpi zakończenie egzekucji z ruchomości i zwolnienie rzeczy zajętych, tylko komornik ma prawo usunięcia umieszczonego znaku. W praktyce komornicy często zapominają o tym obowiązku, albo nie dopełniają go ze względu na koszty z tym związane, sprowadzając swe czynności jedynie do wydania stosownego postanowienia kończącego postępowanie. W takiej sytuacji komornik powinien, gdy uprawomocni się postanowienie, wskutek którego następuje zwolnienie ruchomości spod zajęcia a nie zachodzi podstawa trwania zajęcia ze względu na prowadzone przez niego postępowania na rzecz innych wierzycieli, upoważnić dłużnika na piśmie do samodzielnego usunięcia oznakowania. Dłużnik otrzyma w ten sposób dowód, że postanowienie zwalniające ruchomości spod zajęcia stało się prawomocne oraz uzyska prawo do rozporządzania dokumentem.

Oznaczenie zajętych ruchomości jest obowiązkiem komornika. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy zgodnie z art. 851 zd. 1 k.p.c. zajęte ruchomości mają być zajęte na zaspokojenie kolejnych wierzytelności. W takiej sytuacji komornik dokonuje zajęcia przez zaznaczenie go w protokole pierwszego zajęcia. Nowe zajęcie ruchomości ogranicza się do umieszczenia przez komornik wzmianki w protokole pierwszego zajęcia. Zbyteczne byłoby w tej sytuacji ponowne oznaczanie ruchomości, skoro okoliczność zajęcia została już raz ujawniona. Bez wątpienia rozwiązanie to służy redukcji kosztów postępowania

²²⁶ Por.: J. Jankowski, *op. cit.*, s. 848, oraz H. Pietrkowski, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*”, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 20. Sprawdź także: Z. Świeboda, „*Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*”, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 213.

²²⁷ Zgodnie z art. 276 k.k. kto niszczy, uszkadza, czyni bezużytecznym, ukrywa lub usuwa dokument, którym nie ma prawa wyłącznie rozporządzać, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

egzekucyjnego oraz jego przyspieszeniu. Podkreślić należy jednak, że rozwiązanie to odnosi się do ponownego zajęcia tylko w przypadku, gdy wcześniejsze zajęcie jest aktualne i skuteczne.

4.5. Skarga na oszacowanie ruchomości przez komornika

Zgodnie z treścią art. 853 k.p.c. dłużnik i wierzyciel mogą kwestionować oszacowanie dokonane przez komornika, wnosząc w skardze zarzuty. Przepis ten został pierwotnie sformułowany przez ustawodawcę dość niefortunnie, powodując tym samym liczne spory w kwestii odrębności instytucjonalnej tego środka zaskarżenia.

W postępowaniu egzekucyjnym występują, podobnie do postępowania rozpoznawczego, środki zaskarżenia zwyczajne, szczególne i nadzwyczajne.²²⁸ Jak podkreśla się w nauce, środki zaskarżenia to takie środki, których celem jest uchylenie lub zmiana czynności decyzyjnych organów procesowych, względem których są wnoszone. Środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym nie mogą jednak być traktowane w sposób analogiczny, jak w postępowaniu rozpoznawczym. Wynika to z okoliczności, iż w postępowaniu egzekucyjnym środki zaskarżenia mogą dotyczyć również czynności, które nie są czynnościami decyzyjnymi.²²⁹

W pierwotnym brzmieniu art. 853 k.p.c. ustawodawca posłużył się terminem zarzutów, które przysługiwały dłużnikowi i wierzycielowi na oszacowanie dokonane samodzielnie przez komornika, co w konsekwencji powodowało obligatoryjne powołanie biegłego celem oszacowania. Z dniem 5 lutego 2005 r. ustawodawca, dokonując zmiany wspomnianego przepisu, utrzymał dotychczas przysługujące dłużnikowi oraz wierzycielowi prawo do składania zarzutów na oszacowanie komornika z tym, że wnosić je należy w skardze na oszacowanie. Nowelizacja tylko pozornie sprecyzowała charakter instytucji skargi na oszacowanie komornika, czym rozstrzygnęła istniejące wcześniej

²²⁸ Por.: A. Marciniak, „*Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*”, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 143.

²²⁹ Pojęcie środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym może być rozumiane szerzej niż w postępowaniu rozpoznawczym. Środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym mogą zmierzać nie tylko do zmiany lub uchylenia czynności decyzyjnych, ale mogą również wpływać w inny sposób na dokonaną przez organ egzekucyjny czynność. Jak wskazuje W. Siedlecki i M. Sawczuk w „*System prawa procesowego cywilnego. Zagadnienia ogólne. Tom III. Zaskarżanie orzeczeń sądowych*”, Wrocław 1987, s. 9, środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym mogą dotyczyć także czynności nie będących czynnościami decyzyjnymi.

spory.²³⁰ Co prawda zastrzeżenie przez ustawodawcę, iż zarzuty na oszacowanie komornika wnosi się w skardze nadało tej instytucji wyraźny charakter środka zaskarżenia, to jednak powstał kolejny spór co do tego, czy skarga, w której wnoszone mają być zarzuty na oszacowanie, stanowi odrębny środek zaskarżenia, czy też stanowi ona szczególną formę skargi na czynności komornika.²³¹

Podejmując próbę rozstrzygnięcia zaistniałych wątpliwości na wstępie wskazać należy na podobieństwa, jakie zachodzą pomiędzy tymi środkami zaskarżenia:

- a) przedmiot zaskarżenia – skarga na oszacowanie komornika przysługuje względem kwestii formalnej postępowania egzekucyjnego, a konkretnie czynności komornika w zakresie oszacowania zajętych ruchomości. Skoro oszacowanie dokonane przez komornika jest jego czynnością nie ma wątpliwości, iż co do zasady przysługuje na nią skarga, o której stanowi art. 767 k.p.c., a więc skarga na czynności komornika. Tak więc, uznając skargę na oszacowanie komornika za odrębny środek zaskarżenia, należałoby przyjąć, że na oszacowanie komornika przysługują dwa niezależne środki zaskarżenia, a więc skarga na oszacowanie komornika oraz skarga na czynności komornika;
- b) skutek wywołany wniesieniem środka zaskarżenia – oba środki zaskarżenia wywołują skutek *ex nunc*,

Za uznaniem odrębności obu środków zaskarżenia przemawiają różnice, jakie zachodzą pomiędzy nimi, a mianowicie w kwestii:

- a) organu powołanego do rozpoznania środka zaskarżenia – skargę na czynności komornika wnosi się zgodnie z art. 767 § 1 k.p.c. do sądu rejonowego, przy którym działa komornik, natomiast skargę na oszacowanie komornika wnosi się w myśl art. 853 § 2 k.p.c. do komornika, który dokonał oszacowania;²³²
- b) terminu zaskarżenia – skargę na czynność komornik wynosi w terminie tygodniowym od dnia dokonania czynności, jeżeli skarżący był obecny lub zawiadomiony o terminie, a jeżeli nie był zawiadomiony o terminie osobiście,

²³⁰ Por.: J. Jankowski, „Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego. Cz. III. Postępowanie egzekucyjne (2)” MP 2004, Nr 23, s. 1067 oraz J. Jankowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506-1088”, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 846.

²³¹ Szerzej: F. Zedler, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom III. Postępowanie egzekucyjne”, Toruń 1995, s. 25 – 27.

²³² Odmienne stanowisko prezentuje J. Jankowski. W przekonaniu autora, gdy skarga okaże się zasadna i jest wniesiona przy zajęciu, komornik uwzględnia ją, o czym zawiadamia sąd i skarżącego, w przeciwnym razie przekazuje skargę sądowi. Jeżeli wniesienie skargi nastąpiłoby w innym czasie niż przy zajęciu, powinna być wniesiona do dnia licytacji bezpośrednio do sądu - J. Jankowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506-1088”, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 847.

wówczas w tym samym terminie, ale liczonym od dnia zawiadomienia strony lub osoby, której prawo zostało czynnością naruszone bądź zagrożone. Z kolei skargę na oszacowanie komornika wnosi się zgodnie z art. 853 § 2 k.p.c. przy zajęciu ruchomości, a gdyby to nie było możliwe – do dnia licytacji;

- c) kręgu uprawnionych do wniesienia środka zaskarżenia – skargę na czynności komornika może złożyć strona, a więc dłużnik i wierzyciel, jak również inna osoba, której prawa zostały przez czynności lub zaniechanie komornika naruszone bądź zagrożone. Natomiast w kwestii skargi na oszacowanie komornika kodeks postępowania cywilnego nie określa szczegółowo kręgu uprawnionych. Przyjąć jednak należy, że skarga na oszacowanie komornika przysługuje wyłącznie dłużnikowi i wierzycielowi, albowiem na podstawie art. 853 § k.p.c. tylko przez nich wniesione zarzuty w skardze powodują obowiązek wezwania biegłego celem oszacowania;
- d) skutkiem wniesienia środka zaskarżenia – pomimo, iż jak wyżej wskazałem oba środki zaskarżenia wywołują skutek *ex nunc*, to w przypadku skargi na czynności komornika skutek powstaje dopiero od dnia uprawomocnienia się postanowienia sądu uwzględniającego wniesioną skargę. W przypadku skargi na oszacowanie komornika skutek przez nią zamierzony zostaje osiągnięty z chwilą jej wniesienia do komornika. Skarga na oszacowanie jest niezależna od woli komornika i nie podlega ocenie co do swej zasadności.

Podsumowując, pomimo zbliżenia terminologicznego istota klasycznej skargi na czynności komornika jest na tyle różna od skargi na oszacowanie, że nie można uznać skargi na oszacowanie za szczególny rodzaj skargi na czynności komornika.²³³

Zastanowienia wymaga kwestia ewentualnej kolizji obu środków zaskarżenia. W moim przekonaniu uprawniony nie może jednocześnie skorzystać z nich obu. Jest to oczywiste, skoro wniesienie skutecznie skargi na oszacowanie ruchomości komornika powoduje automatycznie uchylenie tejże czynności. W takiej sytuacji wszczęte postępowanie ze skargi na czynności komornika powinno zostać umorzone, albowiem podstawa jej wniesienia wygasła.

²³³ Por.: A. Frań, „Komentarz do art. 853 k.p.c.”, LEX/el 2005 r. Odrębność instytucjonalną skargi na oszacowanie komornika uznaje również Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości. Tom I”, WSKS, Sopot 1996, s. 72. Wniosek ten można wysnuć ze stwierdzenia autora, że „stronom postępowania egzekucyjnego przysługują dwa środki obrony przed dokonaną wyceną zajętych ruchomości. Na szacunek dokonany przez komornika podczas zajęcia służą zarzuty, które należy zgłosić komornikowi do protokołu zajęcia. Na ogólnych zasadach służy natomiast, jak przeciwko każdej czynności, skarga na czynności komornika”. Przeciwnie stanowisko prezentuje A. Marcinak, „Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, LexisNexis, Warszawa 2005, s. 141.

Kolizyjność rozpatrywanych środków zaskarżenia nie zmienia faktu, iż oba wzajemnie się uzupełniają, czym gwarantują należyłą ochronę interesów stron. Widoczne jest to chociażby w sytuacji, gdy pomimo, że strona niezadowolona i niezgadająca się z dokonaniem przez komornika oszacowaniem wniosła skargę na podstawie art. 853 k.p.c., zaś komornik pozostaje bierny i nie wzywa biegłego w celu oszacowania ruchomości. W takiej sytuacji strona może wnieść skargę na czynności komornika w związku z zaniechaniem wykonania ciążącego na organie egzekucyjnym obowiązku.

Skargę na oszacowanie wnosi się do komornika przy zajęciu ruchomości, a gdyby to nie było możliwe, np. z powodu nie brania przez stronę udziału w zajęciu, do dnia licytacji. Określony w ten sposób termin końcowy do wniesienia przedmiotowego środka zaskarżenia jest niestety nieostry. Dostrzec można w tej kwestii spór w doktrynie, czy wniesienie skargi na oszacowanie komornika dopuszczalne jest jeszcze w dniu licytacji, czy też najpóźniej w dniu ją poprzedzającym. W celu rozstrzygnięcia tej kwestii zastosowanie wykładni logiczno - językowej jest w moim przekonaniu niewystarczające i wymaga sięgnięcia do wykładni funkcjonalnej. Ustawodawca przyjmując formułę terminu końcowego w brzmieniu „do dnia licytacji” udzielił uprawnionemu prawa do wniesienia przedmiotowego środka zaskarżenia aż do końca ostatniego dnia terminu. Niewątpliwie jest, że skarga nie powinna być wnoszona po przeprowadzonej licytacji, albowiem naruszałaby prawa nabyte osób trzecich i prowadziłaby do rozszerzenia zamkniętego katalogu okoliczności uzasadniających wniesienie skargi z art. 870 k.p.c. na udzielone przez komornika przybicie. Ma to swoje uzasadnienie w treści art. 869 k.p.c., zgodnie z którym z chwilą dokonania przybicia dochodzi do skutku sprzedaż ruchomości na rzecz nabywcy, a więc przejście prawa własności licytowanej rzeczy ruchomej (przybicie zostaje udzielone przez komornika nabywcy w toku licytacji, jeżeli po trzykrotnym wezwaniu do dalszych postępień nikt więcej od niego nie zaoferował). Tak więc, gdyby ustawodawca chciał przyznać stronom prawo do wniesienia skargi na oszacowanie komornika także w dniu licytacji termin końcowy sformułowałby w brzmieniu „do chwili rozpoczęcia licytacji” lub inny zbieżny. Skoro ustawodawca postanowił w opisany wyżej sposób, mając na względzie opisane skutki przyjąć należy, że skargę na oszacowanie komornika można wnieść najpóźniej w dniu poprzedzającym dzień licytacji.²³⁴

²³⁴ Podobne stanowisko zajął H. Pietrkowski, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*”, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 334. Stanowisko to akceptuje również A. Frań, „*Komentarz do art. 853 k.p.c.*”, LEX/el 2005 r. Odmienne do tej kwestii podeszła O. Marcewicz, „*Kodeks postępowania*”

Ostatni dzień terminu na wniesienie skargi na oszacowanie komornika nie zawsze jednak przypada na dzień poprzedzający licytację. Zgodnie z brzmieniem art. 853 § 2 zd. 2 k.p.c. skargę na oszacowanie komornika wnosi się do komornika przy zajęciu ruchomości, a gdyby to nie było możliwe – do dnia licytacji. Zatem zasadą jest, że skargę należy wnieść nie później niż w trakcie czynności zajęcia ruchomości. W takiej sytuacji terminem początkowym będzie moment sporządzenia przez komornika oszacowania i obwieszczenia jego treści stronom (wcześniej uprawnieni nie mają bowiem czego skarżyć), zaś końcowym zakończenie czynności zajęcia. Przesunięcie terminu końcowego na wniesienie przedmiotowego środka zaskarżenia, aż do dnia poprzedzającego dzień licytacji uznać należy za wyjątek od reguły, który uzasadniać może w zasadzie tylko nieobecność wierzyciela lub dłużnika przy czynności zajęcia. Bierność strony w trakcie zajęcia, nawet w sytuacji gdy nie podpisała protokołu zajęcia, stanowi przesłankę negatywną wydłużenia terminu zaskarżenia. W takiej sytuacji strona musiałaby wykazać, iż w toku zajęcia pozbawiona została bezprawnie przysługującego jej w tym zakresie prawa.

Skargę można wnieść – wobec braku szczególnych w tym zakresie regulacji – w dowolnej formie, tj. na piśmie lub ustnie do protokołu. Ustawodawca nie określił szczegółowo jak ma wyglądać skarga, ale niewątpliwie, jeżeli wnoszona jest na piśmie, powinna na zasadzie z art. 13 § 2 k.p.c. spełniać odpowiednio warunki ogólnie wymagane dla pism procesowych, o których stanowi art. 126 k.p.c. Ponadto skarga na oszacowanie powinna kwestionować prawidłowość dokonanego oszacowania oraz, co najważniejsze, niezależnie od formy w jakiej jest wnoszona, zawierać zarzuty, o których stanowi art. 853 k.p.c. Brak wskazania zarzutów nie pozbawia co prawda skargi jej charakteru, ale bez wątpienia stanowić będzie przesłankę negatywną wywołania skutku przewidzianego w art. 853 § 2 k.p.c. Chociaż ustawodawca nie określił jakie to mają być zarzuty, nie powinno być wątpliwości, iż chodzi o zarzut niedoszacowania i przeszacowania. Zarzuty nie wymagają uzasadnienia.²³⁵

cywilnego. *Praktyczny komentarz*”, (red.) A. Jakubecki, Zakamycze 2005, s. 1303. Autorka wskazuje, że wydaje się jej uzasadniony pogląd, iż skargę należy zgłosić przed rozpoczęciem licytacji, dając tym samym do zrozumienia istnienie możliwości wniesienia skargi również w dniu licytacji. Niestety autorka nie precyzuje swego stanowiska.

²³⁵ Tak samo: F. Zedler, *„Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom III. Postępowanie egzekucyjne (art. 844 – 1003 k.p.c.)”*, Toruń 1995, s. 852. Pomimo zmiany przepisów w 2005 r. stanowisko to uznać należy za aktualne.

5. Dozór nad zajętymi ruchomościami

5.1. Uwagi wstępne

Zajęcie ruchomości wywołuje ten skutek, że rozporządzenie nią po dokonaniu zajęcia nie ma wpływu na dalszy bieg postępowania egzekucyjnego. Taka konstrukcja skutków dokonania zajęcia ruchomości w zamyśle ustawodawcy ma stanowić gwarancję, że wierzyciel, który odnalazł a następnie zajął wybrany składnik majątku dłużnika, będzie mógł z niego zaspokoić swoje roszczenia. Zwrócić należy jednak uwagę, że zapewnienie wierzycielowi tylko potencjalnej możliwości zaspokojenia się z ruchomości w wielu przypadkach mogłoby okazać się, że tak opisana gwarancja jest tylko iluzoryczna. Większość ruchomości ma tę właściwość, że się zużywa. Wystarczy sięgnąć do doświadczenia życiowego, aby dojść do wniosku, że zużycie rzeczy jest tym większe, im mniejsza jest dbałość o zachowanie rzeczy w należytym stanie. Ponadto ruchomość może ulec uszkodzeniu a nawet zniszczeniu. Przyczynić się do tego może nie tylko niesolidny dłużnik, czy też osoba trzecia, ale również niezależny od czyjejkolwiek woli czynnik zewnętrzny.

Ustawodawca trafnie dostrzegł wyżej opisane niebezpieczeństwo, w związku z czym wprowadził do postępowania egzekucyjnego instytucję dozoru. Ustanowienie dozoru, zgodnie z intencją ustawodawcy, ma zagwarantować wierzycielowi, że zajęta przez niego ruchomość nie straci na wartości. Wynika to z treści art. 856 k.p.c., zgodnie z którym dozorca lub dłużnik, któremu powierzono dozór, zobowiązany jest przechowywać oddane im ruchomości z taką starannością, aby nie straciły na wartości. Ponadto ustanowienie dozoru nad zajętą ruchomością jest czynnością obligatoryjną, która spoczywa na komorniku. Wniosek ten można wysnuć już przy zastosowaniu wykładni logiczno – językowej w trakcie analizy art. 855 § 1 k.p.c. W literaturze wskazuje się, że od obowiązku tego można odstąpić tylko w jednym przypadku.²³⁶ Otóż, oddanie pod dozór nie jest konieczne w sytuacji, gdy komornik zarządzi niezwłocznie po zajęciu zwózkę ruchomości w miejsce do tego celu przygotowane.

Mając na względzie powyższe stwierdzić należy, że instytucja dozoru na zajętymi ruchomościami to instytucja prawna spełniająca funkcję zabezpieczającą, gwarantującą

²³⁶ Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości. Tom I”, WSKS, Sopot 1996, s. 73.

wierzycielowi, że upływ czasu pomiędzy dokonaniem zajęcia ruchomości a ich sprzedażą nie przyczyni się do zmniejszenia szans na odzyskanie egzekwowanych wierzytelności.

5.2. Ustanowienie i zmiana dozorczy

Zgodnie z treścią art. 855 k.p.c. regułą jest, iż zajęte ruchomości pozostawia się z obowiązkiem sprawowania nad nimi dozoru osobie, u której zajęcie nastąpiło. Przyjęcie tej reguły wynika przede wszystkim z okoliczności, iż osobie, u której nastąpiło zajęcie, zwykle przysługuje skuteczne prawo do używania zajętej ruchomości. Jest to zrozumiałe, albowiem pozbawienie tejże osoby posiadania, a zatem również korzystania z prawa używania rzeczy, przyczynić się może do wyrządzenia jej szkody. Zauważyć należy również, że celem egzekucji z ruchomości nie jest pozbawienie dłużnika prawa posiadania zajętych rzeczy i korzystania z nich, lecz przymusowe spieniężenie jego majątku ruchomego i zaspokojenie nim roszczeń wierzyciela egzekwującego. Skoro całe postępowanie zmierza ku realizacji tego celu, zatem wszelkie czynności, które go nie udaremniają powinny być dozwolone.²³⁷ Nic nie stoi na przeszkodzie, aby do czasu zmiany właściciela, osoby uprawnione do korzystania z rzeczy przez tenże czas z prawa swego korzystały. Postępowanie egzekucyjne powinno być prowadzone z poszanowaniem praw dłużnika, jak i innych osób. Postępowanie egzekucyjne i podejmowane w jego toku czynności nie powinny ingerować w sferę praw ww. osób ponad konieczną potrzebę.

Ustawodawca regulując instytucję dozorczy w egzekucji z ruchomości posłużył się dwoma terminami: „dozorca” i „osoba sprawująca dozór”. Szczegółowa analiza tychże przepisów nasuwa wątpliwość, czy terminy te są ze sobą tożsame, czy też ich zakresy znaczeniowe są różne. Wątpliwości dostarczają przede wszystkim przepisy art. 855 k.p.c. oraz art. 858 k.p.c. Wynika z nich przypuszczenie, że w toku postępowania egzekucyjnego funkcję dozorczy sprawować może również dłużnik.²³⁸ W moim przekonaniu przyjęcie takich wniosków jest niedopuszczalne.

²³⁷ Por.: I. Gil, *„Postępowanie cywilne”*, (red.) E. Marszałkowska – Krześ, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 642 – 643.

²³⁸ Wniosek ten może wypływać z treści art. 858 § 1 k.p.c. Przepis ten wskazuje, że każdorazowy dozorca może żądać zwrotu wydatków związanych z przechowywaniem oraz wynagrodzenia za dozór odpowiednio do poniesionych trudów, za wyjątkiem dłużnika, członków jego rodziny wspólnie z nim mieszkających oraz osoby trzeciej, u których zajęcie nastąpiło. Posługując się podstawowymi zasadami logiki łatwo dojść do wniosku, że dłużnik, poza tym, że jest stroną postępowania, może być jednocześnie uznany za dozorcę zajętych ruchomości.

Nie ma wątpliwości, iż dozór nad zajętymi ruchomościami może być powierzony dłużnikowi, wierzycielowi oraz osobie trzeciej. Powierzenie ruchomości w dozór dłużnikowi następuje zasadniczo w sytuacji, gdy zajęcie dokonywane jest u niego i nie ma żadnych ważnych przyczyn, dla których dozór sprawować miałyby inna osoba. Podobnie jest z wierzycielem z tym, że dozór może zostać mu powierzony również, gdy zajęcie zostało dokonane u innej osoby (w tym u dłużnika). Powierzenie dozoru nad ruchomościami innym osobom następuje analogicznie do powierzenia dozoru wierzycielowi.

Podobne rozwiązanie prawne przewiduje system prawa czeskiego. W prawie czeskim zajęte ruchomości mogą zostać na wniosek oddane przez organ egzekucyjny na przechowanie osobie trzeciej. Może to jednak nastąpić tylko w przypadku, gdy jest to konieczne do zapewnienia odpowiedniej ich ochrony przed utratą lub zmniejszeniem wartości ponad przeciętną miarę. Ruchomości nie można jednak oddać na przechowanie, jeżeli koszt przechowania przewyższa wartość zajętych rzeczy. Ruchomości, których nie oddaje się na przechowanie pozostawia się w miejscu, w którym dokonano ich spisu i oznakowania.

Wśród osób, którym w prawie polskim może być powierzony dozór nad zajętymi ruchomościami wyróżnić możemy dozorców zajętych ruchomości. Dozorcą jest każdorazowo osoba, która sprawuje nad zajętymi ruchomościami dozór, za wyjątkiem dłużnika. Przemawia za tym art. 856 k.p.c., który nakładając na osobę sprawującą dozór obowiązek zachowania należytej staranności odróżnia dłużnika od dozorcę.²³⁹

Pewnego zastanowienia wymaga kwestia, czy osoba, u której zajęcie nastąpiło i pozostawiono jej rzecz pod dozorem, jest dozorcą. Bez względu na to jaką odpowiedź udzielimy, osoba ta nie będzie uprawniona ani do wynagrodzenia, ani do zwrotu wydatków, a jedynie ciążyć będą na niej obowiązki, o których niżej. Za uznaniem, iż osoba ta nie jest dozorcą, przemawia przede wszystkim art. 860 k.p.c., analizowany w zw. z art. 855 k.p.c. Uznanie przez komornika, że zachodzi ważna przyczyna do zmiany osoby sprawującej dozór nad zajętą ruchomością skutkuje wydaniem stosownego postanowienia. I tak, w świetle art. 860 k.p.c. mamy do czynienia z postanowieniem o zmianie dozorcę, zaś w świetle art. 855 k.p.c. z postanowieniem o oddaniu zajętych ruchomości pod dozór dozorcę. Można stąd wysnuć wniosek, że ustanowienie dozorcę jest czynnością dalszą niż pozostawienie zajętych ruchomości pod dozorem osoby, u której

²³⁹ Odmiennie K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz” (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 1384.

zajęcie nastąpiło. Zatem osoba ta nie jest dozorcą a tylko sprawuje dozór nad zajętymi ruchomościami. Wniosek ten jest jednak niebezpieczny. Jak wynika z art. 856 k.p.c. tylko dozorca i dłużnik sprawujący dozór są zobowiązani do staranności gwarantującej, że rzecz nie straci na wartości oraz wydania ruchomości na żądanie wskazanych w nim osób pod rygorem odebrania ich przez komornika. Uznanie zatem, że osoby te nie pełnią funkcji dozorczy powodować może istotne ograniczenie funkcji gwarancyjnej zarówno tego przepisu, jak i wynikającej z niego cechy całej instytucji zajęcia. Zatem, biorąc pod uwagę nie tylko wykładnię logiczno – językową, ale również wykładnię funkcjonalną, stwierdzić należy jednoznacznie, że osoba ta, u której zajęcia dokonano i nie jest nią dłużnik, a przy tym podjęła się sprawowania dozoru, jest dozorcą i ma do niej zastosowanie przepis z art. 856 k.p.c.

Powierzenie zajętych ruchomości w dozór wiąże się z szeregiem obowiązków, o których niżej. Żadna z osób, którym komornik zamierza powierzyć zajęte ruchomości w dozór nie jest jednak ustawowo zobowiązana do jego przyjęcia. Oznacza to, że komornik musi uzyskać ich zgodę na podjęcie się tego zadania. Tak więc, poza wyżej opisanymi niebezpieczeństwami grozącymi zajętej ruchomości, przyczyną oddania jej pod dozór innej osobie niż dotychczasowemu jej posiadaczowi może być również odmowa tejże osoby przyjęcia ruchomości pod dozór.

Wybór właściwego dozorczy spoczywa na komorniku. Żaden z przepisów prawa nie ogranicza kręgu osób, które mogą pełnić funkcję dozorczy. Niewątpliwie jest, iż powierzenie ruchomości w dozór może nastąpić nie tylko osobie fizycznej, ale również prawnej. Zastanowienia wymaga jednak możliwość powierzenia dozoru tzw. „ułamnej osobie prawnej”. Ogólne przepisy ustawy Kodeks cywilny wymieniają tylko dwa rodzaje podmiotów stosunków cywilnoprawnych, a mianowicie osoby fizyczne i osoby prawne. Ma to istotne znaczenie, albowiem art. 855 k.p.c. stanowi, że zajęte ruchomości komornik pozostawia we władaniu osoby, bądź też z ważnych przyczyn może w każdym stanie postępowania oddać zajęte ruchomości pod dozór innej osobie. W polskim systemie prawnym występują jednak instytucje prawne, które przyznanymi im cechami zbliżone są do osób prawnych, lecz nimi nie są. Stanowią one tzw. „ułamne osoby prawne”. Słusznie zauważa Kazimierz Piasecki, że art. 33¹ § 1 k.c. rozszerza legislacyjnie krąg podmiotów, które mają zdolność prawną oraz zdolność do czynności prawnych.²⁴⁰ Przepis ten

²⁴⁰ Patrz: K. Piasecki, „Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz”, Zakamycze 2003, komentarz do art. 33¹ - w przekonaniu autora tzw. „ułamne osoby prawne”, tj. jednostki organizacyjne niemające dotychczas osobowości prawnej, uzyskują w ten sposób, na zasadzie równego traktowania

rozstrzygnął istniejący wcześniej spór, uznając istnienie w ramach prawa cywilnego trzeciej kategorii podmiotów prawa. Oczywiście nie przesądza to o możliwości ustanowienia spółki osobowej, wspólnoty mieszkaniowej, stowarzyszenia zwykłego, czy też innej ułomnej osoby prawnej, dozorcą. Mając jednak na względzie okoliczność, iż podmiot taki może występować w sądowym postępowaniu egzekucyjnym w charakterze strony, a więc podejmować czynności o wiele dalej idące niż tylko sprawowanie dozoru, opowiedzieć się należy za możliwością ustanowienia takiej jednostki organizacyjnej dozorcą w sądowym postępowaniu egzekucyjnym.

Pomijając wyżej opisane wątpliwości w wielu przypadkach wybór konkretnej osoby do pełnienia funkcji dozorczy nie jest prosty. Oczywiście ogólnie wymagana sumienność i uczciwość, warunkujące tzw. godność zaufania, są nieodzowne. Jak wcześniej wspomniałem, tylko w drodze wyjątku komornik może oddać zajęte ruchomości pod dozór innej osobie. Wyjątek ten obwarowany został przez ustawodawcę dodatkowym wymogiem zaistnienia ważnej przyczyny. Przepisy ustawy Kodeks postępowania cywilnego nie precyzują pojęcia „ważnych przyczyn”, niewątpliwie jest jednak, iż powinny się one wiązać z obawą usunięcia, zużycia, uszkodzenia lub zniszczenia ruchomości, co w konsekwencji prowadzić może do utrudnienia lub udaremnienia postępowania egzekucyjnego.²⁴¹

Sformułowanie „ważne przyczyny” jest terminem ogólnym i nieostrym, niemniej nie pozwala na tworzenie sytuacji, w której komornik podejmować będzie decyzje wyłącznie w oparciu o swe subiektywne odczucia co do przyszłych zachowań osoby, u której zajęcie nastąpiło. Rozumienie tego pojęcia determinowane jest przede wszystkim przez zasady współżycia społecznego.²⁴² „Ważne przyczyny” to przyczyny realnie mogące wystąpić, których skutkiem stać się może utrudnienie lub uniemożliwienie dalszego prowadzenia postępowania egzekucyjnego (w szczególności chodzi o obawę, że dłużnik zmierzając do pokrzywdzenia wierzycieli rzecz zajętą zniszczy, uszkodzi lub zużyje w takim stopniu, że wartość sprzedażna w istotny sposób będzie odbiegać od wartości ustalonej przy zajęciu, co nie miałoby miejsca, gdyby dozór powierzony został innej

z osobami prawnymi, status prawny osób prawnych. Powoduje to, że spółki osobowe, o których stanowi ustawa Kodeks spółek handlowych, mogą we własnym imieniu nabywać prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywane (art. 8 § 1 k.s.h.).

²⁴¹ Por.: K. Korzan, *„Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych”*, PWN, Warszawa 1986, s. 293, oraz J. Jankowski, *„Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506-1088”*, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 848-849, a także J. Jankowski, *„Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego, i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym”*, Zakamycze 1999, s. 84 - 85.

²⁴² Tak SN w wyroku z dnia 24 października 2000 r., V CKN 132/00, (OSNC 2001/4/62).

osobie). Wskazać należy również, iż całokształt okoliczności sprawy musi uzasadniać przypuszczenie, że wystąpienie „ważnych przyczyn” jest wysoce prawdopodobne. Wynikać to może z niewłaściwego zachowania się dłużnika lub osoby trzeciej, w tym lub wcześniejszych postępowaniach egzekucyjnych. Tego rodzaju wnioski nasuwać się mogą komornikowi w związku z informacjami posiadanymi z innych źródeł. Ważne jest jednak, aby okoliczności te zostały przytoczone w postanowieniu o oddaniu zajętych ruchomości pod dozór innej osobie. Postanowienie to, jako czynność zaskarżalna, musi zawierać uzasadnienie. To z kolei wymusza na organie egzekucyjnym obowiązek wyraźnego wskazania podstawy, a więc ważnych powodów, które spowodowały taką a nie inną decyzję. Komornik musi liczyć się z tym, iż czynność nienależycie uzasadniona i nieznajdująca podstaw w całokształcie okoliczności stwierdzonych w toku postępowania, może się nie utrzymać.

Zajęta ruchomość może zostać pozostawiona w posiadaniu nie tylko dłużnika, osoby trzeciej, ale również wierzyciela, jeżeli zajęcie ruchomości miało miejsce u niego. Takie rozstrzygnięcie jest odmienne od przyjętej zasady w postępowaniu zabezpieczającym roszczenia pieniężne, zgodnie z którą (w myśl art. 752 k.p.c.) zajęte ruchomości nie mogą być oddane pod dozór uprawnionego (tj. wierzyciela).²⁴³

5.3. Obowiązki dozorczy

Z dokonaniem aktu powołania na dozorcę ruchomości wiąże się szereg uprawnień i obowiązków osoby, która na objęcie dozoru i pełnienie funkcji dozorczy wyraziła zgodę. Do obowiązków dozorczy zalicza się przede wszystkim:

- 1) obowiązek przechowywania oddanych pod dozór ruchomości ze starannością, która gwarantuje, iż nie utracą na wartości (art. 856 § 1 k.p.c.),
- 2) obowiązek zwrotu dozorowanych ruchomości na wezwanie komornika lub stosownie do orzeczenia sądu albo na zgodne wezwanie obu stron (art. 856 § 1 k.p.c.),
- 3) obowiązek zawiadomienia każdorazowo komornika o zamierzonej zmianie miejsca przechowania ruchomości (art. 856 § 2 k.p.c.),

²⁴³ Różnicę tę dostrzega również A. Karnicka – Kawczyńska oraz J. Kawczyński w „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*”, C. H. Beck, Warszawa 2002, s. 117.

- 4) jeżeli rzecz przynosi dochód a dozorca nie jest uprawniony do korzystania z niej – obowiązek złożenia komornikowi po ustaniu dozoru rachunku z dochodów (art. 862 § 1 k.p.c.).

W literaturze podnosi się, że katalog ten nie jest zamknięty. Podobieństwo dozoru do umowy nazwanej jaką jest umowa przechowania powoduje, że część przedstawicieli doktryny przepisy regulujące tę umowę uznaje za rozstrzygające poprzez odpowiednie stosowanie w kwestiach dozoru, nieznajdujących bezpośredniej regulacji w ustawie Kodeks postępowania cywilnego.²⁴⁴ Takie podejście do rozpatrywanego problemu jest błędne, chociaż nie sposób odmówić wpływu przepisów regulujących umowę przechowania na instytucję dozoru. Niedopuszczalne jest przyjęcie istnienia obowiązku odpowiedniego stosowania przepisów o przechowaniu, gdy nie ma do nich wyraźnego i bezpośredniego odesłania. Z tego też względu regulację ujętą w ustawie Kodeks postępowania cywilnego traktować należy za zupełną. Zupełność regulacji nie oznacza jednak, że ustawa zawiera rozstrzygnięcia na każdą możliwą okoliczność. W wielu kwestiach brak wyraźnej normy prawnej musi być zastępowany praktyką znajdującą swe podwaliny w wykładni systemowej przepisów o dozorcze, która gwarantuje zachowanie jednolitości reguł obowiązujących w systemie polskiego prawa oraz wykładni funkcjonalnej, zapewniającej skuteczność realizacji postawionych przez prawodawcę wymagań. Zbieżność regulacji dozoru i umowy przechowania nie może zatem pozostać bez znaczenia. Tak więc odpowiednie rozwiązania prawne dotyczące umowy przechowania siłą rzeczy muszą znaleźć swe zastosowanie przy stosowaniu przepisów dotyczących instytucji dozoru, a w szczególności w trakcie procesu ich wykładni.

Podstawowym obowiązkiem dozorca jest przechowywanie zajętych ruchomości w sposób gwarantujący, iż nie utracą na wartości. Obowiązek ten różni dozór od przechowania. Jak wynika z treści art. 835 k.c., przez umowę przechowania przechowawca zobowiązuje się zachować rzecz ruchomą w stanie niepogorszonym. W celu spełnienia tego obowiązku przechowawca może podejmować rozmaite czynności faktyczne i prawne, a w szczególności może zaciągać zobowiązania w imieniu własnym, które w ostatecznym rozliczeniu obciążają składającego. Podobnie rzecz się ma w przypadku dozorca. Nie oznacza to jednak, że dozorca zajmuje się sprawami majątkowymi dłużnika.²⁴⁵ Nie jest on

²⁴⁴ Tak m.in. J. Jankowski, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 506 – 1088. Tom II*”, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 850, oraz K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 1371.

²⁴⁵ Tak: SN w postanowieniu z dnia 27 kwietnia 2001 r., I KZP 7/01, (OSNKW 2001/7-8/55), w której stwierdził, że za osobę zajmującą się cudzymi sprawami majątkowymi można uznać tylko tego, kogo

ani przedstawicielem, ani pełnomocnikiem stron postępowania egzekucyjnego, nie jest też jego zarządcą. Jego uprawnienia nie obejmują możliwości rozporządzania mieniem oddanym pod dozór, a jego obowiązki są nieznacznie tylko szersze od obowiązków przechowawcy. Dozorca obowiązany jest przechowywać powierzone mu mienie z taką starannością, aby nie straciło na wartości i oddać je na wezwanie uprawnionego.²⁴⁶ Wynika to m.in. z tego, iż funkcja dozorczy ma charakter osobisty i niezbywalny. Wykluczone jest tym samym powierzenie ciężących na dozorczy obowiązków osobie trzeciej. Dozorca oczywiście może korzystać z pomocy tychże osób, ale to nie zmienia okoliczności, że za należyty dozór jest dalej odpowiedzialny.²⁴⁷

Istotą dozoru jest zatem obowiązek pieczy nad rzeczą ruchomą. Dozorca zobowiązany jest strzec powierzoną mu rzecz przed szkodą oraz przed każdym innym zdarzeniem, które może mieć niekorzystny wpływ na jej wartość sprzedażną.²⁴⁸ W celu wywiązania się z tego obowiązku dozorca uprawniony jest do podejmowania czynności faktycznych i prawnych, które są jego istotą uzasadnione. Jeżeli podjęcie tychże czynności pociąga za sobą koszty, których zwrotu dozorca się domaga, udowodnienie istnienia ich zasadności i celowości obciąża dozorcę na zasadzie z art. 6 k.c.

Sposób sprawowania dozoru nie jest jednolity i zależy od konkretnego przypadku. To, w jaki sposób dozór powinien przebiegać, zależy przede wszystkim od właściwości rzeczy dozorowanej oraz okoliczności w jakich ona się znalazła. Należyta staranność, do której przestrzegania dozorca jest zobowiązany, stanowi staranność ogólnie wymaganą, odznaczającą się troskliwością i dbałością o rzecz dozorowaną, przezornością oraz sumiennością ukierunkowaną na zapobieżenie utraty przez rzecz wartości.

Powierzenie ruchomości w dozór stanowi akt organu postępowania egzekucyjnego, który wiąże dozorcę pod warunkiem wyrażenia przez niego zgody na przyjęcie ruchomości

obowiązki i uprawnienia obejmują łącznie zarówno dbałość o uchronienie powierzonego mienia przed uszczerbkiem, zniszczeniem lub zagubieniem, pogorszeniem stanu interesów majątkowych, jak i wykorzystanie tego mienia w procesie gospodarowania w taki sposób, aby zostało ono powiększone lub wzrosła jego wartość. Ten zatem, kto ma jedynie obowiązki w zakresie dbałości o to, aby stan mienia powierzonego nie uległ pogorszeniu, nie może być uważany za zajmującego się cudzymi sprawami majątkowymi.

²⁴⁶ Dozorca, który nie jest dłużnikiem ani osobą zajmującą się sprawami majątkowymi dłużnika, ustanowiony na podstawie art. 855 § 1 k.p.c. nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 300 § 1 k.k. – tak J. Skorupka - glosa do postanowienia SN z dnia 27 kwietnia 2001 r., I KZP 7/01 (OSP 2002/1/6).

²⁴⁷ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1371.

²⁴⁸ W odróżnieniu od dozoru przechowawcy (depozytariusz) obowiązany jest jedynie do czuwania, aby powierzona mu rzecz nie została utracona oraz aby nie została wyrządzona jej żadna szkoda – por. G. Bieniek, H. Ciepla, S. Dmowski, J. Gudowski, K. Kołakowski, M. Sychowicz, T. Wiśniewski, Cz. Żuławska, *„Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. Tom 2”*, LexisNexis, Warszawa 2011, s. 841 - 842.

w dozór. Zgoda na przyjęcie funkcji dozorczy jest konieczna, albowiem nie istnieje żaden ustawowy obowiązek jej przyjęcia. Skutkiem dokonania tego aktu jest powołanie na dozorcę, pociągające za sobą powstanie dla konkretnie wskazanej osoby określonych przez ustawę obowiązków i uprawnień. Akt ten przypomina swego rodzaju umowę pomiędzy dozorcą a organem egzekucyjnym, albowiem z jednej strony dozorca przyjmuje na siebie obowiązki wyżej opisane i odpowiedzialność majątkową, związaną z ich realizacją, w zamian za które uzyskuje prawo do zwrotu kosztów i zapłaty wynagrodzenia, ewentualnie prawo do używania rzeczy. Pamiętać jednak należy o regule wskazanej w art. 855 k.p.c., że komornik zobowiązany jest pozostawiać rzecz zajętą we władaniu osoby, u której ją zajął i tylko z ważnych przyczyn zajętą rzecz można przekazać w dozór innej osobie. Skoro powierzenie ruchomości w dozór doznaje istotnego ograniczenia w wyborze drugiej strony tejże relacji trudno mówić o konsensusie, które leży u podwalin istoty stosunków prawnych dwustronnych, jakimi przecież są umowy.

Powyższą kwestię poruszyłem ze względu na wcześniej opisane podobieństwo powierzenia ruchomości w dozór do umowy przechowania. Wspomniane zapatrywanie części przedstawicieli doktryny, iż w kwestiach nieuregulowanych należy stosować odpowiednio przepisy ustawy Kodeks cywilny o przechowaniu, znajduje w niektórych przypadkach jeszcze dalej idące wnioski, a mianowicie, że takie powiązanie przepisów pozwala na uznanie, iż stosunek prawny, jaki powstaje pomiędzy komornikiem a dozorcą, ma postać umowy. W moim przekonaniu takie uznanie jest zbyt daleko idące. Rozstrzygnięcie tej kwestii jest istotne, albowiem zaakceptowanie przytoczonego zapatrywania w praktyce rodzić może istotne konsekwencje dla określenia podstawy i zakresu odpowiedzialności majątkowej dozorczy. Przyjęcie, że powierzenie ruchomości w dozór jest stosunkiem zobowiązaniowym umownym pozwala pociągnąć dozorcę do odpowiedzialności majątkowej zarówno na podstawie art. 415 k.c., tj. na zasadzie winy, oraz na podstawie z art. 471 k.c., wedle którego dłużnik zobowiązany jest do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie jest następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. W moim przekonaniu odpowiedzialność dozorczy ograniczyć należy wyłącznie do podstawy z art. 415 k.c., albowiem żaden inny przepis nie zawiera bardziej rygorystycznych warunków. Nie można pociągnąć dozorczy do odpowiedzialności majątkowej z tytułu wyrządzonej szkody, jeżeli nie jest możliwe jednoczesne przypisanie mu winy za zaistniałe zdarzenie.

Wyżej przytoczone rozstrzygnięcie nie umniejsza stopnia ochrony zajętych praw dłużnika, gdyż w zakresie należytego wykonywania powierzonych obowiązków podlega on nadzorowi ze strony komornika.²⁴⁹ Komornik, zgodnie z art. 23 u.k.s.e, ponosi odpowiedzialność solidarną ze Skarbem Państwa zarówno za wybór dozorczy, jak i należyty nadzór nad jego czynnościami. Zapis ten stanowi konsekwencję regulacji z art. 77 Konstytucji RP, wedle którego każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej.²⁵⁰ Odpowiedzialność komornika oparta jest zatem na przesłance bezprawności działania. Nie można na podstawie tego przepisu domagać się odszkodowania, jeżeli majątek dłużnika doznał uszczerbku w skutek działań zgodnych z literą prawa. Komornik nie ponosi ponadto odpowiedzialności na zasadzie ryzyka, lecz winy.²⁵¹

Jak wynika z treści art. 857 § 1 k.p.c. dozorca nie odpowiada za pogorszenie, uszkodzenie, zniszczenie lub zaginięcie ruchomości, jeżeli zachował staranność gwarantującą, iż rzecz nie utraci na wartości. Przepis ten ma charakter materialnoprawny, uszczegóławiający podstawy i zakres odpowiedzialności osoby sprawującej dozór. Jak wskazuje się w doktrynie, dozorca wymaganej od niego staranności nie dochowuje w szczególności, gdy pomimo sprzeciwu komornika zmienia miejsce lub sposób sprawowania dozoru nad rzeczą. Podobnie brak wymaganej staranności można dozorczy przypisać, gdy pomimo braku uprawnienia rzecz dozorowaną używa,²⁵² albo oddaje ją w dozór innej osobie.²⁵³ Bez względu na powyższe nie jest możliwe przypisanie dozorczy odpowiedzialności za zaistniałą szkodę, jeżeli wystąpiła ona wskutek siły wyższej.²⁵⁴

²⁴⁹ Jak wskazuje W. Sługiewicz - „*ratio legis konstrukcji prawnej dozoru upatrywać należy w tym, że organ egzekucyjny nawet po oddaniu zajętej rzeczy pod dozór innej osobie nadal obowiązany jest ex officio czuwać nad sprawowaniem prawidłowym jego wykonywania. Sposób wykonywania dozoru może bowiem mieć decydujące znaczenie dla wartości zajętej rzeczy*” - glosa do wyroku SN z dnia 17 stycznia 1997 r., II CKN 61/96, (PS 1999 nr 1, s. 120).

²⁵⁰ Dał temu wyraz Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 20 stycznia 2004 r., SK 26/03. Przepis z art. 77 Konstytucji RP odnosi się również do komornika, bowiem organem władzy publicznej jest każdy podmiot, który wykonuje władzę publiczną i kształtuje w drodze przymusu sytuację prawną jednostki, oczywiście o ile działa w granicach prawa. Taki sposób rozumienia terminu „organ władzy publicznej” wyraził SA w Białymstoku w wyroku z dnia 29 lutego 2008 r., I ACa 613/07, (OSAB 2008/1/12).

²⁵¹ Por.: wyrok SN z dnia 6 kwietnia 2006 r., IV CSK 6/06, (MP nr2006/9/458).

²⁵² Jak wskazuje Z. Merchel, „*Ruchomość jako przedmiot egzekucji*”, Currenda, Sopot 2006, s. 144, „*zakres zwykłego używania rzeczy określają granice gospodarczego przeznaczenia rzeczy oraz okoliczności przewidziane w art. 856 § 1 k.p.c. Polegać ono będzie na posiadaniu, faktycznym korzystaniu, pobieraniu pożytków i dochodów z rzeczy. Nie może obejmować przetwarzania, niszczenia (co może dotyczyć rzeczy zużywalnych) ani rozporządzania rzeczą. Zwykłe używanie rzeczy jest wyłączone, jeżeli na skutek tego rzecz może stracić na wartości. Dalszym miernikiem dopuszczalności zwykłego używania rzeczy jest zapewnienie możliwości niezwłocznego jej wydania w razie zaistnienia okoliczności wskazanych w art. 856 § 1 k.p.c. oraz sprzedaży rzeczy przez komornika po cenie odpowiadającej jej wartości*”.

²⁵³ A. Karnicka – Kawczyńska, J. Kawczyński, *op. cit.*, s. 118, do tego katalogu zaliczają również niewydanie dozorowanej ruchomości na żądanie uprawnionego (podobnie J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki,

Prawo do dochodzenia odszkodowania z tytułu pogorszenia, uszkodzenia, zniszczenia lub zaginięcia zajętych ruchomości przysługuje dłużnikowi. W moim przekonaniu roszczenie to nie przysługuje wierzycielowi, nawet jeżeli wykaże, że wskutek szkody wyrządzonej przez dozorcę nie mógł w określonej kwocie uzyskać zaspokojenia swych roszczeń, albowiem w tej samej wysokości pozostanie po jego stronie wciąż niezaspokojona wierzytelność wobec dłużnika. Wierzyciel może jednak dokonać zajęcia przysługującej dłużnikowi wierzytelności od dozorczy i na podstawie art. 887 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. wykonywać wszelkie prawa i roszczenia dłużnika, w tym może wnieść powództwo przeciwko dozorczy o naprawienie szkody wyrządzonej jego niewłaściwym postępowaniem oraz wszcząć odpowiednie postępowanie egzekucyjne. Za wyrządzoną szkodę dozorca ponosi odpowiedzialność całym swoim majątkiem.²⁵⁵

Kolejnym obowiązkiem dozorczy jest obowiązek wydania rzeczy dozorowanej na wezwanie komornika lub stosownie do orzeczenia sądu albo na zgodne wezwanie obu stron. Z tak określonego przez ustawodawcę obowiązku wydania ruchomości wynikają trzy źródła jego aktualizacji:

1. wezwanie komornika,
2. zgodne wezwanie stron oraz
3. orzeczenie sądu.

Wezwanie dozorczy przez komornika do wydania rzeczy dozorowanej wiąże się co do zasady z przesłankami natury formalnej. Komornik wzywa dozorcę do wydania dozorowanej ruchomości, gdy ze względu na stan postępowania egzekucyjnego sprawowanie dozoru stało się zbyt ciężkie. Ma to przede wszystkim miejsce, gdy dochodzi do umorzenia postępowania egzekucyjnego w całości lub co do konkretnej rzeczy ruchomej. Dozorcę należy również wzywać do wydania rzeczy, jeżeli rzecz została sprzedana i konieczne jest przeniesienie posiadania na nowego jej właściciela lub komornik postanowił zmienić dozorcę.

Dozorca jest również zobowiązany do wydania dozorowanej ruchomości na zgodny wniosek stron. Przyznanie im takiego prawa wydaje się być logiczne. Z jednej strony to

O. Marcewicz, P. Telenga, M. P. Wójcik, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, Oficyna 2008, LEX - komentarz do art. 857). Taki pogląd jest jednak zbyt daleko idący. Wydanie ruchomości wiąże się co do zasady z zakończeniem sprawowania dozoru nad zajętych ruchomościami przez danego dozorcę i nie wpływa ono na wartość rzeczy. Obowiązek wydanie ruchomości jest odrębnym obowiązkiem dozorczy a nie determinantą wykonania obowiązku zachowania należytej staranności.

²⁵⁴ Por.: Z. Merchel, „*Egzekucja sądowa w Polsce*” (red.) Z. Szczurek, Currenda, Sopot 2007, s. 354 – 355; K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1372.

²⁵⁵ Szerzej: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1505.

przecież wierzyciel kieruje postępowaniem egzekucyjnym oraz decyduje, jakie czynności komornik ma podjąć, zaś z drugiej strony postępowanie dotyczy obowiązków dłużnika oraz praw majątkowych obu stron.

Reprezentowane w toku postępowania egzekucyjnego interesy stron są skrajnie różne. Powoduje to, że komornik zobowiązany jest należycie zabezpieczyć zajęty majątek, aby żadna ze stron postępowania nie wyrządziła drugiej szkody. Ponosi on za to wyżej opisaną odpowiedzialność majątkową. Podjętą przez strony, z pominięciem komornika, wspólną i zgodną decyzję uznać należy za dokonaną na ich wyłączne ryzyko. Komornik nie może w takiej sytuacji zostać pociągnięty do odpowiedzialności majątkowej za ewentualny uszczerbek w mieniu dłużnika.

Zgodny wniosek stron, w przypadku gdy dłużnik egzekwowany jest jednocześnie przez kilku wierzycieli albo rzecz stanowi własność więcej niż jednego dłużnika, oznacza obowiązek uzyskania zgody wszystkich wierzycieli lub dłużników.

Obowiązek wydania przez dozorcę ruchomości wynikać może również z orzeczenia sądu. Takim orzeczeniem najczęściej jest postanowienie zapadłe po rozpoznaniu i uwzględnieniu skargi na czynność komornika. Jak wynika z brzmienia art. 856 k.p.c. dozorca powinien oddać dozorowaną ruchomość „stosownie do orzeczenia sądu”. W moim przekonaniu na to ostatnie sformułowanie należy położyć szczególny nacisk. Orzeczenie stanowiące podstawę do żądania wydania dozorowanej ruchomości musi obowiązkowo konkretyzować prawo do wydania dozorowanej ruchomości oraz określać komu ono przysługuje. Dopiero wówczas osoba uprawniona, wskazana w orzeczeniu, może skutecznie żądać dokonania wydania na jej rzecz wskazanej ruchomości. Dozorca nie jest uprawniony ani zobowiązany do dokonywania wykładni orzeczeń sądu, jak również ustalania, czy z ogólnie określonego w orzeczeniu obowiązku wydania rzeczy uprawnienie z tym związane przysługuje akurat osobie, która się na nie powołuje. M. Allerhand w moim przekonaniu myli się twierdząc, że jeżeli zachodzą wątpliwości, czy i komu należy dozorowane ruchomości wydać, powinien zwrócić się do komornika o decyzję, która go wiąże.²⁵⁶ Dozorca nie jest w ogóle związany takim orzeczeniem. W takiej sytuacji osoba uprawniona powinna skorzystać z innych środków prawem przewidzianych. Słusznie zatem zauważa E. Wengerek, że wątpliwym jest, aby wyrok uwzględniający powództwo osoby trzeciej o zwolnienie od egzekucji stanowił dostateczną podstawę do wydania ruchomości przez dozorcę osobie trzeciej. Wyrok ten

²⁵⁶ M. Allerhand, „Kodeks postępowania cywilnego. Część II. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające”, Lwów 1932, s. 203.

stanowi jedynie podstawę do żądania od komornika wydania postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego co do rzeczy zwolnionej oraz wezwania przez niego dozorcę do wydania rzeczy dozorowanej.²⁵⁷

Nie należy jednak zapominać o funkcji komornika, jaką pełni on w odniesieniu do dozorczy. Jeżeli komornik w ramach sprawowanego nadzoru nad czynnościami dozorczy stwierdzi, że pomimo skutecznego wezwania dozorca posiadanych ruchomości nie wydał uprawnionemu, wówczas zobowiązany jest ruchomości te dozorczy odebrać.

Kolejnym obowiązkiem dozorczy jest obowiązek zawiadomienia komornika o każdorazowo zamierzonej zmianie miejsca przechowania ruchomości. Zmiana miejsca przechowywania może wynikać z przyczyn ogólnie związanych z osobą dozorczy i pełnionej przez niego funkcji, jak również, jeżeli okaże się to konieczne z uwagi na ochronę rzeczy przed utratą, uszkodzeniem, czy też zmniejszeniem jej wartości. Tenże obowiązek zawiadomienia wiąże się ściśle z obowiązkiem komornika sprawowania nadzoru nad czynnościami dozorczy. Niewątpliwie jest, iż obowiązek zawiadomienia ma na celu poddanie takiej decyzji dozorczy kontroli co do jej trafności. Komornik nie może jednak uzależnić zmiany miejsca przechowania ruchomości od swej zgody. Komornik nie może się skutecznie sprzeciwić takiej zmianie, ale może swe negatywne stanowisko w tej kwestii dozorczy przedstawić. Jeżeli zastrzeżenia przedstawione przez komornika są uzasadnione a dozorca ich nie uwzględnia, wówczas komornik może na podstawie z art. 860 k.p.c. dozorcę zwolnić (nawet w trybie natychmiastowym) i ustanowić innego.

Obowiązek złożenia komornikowi rachunku z dochodów wiąże się z rzeczami, które taki dochód przynoszą. Obowiązek ten powstaje po ustaniu dozoru i nie istnieje, jeżeli osoba, która sprawuje dozór jest uprawniona do korzystania z niej. Dzieje się tak, albowiem w sytuacji, gdy zajęta ruchomość przynosi dochód i pozostaje w posiadaniu osoby, która jest uprawniona do korzystania z niej, może w ramach tego uprawnienia tenże dochód pobierać. Zatem tylko osoba, która nie jest uprawniona na podstawie art. 861 k.p.c. do korzystania z rzeczy, obowiązana jest niezwłocznie po ustaniu dozoru złożyć rachunek z dochodów.²⁵⁸

²⁵⁷ Patrz: E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego”, WZPP, Warszawa 1998, s. 353. Patrz również: W. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.”, WZPP, Warszawa 2009, s. 348 – 359.

²⁵⁸ Powtarzając za Z. Świebodą, „Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne”, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 220, w przepisie z art. 862 k.p.c. jest mowa „o korzystaniu” z rzeczy, podczas gdy w art. 861 k.p.c. „o zwykłym używaniu rzeczy”. Wskazana różnica jest jednak bez znaczenia, bowiem oba te terminy stanowią w tym przypadku synonimy.

Dozorca powinien złożyć rachunek z dochodów niezwłocznie po sprzedaży rzeczy, a konkretnie po skutecznym przeniesieniu służącego względem niej prawa własności, tj. zgodnie z art. 874 k.p.c. w zw. z art. 872 § 1 k.p.c., po uprawomocnieniu się przybicia i zapłaceniu całej ceny nabycia.²⁵⁹ Jeżeli rzecz nie została sprzedana dozorca powinien złożyć rachunek niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia o umorzeniu egzekucji. Rachunek złożyć należy również po wydaniu przez komornika postanowienia o zmianie dozorcę. Składa się go w tym przypadku niezwłocznie po wydaniu przedmiotu dozoru komornikowi lub bezpośrednio nowemu dozorcę.

Uchylenie się dozorcę z wykonaniem obowiązku przedstawienia rozliczenia może być dyscyplinowane przez komornika. W ramach czynności nadzorczych komornik może wezwać dozorcę do złożenia rachunku, wyznaczając mu w tym celu odpowiedni termin. Długość wyznaczonego terminu powinna uwzględniać specyfikę dozorowanej ruchomości oraz czas trwania dozoru. Elementy te są bowiem wyznacznikami ilości pracy, którą dozorca musi włożyć w jego sporządzenie. Wyznaczony przez komornika termin jest terminem procesowym, do którego na zasadzie z art. 13 § 2 k.p.c. stosować należy przepisy o terminach sądowych. Dopuszczalne jest zatem jego wydłużenie, jeżeli zachodzi ważna po temu przyczyna a wniosek dozorcę ma przekonujące uzasadnienie. Wniosek ten, zgodnie z art. 166 k.p.c., musi być zgłoszony upływem oznaczonego terminu.

Jeżeli pomimo wezwania do złożenia rachunku z dochodów dozorca w sposób nieuzasadniony obowiązku swego nie wykonuje, komornik może go ukarać, zgodnie z art. 762 k.p.c., grzywną w wysokości do 500 zł. Ukaranie może nastąpić na wniosek wierzyciela lub z urzędu. Za dopuszczalnością zastosowania grzywny przemawia okoliczność, iż dozorca jest jednym z uczestników postępowania egzekucyjnego, zaś rachunek z dochodów stanowi informację, która niewątpliwie jest niezbędną do prowadzenia egzekucji. Nałożenie grzywny następuje w drodze postanowienia, na które przysługuje dozorcę prawo wniesienia do sądu skargi na czynność komornika. Wypis postanowienia o ukaraniu grzywną doręcza komornik dozorcę, stronom oraz prokuratorowi. Jak wynika z treści art. 762 § 4 k.p.c., prawomocne postanowienie

²⁵⁹ Jak wskazuje E. Wengerek, *op. cit.*, s. 360, kodeks nie przewiduje szczegółowego trybu składania rachunku z dozoru. Autor proponuje, aby w drodze analogii zastosować odpowiednio art. 937 k.p.c., z którego wynika, że: a) sprawozdanie rachunkowe powinno być udokumentowane; b) komornik powinien wysłuchać wierzyciela i dłużnika oraz dozorcę (lub osobę obowiązana do złożenia rachunku); c) komornik powinien podjąć decyzję co do zatwierdzenia sprawozdania rachunkowego. W razie odmowy zatwierdzenia poszczególnych pozycji rachunkowych jedna ze stron nabywa roszczenie do osoby zobowiązanej do złożenia rachunku o zapłatę tej sumy. Patrz również: W. Wengerek, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.*”, WZPP, Warszawa 2009, s. 389 – 390.

komornika o ukaraniu grzywną podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej bez zaopatrywania go klauzulą wykonalności.

Sporządzony przez dozorcę rachunek stanowi, po jego zbadaniu co do rzetelności, podstawę ustalenia przez komornika kwoty czystego dochodu. Ustalenie kwoty czystego dochodu następuje poprzez zatwierdzenie przez komornika otrzymanego rachunku z dochodów i pomniejszenia go o wydatki, jakie dozorca poniósł w związku z przechowywaniem rzeczy. Zatwierdzenie następuje w drodze postanowienia. Obowiązek złożenia rachunku z dochodów pozostaje zatem w ścisłej relacji z prawem dozorczy do zwrotu wydatków związanych z przechowywaniem. Do wydatków nie wlicza się wynagrodzenia przysługującego dozorczy za poniesiony trud, które pokrywa się w pierwszej kolejności z czystego dochodu. Jeżeli kwota osiągniętego czystego dochodu na to pozwala, po pokryciu należnego dozorczy wynagrodzenia, pozostałą sumę dołącza się do sumy uzyskanej z egzekucji, a w razie prawomocnego umorzenia postępowania egzekucyjnego, wypłaca dłużnikowi. Kwotę czystego dochodu, zwiększając sumę uzyskaną z egzekucji, komornik składa na rachunek depozytowy sądu. Zalicza się ją, w przypadku sporządzenia planu podziału, do sumy podlegającej podziałowi.

Jeżeli w trakcie badania prawidłowości, rzetelności i wiarygodności rachunku komornik dojdzie do przekonania, że rozliczenie przedstawionych przez dozorcę dochodów z dozorowanej ruchomości nie jest prawidłowe, powinien wezwać dozorcę do złożenia wyjaśnień i zażądać przedłożenia prawidłowo sporządzonego rozliczenia. Wzywając dozorcę do dokonania tych czynności komornik powinien określić na wykonanie tego obowiązku stosowny termin. Jeżeli pomimo upływu określonego terminu dozorca ww. obowiązku nie wykonuje, komornik powinien wydać postanowienie stwierdzające, że dozorca nie wywiązał się z ciążącego na nim obowiązku rozliczenia się.²⁶⁰

²⁶⁰ Tak: F. Zedler, *„Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom III. Postępowanie egzekucyjne (art. 844 – 1003 k.p.c.)”*, Dom Organizatora TNOiK, Toruń 1995, s. 42-43. Autor wskazuje nadto, iż postanowienie to nie może być podstawą do prowadzenia egzekucji przeciwko dozorczy o zwrot nierozliczonych dochodów. Podstawą może być tylko orzeczenie zapadłe przeciwko dozorczy w postępowaniu o naprawienie wyrządzonej szkody, o ile niezłożenie rachunków było jej następstwem, lub o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia.

5.4. Prawa dozorczy

Z funkcją dozorczy, poza wyżej opisanymi obowiązkami, łączą się również uprawnienia, do których zaliczamy:

1. prawo do zwrotu wydatków,
2. prawo do wynagrodzenia za sprawowanie dozoru nad zajętymi ruchomościami,
3. prawo korzystania z rzeczy.

Z wyżej opisanych uprawnień wynika, że dozorca sprawuje swe obowiązki odpłatnie. Twierdzenie to ma swoje uzasadnienie w treści art. 858 § 1 k.p.c., zgodnie z którym dozorca może żądać zwrotu wydatków związanych z przechowywaniem oraz wynagrodzenia za dozór odpowiednio do poniesionych trudów. Prawo to nie przysługuje dłużnikowi, członkom jego rodziny wspólnie z nim mieszkających oraz osobie trzeciej, u której rzecz zajęto. Ograniczenie to stanowi konsekwencję postanowień art. 861 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli zajęte ruchomości pozostawiono w pomieszczeniu należącym do dłużnika i dozór powierzono jemu samemu lub członkowi jego rodziny razem z nim mieszkającym, wówczas osoby te mają prawo zwykłego używania rzeczy, byleby przez to rzecz nie straciła na wartości. Uprawnienie to przysługuje również osobie trzeciej, pod której dozorem komornik pozostawił zajęte ruchomości dłużnika, o ile osoba ta jest uprawniona do używania tych rzeczy. Zapłatą za trud, jaki poniosła osoba obciążona obowiązkami dozorczy, jest wynagrodzenie lub prawo do korzystania z rzeczy przez czas jej przechowywania, przy czym uprawnienia te się wzajemnie wykluczają.

Dokonując analizy przepisu art. 858 k.p.c. łącznie z przepisem art. 861 k.p.c. wyprowadzić można wniosek, że prawo do wynagrodzenia, zwrotu wydatków oraz do korzystania z rzeczy zajętej nie przysługuje jedynie osobie, u która zajęcie nastąpiło, a która podjęła się pełnienia obowiązków dozorczy, a przy tym nie jest uprawniona do używania tej rzeczy. Dotyczy to zatem przypadku, gdy osoba trzecia bezpośrednio przed zajęciem posiadała rzecz ruchomą bez tytułu prawnego. Powierzenie dozoru ww. osobie powinno następować tylko w wyjątkowych przypadkach. Wynika to z okoliczności, iż brak interesu w wykonywaniu obowiązków, które wiązać się mogą z bezzwrotnymi wydatkami, dawać może uzasadnienie przypuszczeniu, że dozór nie będzie wykonywany w sposób należyty. W takich przypadkach komornik powinien zajętą rzecz odebrać i przekazać w dozór innej osobie.

Jak wskazuje się w literaturze, pewne wątpliwości nastroczała kwestia, czy wyżej opisane uprawnienia należy przyznać także wierzycielowi. Wątpliwość ta, jak już to wcześniej opisywałem, została rozstrzygnięta pozytywnie poprzez przyjęcie, że przedmiotowe uprawnienia przysługują mu na takich samych zasadach jak innym uczestnikom postępowania.²⁶¹ E. Wengerek opowiadając się za przyznaniem wierzycielowi prawa do zwrotu kosztów przechowania poddaje jednak w wątpliwość przyznanie mu prawa do wynagrodzenia. Autor nie rozstrzygnął jednak tej kwestii. Uważam, że prawo to przysługuje wierzycielowi w sposób niewątpliwy. Rozstrzygające w tej sprawie są przepisy art. 855 k.p.c. i art. 858 k.p.c. Ten pierwszy, jak to wyżej zostało wskazane, wyraźnie dopuszcza wierzyciela do pełnienia funkcji dozorca, zaś drugi z przepisów ściśle określa krąg osób sprawujących dozór, którym prawo to nie przysługuje. W przepisie tym brak jest wyraźnego wskazania, aby wierzyciel był tego prawa pozbawiony. Ograniczenie to zachodzi tylko w przypadku, gdy zajęcie rzeczy ruchomej nastąpiło u niego. Bez znaczenia jest więc to, że postępowanie toczy się z wniosku wierzyciela. Dłużnik powinien ponieść wszelkie normalne i uzasadnione konsekwencje tego, że przyczynił się do wszczęcia przeciwko niemu postępowania egzekucyjnego. Wierzyciel nie może być pozbawiony prawa do rekompensaty trudów, jakim musiał sprostać w związku z niesolidnym zachowaniem dłużnika.

Ustalenie kwoty wynagrodzenia oraz zwrotu wydatków następuje wyłącznie na żądanie uprawnionego, a więc na jego wniosek. Rozstrzygnięcie w tym przedmiocie zapada w drodze postanowienia komornika, na które przysługuje uprawnionemu oraz stronom skarga na czynności komornika, o ile narusza ich prawa.²⁶² Jak wynika z treści art. 858 k.p.c. dozorca może żądać wynagrodzenia za dozór odpowiednio do poniesionych trudów. Obecnie nieobowiązujący już § 68 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie czynności komorników²⁶³ stanowił, iż przy ustalaniu wynagrodzenia komornik zobowiązany był brać pod uwagę rodzaj i wartość ruchomości, warunki dozoru i czas jego

²⁶¹ Problem ten sygnalizuje J. Jankowski, *op. cit.*, s. 853. Ponadto jak wskazuje E. Wengerek, *op. cit.*, s. 355, argumenty przeciwko nie wytrzymują krytyki, albowiem art. 855 k.p.c. wskazuje wyraźnie wierzyciela jako jedną z osób mogących sprawować obowiązki dozorca. Według autora „*sprzeczne z konstrukcją egzekucji byłoby pozbawienie wierzyciela zwrotu wydatków, które musiał ponieść w związku z przechowaniem ruchomości, zwłaszcza gdy komornik prowadzi egzekucję również na rzecz innych wierzycieli*”. Patrz również: W. Wengerek, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.*”, WZPP, Warszawa 2009, s. 382 – 383. Akceptujące stanowisko znaleźć można również u A. Karnickiej – Kawczyńskiej, J. Kawczyńskiego, *op. cit.*, s. 119.

²⁶² Szerzej: A. Cudak, „*Podmioty legitymowane do wniesienia skargi na czynności komornika*”, PES nr XXIII, s. 34 – 53.

²⁶³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie czynności komorników z dnia 9 marca 1968 r. (Dz. U. z 1968 r. Nr 10, poz. 52).

trwania. Na podstawie tego samego przepisu komornik z ważnej przyczyny był uprawniony do ustalenia wynagrodzenia już przy oddaniu ruchomości w dozór. Tak ustalone wynagrodzenie przyjmowało postać wstępną. Wydanie takiego postanowienia jest również aktualnie dopuszczalne z tym, że jego podstawę prawną upatrywać należy w art. 359 § 1 k.p.c. Przepis ten ma zastosowanie do postanowień wydanych w postępowaniu egzekucyjnym na zasadzie z art. 13 § 2 k.p.c. Przepis art. 858 k.p.c., który wskazuje, że wysokość wynagrodzenia za dozór powinna odpowiadać poniesionym przez dozorcę trudom, nie może być rozumiany tylko w ten sposób, że komornik uprawniony jest do ustalenia wynagrodzenia wyłącznie po zakończeniu dozoru. Wysokości wynagrodzenia powinna odpowiadać trudom dozoru, tzn. powinna uwzględniać warunki dozoru, czas jego trwania, a także inne okoliczności, weryfikowalne ostatecznie dopiero po jego zakończeniu.

Mając na względzie powyższe rozważania wskazać należy, że nie tylko w interesie dozorczy, ale również organu egzekucyjnego, którym jest komornik, jest zagwarantowanie posiadania środków finansowych na pokrycie przyszłego wynagrodzenia. Wynagrodzenie dozorczy należy do wydatków gotówkowych ponoszonych w toku egzekucji przez komornika. To komornik obowiązany jest wypłacić dozorczy stosowną sumę z tego tytułu, i to on z chwilą ustalenia wysokości wynagrodzenia staje się dłużnikiem dozorczy. Oczywiście komornikowi, zgodnie z art. 39 u.k.s.e., służy prawo żądania zwrotu poniesionych wydatków gotówkowych od dłużnika, a gdyby to nie było możliwe ze względu na bezskuteczność egzekucji, także od wierzyciela (art. 42 ust. 2 u.k.s.e.). Z uwagi na możliwość zaistnienia bezskuteczności egzekucji roszczeń komornik może na poczet przyszłego wynagrodzenia dozorczy żądać od wierzyciela odpowiedniej zaliczki. Żądanie takie jest dopuszczalne, jeżeli oddanie rzeczy zajętej w dozór nastąpiło na wniosek wierzyciela.²⁶⁴

²⁶⁴ Odmienne stanowisko zajął J. Jankowski, *op. cit.*, s. 853, stwierdzając, że „*żądanie zaliczki powinno być regułą, gdyż leży to w interesie zarówno stron, jak i dozorczy. Jeżeli bowiem egzekucja okaże się bezskuteczna i niemożliwe będzie ściągnięcie wynagrodzenia dozorczy wraz z egzekwowanym roszczeniem od dłużnika (...), dozorca może być pozbawiony należnego mu wynagrodzenia*”. Trudno mi zgodzić się z autorem, że w razie niezażądania przez komornika, na wniosek dozorczy, zaliczki od wierzyciela, dozorca ma prawo zaskarżenia takiego zaniechania w drodze skargi na czynności komornika. Jak zauważył A. Cudak, „*Skarga na zaniechanie przez komornika dokonania czynności*”, PES 1997, Nr 24, s. 95, „*zaniechanie dokonania czynności przewidziane przez art. 767 § 1 zd. 2 k.p.c. jest to takie zachowanie komornika, które polega na niedokonaniu czynności egzekucyjnych, pomimo tego, że konkretny przepis ustawy nakazuje komornikowi podjęcie tej czynności. Dotyczy to zarówno czynności o charakterze orzecznym jak i ściśle wykonawczym*”. Nie ma wątpliwości, że art. 40 ust. 1 u.k.s.e. reguluje przysługujące komornikowi prawo żądania zaliczki od podmiotu wnioskującego a nie obowiązek jej dochodzenia. Żaden z przepisów nie przyznaje dozorczy prawa, które powodowałoby po stronie komornika obowiązek żądania takowej zaliczki.

Z powyższych rozważań wypływa wniosek o dopuszczalności ustalenia wynagrodzenia wstępnego przy ustanowieniu dozorczy. Komornik żądając od wierzyciela zaliczki musi jej zasadność i wysokość oprzeć na realnych podstawach, które ostatecznie zostaną zweryfikowane i ustalone po zakończeniu dozoru, co w szczególności może stać się widoczne poprzez wydane przez komornika postanowienie uzupełniające w przedmiocie należnego dozorczy wynagrodzenia.

Mając na względzie powyższe rozważania przyjąć można, że nie stanowi przeszkody dokonanie przez komornik wypłaty wynagrodzenia w częściach, np. w miesięcznych ratach. Może to nastąpić zarówno w formie postanowienia o przyznaniu wynagrodzenia za dany okres, jak również w formie zaliczki.²⁶⁵ Takie rozwiązanie może być w szczególności uzasadnione, gdy w ramach tego samego postępowania egzekucyjnego powierza się temu samemu dozorczy rzeczy o dużej wartości, wymagające znacznego nakładu pracy (np. inwentarz żywy), albo znaczną ilość ruchomości o jednostkowo mniejszej wartości, ale łącznie stwarzając dla dozorczy istotne obciążenie czasowe i finansowe.²⁶⁶

Podobnie jak do przysługującego dozorczy wynagrodzenia odnieść należy się do kwestii zwrotu wydatków związanych z przechowaniem. Suma wydatków ustalana jest na podstawie przedstawionego przez dozorcą zestawienia, popartego załączonymi do niego pokwitowaniami, innymi dokumentami oraz oświadczeniami dozorczy co do sum wydatkowanych. O ustalonej sumie wydatków i wysokości przysługującego dozorczy wynagrodzenia komornik obowiązany jest zawiadomić strony i dozorcę (art. 858 § 2 k.p.c.). Jest to istotny obowiązek z punktu widzenia prawa tych osób do wniesienia skargi na czynności komornika. Poczynione przez dozorcę wydatki powinny mieć bezpośredni związek z realizacją ciążyących na nim obowiązków i mieścić się w granicach potrzeb oraz zdrowego rozsądku. Słusznie zauważył Z. Merchel, że osoba sprawująca dozór „może (...) domagać się wyrównania tylko tych wydatków, które zabezpieczały rzecz przed pogorszeniem wartości. Inne wydatki, niecelowe i zbędne, dozorca ponosi na własny rachunek i ryzyko”.²⁶⁷ Wydatki związane z przechowaniem mają analogiczny status w kwalifikacji kosztów postępowania egzekucyjnego jak

Nie wynika on również bezpośrednio z ustawy. Zatem tego rodzaju bierność komornika w moim przekonaniu nie może być zaskarżona.

²⁶⁵ Por.: Z. Merchel, „Egzekucja sądowa w Polsce”, (red.) Z. Szczurek, Curranda, Sopot 2007, s. 356.

²⁶⁶ Tak: S. Dalka, D. Wiśniewski, „Egzekucja ze statków morskich”, PE 2001, Nr 11, s. 30 – 31, w zakresie w jakim dotyczy statków morskich nie wpisanych do rejestru okrętowego.

²⁶⁷ Z. Merchel, „Ruchomość jako przedmiot egzekucji. Postępowanie, wzory pism i orzeczeń”, Curranda, Sopot 2006, s. 145.

wynagrodzenie dozorczy, przez co pomimo odmienności reguł ustalania powinny być w tenże sam sposób rozliczane z dozorcą.

Wspomniane we wstępie prawo osoby sprawującej dozór do korzystania z zajętej ruchomości wynika z przysługującego dłużnikowi prawa własności, albo wiąże się z zajęciem np. przedmiotu umowy najmu, używania lub dzierżawy. Taka sama sytuacja ma miejsce, gdy uprawnienie posiadacza nie wypływa ze stosunku zobowiązaniowego, lecz z ograniczonego prawa rzeczowego, jakim jest użytkowanie zajętej ruchomości. Prawo dozorczy do korzystania z zajętej ruchomości wiąże się z prawem tychże osób do jej używania i stanowi swego rodzaju ekwiwalent wynagrodzenia.

Jak wynika z treści art. 861 k.p.c., prawo do korzystania z zajętej ruchomości przysługuje dłużnikowi i członkom jego rodziny,²⁶⁸ jeżeli zajęta ruchomość pozostawiona została w pomieszczeniu należącym do dłużnika, zaś obowiązki związane z dozorem nad zajęta ruchomością powierzone zostały jednej z tych osób.²⁶⁹ Prawo do korzystania z zajętej rzeczy ruchomej przysługuje również osobie trzeciej, jeżeli komornik powierzył jej obowiązki dozorczy, o ile nadto uprawniona jest do korzystania z rzeczy dozorowanej na podstawie odrębnego stosunku prawnego. Nie ma w tym miejscu znaczenia, czy prawo to osoba trzecia posiadała już w chwili powierzenia jej ruchomości w dozór, czy też nabyła je w trakcie przechowywania. Jeżeli nabycie tego uprawnienia następuje po objęciu zajętej ruchomości w dozór, komornik powinien rozróżnić okresy liczone według zwrotu wydatków i wypłaty wynagrodzenia oraz okresy rozliczane prawem do korzystania z rzeczy zajętej.

Sposób używania rzeczy (korzystania z niej) nie może być dowolny. Używanie zajętej ruchomości powinno ograniczać się do jej posiadania i rzeczywistego korzystania. Uprawniony do używania ruchomości może, w granicach jej gospodarczego przeznaczenia, pobierać wszelkie związane z nią pożytki oraz inne dochody.²⁷⁰ Uprawnienie to doznaje jednak wyraźnego ograniczenia w wyniku realizacji podstawowego obowiązku dozorczy, którym jest przechowywanie przedmiot zajęcia ze starannością gwarantującą, że nie straci on na wartości. Niedopuszczalne jest zatem zniszczenie rzeczy, ani takie jej przekształcenie, które stanowiłoby odpowiednik zużycia.

²⁶⁸ Powtarzając za F. Zedlerem, *op. cit.*, s. 37 – „*należy przyjąć szerokie ujęcie rodziny a zatem, że jest to każda osoba spokrewniona z dłużnikiem lub powinowata dłużnika, bez względu na stopień pokrewieństwa, czy powinowactwa, jeżeli razem mieszkają z dłużnikiem*”.

²⁶⁹ Jak wskazuje J. Jankowski, *op. cit.*, s. 856, uprawnienie to nie przysługuje dłużnikowi, jeżeli zajęte ruchomości pozostawiono w pomieszczeniach dłużnika, ale pomieszczenia te zamknięto i opieczętowano, albo dozór w rzeczywiście powierzono osobie trzeciej.

²⁷⁰ Tak: A. Karnicka – Kawczyńska, J. Kawczyński, *op. cit.*, s. 118.

Pobieranie pożytków musi również uwzględniać taki stopień eksploatacji rzeczy, aby nie utraciła ona na wartości.²⁷¹ Ponadto korzystanie z przechowywanej ruchomości nie może uniemożliwiać wykonania obowiązku natychmiastowego wydania rzeczy na każde żądanie uprawnionego, o którym stanowi art. 856 § 1 k.p.c. Uchybienie tym wymaganiom może stanowić źródło szkody w mieniu dłużnika, a co za tym idzie uzasadnienie roszczenia odszkodowawczego i żądania zmiany dozorczy.

²⁷¹ Por.: Z. Merchel, *op. cit.*, s. 144; A. Hrycaj, „*Egzekucja praktyczna*”, WWSKiZ, Poznań 2007, s. 272, oraz H. Pietrkowski, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*”, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 338 - 339.

SPRZEDAŻ

Zgodnie z przepisami polskiego prawa egzekucyjnego sprzedaż może nastąpić w trybie pozalicytacyjnym, zwanym „sprzedażą z wolnej ręki”, za pośrednictwem komisju oraz w trybie licytacji publicznej. Licytacja publiczna jest podstawowym sposobem sprzedaży ruchomości w sądowym postępowaniu egzekucyjnym.

Sprzedaż licytacyjna jest również podstawowym sposobem sprzedaży ruchomości w innych systemach prawnych państw europejskich. Tak jest m.in. w prawie niemieckim. Poza licytacją publiczną sprzedaż zajętych rzeczy ruchomych może nastąpić w oznaczonych w przepisach prawa przypadkach także w inny, oznaczony przez stronę sposób, o ile strona przeciwna nie wniesie w tym względzie sprzeciwu. W prawie niemieckim wyjątkowy charakter mają papiery wartościowe, traktowane jako ruchomości (w prawie polskim papiery wartościowe zbywane są w drodze egzekucji z innych praw majątkowych lub poprzez egzekucję z wierzytelności). Zgodnie z § 821 ZPO zajęte papiery wartościowe, które mają ustaloną cenę giełdową lub rynkową, są sprzedawane przez komornika z wolnej ręki (*ausfreier Hand*) po kursie dziennym, a gdy taki nie istnieje, po kursie ustalonym w sposób ogólny (rynkowy).²⁷²

W prawie austriackim znane są dwie formy sprzedaży rzeczy ruchomych, a mianowicie: tzw. „sprzedaż z wolnej ręki” (*Freihandverkauf*) oraz licytacja publiczna (*Öffentliche Versteigerung*). Poza wyjątkami, kiedy dopuszczalne jest dokonanie „sprzedaży z wolnej ręki”, sprzedaż prowadzana jest w drodze licytacji publicznej. Ta forma sprzedaży może zostać rozszerzona również na przedmioty, które podlegają „sprzedaży z wolnej ręki”, jeżeli w ten sposób zajęte ruchomości nie mogą być sprzedane przez okres co najmniej 4-ch tygodni. Taka zmiana formy sprzedaży wymaga wniosku wierzyciela (§ 270 EO). Licytacja w prawie austriackim może zostać przeprowadzona z wykorzystaniem internetu, w domu licytacyjnym (*Versteigerungshaus*), hali aukcyjnej (*Auktionshalle*), albo w miejscu, w którym znajduje się zajęty przedmiot. Wyboru miejsca licytacji dokonuje organ egzekucyjny kierując się przewidywanymi przychodami, jakie

²⁷² J. Baumann, W. Brehm, „*Zwangsvollstreckung*”, Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld 1982, s. 310. Por. także: H. Thomas, H. Putzo, „*Zivilprozeßordnung*”, C.H. Beck, München 1978, s. 1253 – 1254.

można osiągnąć przez sprzedaż w wybranym miejscu oraz kosztami, jakie wiążą się z tym wyborem.

Również w prawie szwajcarskim podstawowym sposobem sprzedaży zajętych rzeczy ruchomych jest licytacja publiczna. Urząd wykonawczy miejsce i czas licytacji ustala i podaje do publicznej wiadomości w taki sposób, który odpowiada danemu przypadkowi, a tym samym uwzględnia możliwie najszerszej interesy obu stron postępowania. Sprzedaż zajętych ruchomości może zostać dokonana tylko na wniosek wierzyciela. Wierzyciel może złożyć wniosek o dokonanie sprzedaży zajętych ruchomości najwcześniej po upływie miesiąca od dnia dokonania zajęcia, ale też nie później niż przed upływem roku licząc od tegoż samego dnia (art. 116 ust. 1 SchKG). Wniosek wiąże urząd wykonawczy. Organ ten podejmuje czynności zmierzające do spieniężenia zajętej rzeczy ruchomej najwcześniej po upływie dziesięciu dni od dnia otrzymania wniosku o dokonanie sprzedaży, ale też nie później niż przed upływem dwóch miesięcy liczonych od tego samego dnia (art. 122 ust. 1 SchKG).

Poza licytacją publiczną w prawie szwajcarskim zajęte ruchomości mogą zostać sprzedane przez urząd wykonawczy „z wolnej ręki”, tzn. zaoferowane wybranemu przez siebie nabywcy. Z uwagi, iż sprzedaż „z wolnej ręki” stanowi wyjątek od reguły, dopuszczalna jest tylko w przypadkach wyraźnie w ustawie wskazanych.

W prawie czeskim, podobnie jak w innych wyżej opisanych systemach prawnych, zasadą jest sprzedaż licytacyjna. Licytację można jednakże pominąć, jeżeli objęte spisem ruchomości łatwo się psują. W tym przypadku sprzedaż może nastąpić bezpośrednio po dokonaniu zajęcia. Cenę zbycia łatwo psujących się ruchomości określa organ egzekucyjny i ma ona postać ceny minimalnej (§ 326 b OSR). Z kolei, gdy przedmiotem egzekucji są dzieła sztuki, zabytki, szczególnie wartościowe rękopisy dzieł literackich, jak również prywatna korespondencja pisarzy i inne kulturowo ważne pamiątki oraz dobra kultury o wartości historycznej, organ egzekucyjny zobowiązany jest w pierwszej kolejności zaoferować je instytucji, których zadaniem jest opieka nad tego rodzaju dobrami (§ 328a OSR).

Nieco inaczej wygląda sprzedaż zajętych ruchomości w prawie francuskim. Przewidziana w prawie tego państwa procedura sprzedaży zajętych przez organ egzekucyjny składników majątku dłużnika, w tym ruchomości, może zostać przeprowadzona w drodze sprzedaży prywatnej oraz sprzedaży przymusowej.

Sprzedaż prywatna jest sprzedażą najbardziej pożądaną w toku postępowania egzekucyjnego. Powszechnie jest wiadome, nie tylko we Francji, że sprzedaż

przeprowadzana przez organ egzekucyjny z zastosowaniem przymusu państwowego z zasady nie pozwala na osiągnięcie takich efektów jak sprzedaż organizowana w zwykłym obrocie gospodarczym. Wyższa cena sprzedaży jest przecież korzystna dla obu stron postępowania egzekucyjnego. Sprzedaż prywatna nie ma oczywiście charakteru pełnego, tzn. zakres czynności faktycznie podjętych przez dłużnika prowadzi co prawda do dokonania sprzedaży, lecz jej nie zastępuje.²⁷³

Sprzedaż przymusowa to sprzedaż w drodze licytacji publicznej. Przeprowadza się ją w miejscu, w którym dokonano zajęcia ruchomości, ale również może odbyć się w specjalnie do tego przeznaczonej sali licytacyjnej, czy też w innym miejscu, które uzasadnione będzie ze względu na dążenie do minimalizacji kosztów sprzedaży (art. 110 DZPE).

Wracając do problematyki polskiego postępowania egzekucyjnego zauważyć należy, że przejście z fazy zajęcia ruchomości do ich sprzedaży następuje z urzędu. Czynność ta nie wymaga wniosku wierzyciela, jak to ma miejsce w przypadku egzekucji z nieruchomości. Zakwalifikowanie tej czynności do grupy czynności dokonywanych przez komornika z urzędu wynika z przyjętego powszechnie podziału czynności organów egzekucyjnych, opartego o źródło pochodzenia inicjatywy ich podejmowania. Podział ten wyróżnia: 1) czynności organów egzekucyjnych podejmowane na wniosek uprawnionego uczestnika postępowania egzekucyjnego oraz 2) pozostałe czynności, tj. podejmowane w ramach ogólnych uprawnień organów egzekucyjnych, zwane też czynnościami z urzędu.²⁷⁴

W polskim prawie egzekucyjnym sprzedaż zajętych ruchomości nie może nastąpić wcześniej niż siódmego dnia od daty ich zajęcia. Zasada ta wynika wprost z treści art. 864 § 1 k.p.c. Jak wskazuje się w doktrynie, ustawodawca wprowadził tę zasadę w celu umożliwienia dłużnikowi dokonania dobrowolnego zaspokojenia wierzyciela. Rozwiązanie to znajduje uzasadnienie w okoliczności, iż sprzedaż rzeczy ruchomej w trybie wolnym, tj. w oparciu o podstawowe zasady rządzące rynkiem, pozwala uzyskać cenę wyższą niż w trybie wymuszonym. Według J. Jankowskiego określony przez ustawodawcę siedmiodniowy termin wiąże się również w pewnym stopniu z oczekiwaniem na uprawnomocnienie się zajęcia, które podlega zaskarżeniu w drodze skargi na czynność komornika. Termin ten spełnia to zadanie jednak tylko

²⁷³ Szerzej: Ch. Traichel, *„Die reform des französischen Zwangsvollstreckungsrecht”*, Bielefeld 1995, s. 112 – 115.

²⁷⁴ Por. J. Jankowski, *„Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506 – 1088”* (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 566.

w ograniczonym stopniu. W przypadku wniesienia ww. środka zaskarżenie jest mało prawdopodobne, aby wniesienie skargi, dokonanie wszystkich czynności związanych z przekazaniem przez komornika akt do sądu oraz rozpoznanie przez sąd sprawy zamknęło się w terminie siedmiu dni.²⁷⁵

Naruszenie terminu wskazanego w art. 864 § 1 k.p.c. stanowi podstawę do wniesienia skargi na czynność komornika. Skarga, zgodnie z przepisem art. 767 § 1 k.p.c., przysługuje na każdą czynność dokonaną przez komornika sądowego oraz zaniechanie jej dokonania, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.²⁷⁶ Wniesienie skargi nie powoduje jednak nieważności dokonanej sprzedaży. Przeniesienie prawa własności pozostaje nadal skuteczne pomimo, iż skarga okazała się uzasadniona i została uwzględniona przez sąd. Uwzględnienie skargi stanowi przesłankę pociągnięcia komornika i Skarbu Państwa do odpowiedzialności odszkodowawczej, jeżeli naruszenie wskazanego wyżej terminu wyrządziło dłużnikowi szkodę.²⁷⁷

Odroczenie terminu dokonania sprzedaży ruchomości stanowi zasadę, od której istnieją nieliczne wyjątki. Jak wynika z treści art. 864 § 2 k.p.c. sprzedaż ruchomości może nastąpić bezpośrednio po ich zajęciu, jeżeli ulegają łatwemu psuciu się albo sprawowanie nad nimi dozoru lub ich przechowywanie powodowałoby nadmierne koszty. To samo dotyczy zajętego inwentarza żywego, jeżeli dłużnik odmówił przyjęcia go pod dozór.

Pamiętać należy, iż przepisy szczególne, stanowiące wyjątek od obowiązującej zasady, podlegają wykładni ścieśniającej. Słusznie zauważył J. Jankowski, że ujęte w tym przepisie określenie „ruchomości ulegające łatwemu zepsuciu” może nastroczać trudności w trakcie wykładni systemowej.²⁷⁸ Określenie to jako niedookreślone, pozwala łatwo przyporządkować do niego wiele obiektów, których cecha „łatwego psucia się” może przyjmować różny stopień nasilenia. Od pojęcia „łatwego psucia się” odróżnić należy pojęcie „szybkiego psucia się”.

W świetle wykładni logiczno – językowej nie ma najmniejszych wątpliwości, iż termin „łatwe psucie się” oraz termin „szybkie psucie się” nie są jednoznaczne. Rzecz

²⁷⁵ Por.: A. Karnicka – Kawczyńska, J. Kawczyński, *„Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne”*, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 120. Autorzy w swym opracowaniu wygłaszają również postulat *de lege lata* wydłużenia przez ustawodawcę tego terminu.

²⁷⁶ Szerzej: A. Cudak, *„Skarga na zaniechanie przez komornika dokonania czynności”*, PES 1997, Nr 24, s. 91 – 101, oraz A. Cudak, *„Podmioty legitymowane do wniesienia skargi na czynności komornika”*, PES 1997, Nr 23, s. 34 – 53.

²⁷⁷ Szerzej: J. M. Kondek, *„Teoretycznoprawne podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej państwa za szkody wyrządzone działaniem władzy publicznej”*, PS 2007, Nr 1, s. 36 – 45.

²⁷⁸ Por.: J. Jankowski, *op. cit.*, s. 860.

szybko psująca się to taka rzecz ruchoma, która nawet przechowywana w optymalnych dla niej warunkach, po upływie względnie krótkiego czasu, zmienia swoje właściwości fizyczne w sposób, który pociąga za sobą utratę jej wartości handlowej. Zmiana ta następuje wskutek upływu czasu a do jej zaistnienia nie jest wymagany wpływ dodatkowego (w sensie szczególnego rodzaju) bodźca zewnętrznego, bowiem jej wystąpienie stanowi konsekwencję istnienia cechy fizycznej rzeczy, która tkwi w niej samej. Z kolei rzecz łatwo psująca się to taka rzecz ruchoma, która do zmiany cech fizycznych na inne niekorzystne, z punktu widzenia jej wartości handlowej, wymaga udziału szczególnego rodzaju bodźca zewnętrznego. Rzecz, która może łatwo ulec zepsuciu wcale nie musi zepsuć się szybko.²⁷⁹ Analizując treść art. 864 § 2 pkt 1 k.p.c. łatwo zauważyć, iż został on wprowadzony do ustawy w celu ochrony interesów majątkowych stron postępowania egzekucyjnego przed zdarzeniami, które wiążą się z upływem czasu lub mogą na jego przestrzeni zaistnieć. Z tejże przyczyny dążąc, aby przepis ten gwarantował możliwie pełną ochronę stron, uważam, że przez rzeczy ulegające łatwemu zepsuciu rozumieć należy również rzeczy szybko psujące się.

Określenie, czy dana rzecz ruchoma należy do grupy rzeczy łatwo psujących się, czy też nie, konieczne jest ustalenie przez komornika przewidywanego okresy zmiany jej właściwości fizycznych, kwalifikowanych pod pojęcie „psucia się”. W doktrynie słusznie przyjmuje się, że jest nim okres 7 dni, a to dlatego, że gdyby rzeczywisty czas psucia się był dłuższy, możliwe byłoby bez żadnych dodatkowych strat dokonanie sprzedaży po upływie oczekiwania ustalonego przez ustawodawcę okresu.²⁸⁰

Przyjęte w treści art. 864 § 2 pkt 1 k.p.c. odstępstwo, iż ruchomości ulegające łatwemu zepsuciu mogą być sprzedane z pominięciem terminu z art. 864 § 1 k.p.c., wiąże się z zastosowaną przez ustawodawcę zasadą ochrony mienia dłużnika. Zajęte i sprzedane przez komornika mogą być ruchomości o bardzo zróżnicowanych właściwościach fizycznych. Mogą to być zarówno ruchomości wchodzące w skład wyposażenia biur i mieszkań, maszyny i urządzenia, jak również towary, półprodukty oraz zapasy materiałowe do produkcji. Egzekucja z ruchomości podejmowana jest przez komorników w pierwszej kolejności do czterech pierwszych grup. Jest to zrozumiałe, albowiem posiadane przez dłużnika towary, w przypadku ich sprzedaży na rynku, pozwolą na

²⁸⁰ Por.: H. Pietrzkowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne”, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 344, oraz F. Zedler, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom III”, Dom Organizatora TNOiK, Toruń 1995, s. 46. Według F. Zedlera do ruchomości łatwo psujących się zaliczyć należy również i te ruchomości, które mają dłuższy termin ważności (przydatności do spożycia, itp.), lecz które zajęto na tydzień przed upływem terminu, po którym ulegają zepsuciu.

osiągnięcie wyższej ceny, a tym samym i kwoty uzyskanej z egzekucji. Nie ulega wątpliwości, iż dłużnik posiadając towary w związku z prowadzoną przez siebie działalnością gospodarczą posiada również miejsca ich zbytu. Pozwala to na znacznie prostsze i szybsze ich spieniężenie po cenach możliwie najwyższych do osiągnięcia. Nie należy jednak zapominać, iż wszystkie wyżej opisane zalety mają o tyle pozytywna znaczenie dla prowadzonego przez komornika postępowania egzekucyjnego, o ile jest on w stanie skutecznie zająć powstałe w ten sposób należności pieniężne. Korzystniejsze dla dłużnika oraz wierzyciela jest również umożliwienie temu pierwszemu przetworzenie półproduktów i zapasów materiałowych w towary, gdyż w ten sposób uzyskają wyższą wartość (wzrost o tzw. wartość dodaną). Z wyżej opisanych względów w praktyce sprzedaż wymuszoną w postępowaniu egzekucyjnym podejmuje się względem towarów, półproduktów oraz zapasów materiałowych (mając na względzie wszystkie ruchomości jakie posiada dłużnik) w ostatniej kolejności, a to właśnie one najczęściej mają zdolność łatwego psucia się (w szczególności jeśli chodzi o sektor branży rolno – spożywczej).

1. Sprzedaż pozalicytacyjna

Analizując przepisy regulujące polskie sądowe postępowanie egzekucyjne nie należy w sposób ścisły wiązać określonego rodzaju ruchomości z określonym sposobem jej sprzedaży. Każdą z ruchomości można skierować na licytację publiczną. Wynika to z art. 867 § 1 k.p.c., zgodnie z którym zajęte ruchomości, niesprzedane według przepisów poprzedzających, komornik sprzedaje w drodze licytacji publicznej.²⁸¹ Tylko w ściśle określonych przypadkach ruchomości mogą być sprzedane przez komornika w trybie pozalicytacyjnym. Tryb ten regulują przepisy art. 864¹ – 866² k.p.c. oraz art. 867 § 4 i 5 k.p.c.

²⁸¹ Szerzej: K. Kłaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1482 – 1485. Jak wskazał K. Korzan, „Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych”, PWN, Warszawa 1986, s. 294 – „ze względu na masową bezskuteczność sprzedaży licytacyjnej, w nauce ten stan rzeczy został ostro skrytykowany. Pod wpływem wspomnianej krytyki ustawodawca w obecnie obowiązującym k.p.c. zmienił porządek zbywania zajętych ruchomości w trybie egzekucji. Zmiana ta polegała na tym, że licytacja wchodzi w grę subsydiarnie, tzn. gdy bardziej skuteczne środki zbycia ruchomości okażą się bezskuteczne”.

1.1. Sprzedaż z wolnej ręki

Z wolnej ręki mogą być sprzedane ruchomości wskazane w przepisie art. 864 § 2 k.p.c. jak również niewskazane w tym przepisie, ale co do których spełnione zostały wymagania oznaczone w przepisie art. 864¹ k.p.c.²⁸² Zgodnie z tym ostatnim przepisem komornik może dokonać sprzedaży ruchomości z wolnej ręki, jeżeli:

1. dłużnik wyraził zgodę na tę formę sprzedaży,
2. żaden z wierzycieli prowadzących egzekucję nie sprzeciwił się tej formie sprzedaży w terminie tygodnia od daty zawiadomienia go przez komornika o zamiarze jej przeprowadzenia,
3. dłużnik określił minimalną cenę zbycia,
4. od dnia oszacowania ruchomości upłynęło co najmniej 14 dni.²⁸³

Opisane wyżej warunki muszą być spełnione łącznie.²⁸⁴ Sprzedaż z wolnej ręki może zostać zastosowana z inicjatywy każdej ze stron oraz z urzędu. Wniosek strony o dokonanie sprzedaży w tym trybie nie musi być udokumentowany na piśmie. Brak wniosku oznacza, że inicjatywa pochodzi bezpośrednio od organu egzekucyjnego, którym jest komornik. Inaczej ma się rzecz z udokumentowaniem zgody dłużnika na dokonanie tej czynności oraz jego oświadczenia w przedmiocie wysokości ceny minimalnej. Brak dowodów spełnienia wymagań ustawowych może stanowić podstawę skargi na czynności komornika,²⁸⁵ a w przypadku doprowadzenia do sprzedaży ruchomości, pociągnięcie komornika solidarnie ze Skarbem Państwa do odpowiedzialności za ewentualną szkodę majątkową.²⁸⁶ Jeżeli dłużnik nie wyrazi zgody lub którykolwiek z wierzycieli sprzeciwi się

²⁸² Dodany do Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2004 r. Nr 172, poz. 1804), która weszła w życie dnia 5 lutego 2005 r.

²⁸³ Słusznie wskazuje J. Jankowski, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 506 – 1088. Tom II*”, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 861, na wątpliwości wyłaniające się na tle jasności i precyzności redakcji przepisu art. 864¹ k.p.c. Jednakże pomimo, iż przepis nie precyzuje, czy termin 14 dni należy liczyć od daty oszacowania, czy też jego uprawomocnienia się, uznać powinno się tę drugą datę.

²⁸⁴ Por.: A. Hrycaj, „*Egzekucja praktyczna*”, WWSKiZ, Poznań 2007, s. 273. Zobacz również: G. Julke, „*Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*”, PPE 2004, Nr 5-6, s. 35 – 82.

²⁸⁵ Szerzej: F. Zedler, „*Dopuszczalność skargi na czynności komornika*”, Pal. 1987, Nr 12, s. 1 – 14, oraz F. Zedler, „*Rozpoznanie skargi na czynności komornika*”, Pal. 1988, Nr 3, s. 19 – 29.

²⁸⁶ Jak wynika z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 2009 r., SK 34/07, jeżeli o odszkodowanie został pozwany sam komornik, nie może on skutecznie podnosić zarzutu, że do szkody przyczynił się Skarb Państwa. Ustalenie zakresu odpowiedzialności komornika i Skarbu Państwa jako dłużnika solidarnego następuje w procesie o rozliczenie regresowe – Z. Knypl, „*Odpowiedzialność komornika i Skarbu Państwa*”, NC 2009, Nr 8/160/268/2009, s. 31.

tej formie sprzedaży w ustalonym przez ustawę terminie, komornik zobowiązany jest sprzedać zajęte ruchomości za pośrednictwem komisju lub w trybie licytacji publicznej.

Wniosek strony o przeprowadzenie sprzedaży z wolnej ręki nie wiąże komornika. Zgodnie z dyspozycją art. 864¹ k.p.c. komornik może sprzedać przedmiotowe ruchomości z wolnej ręki, ale nie musi. Przyjąć należy jednak, że w sytuacji, gdy strona w sposób wyraźny żąda dokonania sprzedaży z wolnej ręki komornik powinien uszanować jej wolę i podjąć czynności zmierzające do ustalenia, czy zachodzą przesłanki jej dopuszczalności (wystąpić o zgodę dłużnika oraz zawiadomić wierzycieli). Odmowa dokonania sprzedaży z wolnej ręki może nastąpić w zasadzie dopiero, gdy komornik nabierze podejrzeń, że w wyniku tak dokonanej sprzedaży nastąpiłoby naruszenie przepisów prawa lub zostałyby wyrządzona szkoda innej osobie. Chodzi tu przede wszystkim o sytuację, gdy ruchomość obciążona jest prawami na rzecz osób trzecich (np. zastawem rejestrowym) a wierzyciel dysponujący takim zabezpieczeniem nie wszczął jeszcze postępowania egzekucyjnego przeciwko dłużnikowi.

Cena, którą obowiązany jest wskazać dłużnik nie została w żaden sposób ograniczona przez ustawodawcę w zakresie górnej, jak i dolnej granicy. W tak przyjętym rozwiązaniu prawnym można próbować znaleźć zagrożenia dla wierzyciela nieegzekwującego, którego roszczenia zostały zabezpieczone na rzeczy zajętej. Zagrożenie to może zaistnieć wyłącznie w sytuacji, gdyby dłużnik doszedł do porozumienia z wierzycielami egzekwującymi w zakresie sprzedaży rzeczy obciążonej poniżej ceny możliwej do uzyskania w toku licytacji publicznej lub sprzedaży komisowej. Działanie takie trudno sobie jednak wyobrazić w praktyce, albowiem przeczyłoby ono interesom obu stron postępowania.

W literaturze przedmiotu sygnalizuje się również problem, że przepisy regulujące egzekucję sądową nie dają odpowiedzi, czy w przypadku sprzedaży ruchomości z wolnej ręki komornik ma obowiązek informowania potencjalnego nabywcy o wskazanej przez dłużnika minimalnej cenie nabycia. W tym zakresie udzielić należy odpowiedzi przeczącej. Żaden z przepisów nie nakłada na komornika takiego obowiązku. Zwrócić należy jednak uwagę, że sprzedaż z wolnej ręki jest sprzedażą opartą na procesie negocjacji cenowej komornika z potencjalnym nabywcą, przez co ujawnienie tego typu informacji byłoby zachowaniem wyjątkowo niekorzystnym.²⁸⁷ Oczywiście nabywcą może

²⁸⁷ Tak: A. Jakubecki, F. Zedler, „*Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*”, WKP, Warszawa 2010, s. 678.

być także wierzyciel egzekwujący. Komornik zawiadamiając wierzycieli o zamiarze dokonanie sprzedaży z wolnej ręki, powinien najpierw uzyskać wymaganą zgodę dłużnika i jego oświadczenie co do minimalnej ceny nabycia. Znajduje to swoje uzasadnienie w tym, że wierzyciel, który uprawniony jest do wniesienia sprzeciwu względem planowanej sprzedaży, powinien mieć również możliwość oceny ryzyka powziętych przez siebie decyzji. Nie można jednak popadać w skrajność. Wskazanie przez dłużnika ceny minimalnej oznacza tylko tyle, iż komornikowi nie wolno doprowadzić do sprzedaży rzeczy w tym trybie po cenie niższej. Akceptacja stron postępowania dokonania sprzedaży z wolnej ręki wiąże się ze swego rodzaju zaufaniem do komornika jako „dobrego kupca”, że uzyska dla nich dobrą cenę.

Działanie komornika jako „dobrego kupca” wyraża się również w konstrukcji przepisu z art. 864¹ k.p.c. Ważną i pozytywną cechą przyjętego w tym przepisie rozwiązania prawnego jest brak szczegółowych regulacji dotyczących trybu składania ofert potencjalnym nabywcom.²⁸⁸ Pozostawiony komornikowi pewien zakres swobody pozwala na indywidualną ocenę sytuacji. Komornik podejmując działania w celu sprzedaży z wolnej ręki, w zależności od konkretnych okoliczności, może złożyć potencjalnemu nabywcy ofertę sprzedaży, zawierającą określoną cenę (oczywiście nie niższą niż wskazana przez dłużnika), ale również uprawniony jest przeprowadzić przetarg, ograniczając się jedynie do przedstawienia określonym osobom zaproszeń do składania ofert nabycia i wyboru najkorzystniejszej, o ile spełnia zaakceptowane wcześniej przez strony warunki.

Wprowadzona od dnia 3 maja 2012 r. niewielka, ale bardzo istotna zmiana w konstrukcji instytucji prawnej sprzedaży z wolnej ręki, polegająca na uchyleniu uprzednio istniejącego obowiązku uzyskania zgody wszystkich wierzycieli i zastąpieniu jej obowiązkiem zawiadomienia ich o planowanej sprzedaży, jest rozwiązaniem słusznym i korzystnym, w szczególności w tych przypadkach, gdy z sumy uzyskanej ze sprzedaży zajętej ruchomości żąda zaspokojenia większa liczba wierzycieli. W praktyce często spotyka się czynności egzekucyjne podejmowane przez komorników na rzecz kilkudziesięciu, a nawet więcej wierzycieli. Jestem przekonany, że oczekiwana zmiana art. 864¹ k.p.c. nie spowoduje rewolucji w zakresie stosowania przez komorników instytucji sprzedaży z wolnej ręki, niemniej każdą zmianę, która upraszcza czynności egzekucyjne

²⁸⁸ Jak zauważyła K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1477 – „ustawodawca nie określił kryteriów ustalenia przez dłużnika minimalnej ceny zajętej ruchomości, co pozwala uznać, że może to być zarówno cena ustalona w wyniku szacowania, jak i cena symboliczna”.

bez jednoczesnego zagrożenia interesów stron uznać należy za ważny krok w kierunku poprawy skuteczności egzekucji i dostosowania jej do wymagań współczesności.

Sprzedaż „z wolnej ręki” znana jest również w innych systemach prawnych państw europejskich. Jak już to wyżej zasygnalizowałem, podobnie jak w prawie polskim, w prawie czeskim licytację publiczną można pominąć, jeżeli objęte spisem ruchomości łatwo się psują. W tym przypadku sprzedaż może nastąpić bezpośrednio po dokonanych zajęciu. Cenę zbycia określa wówczas organ egzekucyjny i ma ona charakter ceny minimalnej (§ 326 b OSR).

W prawie niemieckim „sprzedaż z wolnej ręki” może znaleźć swój odpowiednik w sprzedaży prowadzonej w inny sposób aniżeli w trybie licytacji publicznej. Przeprowadzenie w ten sposób sprzedaży nie musi wiązać się z żadną szczególną cechą zajętej ruchomości. Podobnie jak w przypadkach opisanych w art. 864¹ k.p.c. w egzekucji prowadzonej na podstawie przepisów prawa niemieckiego do sprzedaży z wolnej ręki konieczny jest wniosek przynajmniej jednej ze stron. Wniosek ten musi być skierowany do komornika najpóźniej przed pierwszą próbą sprzedaży w trybie licytacyjnym. O otrzymanym wniosku komornik zawiadamia stronę przeciwną, która w terminie dwóch tygodni może zgłosić sprzeciw. Wniesiony sprzeciw wiąże organ egzekucyjny, który jest wówczas zobowiązany skierować ruchomości do sprzedaży w trybie licytacji publicznej.

Z kolei w prawie austriackim „sprzedaż z wolnej ręki” może zostać zastosowana do przedmiotów, które mają ustaloną cenę giełdową. Może ona zostać przeprowadzona przez organ egzekucyjny lub pośrednika handlowego. W austriackim postępowaniu egzekucyjnym znamienne jest to, że egzekucja skierowana do praw inkorporowanych w należących do dłużnika papierach wartościowych objęta jest przepisami o egzekucji z ruchomości (§ 268 EO). Papiery te mogą zostać sprzedane za pośrednictwem banku lub innej instytucji kredytowej.

Nieco szersze zastosowanie ma „sprzedaż z wolnej ręki” w prawie szwajcarskim. Może ona zostać zastosowana przez urząd wykonawczy, gdy wyrażą na to zgodę obie strony postępowania, ale również w przypadku, gdy sprzedane mają być przedmioty z metali szlachetnych, co do których nie udało znaleźć się nabywcy, który zaoferowałby w trakcie licytacji cenę co najmniej równą wartości kruszcu, a także gdy przedmiotem sprzedaży są rzeczy łatwo psujące się, wymagające znacznych nakładów na ich utrzymanie, tudzież generują nieproporcjonalne koszty przechowania w stosunku do ich wartości sprzedażnej (art. 130 SchKG). To ostatnie rozwiązanie w dużej mierze zbliża przesłanki zastosowania sprzedaży z wolnej ręki określone w prawie szwajcarskim do

opisanych wyżej rozwiązań z prawa polskiego, a w szczególności zawartych w przepisach art. 864 § 2 pkt 1 k.p.c. oraz art. 864¹ k.p.c. Przyjęte w prawie szwajcarskim rozwiązanie (tak jak w prawie polskim) daje potencjalnie nieograniczone przedmiotowo możliwości zastosowania sprzedaży z wolnej ręki, oczywiście pod warunkiem zgody obu stron postępowania na tego rodzaju sprzedaż, oraz gwarantuje szybkość działania organu egzekucyjnego w przypadku spieniężania tych składników majątku dłużnika, co do których przeciąganie w czasie czynności egzekucyjnych mogłoby przynieść szkodę dłużnikowi, a tym samym zmniejszyć faktyczną możliwość w uzyskaniu zaspokojenia po stronie wierzyciela.

Swego rodzaju odpowiednikiem instytucji sprzedaży z wolnej ręki jest przewidziana w prawie francuskim instytucja sprzedaży prywatnej zajętych ruchomości. Zgodnie z art. 107 DZPE dłużnik, licząc od dnia zawiadomienia go o dokonanej zajęciu, ma miesiąc czasu na znalezienie i przedstawienie komornikowi sądowemu listy nabywców, którzy gotowi są zaoferować określoną cenę nabycia. Lista jest przekazywana za pośrednictwem komornika sądowego do wiadomości wierzycieli. Każdy z nich może w terminie 15 dni od dnia zawiadomienia zająć stanowisko w sprawie. Brak odpowiedzi poczytuje się jako akceptację listy. Wybór nabywcy należy jednak do organu egzekucyjnego, który oczywiście powinien być dokonany z uwzględnieniem wyrażonych przez wierzycieli stanowisk w tej sprawie. Gwarancją wejścia komornika w posiadanie oferowanych środków pieniężnych jest zakaz wydawania nabywcy przedmiotu sprzedaży do czasu uiszczenia przez tego ostatniego ceny nabycia. W tym czasie zajęte ruchomości pozostają w posiadaniu dozorca. Jeżeli z takich, czy innych względów nie dojdzie do skutku sprzedaż prywatna, organ egzekucyjny przystępuje do sprzedaży przymusowej (art. 108 – 109 DZPE).²⁸⁹

Porównując opisaną wyżej w prawie polskim instytucję sprzedaży z wolnej ręki z instytucją sprzedaży prywatnej w prawie francuskim można pokusić się o postawienie tezy, że przewidziane w prawie francuskim rozwiązanie jest lepsze, albowiem zwykle dłużnik ma znacznie szerszą wiedzę od organu egzekucyjnego na temat osób, które potencjalnie mogłyby być zainteresowane nabyciem jego ruchomości (zwłaszcza jeżeli ruchomości te związane są z prowadzoną przez dłużnika działalnością handlową). Nie należy jednak zapominać, że również w prawie polskim nic nie stoi na przeszkodzie, aby dłużnik przedstawił komornikowi do wiadomości taką listę osób.

²⁸⁹ Szerzej: Ch. Traichel, „Die reform des französischen Zwangsvollstreckungsrecht” Bielefeld 1995, s. 112 – 115.

Kończąc rozważania na temat sprzedaży w trybie art. 864¹ k.p.c. zwrócić należy uwagę na pewną niedoskonałość przyjętej w prawie polskim regulacji prawnej. Przepisy regulujące egzekucję sądową z ruchomości nie określają terminu, w czasie którego komornik powinien dokonać sprzedaży w opisanym wyżej trybie. Rozwiązaniem tego problemu powinno być założenie, iż wyrażona przez strony postępowania zgoda może zostać cofnięta. Tego typu prawo można uzasadnić po stronie wierzyciela tym, że jest on dysponentem postępowania. Skoro wierzyciel jest uprawniony do żądania wszczęcia i zakończenia postępowania egzekucyjnego, określa przedmiot i sposoby jego prowadzenia, może żądać umorzenia egzekucji co do oznaczonej ruchomości a następnie niezwłocznie zająć ją ponownie, uznać należy, iż jest on również upoważniony do żądania zmiany trybu sprzedaży zajętych ruchomości. Tego typu założenia nie da się jednak wywieść w stosunku do dłużnika. Mając na względzie powyższe rozważania przyjąć należy, iż decyzja wierzyciela o zmianie trybu sprzedaży zajętych ruchomości ma charakter wiążący dla organu egzekucyjnego, zaś tego rodzaju wniosek zgłoszony przez dłużnika pozostaje co najwyżej w zakresie uznania komornika.

1.2. Sprzedaż pozalicytacyjna ruchomości nieużywanych

Sprzedaż ruchomości nieużywanych na rzecz podmiotów obrotu handlowego stanowi również pozalicytacyjny tryb sprzedaży rzeczy ruchomych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Zastosowanie tego trybu sprzedaży w myśl art. 865 k.p.c. jest dopuszczalne pod warunkiem, że zostaną jednocześnie spełnione następujące wymogi szczególne:

1. zajęte ruchomości nie były używane,
2. zajęte ruchomości stanowią przedmiot obrotu handlowego,
3. strona złożyła wniosek o zastosowanie tego trybu sprzedaży ruchomości,
4. nabywcą może być wyłącznie przedsiębiorca, który zajmuje się obrotem handlowym ruchomościami odpowiadającymi tym, które zostały zajęte,
5. minimalna cena sprzedaży to udokumentowana hurtowa cena rynkowa, a gdy takiej ceny nie można udokumentować, cena o 25 % niższa od wartości szacunkowej ruchomości.

Łatwo zauważyć, że ten tryb sprzedaży skierowany został przede wszystkim do ruchomości związanych z funkcjonowaniem przedsiębiorstw produkcyjnych.²⁹⁰ Ruchomości nieużywane to przede wszystkim wyroby gotowe oraz materiały przeznaczone do produkcji. Pojęcia „nieużywany” nie należy jednakże rozumieć w sposób ścisły, ale poprzez cel i przeznaczenia gospodarcze zajętej rzeczy ruchomej. Dla wyjaśnienia problemu posłużę się prostym przykładem sprzedaży pojazdu samochodowego. Nie ma wątpliwości, iż zajęty samochód, stanowiący produkt gotowy przedsiębiorstwa dłużnika będącego jego producentem, ma przymiot rzeczy ruchomej nieużywanej. Jednakże ten sam pojazd całkowicie wyeksploatowany może być objęty również tą formą sprzedaży, jeżeli jego zbycie następuje w charakterze złomu. Mamy wówczas do czynienia nie z samochodem używanym, ale z nowym produktem, skierowanym do innego rodzaju odbiorcy. Ważne jest, aby istniał rynek zbytu dla obu tych produktów. Podobnie należy potraktować ruchomości stanowiące przedmiot obrotu na szeroko rozumianym rynku odpadów. Za takim rozumieniem przemawia dodatkowo treść art. 866¹ k.p.c., wedle którego zajęte ruchomości, których sprzedaż wymaga zezwolenia, komornik sprzedaje za pośrednictwem przedsiębiorstwa posiadającego takie zezwolenie albo sprzedaje je temu przedsiębiorstwu. Rynek obrotu odpadami (w tym m.in. złomem) jest rynkiem regulowanym, wymagającym od podmiotów na nim funkcjonujących stosownych zezwoleń. Sprzedaż tego typu ruchomości w toku sprzedaży licytacyjnej byłaby w sposób istotny utrudniona.

Dokonanie sprzedaży zajętych ruchomości nieużywanych na rzecz podmiotów obrotu handlowego wymaga wniosku strony. Komornik nie jest uprawniony do zastosowania tego trybu sprzedaży z urzędu. Wniosek strony jest zatem konieczny, jednakże nie wiąże on komornika.²⁹¹ Jeżeli z zajętej ruchomości dochodzi swych roszczeń co najmniej dwóch wierzycieli, wystarczy wniosek tylko jednego z nich. Uwzględnienie wniosku nie wymaga zgody dłużnika ani pozostałych wierzycieli.

²⁹⁰ Słusznie wskazuje K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1478, że „przy sprzedaży z art. 865 k.p.c. komornik nie może udzielać kredytu lub wydać rzeczy bez zapłaty ceny nabycia, może jednak ustalić w umowie z przedsiębiorcą sposób rozliczenia bezgotówkowego z tym zastrzeżeniem, że przejście własności i wydanie rzeczy nastąpi dopiero po dokonaniu zapłaty. Jeżeli komornik w powyższej sytuacji wydał rzecz bez otrzymania zapłaty to czynność ta jest wadliwa”.

²⁹¹ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, *„Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”*, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 1389. Autorka słusznie wskazuje, że „wniosek złożony w tej sprawie co prawda otwiera komornikowi drogę do zastosowania art. 865 k.p.c., ale nie obliuguje go do tego, ponieważ wskazany tryb ma charakter fakultatywny, uzależniony od decyzji komornika, o czym świadczy wprowadzony przez ustawodawcę zwrot „może””.

Nabywcą może być wyłącznie przedsiębiorca prowadzący obrót takimi ruchomościami. Jak wynika z treści art. 4 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej,²⁹² przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną - wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą, tj. zarobkową działalność wytwórczą, budowlaną, handlową, usługową oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodową, wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły. Za przedsiębiorców uznaje się także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej. Ustalenie charakteru podmiotu zainteresowanego oferowanymi przez komornika ruchomościami jest stosunkowo proste. Z uwagi, iż przedsiębiorcy podlegają powszechnemu obowiązkowi wpisu do właściwego rejestru (Rejestru Przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, czy też Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej) wystarczy, że przed sfinalizowaniem transakcji komornik zażąda od zainteresowanego, aby ten przedłożył do akt postępowania egzekucyjnego odpis stosownego zaświadczenia (np. odpis aktualny z Rejestru Przedsiębiorców KRS lub zaświadczenie o wpisie do EDG), albo przynajmniej wskazał organowi egzekucyjnemu dane go identyfikujące w takim zakresie, aby mógł on skutecznie odszukać go w powszechnie dostępnych i niepłatnych informacjach udostępnianych z odpowiednich rejestrów drogą elektroniczną. Dokumenty te zawierają informacje o zakresie i przedmiocie prowadzonej działalności gospodarczej, usystematyzowane wg Polskiej Klasyfikacji Działalności, która to została wprowadzona przez ustawodawcę do stosowania w statystyce, ewidencji i dokumentacji oraz rachunkowości, a także w urzędowych rejestrach i systemach informacyjnych administracji publicznej.²⁹³ Oczywiście przepisy nie regulują okresu, przez jaki informacje zawarte w tych dokumentach zachowują swoją aktualność, albowiem trwa ona do czasu najbliższej zmiany ich treści. Warto w tym miejscu sięgnąć do praktyki sądów powszechnych, które traktują za aktualne odpisy przedłożone przez stronę lub innych uczestników, jeżeli od czasu ich wydanie nie upłynęło więcej niż 3 miesiące. Problem aktualności dokumentów dotyczyć może obecnie tylko tych przypadków, gdy organ egzekucyjny nie może potwierdzić ich treści w powszechnie dostępnych informacjach udzielanych z właściwych rejestrów drogą elektroniczną.

²⁹² Dz. U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095.

²⁹³ Tak stanowi § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz. U. z 2007 r. Nr 251, poz. 1885).

Do sprzedaży dokonywanej w trybie sprzedaży ruchomości nieużywanych na rzecz podmiotów obrotu handlowego stosuje się odpowiednio przepisy ustawy Kodeks cywilny z uwzględnieniem szczególnych uregulowań, które zostały zawarte w przepisach o sprzedaży egzekucyjnej ruchomości.²⁹⁴ Sprzedaż ta jest czynnością egzekucyjną, dlatego też powinna zostać stwierdzona przez komornika w protokole.²⁹⁵ Na żądanie przedsiębiorcy komornik powinien umożliwić zainteresowanemu przedsiębiorcy obejrzenie przedmiotu sprzedaży. Komornik nie może udzielić nabywcy kredytu ani wydać rzeczy bez zapłaty ceny nabycia. Dopuszcza się jednak umowne ustalenie rozliczenia bezgotówkowego, czyniąc przy tym zastrzeżenie, że przejście własności i wydanie rzeczy nastąpi dopiero po dokonaniu zapłaty.²⁹⁶

Wskazać należy również na treść art. 866¹ k.p.c., wedle którego zajęte ruchomości, których sprzedaż wymaga zezwolenia, komornik sprzedaje za pośrednictwem przedsiębiorstwa posiadającego takie zezwolenie albo sprzedaje je temu przedsiębiorstwu.²⁹⁷ Zatem, jeżeli przedmiotem sprzedaży są ruchomości objęte szczególnymi ograniczeniami, komornik powinien zadbać również o to, aby ograniczenia te zostały uwzględnione a postanowienia określających je przepisów poszanowane. Stwierdzenie dotrzymania postanowień przepisów określających opisane wyżej ograniczenia powinno zostać udokumentowane w aktach prowadzonej sprawy.

Cena sprzedaży oznaczona przez ustawodawcę jako hurtowa lub stanowiąca równowartość 75 % wartości szacunkowej ruchomości nie stanowi ceny minimalnej ani maksymalnej. Oznaczona w ten sposób w przepisach prawa cena stanowi cenę sztywną. Komornik, odmiennie niż w trakcie sprzedaży z wolnej ręki, nie działa w charakterze dobrego kupca. Organ ten zobowiązany jest ustalić w wyżej oznaczony sposób cenę i zaoferować do sprzedaży ruchomości wybranym przez siebie przedsiębiorcą pod warunkiem przyjęcia jej wysokości. Ustalona cena sprzedaży nie podlega negocjacom.

Zasadą jest sprzedaż ruchomości po cenie hurtowej. Skoro jest to cena niepodlegająca negocjacom wydaje się logiczne, że oferta organu egzekucyjnego powinna zostać skierowana do przedsiębiorców obracających tego rodzaju ruchomościami na rynku detalicznym. Oferta skierowana do przedsiębiorcy zajmującego się wyłącznie sprzedażą hurtową jest dla niego z zasady nieopłacalna. Nabycie ruchomości przez przedsiębiorcę

²⁹⁴ Tak: O. Marcewicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz”, Zakamycze, s. 1310.

²⁹⁵ K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1377.

²⁹⁶ Tak: SN w postanowieniu z dnia 8 marca 1974 r., I CZ 36/71, (OSN 1975/3).

²⁹⁷ Zob.: Z. Merchel, „Ruchomość jako przedmiot egzekucji. Postępowanie. Wzory pism i orzeczeń”, Currenda, Sopot 2006, s. 155.

w cenie, po której tego rodzaju ruchomości sam oferuje do sprzedaży, pozbawia go możliwości uzyskania dochodu w postaci marży z tytułu sprzedaży nabytych wcześniej ruchomości w trybie egzekucyjnym. Ustawodawca nie sprecyzował w jaki sposób ma nastąpić udokumentowanie ceny hurtowej. Powtarzając za SN przyjąć należy, iż dokumentem jest każdy przedmiot, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności o potencjalnym znaczeniu prawnym.²⁹⁸ Udokumentowanie nie jest równoznaczne z udowodnieniem. Cena hurtowa może być udokumentowana w dowolny sposób. Uczynić należy w tym miejscu zastrzeżenie, że jeżeli informacja o obowiązującej cenie hurtowej zawarta została w treści dokumentu, to pismo zawierające tę informację musi być podpisane, albowiem podpis stanowi jeden z elementów koniecznych każdego dokumentu. Udokumentowanie nie może zatem nastąpić przy użyciu wycinków prasowych, wydruku treści informacji zamieszczonych na stronach internetowych, wiadomości e-mail otrzymanych od organizatorów lub osób prowadzących giełdy towarowe, czy nawet ulotek i innych zaproszeń ofertowych (chyba że zostały podpisane przez osoby je rozsyłające). Ważne jest, aby pozyskane informacje nie budziły zastrzeżeń co do źródła pochodzenia (zarówno co do jego autentyczności, jak i rzetelności zamieszczonych w nim informacji). W moim przekonaniu treść tego przepisu powinna zostać przeredagowana. Sformułowanie „zostaną udokumentowane” powinno zostać zastąpione sformułowaniem, które nie powinno w tak ścisły sposób wiązać się z pojęciem dokumentu, aby możliwe było posłużenie się wycinkami prasowymi, wydrukami ze stron internetowych, itp. W praktyce ogłoszenia prasowe oraz ogłoszenia zamieszczone w internecie najczęściej stanowią główne, bo najbardziej obszerne i łatwo dostępne źródło informacji na temat cen hurtowych określonych ruchomości.

W sytuacji, gdy udokumentowanie obowiązującej ceny nie jest możliwe, co powinno być stwierdzone w aktach sprawy, komornik ustala cenę oferowanych do sprzedaży ruchomości w ten sposób, iż dokonuje oszacowania zajętych ruchomości według zasad ogólnych i otrzymaną w ten sposób kwotę pomniejsza o 25 %. Tak ustalona

²⁹⁸ Tak: SN w wyroku z dnia 20 kwietnia 2005 r., III KK 206/04. Podobnie T. Demendecki, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, Oficyna 2008, wskazuje, iż w nauce i praktyce przyjmuje się, że dokumentem w rozumieniu art. 244 i n. jest utrwalone, wyłącznie w formie pisemnej (niezależnie od materiału, na którym zostało sporządzone), uzewnętrznienie wszelkiego rodzaju spostrzeżeń, myśli, oświadczeń ludzkich, nadające się do wielokrotnego wykorzystania (dokument *sensu stricto*).

kwota stanowi cenę, za jaką komornik może sprzedać zajęte ruchomości podmiotowi obrotu handlowego.²⁹⁹

Wprowadzone przez ustawodawcę do Kodeksu postępowania cywilnego przepisy regulujące sprzedaż ruchomości nieużywanych na rzecz podmiotów obrotu handlowego, podobnie jak dotyczące sprzedaży z wolnej ręki, mają na celu przyspieszenie postępowania oraz poprawienie jego efektywności. Przyspieszenie następuje wskutek wyłączenia obowiązujących przy sprzedaży licytacyjnej terminów ustalonych do dokonanie poszczególnych czynności postępowania. Efektywność wyraża się z kolei w uzasadnionym założeniu, iż w toku postępowania egzekucyjnego nie uda się osiągnąć ceny wyższej od ceny hurtowej. Nie można przecież oczekiwać, iż potencjalny nabywca zechce za oferowane mu ruchomości zapłacić więcej niż cenę rynkową, która stanowi cenę równoznaczną z ceną rozumianą jako hurtowa.

Sprzedaż zajętych przez komornika ruchomości w trybie sprzedaży ruchomości nieużywanych na rzecz podmiotów obrotu handlowego następuje z chwilą znalezienia nabywcy i przeniesienia na niego własności oferowanych rzeczy dłużnika. Potencjalnie zakładana wyższa efektywność sprzedaży w trybie opisanym w art. 865 § 1 k.p.c. aniżeli w trybie licytacyjnym nie oznacza, że zakończy się ona powodzeniem. Bezskuteczność podjętych prób sprzedaży zajętych ruchomości na rzecz podmiotów obrotu handlowego powoduje, zgodnie z art. 867 § 1 k.p.c., że zajęte ruchomości skierowane zostają do sprzedaży licytacyjnej. Czas trwania próby sprzedaży pozalicytacyjnej na rzecz podmiotów obrotu handlowego, podobnie jak w przypadku sprzedaży w trybie art. 864¹ k.p.c., nie został określony w przepisach prawa egzekucyjnego. Decyzję w tej sprawie podejmuje komornik. Jego decyzja jest swobodna, ale nie dowolna. Praktycznym rozwiązaniem jest oznaczenie przez komornika terminu w wystosowanej do przedsiębiorcy ofercie, w ciągu którego pozostaje związany jej treścią. Komornik powinien ponadto zastrzec w ofercie, że traci ona ważność: a) w takim zakresie w jakim inny przedsiębiorca wcześniej zaakceptuje jej treść oraz b) jeżeli wymagać tego będą okoliczności prowadzonej egzekucji (np. zawieszenie postępowania egzekucyjnego lub spełnienie przez dłużnika ciężącego na nim obowiązku w całości).³⁰⁰ Wymogi te nie wynikają wprost z ustawy, lecz podyktowane

²⁹⁹ Szerzej: Z. Merchel, „Ruchomość jako przedmiot egzekucji”, Currenda, Sopot 2006, s. 152.

³⁰⁰ Ciekawy w tym przedmiocie pogląd przedstawił E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego”, WZPP, Warszawa 1998, s. 368. Pogląd ten został sformułowany jeszcze pod wpływem poprzedniego ustroju politycznego, jednak co do swej istoty nadal zachowuje swą aktualność. Według autora, aby udzielić odpowiedzi na pytanie kiedy komornik może przystąpić do sprzedaży licytacyjnej ruchomości nieużywanych, należy się kierować

są zapewnieniem przejrzystości czynności podejmowanych przez organ egzekucyjny. Działania komornika powinny być podejmowane w sposób racjonalny. Brak wyraźnego przepisu w ustawie, który precyzowałby termin, z którego upływem następowałaby zmiana trybu sprzedaży z pozalicytacyjnego na licytacyjny, nie zwalnia komornika od odpowiedzialności za przewlekłość postępowania, którą regulują przepisy ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki.³⁰¹

Kończąc rozważania na temat sprzedaży w trybie art. 865 k.p.c. pojawia się pytanie, czy zajęte przez komornika nieużywane ruchomości, które stanowią przedmiot obrotu handlowego, mogą być sprzedane z wolnej ręki w trybie art. 864¹ k.p.c.? Odpowiedź na to pytanie jest jak najbardziej twierdząca. Sprzedaż zajętych ruchomości z wolnej ręki w trybie art. 864¹ k.p.c. wymaga spełnienia znacznie surowszych wymogów. To, który z opisanych trybów sprzedaży pozalicytacyjnej znajdzie zastosowanie zależy wyłącznie od tego, w jakim stopniu uda się spełnić opisane w ww. przepisach przesłanki ustawowe. Uzyskanie zgody wszystkich stron może okazać się w niektórych wypadkach niemożliwe. Ponadto sprzedaż w trybie art. 864¹ k.p.c. daje dłużnikowi możliwość blokowania procesu ściągania jego długów poprzez znaczne zawyżanie ceny minimalnej, przy której może okazać się w praktyce niemożliwe znalezienie nabywcy.

Opisanych powyżej trudności w przypadku sprzedaży w trybie art. 864¹ k.p.c. nie ma w przypadku sprzedaży nieużywanych ruchomości stanowiących przedmiot obrotu handlowego. Niewątpliwie przepis art. 865 § 1 k.p.c. skutecznie ogranicza pod względem przedmiotowym swe zastosowanie. Należy uznać jednak je za całkowicie uzasadnione, albowiem ograniczenie to ma na celu ochronę interesu obu stron postępowania poprzez stworzenie gwarancji uzyskania dla nich możliwie najwyższej, ale jednocześnie realnej ceny sprzedaży. Z tych też względów stwierdzić należy, że wprowadzone przez ustawodawcę rozwiązanie prawne z art. 865 § 1 k.p.c. stanowi niewielki, lecz ważny krok w kierunku usprawnienia i poprawy skuteczności egzekucji z ruchomości.

względami racjonalnymi, które wyznacza potrzeba szybkiej realizacji tytułu wykonawczego oraz charakter obrotu uspołecznionego (aktualnie: gospodarczego).

³⁰¹ Dz. U. z 2004 r. Nr 179, poz. 1843.

1.3. Sprzedaż komisowa ruchomości

Sprzedaż komisowa ruchomości jest również trybem sprzedaży pozalicytacyjnej i z założenia może być zastosowana jako próba sprzedaży ruchomości przed ich skierowaniem na licytację publiczną. W świetle przepisu art. 867 § 4 k.p.c. sprzedażą komisową można objąć wszelkie ruchomości, za wyjątkiem ruchomości nieużywanych stanowiących przedmiot obrotu handlowego, a więc te do których ma zastosowanie z mocy art. 865 k.p.c. wyżej opisana forma pozalicytacyjnej sprzedaży ruchomości nieużywanych. Ruchomości nieużywane można w drodze wyjątku skierować do sprzedaży komisowej, jeżeli sprzedaż w trybie art. 865 k.p.c. okazała się bezskuteczna.³⁰²

Skierowanie zajętych ruchomości do sprzedaży komisowej jest możliwe wyłącznie na wyraźny wniosek wierzyciela. Prawo do złożenia takiego wniosku nie przysługuje dłużnikowi. Wniosek wierzyciela ma dla komornika charakter wiążący. Odróżnia to sprzedaż komisową od pozostałych trybów sprzedaży pozalicytacyjnej ruchomości.³⁰³ Wniosek wierzyciela o dokonanie sprzedaży komisowej może zostać złożony od chwili zajęcia ruchomości, aż do dokonania sprzedaży zajętych ruchomości w drodze licytacji publicznej. Wynika to z treści przepisu art. 867 § 4 k.p.c., zgodnie z którym zajęte ruchomości niewymienione w art. 865 k.p.c. lub niesprzedane w trybie przewidzianym w tym przepisie komornik, na wniosek wierzyciela, przekazuje do sprzedaży komisowej przed sprzedażą w drodze licytacji publicznej. Tak sformułowany przepis prawa powoduje, że wniosek wierzyciela o dokonanie sprzedaży zajętych ruchomości może zostać zgłoszony komornikowi nawet w dniu licytacji ruchomości. Wniosek ten wynika z treści art. 869 k.p.c., zgodnie z którym sprzedaż ruchomości dochodzi do skutku z chwilą udzielenia przez komornika przybicia.

Postanowienia przepisów ustawy Kodeks postępowania cywilnego nie zmieniają reguł rządzących umową komisu, które zostały określone w art. 765 – 773 k.c. W myśl art. 765 k.c. przez umowę komisu przyjmujący zlecenie (komisant) zobowiązuje się za wynagrodzeniem (provizją) w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa do kupna lub sprzedaży rzeczy ruchomych na rachunek dającego zlecenie (komitenta), lecz w imieniu

³⁰² Sprzedaż komisowa wymaga skierowania zajętych ruchomości do przedsiębiorcy, który trudni się prowadzeniem działalności gospodarczej obejmującej sprzedaż używanych rzeczy ruchomych w tym trybie. Por.: Z. Merchel, *„Ruchomość jako przedmiot egzekucji”*, Currenda, Sopot 2006, s. 156.

³⁰³ Por.: A. Hrycaj, *„Egzekucja praktyczna”*, WWSKiZ, Poznań 2007, s. 273, oraz J. Jankowski, *„Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym”*, Zakamycze 1999, s. 88.

własnym. Dostrzegalna jest jednak swego rodzaju różnica w stosunku do osoby komitenta. Komitentem nie jest wierzyciel wnioskujący o przekazanie zajętych ruchomości do sprzedaży komisowej, ani komornik zawierający z komisantem umowę. Komitentem jest dłużnik, któremu przysługuje prawo własności zajętej ruchomości.³⁰⁴ Nie ma w tym miejscu znaczenia jego pasywna rola. Tak, jak istotą sprzedaży licytacyjnej jest doprowadzenie poprzez komornika na wniosek wierzyciela do przymusowego zawarcia umowy sprzedaży rzeczy ruchomej między dłużnikiem a osobą trzecią, tak w przypadku pozalicytacyjnej sprzedaży komisowej mamy do czynienia z przymusowym udzieleniem przez dłużnika zlecenia komisantowi dokonania sprzedaży jego rzeczy ruchomych w ramach umowy komisu.

Jeżeli przedsiębiorca, któremu zaoferowano zajęte ruchomości do sprzedaży komisowej, odmówił ich przyjęcia, komornik powinien tę okoliczność stwierdzić w protokole. Jeżeli przedsiębiorca potwierdził gotowość przyjęcia zajętych ruchomości do sprzedaży komisowej powinien uzgodnić z komornikiem termin i sposób odbioru tychże rzeczy.³⁰⁵

Określony przez ustawodawcę w art. 867 § 5 k.p.c. mechanizm ustalania ceny sprzedaży ruchomości za pośrednictwem przedsiębiorcy trudniącego się działalnością komisową stanowi swego rodzaju złoty środek pomiędzy dążeniem do zapewnienia możliwie najwyższej efektywności egzekucji oraz ochroną praw majątkowych dłużnika. Sprzedaż zajętych ruchomości w tym trybie może nastąpić wyłącznie za cenę równą wartości oszacowania. Dopiero, gdy ruchomości nie zostaną w tej cenie sprzedane w ciągu miesiąca, komisant może obniżyć ją o 25 %. Cena sprzedaży oznaczona w wysokości wartości szacunkowej zajętej ruchomości chroni majątek dłużnika przed jego zbyciem poniżej jego rzeczywistej wartości. Oczywiście, zgodnie z art. 867 § 5 zd. 3 k.p.c. z uzyskanej ceny potrąca się prowizję komisową. Nie narusza to praw dłużnika, albowiem dłużnik zobowiązany byłby prowizję tę ponieść także w sytuacji, gdyby zdecydował się na sprzedaż zajętej ruchomości poza postępowaniem egzekucyjnym wybierając tę drogę spieniężania swego majątku.

Ustalona przez komornika cena powinna zostać oznaczona zarówno w zawartym przez niego z komisantem zleceniu, jak i w ofercie skierowanej przez komisanta do osób trzecich. Komisant nie może sprzedawać zajętych ruchomości w cenie niższej niż ustalona na

³⁰⁴ Szerzej.: J. Jezioro, „Kodeks cywilny. Komentarz”, (red.) E. Gniewek, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 1287 – 1288.

³⁰⁵ Z. Merchel, *op. cit.*, s. 156.

podstawie 867 § 5 k.p.c. Sprzedaż dokonana za cenę niższą naraża go na odpowiedzialność odszkodowawczą wobec stron postępowania. Komisant może sprzedać zajęte ruchomości za cenę wyższą. Prawo to wynika z art. 767 k.c., zgodnie z którym jeżeli komisant zawarł umowę na warunkach korzystniejszych od warunków oznaczonych przez komitenta, uzyskana korzyść należy się komitentowi. Sprzedaż w cenie wyższej niż określona w art. 867 § 5 k.p.c. jest korzystna zarówno dla dłużnika, wierzyciela, jak i komisanta, albowiem zgodnie z tym przepisem z uzyskanej ceny sprzedaży potrąca się należną komisantowi prowizję komisową.

Ustawa nie określa jaka ma być wysokość prowizji i według jakiej metody ma zostać określona. Brak ustawowego oznaczenia wysokości prowizji nie oznacza, iż może ona zostać określona dowolnie. Prowizja nie powinna przekraczać wysokości rynkowej. Dokonując wyboru komisanta komornik obowiązany jest działać z należytą starannością. Udzielenie komisantowi zlecenia, nawet przy prawidłowo określonej cenie sprzedaży, ale z rażąco zawyżoną prowizją komisową, może stanowić przyczynę powstania szkody w majątku dłużnika, a to powoduje odpowiedzialność solidarną komornika i Skarbu Państwa.

Wśród znanych metod oznaczania wysokości prowizji komisanta wskazać należy na tzw. prowizję stałą i prowizję proporcjonalną. Wszelkie inne metody stanowią formy mieszane, tzn. zawierające zarówno elementy prowizji stałej, jak i proporcjonalnej. Najkorzystniejszą metodą ustalania wysokości należnej komisantowi prowizji jest prowizja proporcjonalna. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby komisant sprzedał otrzymaną od komornika ruchomość na warunkach korzystniejszych. Jak była o tym wyżej mowa, zgodnie z art. 767 k.c., w przypadku zawarcia przez komisanta umowy na warunkach korzystniejszych niż oznaczone z komitentem, uzyskana korzyść należy się komitentowi, tj. dłużnikowi. Prowizję ustalaną metodą proporcjonalną uważam za najkorzystniejszą, albowiem skłania ona komisanta do dodatkowych działań, aby sprzedaż dokonana została za jak najwyższą cenę, albowiem jej wysokość decyduje o wysokości należnej komisantowi prowizji, stwarzając jednocześnie stronom postępowania egzekucyjnego możliwość otrzymania dodatkowych środków na pokrycie roszczeń wierzyciela.

Problemem związanym ze sprzedażą komisową jest brak oznaczenia przez ustawodawcę czasu stosowania tego trybu sprzedaży pozalicytacyjnej. Ustawodawca odstąpił od oznaczenia w przepisach prawa czasu trwania próby sprzedaży komisowej ze względu na jej indywidualny charakter, uzależniony od konkretnego przypadku. Brak jakichkolwiek wskazań ze strony ustawodawcy nie pozwala jednakże na przyjęcie, że

decyzja w tej mierze zależy od uznania komornika. Stanowisko przedstawicieli doktryny jest jednoznaczne, że skierowanie zajętych ruchomości ze sprzedaży komisowej do sprzedaży licytacyjnej wymaga wniosku wierzyciela. Wierzyciel jest władny w sposób wiążący dla organu egzekucyjnego żądać skierowania ruchomości do sprzedaży komisowej. Uznać zatem należy, mając na względzie brak odmiennej regulacji prawnej, że może również zmienić ten tryb sprzedaży na licytację publiczną. Brak aktywności wierzyciela nie oznacza, że sprzedaż komisowa trwać będzie w nieskończoność. Jeżeli sprzedaż komisowa nie przynosi efektu, zaś wierzyciel zachowuje się w sposób bierny, postępowanie egzekucyjne umarza się z mocy prawa na podstawie art. 823 k.p.c.³⁰⁶ Zakładając racjonalność decyzji wierzyciela oczekiwać należy, iż będzie on zainteresowany zmianą trybu sprzedaży zajętych ruchomości. Zgodnie z brzmieniem art. 867 § 5 k.p.c. po upływie miesiąca od skierowania rzeczy do sprzedaży komisowej, cena sprzedaży może być przez komisanta obniżona o 25 %, co będzie nie tylko niekorzystne dla dłużnika, ale również dla wierzyciela.³⁰⁷

Przepisy o sprzedaży komisowej zajętych ruchomości niestety mają w praktyce znikome zastosowanie. Wpływa na to kilka niezależnych czynników. W pierwszej kolejności wskazać należy na zmiany społeczne. Rozwój i wzrost zamożności społeczeństwa, jak również coraz większa dostępność dla przeciętnego obywatela nowo wytworzonych dóbr powoduje, że liczba przedsiębiorców trudniących się sprzedażą komisową systematycznie kurczy się. Obecnie tylko branża motoryzacyjna (w tym maszyn specjalistycznych) wykazuje względnie stałą liczbę podmiotów trudniących się wyłącznie lub dodatkowo działalnością komisową. Ogranicza to w praktyce możliwość skierowania do sprzedaży komisowej tylko niektórych rodzajów ruchomości. Kolejnym czynnikiem ograniczającym ten tryb sprzedaży pozalicytacyjnej są podwyższone koszty oraz większe nakłady pracy organu egzekucyjnego, aniżeli w przypadku objęcia zajętych ruchomości innym trybem sprzedaży egzekucyjnej. Jak wiemy, co do zasady zajęte ruchomości pozostawia się pod dozorem dłużnika, lub osoby u której ruchomości zostały zajęte.

³⁰⁶ Por.: J. Jankowski, *op. cit.*, s. 865; K. Korzan, „Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych”, PWN, Warszawa 1986, s. 295, oraz A. Hrycaj, „Egzekucja praktyczna”, WWSKiZ, Poznań 2002, s. 238.

³⁰⁷ Jak słusznie zauważył J. Jankowski, „Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego”, Zakamycze 1999, s. 89 – „ponieważ art. 867 w obecnej postaci nie zawiera żadnych wskazówek dla komornika, wydaje się, że powinien on oczekiwać następnego wniosku wierzyciela, zawierającego żądanie skierowania rzeczy do sprzedaży licytacyjnej, skoro wcześniej wierzyciel ten wnosił o sprzedaż komisową przedlicytacyjną. Można zakładać, że wierzyciel będzie zainteresowany zmianą rodzaju sprzedaży zajętych ruchomości, ponieważ po upływie miesiąca od skierowania rzeczy do sprzedaży komisowej, cena sprzedaży może być obniżona o 25%”.

Tymczasem skierowanie ruchomości do sprzedaży komisowej wymaga zwykle przeniesienie posiadania zajętych ruchomości na komisanta, co wiąże się z dodatkową pracą ze strony komornika, koniecznością wniesienia zaliczki na koszty transportu przez wierzyciela oraz pozbawienie dłużnika możliwości dalszego korzystania z zajętej rzeczy. Wszystkie te czynniki powodują mocno ograniczone zastosowanie instytucji sprzedaży komisowej zajętych ruchomości, niemniej istnienie jej w przepisach polskiego prawa egzekucyjnego uznać należy za element pozytywny, albowiem pomimo znikomego zastosowania stwarza dodatkowe możliwości dokonania przeniesienia własności zajętych ruchomości, które w pewnych przypadkach mogą znaleźć zastosowanie.

2. Sprzedaż licytacyjna ruchomości

Sprzedaż ruchomości w drodze licytacji publicznej jest trybem sprzedaży przymusowej o charakterze podstawowym. W trybie licytacji publicznej podlegają sprzedaży te ruchomości, które nie mogły lub nie zostały sprzedane w jednym z trybów sprzedaży pozalicytacyjnej.

Sprzedaż licytacyjna jest w sądowym postępowaniu egzekucyjnym trybem sformalizowanym, ale też uniwersalnym, podstawowym i ostatecznym. Uniwersalizm wyraża się w możliwości zastosowania tego trybu sprzedaży względem każdej ruchomości, która może podlegać sprzedaży w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Charakter podstawowy trybu sprzedaży licytacyjnej wiąże się z tym, iż nie istnieją żadne szczególne wymogi do jego zastosowania. Oczywiście tryb sprzedaży licytacyjnej jest zasadniczo dużo bardziej sformalizowany niż tryby pozalicytacyjne, jednakże zastosowanie tego trybu sprzedaży nie jest obwarowane spełnieniem dodatkowych warunków. Ostateczność sprzedaży licytacyjnej wyraża się z kolei w tym, iż jest ona formą sprzedaży, która w toku egzekucji z ruchomości stosowana jest jako ostatnia.³⁰⁸ Zasadę tę wyraża zarówno art. 867 § 1 k.p.c., jak i art. 875 § 4 k.p.c. oraz art. 877 k.p.c. Z dwóch ostatnich przepisów wynika wprost, iż bezskuteczność sprzedaży licytacyjnej kończy się umorzeniem postępowania egzekucyjnego co do niesprzedanych ruchomości. Umorzenie postępowania nie zachodzi w przypadku bezskuteczności sprzedaży pozalicytacyjnej.

³⁰⁸ Por.: W. Siedlecki, Z. Świeboda, „*Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*”, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 398, oraz A. Zieliński, „*Postępowanie cywilne. Kompendium*”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 381.

Zgodnie z art. 867 § 1 k.p.c. niesprzedane ruchomości w trybie pozalicytacyjnym komornik zobowiązany jest skierować na licytację publiczną.³⁰⁹

Licytacja publiczna rzeczy ruchomych jest trybem sprzedaży ruchomości, w którym można wyróżnić fazy przebiegu, do których należą:

1. wyznaczenie licytacji i obwieszczenie o niej,
2. przetarg,
3. przybicie,
4. zapłata ceny i wydanie rzeczy ruchomej.

2.1. Wyznaczenie licytacji i obwieszczenie o niej

Jeżeli w toku egzekucji komornik ustali, że zajęte ruchomości podlegają sprzedaży w drodze licytacji publicznej, przystępuje do niej poprzez jej wyznaczenie. Wyznaczenie licytacji obejmuje ustalenie jej miejsca i terminu. Informacje te zamieszcza się w obwieszczeniu, które podlega ogłoszeniu. Ogłaszając o licytacji komornik w obwieszczeniu, zgodnie z treścią § 84 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników (dalej: r.c.k.),³¹⁰ wymieni:

1. miejsce i czas licytacji,
2. ruchomości, które mają być sprzedane, z podaniem ich rodzaju i sumy oszacowania (poszczególnych ruchomości),
3. miejsce i czas, w których można oglądać ruchomości.

Celem ogłoszenia jest podanie zawartych w obwieszczeniu informacji do wiadomości publicznej tak, aby trafiły do jak najszerszego grona adresatów, tj. potencjalnych nabywców oferowanych do sprzedaży ruchomości. Ogłoszenie dochodzi do skutku z chwilą:

1. zawiadomienia stron oraz dozorca, jeżeli nie jest stroną postępowania egzekucyjnego, o wyznaczeniu licytacji poprzez doręczenie im odpisów sporządzonego przez komornika obwieszczenia oraz
2. wywieszenia obwieszczenia w budynku sądu rejonowego, na którego obszarze ma nastąpić sprzedaż zajętych ruchomości (§ 85 ust. 1 r.c.k.).

³⁰⁹ Por.: A. Hrycaj, *op. cit.*, s. 238; H. Dolecki, „*Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*”, LexisNexis, Warszawa 2011, s. 424; W. Broniewicz, „*Postępowanie cywilne w zarysie*”, LexisNexis, Warszawa 2005, s. 432, oraz F. Zedler, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom III*”, Dom Organizatora TNOiK, Toruń 1995, s. 52.

³¹⁰ Dz. U. z 1968 r. Nr 10, poz. 52.

Powyższe warunki muszą być spełnione łącznie.

Wywieszenia dokonuje się na tablicy ogłoszeń, która zgodnie z § 9 regulaminu urzędowania sądów powszechnych³¹¹ znajduje się wewnątrz budynku sądu, w miejscu widocznym i ogólnie dostępnym, co w praktyce oznacza jego holl lub jeden z korytarzy. W praktyce komornik rzadko wywiesza obwieszczenia osobiście, lecz wnosi je do sądu ze stosownym pismem przewodnim. Tak otrzymane przez sąd obwieszczenie wywieszają jego pracownicy administracyjni. Rozwiązanie to jest podyktowane kilkoma względami:

1. zapewnia porządek w funkcjonowaniu sądów, w których tablice ogłoszeń są zazwyczaj oszklone i zamknięte,³¹²
2. komornik wnosząc do sądu obwieszczenie, tak jak każde inne pismo, uzyskuje dowód dokonania tejże czynności.

Udokumentowanie w aktach sprawy egzekucyjnej dokonania przez komornika osobistego wywieszenia obwieszczenia w sądzie jest oczywiście możliwe, lecz niestety nadmiernie skomplikowane. Z tego też względu uznaje się, że wywieszenie następuje nie w chwili fizycznego umieszczenia obwieszczenia na tablicy ogłoszeń, lecz w chwili jego wpłynięcia do właściwego sądu. Rozwiązanie to jest w moim przekonaniu dopuszczalne, albowiem z wniesieniem do sądu wyżej opisanego pisma nie wiąże się wszczęcie żadnego postępowania, lecz wyłącznie dokonanie czynności czysto technicznej.

Spełnienie warunków formalnych dokonania ogłoszenia o wyznaczonej licytacji nie jest równoznaczne z tym, że treść obwieszczenia została rozpowszechniona w sposób wystarczający dla skutecznego znalezienia nabywcy oferowanych do sprzedaży ruchomości. Zgodnie z § 85 ust. 1 zd. 2 r.c.k. obwieszczenie powinno zostać wywieszone do dnia licytacji. Przepis ten nie stanowi tylko zalecenia skierowanego do organu egzekucyjnego, którym jest komornik, lecz kształtuje jego obowiązek.³¹³ Wyraża on bowiem konieczne minimum, które musi zostać zapewnione przy rozpowszechnianiu informacji o wyznaczonej licytacji. Z uwagi, iż sprzedaż licytowanych ruchomości następuje zazwyczaj poniżej ich ceny rynkowej, łatwo może dojść do wyrządzenia stronom postępowania szkody poprzez sprzedaż majątku dłużnika poniżej jego wartości rynkowej. Z tego też względu ustawodawca w § 86 r.c.k. nałożył na komornika obowiązek

³¹¹ Regulamin urzędowania sądów powszechnych zamieszczony został w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. (Dz. U. Nr 38, poz. 249).

³¹² Konstruowanie zamykanych tablic ogłoszeń ma swoje uzasadnienie nie tylko we względach estetycznych, ale również stanowi swego rodzaju gwarancję, iż umieszczone w niej informacje rozpowszechniane będą przez ustalony okres czasu. Pamiętać należy, iż w sądzie, tak jak i w każdym innym miejscu, różne osoby, kierowane swym partykularnym interesem (np. w celu ograniczenia konkurencji) mogą dopuszczać się celowego usuwania obwieszczenia z tablicy ogłoszeń, czyniąc to ze szkodą dla postępowania egzekucyjnego.

³¹³ Por.: Z. Merchel, „Ruchomość jako przedmiot egzekucji”, Currenda, Sopot 2006, s. 159 – 160.

rozpowszechnienia wiadomości o licytacji. Komornik obowiązany jest wydać zarządzenie, w drodze którego ogłosi o licytacji także w sposób, jaki odpowiada zwyczajom panującym na terenie miejscowości, w której ma się odbyć organizowany przetarg. Oczywiście cechą zwyczajów jest to, iż nie są one jednolite, jednak wskazać należy, że w celu rozpowszechnienia komornicy najczęściej dokonują dodatkowego ogłoszenia poprzez wywieszenie obwieszczenia na tablicy ogłoszeń we właściwym ze względu na miejsce licytacji urzędzie gminy. Taki sposób rozpowszechnienia tego rodzaju informacji może zostać zastosowany nawet, jeżeli miejscem wyznaczonej licytacji ma być inna, okoliczna miejscowość. Sposób ten do pewnego stopnia sprawdza się w większych miejscowościach, jednak w sytuacji organizowania licytacji na terenach wiejskich uważam, że większą skuteczność przyniosłoby zamieszczanie obwieszczeń na tablicach lub w miejscach do tego celu przyjętych w poszczególnych sołectwach.

W celu realizacji obowiązku rozpowszechnienia informacji o wyznaczonej licytacji komornik może skorzystać ze środków informacji masowej, za pomocą których opublikuje treść wyżej opisanego obwieszczenia. Ten sposób rozpowszechniania informacji o wyznaczonej licytacji jest zwykle kosztowny, dlatego też ustawodawca, mając na względzie, iż dłużnik nie może być z powodu przymusowego spieniężania jego majątku narażony na koszty przekraczające ich uzasadnioną miarę, postanowił uregulować tę kwestię wprowadzając poprzez § 87 r.c.k. pewne ograniczenia. Zgodnie z tym przepisem, skorzystanie ze środków masowego przekazu (tu przede wszystkim ogłoszenia prasowe, radiowe i inne podobne) dopuszczalne jest jednorazowo. Oznacza to, że komornik decydując o wyborze danego środka informacji masowej nie może skorzystać z innego. Ponadto publikacja treści obwieszczenia za pośrednictwem wybranego środka informacji masowej może nastąpić tylko jeden raz. Ograniczenie to rozumieć należy wyłącznie jako odnoszące się do danego przedmiotu zajęcia a nie całej egzekucji. Jeżeli komornik w trakcie egzekucji prowadzi kilka odrębnych licytacji (wynikających zazwyczaj z dalszych zajęć ruchomości ze względu na niepowodzenie w próbie sprzedaży ruchomości wcześniej zajętych), wówczas każde ze związanych z nimi obwieszczeń może być przedmiotem ogłoszenia w środkach masowego przekazu, o ile oczywiście mieszczą się w ustalonych przez ustawodawcę granicach „wartościowych” obwieszczenia. Zgodnie z § 87 r.c.k. nie jest dopuszczalne opublikowanie za pośrednictwem środków masowego przekazu obwieszczenia, jeżeli łączna wartość ruchomości w nim ujętych została oznaczona na sumę równą lub niższą niż 15.000 zł. Ograniczenie to jest jednak tylko iluzoryczne. Dzieje się tak, albowiem kwota ta została określona w powyższym przepisie

przed dniem 1 stycznia 1995 r. w więc przed wejściem w życie ustawy z dnia 7 lutego 1994 r. o denominacji pieniądza (Dz. U. Nr 84, poz. 386). Zgodnie z art. 4 ust. 6 tej ustawy wszelkie wartości pieniężne wynikające z obowiązujących przepisów ogłoszonych do dnia jej wejścia w życie, z mocy prawa uległy z dniem 1 stycznia 1995 r. przeliczeniu na nową jednostkę pieniężną (obecnie obowiązującą), która ma wartość równą 10.000 starych złotych. Oznacza to, że obecnie obowiązującą granicą kwotową „wartości” obwieszczenia, której przekroczenie upoważnia do skorzystania ze środków masowego przekazu, jest kwota wynosząca zaledwie 1,50 zł. Tak sformułowane ograniczenie z przyczyn obiektywnych utraciło całkowicie na znaczeniu.³¹⁴

Mając na względzie powyższe stwierdzić należy, że w sytuacji, gdy przyjęty przez ustawodawcę zamysł ograniczenia uprawnienia komornika do skorzystania ze środków masowego przekazu w celu upublicznienia informacji o wyznaczonej licytacji w opisany wyżej sposób ma być utrzymany w przepisach prawa, wskazana w § 87 r.c.k. kwota powinna być dostosowana do obecnych realiów społeczno - gospodarczych. Osobiście jednakże uważam, że przepis ten powinien być uchylony, albowiem jest martwy. Pomijając kwestię faktycznej kwoty opisanego ograniczenia, przy której trudno mówić o jakimkolwiek ograniczeniu, wskazać należy, że w praktyce komornicy dość rzadko korzystają ze środków masowego przekazu w celu rozpowszechnienia informacji o wyznaczonej przez siebie licytacji publicznej ruchomości. Praktyką polskich organów egzekucyjnych jest to, że w zdecydowanej większości przypadków obwieszczenie o wyznaczonej licytacji zamieszcza się tylko na tablicach sądu rejonowego, przy którym działa dany organ egzekucyjny. Dość rzadko zdarza się, aby takie ogłoszenia były publikowane na tablicach ogłoszeń w urzędach gminy. Częstszą praktyką, w przypadku ruchomości o dużej wartości, jest przesyłanie obwieszczenia o licytacji wprost do potencjalnie zainteresowanych nabywców. Jestem przekonany, że o wiele lepsze wyniki przyniósłby obowiązek publikacji tego typu ogłoszeń w jednym, centralnym serwisie informacyjnym dostępnym drogą elektroniczną, tak aby stworzyć powszechne, łatwo dostępne i jednolite źródło informacji. Takie rozwiązanie z pewnością pozwoliłoby dotrzeć do tej grupy osób, które nie śledzą ogłoszeń na tablicach sądów. Rozwiązanie to stworzyłoby stałą grupę osób, która śledząc w łatwy sposób publikowane informacje

³¹⁴ Por.: Z. Merchel, „*Egzekucja sądowa w Polsce*”, (red.) Z. Szczurek, Currenda, Sopot 2007, s. 365, oraz A. Hrycaj, „*Egzekucja praktyczna*”, WWSKiZ, Poznań 2002, s. 240.

z czasem stanowiłyby stałą grupę nabywców.³¹⁵ Przykładem może być wprowadzony od dnia 6 stycznia 2012 r. obowiązek publikowania obwieszczenia o licytacji nieruchomości na stronie internetowej Krajowej Rady Komorniczej. W tym celu wykorzystana została strona internetowa prowadzona od 2008 r. przez Krajową Radę Komorniczą pod adresem www.licytacje.komornik.pl. Strona ta utworzona została pierwotnie w celu informowania o planowanych licytacjach ruchomości i nieruchomości, ale zamieszczenie na niej stosownych informacji nie miało charakteru obowiązkowego. Od dnia 3 maja 2012 r. na stronie tej są również obowiązkowo publikowane obwieszczenia o wyznaczonych licytacjach statków morskich. Mając na względzie podjęte przez ustawodawcę zmiany w przepisach egzekucyjnych należy mieć nadzieję, że tego typu obowiązek w niedługim czasie obejmie również ruchomości.

Wracając do problematyki analizowanych przepisów prawa, w moim przekonaniu skorzystanie, celem rozpowszechnienia treści obwieszczenia, ze środków masowego przekazu nie jest dowolne. Skoro rozpowszechnienie informacji o wyznaczonej licytacji ma nastąpić przede wszystkim na terenie miejscowości, w której ma się ona odbyć, wybór środków masowej informacji powinien skupiać się na środkach o zasięgu lokalnym, a w razie ich braku lub gdy nie spełniają warunku poczytności, o zasięgu regionalnym. Bez względu na zasięg terytorialny, czasopismo powinno stanowić dziennik, zaś inny środek masowej informacji cechować musi codzienna aktualizacja zamieszczonych w nim informacji. Wymóg ten wywieść można wprost z treści § 87 r.c.k.

Podobnie jak w prawie polskim skuteczność licytacji publicznej w systemach prawnych innych państw europejskich zależy w dużej mierze od rozpowszechnienia o niej informacji. W prawie austriackim w celu wyznaczenia licytacji i rozpowszechnienia informacji o niej organ wykonawczy sporządza edykt licytacyjny, w którym zamieszcza informację co jest przedmiotem licytacji, określa jej miejsce i czas. Zgodnie z prawem austriackim obwieszczenia o licytacji nie zamieszcza się w edyktie, jeżeli licytacja ma odbyć się w domu licytacyjnym i została w nim wyłożona karta informacyjna, w sposób dostępny dla szerokiego kręgu nabywców. Publicznie nie obwieszcza się treści edyktu, jeżeli poprzez prowadzenie licytacji w internecie można spodziewać się, że na ofertę sprzedaży zareaguje odpowiednio duża liczba osób. Ilość ta nie jest ustawowo określona,

³¹⁵ W chwili obecnej ogłoszenia o wyznaczonych licytacjach są już publikowane drogą elektroniczną przez niektórych komorników za pośrednictwem ich stron internetowych. Niestety ogłoszenia te nie są rozpowszechniane w ten sposób przez wszystkich komorników, zaś ci, którzy czynią to w ten sposób, często zapominają na bieżąco aktualizować zamieszczane przez siebie informacje.

lecz podlega uznaniu organu wykonawczego (§ 272 EO).³¹⁶ Obwieszczenie o licytacji powinno zawierać także oznaczenie terminu oraz informacje, kiedy i gdzie objęte licytacją przedmioty mogą być oglądane, albowiem potencjalny nabywca ma co do zasady prawo obejrzeć oferowaną mu ruchomość.

Również we Francji informacja o wyznaczonej licytacji podlega podaniu do publicznej wiadomości poprzez obwieszczenie o niej. Obwieszczenie zawiera oznaczenie miejsca, daty i godziny licytacji, jak również oznaczenie przedmiotu sprzedaży. Afisze zawierające treść obwieszczenia podlegają wywieszeniu w urzędzie gminy miejsca zamieszkania dłużnika nie później niż na 8 dni przed wyznaczonym dniem licytacji (art. 111 DZPE). W tym samym terminie komornik powinien zawiadomić dłużnika o miejscu i czasie licytacji. Informacja o licytacji może zostać również rozpowszechniona za pomocą prasy.

2.1.1. Termin licytacji

Termin licytacji nie może zostać wyznaczony przez komornika dowolnie. Zgodnie z treścią art. 864 § 1 k.p.c. sprzedaż zajętych ruchomości, a więc i termin ich licytacji, nie może nastąpić wcześniej niż siódmego dnia od daty zajęcia.³¹⁷ Ponadto, zgodnie z dyspozycją art. 867 § 3 zd. 1 k.p.c., dłużnik musi zostać zawiadomiony przez komornika o terminie i miejscu licytacji najpóźniej na trzy dni przed tym dniem. Termin ten został jednak wydłużony przez Ministra Sprawiedliwości, który korzystając z delegacji ustawowej zawartej w art. 868 k.p.c. wydłużył go do tygodnia. Wynika to z treści § 83 w zw. z § 85 r.c.k., wedle którego termin licytacji powinien być wyznaczony w możliwie najkrótszym czasie, aby pomiędzy nim a ogłoszeniem o licytacji upłynął co najmniej tydzień, gdzie ogłoszenie dochodzi do skutku z chwilą doręczenia odpisu

³¹⁶ Obecnie również w prawie polskim projektowane są ramy prawne wprowadzenia do procedury egzekucyjnej elektronicznej licytacji ruchomości. Odpowiedni w tym względzie projekt nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego przygotowany został przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego i w najbliższym czasie zostanie przedłożony Ministrowi Sprawiedliwości. Projekt przewiduje utworzenie specjalnego systemu teleinformatycznego, który będzie obsługiwał takie licytacje. Osoby, które będą zainteresowane nabyciem oferowanych w ten sposób ruchomości będą mogły zapoznać się z ich opisem, treścią opinii biegłego oraz obejrzeć ich zdjęcie. W przypadku zainteresowania kupnem licytant będzie mógł przy użyciu specjalnego formularza złożyć drogą teleinformatyczną ofertę zawierającą proponowaną przez niego cenę nabycia. Szerzej: M. Piasecka – Sobkiewicz, „Rzeczy przeznaczone na licytację będą pokazywane w sieci”, DGP nr 36 z dnia 21 lutego 2012 r.

³¹⁷ Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie prawne stanowi kompromis pomiędzy postulatem szybkości postępowania egzekucyjnego a okresem, który powinny mieć osoby uprawnione do złożenia skargi na czynności komornika zmierzającej do sprzedaży licytacyjnej zajętych ruchomości dłużnika – K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1483.

obwieszczenia stronom i dozorczy zajętych ruchomości oraz jego wywieszenia w budynku sądu rejonowego właściwego dla miejsca sprzedaży.³¹⁸ Zatem komornik powinien wyznaczając termin licytacji w ten sposób, aby przypadał w możliwie najbliższym, wolnym terminie, nie wcześniej jednak niż tydzień po dokonaniu ostatniej z czynności wskazanych w § 85 r.c.k.

Od wyżej opisanej reguły wyznaczania terminu licytacji zachodzi wyjątek, który dotyczy sprzedaży ruchomości opisanych w art. 864 § 2 k.p.c., a więc ulegających łatwemu zepsuciu, albo nad którymi sprawowanie dozoru lub ich przechowywanie powoduje nadmierne straty, tudzież stanowią one inwentarz żywy, w przedmiocie którego dłużnik złożył oświadczenie o odmowie zgody na przyjęcie go pod dozór. W przypadku tychże ruchomości mamy do czynienia ze swego rodzaju trybem przyspieszonym sprzedaży licytacyjnej. Polega on na tym, że:

- sprzedaż zajętych ruchomości może nastąpić bezpośrednio po zajęciu, a więc z pominięciem siedmiodniowego terminu przewidzianego w art. 864 § 1 k.p.c.,
- skrócony może zostać wymagany termin tygodniowy pomiędzy ogłoszeniem o licytacji a jej odbyciem się,
- zawiadomienie dłużnika o terminie i miejscu licytacji następuje bezpośrednio przed rozpoczęciem licytacji, a więc z pominięciem trzydniowego terminu z art. 867 § 3 zd. 1 k.p.c.

Chociaż z treści wskazanych przepisów wynika, że skrócenie wyżej opisanych terminów nie jest obligatoryjne, to nieskorzystanie z tejże możliwości naraża komornika w sposób istotny na odpowiedzialność za ewentualną szkodę majątkową. Tryb przyspieszony przewidziany został bowiem wyłącznie w celu sprzedaży licytacyjnej ruchomości, co do których skrócenie terminów jest konieczne, aby uniknąć szkody majątkowej w mieniu stron postępowania, wskutek zepsucia się rzeczy zajętej lub wygenerowania przez nią kosztów dozoru nieproporcjonalnych do jej wartości. Zatem, jeżeli nie istnieje uzasadnione i znaczne prawdopodobieństwo powstania rzeczywistej szkody w mieniu dłużnika, brak jest przesłanki koniecznej do uznania, że skorzystanie z trybu przyspieszonego jest dopuszczalne.

Podobne rozwiązania prawne w zakresie wyznaczenia terminu licytacji publicznej przewidziane zostały w prawie niemieckim. Czas i miejsce licytacji komornik podaje do wiadomości publicznej. Licytacja odbywa się w okręgu sądu egzekucyjnego, chyba że

³¹⁸ *Ibidem*, s. 364.

strony wspólnie uzgodnią inne miejsce. Według prawa niemieckiego licytacja zajętych ruchomości nie może odbyć się wcześniej niż przed upływem tygodnia od dnia dokonania zajęcia, chyba że strony uzgodnią wcześniejszy termin, albo zachodzi ryzyko znacznej utraty wartości zajętej rzeczy, tudzież dochowanie ustawowego terminu może spowodować powstanie niewspółmiernych kosztów, np. przechowania przedmiotu egzekucji (§ 816 ZPO).³¹⁹

W prawie austriackim, z uwagi że licytacja może zostać przeprowadzona z wykorzystaniem internetu, w domu licytacyjnym (*Versteigerungshaus*), hali aukcyjnej (*Auktionshalle*), albo w miejscu, w którym znajduje się zajęty przedmiot, termin licytacji wyznacza podmiot prowadzący tę licytację. Jeżeli licytacja odbywa się w hali aukcyjnej termin licytacji wyznacza kierownik hali. W pozostałych przypadkach termin wyznacza organ egzekucyjny. Informacja o wyznaczeniu licytacji i jej przedmiocie podawana jest do wiadomości publicznej. Wyznaczając termin licytacji uprawniony podmiot musi pamiętać o treści § 273 EO, zgodnie z którym między zajęciem a licytacją musi upłynąć okres co najmniej 14 dni. O terminie licytacji dłużnik oraz wierzyciel zawiadamiani są poprzez doręczenie im edyktu licytacyjnego (obwieszczenia o licytacji). Termin oznaczony w edyktie określany jest datą i godziną rozpoczęcia licytacji, przy czym w przypadku przeprowadzenia licytacji w internecie dodatkowo określa się termin, w ciągu którego mogą być składane przez kupującego oferty.³²⁰

Przyjętemu w prawie polskim rozwiązaniu z art. 867 § 3 zd. 1 k.p.c. odpowiada z kolei w prawie szwajcarskim art. 125 SchKG. Zgodnie z jego brzmieniem urząd wykonawczy zawiadamia wierzyciela, dłużnika i osoby trzecie, które mają uczestniczyć w licytacji, jeśli mają one w Szwajcarii miejsce zamieszkania lub ustanowionego tam pełnomocnika, o terminie i miejscu licytacji co najmniej na trzy dni przed datą jej przeprowadzenia.

Jak widać z powyższego przyjęte w prawie polskim rozwiązania prawne nie odbiegają w szczególności sposób od rozwiązań znanych z państw sąsiadujących. Istniejące różnice wynikają jedynie z konieczności skorelowania ustalonych terminów z istniejącymi instytucjami prawnymi składającymi się na całość postępowania egzekucyjnego.

³¹⁹ Szerzej: H. Thomas, H. Putzo, „*Zivilprozeßordnung*”, C.H. Beck, München 1978, s. 1248.

³²⁰ Szerzej: T. Żal, „*Egzekucja z ruchomości w systemie prawa austriackiego*”, PPE 2011, Nr 5, s. 73 i n.

2.1.2. Miejsce licytacji

Miejsce licytacji ustawodawca określił w § 80 r.c.k. Zgodnie z treścią tego przepisu licytacja powinna się odbyć, o ile istnieje taka możliwość, poza miejscem, w którym ruchomości się znajdują. Tak więc licytacja może się odbyć zarówno w miejscu położenia ruchomości, jak i w każdym innym, odpowiadającym temu celowi. Priorytet wyboru innego miejsca niż to, w którym ruchomości się znajdują, został podyktowany zapewnieniem spokoju i porządku w trakcie przetargu.³²¹ Zgodnie z ustaloną w art. 855 k.p.c. zasadą, zajęte ruchomości pozostawia się we władaniu osoby, u której zajął je komornik. W praktyce jest nią dłużnik lub osoba trzecia, której z tego lub innego względu przysługuje określone prawo do władania rzeczą. Osoby te są zwykle zainteresowane, aby dotychczasowy stan rzeczy nie uległ zmianie. Z tego też względu zarówno samemu zajęciu, jak i dalszym czynnością, towarzyszą emocje, które mogą stać się przyczyną prób wywierania nacisków na organ egzekucyjny oraz udaremnienia prowadzonej egzekucji. Wymóg opisany w § 80 r.c.k. co do miejsca licytacji jest zaleceniem ze strony ustawodawcy, ale również wypływa z niego obowiązek, który aktualizuje się pod warunkiem zaistnienia zdarzenia faktycznego, tj. możliwości przeprowadzenia licytacji poza miejscem, w którym ruchomości się znajdują.³²²

Przyglądając się praktyce działania komorników dostrzec można regułę, że licytacja wyznaczana jest w miejscu, w którym znajdują się ruchomości. Rozwiązanie to ma swoje uzasadnienie ekonomiczne i organizacyjne. Zgodnie z § 93 r.c.k. komornik zobowiązany jest zapewnić obecnym możliwość obejrzenia ruchomości wystawionych na licytację. Obowiązek ten został nałożony na organ egzekucyjny, albowiem w praktyce sprzedażą licytacyjną objęte są przede wszystkim rzeczy używane, które mogą posiadać wszelkiego rodzaju wady fizyczne. Ma on swoje uzasadnienie również w treści art. 879 zd. 2 k.p.c., zgodnie z którym nabywcy nie przysługuje roszczenie z tytułu rękojmi za wady rzeczy. Pozbawienie nabywcy licytacyjnego prawa rękojmi musi być kompensowane zagwarantowaniem mu możliwości obejrzenia oferowanej do sprzedaży rzeczy w sposób możliwie najbardziej dokładny. Uważam, że prawo do oglądania ruchomości nie powinno być ograniczone wyłącznie do wzrokowej oceny oferowanych ruchomości. Zadaniem postępowania egzekucyjnego jest nie tylko przymusowe spieniężenie majątku dłużnika, ale również ochrona stron i osób trzecich przed jego

³²¹ Por.: Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości”, Currenda, Sopot 2005, s. 82.

³²² Zob.: Z. Merchel, „Ruchomość jako przedmiot egzekucji”, Currenda, Sopot 2006, s. 160.

skutkami. Zatem w przypadku urządzeń mechanicznych, elektronicznych i im podobnych, komornik na życzenie zainteresowanego powinien je uruchomić, aby stwierdzić ich sprawność i prawidłowość działania. Opisane wyżej emocje, co niejednokrotnie odnotowano, stanowić mogą źródło nieracjonalnego zachowania dłużnika. Zdarzały się sytuacje, że dłużnik przed licytacją objęte w dozór ruchomości celowo uszkadzał tak, aby nie znalazły one nabywców, bądź dewastował je do tego stopnia, iż również dla niego samego przestawały mieć jakąkolwiek wartość.³²³

Urzeczywistnienie prawa licytantów do obejrzenia przedmiotu licytacji przed jego sprzedażą, przy jednoczesnym kierowaniu się zasadą, że licytacja powinna się odbywać w miarę możliwości poza miejscem, w którym ruchomości się znajdują, oczywiście jest możliwe, lecz pociąga za sobą dodatkowe koszty i utrudnienia organizacyjne. Powoduje to, że w praktyce, o ile szczególne względy się temu nie sprzeciwiają, licytację wyznacza się w miejscu, w którym ruchomości się znajdują, tj. przede wszystkim w lokalu dłużnika. Także to miejsce wskazuje się w obwieszczeniu, jako miejsce, w którym ruchomości można oglądać przed licytacją. Względy praktyczne, organizacyjno – czasowe, a także dążenie do minimalizacji kosztów postępowania powoduje, że czas przeznaczony na umożliwienie licytantom obejrzenia licytowanych ruchomości ustala się na chwilę bezpośrednio poprzedzającą licytację. Dzięki takiemu podejściu komornik przybywając na miejsce licytacji może jednocześnie zadbać, aby dłużnik lub inna osoba sprawująca nad ruchomością dozór nie odmawiała lub w inny sposób nie utrudniała oglądanie ruchomości. Rozwiązanie to jest również korzystne dla licytantów, którzy z jednej strony widzą co kupują, a z drugiej, jeżeli uzyskają przybicie i uiszczą całą cenę nabycia, mogą od razu odebrać przedmiot sprzedaży. To wszystko sprawia, że kwestia możliwości przeprowadzenia licytacji poza miejscem lokalizacji przedmiotu sprzedaży powinna być weryfikowana nie tyle przesłankami technicznymi, lecz racjonalnością działania, którą cechować musi postępowanie organu egzekucyjnego.

Jeżeli licytacja ma odbyć się poza miejscem, w którym ruchomości się znajdują, komornik rozstrzyga o tym w drodze zarządzenia. Może on również, jeżeli zaistnieje taka potrzeba, zarządzić przesłanie ruchomości komornikowi działającemu przy innym sądzie (§ 81 r.c.k.). Jak wskazuje się w literaturze, ma to przede wszystkim na celu, stworzenie

³²³ Zachowania takie stanowią czyn zabroniony, będący przestępstwem przewidzianym w art. 300 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), zgodnie z którym „kto w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego, udaremnia lub uszczupla zaspokojenie swojego wierzyciela przez to, że usuwa, zbywa, darowuje, niszczy, rzeczywiście lub pozornie obciąża albo uszkadza składniki swojego majątku zajęte lub zagrożone zajęciem, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

realnych możliwości obejrzenia rzeczy przed ich licytacją.³²⁴ Zarządzenie o przesłaniu ruchomości komornikowi działającemu przy innym sądzie, wymaga zgody sądu rejonowego, przy którym działa komornik prowadzący egzekucję.

Odbyciu się licytacji w miejscu innym niż to, w którym ruchomości się znajdują może skutecznie sprzeciwić się jedynie wierzyciel (§ 80 ust. 2 r.c.k.). Sprzeciw wierzyciela wnosi się do komornika. To nie jest środek zaskarżenia czynności, która obejmuje wyznaczenie licytacji, lecz czynność faktyczna strony postępowania (wierzyciela), wywołująca określone konsekwencje w przebiegu prowadzonej egzekucji. Sprzeciw nie wymaga uzasadnienia a jego wniesienie powoduje, że komornik staje się nim związany i nie może wyznaczyć licytacji poza miejscem, w którym znajdują się ruchomości. Oznacza to, że jego nieuwzględnienie stanowić może skuteczną podstawę wywiedzenie przed właściwy sąd skargi na czynność komornika.

Podobnie jak w prawie polskim w prawie czeskim licytacja może zostać wyznaczona w miejscu zajęcia, w sądzie lub w innym odpowiednim miejscu (328b OSR). Jeżeli zajęte rzeczy są przechowywane poza miejscem licytacji organ egzekucyjny może zarządzić ich przewiezienie na miejsce licytacji.

Ciekawe rozwiązanie prawne w zakresie wyznaczania miejsca licytacji przewidują przepisy prawa austriackiego. Organ wykonawczy, który prowadzi egzekucję, wybiera to miejsce, gdzie przewidywany dochód będzie najwyższy (internet, dom licytacyjny, hala aukcyjna lub miejsce, w którym znajduje się zajęty przedmiot). Miejsce licytacji określa się w treści edyktu licytacyjnego. Szczególną formę miejsca licytacji ma miejsce wyznaczone w celu przeprowadzenia licytacji w internecie. W takiej sytuacji miejscem licytacji jest wskazany przez organ wykonawczy adres internetowy. W prawie austriackim warto zwrócić uwagę również na treść § 274 EO. Zgodnie z jego treścią nie jest dopuszczalne zorganizowania licytacji w halach aukcyjnych i domach licytacyjnych, jeżeli przedmiotem sprzedaży są ogólnie mówiąc przedmioty niebezpieczne dla życia lub zdrowia, podatne na szybkie zniszczenia, zwierzęta, rośliny, czy też różnego rodzaju odpady. Jeżeli z wyborem miejsca licytacji wiąże się konieczność dokonania transportu zajętych rzeczy, koszty z tym związane czasowo ponosi wierzyciel z uiszczanej przez siebie zaliczki. W prawie austriackim wierzyciel może w celu realizacji egzekucji udostępnić posiadane środki transportu oraz siłę roboczą.

³²⁴ Z. Merchel, „Egzekucja sądowa w Polsce”, (red.) Z. Szczurek, Currenda, Sopot 2007, s. 365. Zob. także: Z. Merchel, „Ruchomość jako przedmiot egzekucji”, Currenda, Sopot 2006, s. 160 – 161.

2.1.3. Cena wywołania

Ceną wywołania jest cena najniższa, za którą można zbyć ruchomości na licytacji. Stanowi ona cenę, od której wywołania komornik rozpoczyna przetarg wzywając obecnych do dokonywania postąpień.³²⁵ Cena wywołania została określona przez ustawodawcę w sposób jednoznaczny i konkretny, a przy tym różny w odniesieniu dla licytacji w pierwszym i drugim jej terminie. I tak, zgodnie z art. 867 § 2 k.p.c., wynosi ona odpowiednio:

- 3/4 wartości szacunkowej ruchomości dla licytacji w pierwszym jej terminie oraz
- 1/2 wartości szacunkowej ruchomości dla licytacji w drugim jej terminie.

Ceny wywołania musi być konkretna, tj. musi być określona konkretną (ściśle określoną) kwotą pieniężną. Komornik nie może ceny wywołania oznaczyć w sposób inny niż wyżej opisany.

Wartość szacunkowa ruchomości to nic innego, jak wartość ruchomości ustalona przez organ egzekucyjny w wyniku ich oszacowania. Nie można podważyć ustalonej przez komornika ceny wywołania, jeżeli uprawniony skutecznie nie podważył wartości szacunkowej ruchomości, chyba że komornik zastosowała inny ułamek, niż wskazany przez ustawodawcę w art. 867 § 2 k.p.c.

Cena wywołania stanowi cenę najniższą, za którą można zbyć oznaczoną ruchomość w drodze licytacji publicznej. Licytacja nie dojdzie zatem do skutku, jeżeli po jej rozpoczęciu żaden z licytantów nie zaoferuje przynajmniej ceny wywołania (§ 101 r.c.k.). Bezskuteczność licytacji komornik stwierdza w protokole licytacji.

W prawie niemieckim, podobnie jak w prawie polskim, sprzedaż nie może nastąpić poniżej ceny minimalnej. Cena minimalna wynosi połowę wartość sprzedażnej, ustalonej w wyniku oszacowania (§ 817a ZPO). Wyjątkiem są rzeczy ze złota lub srebra, które nie mogą zostać sprzedane poniżej wartości kruszcu, z którego są wykonane. Zatem, jeżeli wartość kruszcu jest wyższa od połowy sumy oszacowania, minimalną ceną sprzedaży będzie wartość tego kruszcu.³²⁶

³²⁵ Por.: E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego”, WZPP, Warszawa 1998, s. 369. Patrz również: W. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.”, WZPP, Warszawa 2009, s. 397.

³²⁶ Zob.: J. Baumann, W. Brehm, „Zwangsvollstreckung” Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld 1982, s. 47 – 49, oraz H. Thomas, H. Putzo, „Zivilprozeßordnung”, C.H. Beck, München 1978, s. 1251.

Nieco inaczej ustalona została cena minimalna w Czechach. Według przepisów prawa egzekucyjnego tego państwa sprzedaż licytacyjna nie może zostać dokonana poniżej jednej trzeciej ustalonej przez organ egzekucyjny wartości ruchomości.

Podobnie jak w Niemczech sprzedaż zajętych ruchomości w Austrii może nastąpić tylko za cenę równą lub wyższą minimalnej cenie wywołania, która wynosi $\frac{1}{2}$ sumy oszacowania. Sprzedaż zajętych ruchomości poniżej ceny minimalnej jest niedopuszczalna.

2.2. Przetarg

Przetarg, który w przepisach regulujących egzekucję sądową z ruchomości zamiennie określany jest również licytacją, odbywa się w miejscu i czasie oznaczonym w obwieszczeniu. Zgodnie z § 91 r.c.k. dopuszczalne jest rozpoczęcie przetargu z opóźnieniem. Opóźnienie nie może być większe niż dwie godziny. Dopuszczalność opóźnienia została uwarunkowana zaistnieniem szczególnych okoliczności. Ustawodawca nie sprecyzował co należy rozumieć przez szczególne okoliczności. Przyczyny usprawiedliwiające opóźnienie mogą zaistnieć po stronie komornika, który z różnych powodów może spóźnić się na wyznaczoną przez siebie licytację, jak również po stronie wezwanego na termin licytacji biegłego, którego udział może być uznany za niezbędny, w szczególności jeżeli ma on bezpośrednio przed przetargiem dokonać, zgodnie z art. 853 § 2 k.p.c., oszacowania przeznaczonych do sprzedaży ruchomości. Przepis § 91 r.c.k. ma na celu także zapobieganie próbom niweczenia przez dłużnika skuteczności przetargu, poprzez utrudnianie dostępu do posiadanego przez siebie lokalu, w którym wyznaczona została licytacja.

W wyznaczonym przez komornika przetargu może wziąć udział każda osoba posiadająca zdolność do czynności prawnych w takim zakresie, jaki jest niezbędny w świetle przepisów ustawy Kodeks cywilny do nabycia na swój lub cudzy rachunek prawa własności zajętych ruchomości, chyba że przepisy prawa stanowią inaczej. Ze względu na ochronę praw dłużnika oraz wierzyciela ustawodawca w sposób wyraźny wyłączył prawo do udziału w przetargu następujących osób: dłużnika, komornika, ich małżonków, dzieci, rodziców i rodzeństwa, osób obecnych na licytacji w charakterze urzędowym oraz licytanta, który nie wykonał warunków poprzedniej licytacji (art. 867² § k.p.c.). Wyłączenie prawa do udziału w przetargu może mieć zatem postać

pierwotną lub następczą. Pierwotne wyłączenie prawa do udziału w przetargu wiąże się z rolą (funkcją), jaką odgrywają poszczególne osoby w trakcie licytacji, lub ze stosunkiem, w jakim pozostają względem dłużnika lub organu egzekucyjnego. Następcze wyłączenie prawa do udziału w przetargu dotyczy natomiast tych osób, które jako licytanci przystąpiły do przetargu, zaoferowały najwyższą cenę, wskutek czego komornik udzielił im przybicia, jednak nie wywiązały się z obowiązku zapłaty ceny w zakresie, w jakim zgodnie z art. 871 k.p.c. powinny były to uczynić bezpośrednio po udzieleniu jej przybicia. Osoby te, zgodnie z art. 872 § 2 k.p.c., nie mogą uczestniczyć w dalszej licytacji.³²⁷

Oznaczony przez ustawodawcę zbiór osób, których prawo do udziału w przetargu zostało wyłączone ma charakter zamknięty. Nie ma problemów z określeniem w toku postępowania egzekucyjnego kto jest dłużnikiem, komornikiem, małżonkiem tych osób, ich dziećmi, lub rodzicami i rodzeństwem. Trudności pojawiają się w sytuacji, gdy podejmujemy próbę ustalenia kręgu osób mieszczących się pod pojęciem obecnych na licytacji w charakterze urzędowym.

W zakresie pojęcia „osób obecnych na licytacji w charakterze urzędowym” wskazać należy osoby, których udział w przetargu nie wiąże się z ich zainteresowaniem nabycia przedmiotu licytacji. Istotne jest, aby pełnione przez te osoby funkcje publiczne, wynikające bezpośrednio z obowiązujących przepisów prawa lub odpowiedniego aktu właściwego organu egzekucyjnego, mogły mieć wpływ na wynik lub przebieg licytacji. Do grona ww. osób zaliczyć należy przede wszystkim biegłego wezwanego na licytację w celu oszacowania ruchomości, a także osoby udzielające komornikowi w razie napotkania oporu pomocy na podstawie art. 765 k.p.c.³²⁸

Jak już była o tym mowa wcześniej, komornik zobowiązany jest zapewnić osobom obecnym w trakcie licytacji możliwość obejrzenia ruchomości wystawionych na sprzedaż (§ 93 r.c.k.). Po umożliwieniu licytantom zapoznania się z przedmiotem sprzedaży, przystępując do wyznaczonej przez siebie licytacji komornik ogłasza, że nabywcą licytowanego przedmiotu będzie ten, kto zaoferuje najwyższą cenę. Komornik jest zobowiązany również pouczyć obecnych o:

- warunkach zapłaty ceny nabycia, określonych w art. 871 k.p.c.,

³²⁷ Szerzej: H. Pietrkowski, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*”, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 362.

³²⁸ Wyłączenie prawa do udziału w licytacji osób wymienionych w § 90 r.c.k. podyktowane zostało zabezpieczeniem postępowania przed niebezpieczeństwem manipulacji przebiegiem i rezultatem przetargu. Tak: K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1484.

- skutkach nieuiszczenia ceny nabycia w ustawowo określonych terminach i kwotach, tj. o konsekwencjach określonych w art. 872 k.p.c. oraz
- obowiązkach podatkowych wynikających z faktu nabycia licytowanych ruchomości (tj. obowiązkach obciążających nabywcę licytowanych ruchomości na podstawie przepisów regulujących podatek od czynności cywilnoprawnych oraz podatek od towarów i usług).

Zgodnie z przepisem art. 867² § 3 k.p.c., aby przetarg mógł się odbyć wystarczy stawiennictwo jednego licytanta. Jeżeli żaden z licytantów nie stawiał się komornik stwierdza ten fakt w protokole licytacji zaznaczając dodatkowo, iż licytacja nie odbyła się. W takiej sytuacji komornik obowiązany jest wyznaczyć ponownie licytację na kolejny termin. Ponowne wyznaczenie licytacji odbywa się według tych samych zasad i na podstawie tych samych przepisów, które obowiązywały przy wyznaczeniu na termin, w którym się ona nie odbyła.

Jeżeli stawiał się przynajmniej jeden licytant i przetarg może się odbyć, komornik wystawia na sprzedaż kolejno poszczególne ruchomości lub poszczególne ich grupy (grupami można wystawiać wyłącznie ruchomości tego samego rodzaju). Licytanci mogą w przetargu działać osobiście lub za pośrednictwem pełnomocnika. Zgodnie z art. 867² § 4 k.p.c. pełnomocnictwo do udziału w przetargu powinno być stwierdzone dokumentem z podpisem urzędowo poświadczonym. Urzędowego poświadczenia podpisu mocodawcy nie wymaga jednak pełnomocnictwo udzielone adwokatowi lub radcy prawnemu. Szczególna forma pełnomocnictwa do udziału w przetargu dotyczącym zajętych w egzekucji sądowej ruchomości została wprowadzona do postępowania egzekucyjnego dopiero sygnalizowaną wcześniej nowelą, która zaczęła obowiązywać od dnia 3 maja 2012 r. Do tego dnia pełnomocnictwo mogło zostać udzielone w dowolnej formie. Wprowadzona zmiana była słuszną, albowiem zrównała wymagania w zakresie pełnomocnictwa do udziału w przetargu dotyczącym ruchomości i nieruchomości, stworzyła pewność w zakresie oznaczenia rzeczywistego nabywcy, nie powodując przy tym istotnego ograniczenia dla potencjalnych licytantów względem ich udziału w przetargu.

Osoba, która zamierza przystąpić do przetargu obowiązana jest złożyć rękojmię w wysokości jednej dziesiątej sumy oszacowania (art. 867¹ § 1 k.p.c.).³²⁹ Do dnia 3 maja

³²⁹ Jak podaje K. Flaga – Gieruszyńska, „*rękojmia jest zabezpieczeniem w razie niewykonania warunków licytacji dotyczących zapłaty ceny przez licytanta, na rzecz którego zostało wydane postanowienie o przybiciu. W ten sposób ustawodawca zminimalizował do możliwego minimum udział w licytacji osób*

2012 r. instytucja ta nie była znana egzekucji sądowej z ruchomości. Stanowi ona swego rodzaju gwarancję należytego wykonania przez nabywcę warunków licytacji co do zapłaty ceny nabycia. Zgodnie z art. 867¹ § 3 k.p.c., jeżeli nabywca nie wykonał w terminie warunków licytacji co do zapłaty ceny, traci rękojmię, a skutki przybicia wygasają. Z utraconej rękojmi pokrywa się koszty egzekucji związanej ze sprzedażą, a reszta wchodzi w skład sumy uzyskanej w egzekucji albo jeżeli egzekucja została umorzona jest przelewana na dochód Skarbu Państwa. Opisaną zmianę uważam za słuszną. Służy ona przede wszystkim poprawie pewności wyniku licytacji, przeciwdziałając skutkom podstawiania przez dłużnika do przetargu osób, które mają na celu uniemożliwienie sprzedania jego majątku. Wynika to z faktu, iż poszczególne ruchomości mogą mieć znaczą wartość szacunkową, dlatego też utrata rękojmi może być dla tych osób bardzo dotkliwa. Wprowadzenie rękojmi do egzekucji sądowej z ruchomości wpłynęło również korzystnie na pewność prawidłowego ustalenia przez komornika sądowego, czy w przypadku, gdy licytacja okazała się bezskuteczna do niej w ogóle doszło, czy też nie. Ma to istotne znaczenie w zakresie sposobu (względnie dopuszczalności) wyznaczenia kolejnej licytacji. Stawiennictwo poszczególnych osób w miejscu licytacji nie dawało pewności po stronie organu egzekucyjnego, czy miały one zamiar brać udział w licytacji, czy też ich obecność w tym miejscu miała inny charakter. W chwili obecnej, aby dana osoba mogła uzyskać status licytanta musi wpłacić wymaganą przez przepisy prawa rękojmię, zaś jej stawiennictwo determinuje to, czy licytacja w ogóle doszła, czy też nie doszła do skutku. Jeśli bowiem nikt nie wpłaci rękojmi oczywiste jest, że pomimo wielu osób, które stawiły się w czasie i miejscu licytacji oraz faktu, że oglądały przedmiot wystawiony na sprzedaż, do licytacji w ogóle nie doszło, albowiem żadna z nich nie miała statusu licytanta. W takiej sytuacji komornik uprawniony jest do wyznaczenia kolejnego jej terminu. Dopiero w przypadku, gdy osoba, która wpłaciła rękojmię (lub jej pełnomocnik) stawiła się w miejscu i czasie wyznaczonym na przeprowadzenie licytacji komornik uprawniony jest stwierdzić, że do licytacji doszło. W takiej sytuacji, gdy licytacja się odbyła, jednak żaden z licytantów nie zaoferował przynajmniej ceny wywołania, może być wyznaczona kolejna (druga) licytacja ruchomości, względnie jeden z wierzycieli może przejąć niesprzedaną ruchomości na podstawie art. 875 § 1 k.p.c. lub art. 877 k.p.c., tudzież może nastąpić umorzenie postępowanie egzekucyjne w zakresie tej ruchomości.

nieodpowiedzialnych, które nie mają zamiaru nabyć przedmiotu licytacji, mimo że w niej uczestniczą” – K. Flaga – Gieruszyńska, op. cit., s. 1595.

Bez względu na sposób wystawiania ruchomości na sprzedaż komornik wymienia ich sumę oszacowania i cenę wywołania. Kolejność wystawiania nie została określona przepisami prawa. Wybór należy co do zasady do komornika, jednakże dłużnik może żądać wystawiania ruchomości w kolejności przez siebie określonej. W tej sytuacji komornik jest związany żadaną przez dłużnika kolejnością (§ 96 r.c.k.).

Również w prawie czeskim w trakcie licytacji zajęte ruchomości mogą być zbyte pojedynczo lub jako zbiór rzeczy. Sprzedaż zbioru rzeczy stosowana jest wówczas, jeżeli jest to uzasadnione względami natury fizycznej przedmiotu egzekucji, lub gdy dzięki temu można spodziewać się osiągnięcia wyższych przychodów.

Przetarg odbywa się ustnie (§ 96 r.c.k.). Rozpoczyna się od wywołania wyżej omówionej ceny nazwanej przez ustawodawcę „ceną wywołania” (§ 94 zd. 1 r.c.k.). Jeżeli wśród licytantów znajdzie się osoba, która zaoferuje nabycie ruchomości po cenie wywołania komornik wezwie licytantów do dokonania postąpień, tzn. zaoferowania ceny wyższej. Wezwanie do postąpień komornik wyraża przez trzykrotne wygłoszenie ostatnio zaoferowanej ceny z jednoczesnym zapytaniem „kto da więcej”.³³⁰ Zaoferowana cena przestaje obowiązywać i wiązać jej oferenta, gdy inny licytant zaoferuje cenę wyższą (§ 99 r.c.k.). Jeżeli brak jest dalszych postąpień komornik stwierdza to wypowiadając słowo „nikt” (§ 98 r.c.k.). Z tą chwilą dochodzi do ustalenia najwyższej ceny nabycia w toku przetargu i jednocześnie nabycia przez oferującego tę cenę licytanta prawa do udzielenia mu przybicia.³³¹ Ciekawe rozwiązanie prawne przewiduje w tym względzie prawo czeskie. Podobnie jak w systemach prawnych innych państw europejskich nabywcą jest ten, kto zaoferował najwyższą cenę i uzyskał przybicie. Jednakże, jeżeli kilka osób zaoferowało tę samą cenę (najwyższą) czeski organ egzekucyjny może dokonać losowania, której z tych osób udzieli przybicia.

³³⁰ W prawie niemieckim licytacja przebiega podobnie jak w prawie polskim. Przybicie (*Zuschlag*) udziela się temu licytantowi, który zaoferował najwyższą cenę, ustaloną w ten sposób, że nikt pomimo trzykrotnego wezwania do dokonania postąpień nie zaoferował ceny wyższej.

Również w prawie szwajcarskim prowadzący licytację urzędnik urzędu wykonawczego przed udzieleniem przybicia wzywa trzykrotnie obecnych do dokonania kolejnych postąpień. Przybicie jest udzielone temu z licytantów, który zaoferuje najwyższą cenę nabycia. Przedmioty wykonane z metali szlachetnych nie mogą zostać zbyte poniżej wartości kruszcu (art. 128 SchKG).

Nieco inaczej niż w powyższych systemach prawnych prawo austriackie przewiduje, że przybicie udzielane jest osobie, która złożyła ofertę, przy czym nikt, pomimo dwukrotnego wezwania do dalszych postąpień, nie złożył oferty od niej wyższej.

³³¹ W prawie austriackim zachodzi szczególny przypadek, gdy sprzedaż dokonywana jest przez internet. Otóż, wyjątkowo w tym przypadku zajęta ruchomość organ egzekucyjny może sprzedać z pominięciem ustalonej przez ustawodawcę procedury sprzedażowej, jeżeli nabywca zaoferuje cenę wyższą przynajmniej o ¼ od sumy oszacowania. W takim przypadku temu nabywcy udziela się niezwłocznego przybicia (§ 277b EO).

Jeżeli przetarg się odbył, lecz żaden z licytantów nie zaoferował nawet ceny wywołania, licytacja uznana zostaje za niedoszlą do skutku. Okoliczność ta podlega zaznaczeniu w protokole licytacji oraz stanowi przedmiot zawiadomienia, które komornik zobowiązany jest wystosować do wierzycieli. Obowiązek zawiadomienia wierzycieli o niedojściu licytacji do skutku wynika z art. 875 § 1 k.p.c. i w świetle zasady z art. 763 k.p.c., zgodnie z którą komornik zawiadamia stronę o każdej czynności, o której terminie nie była zawiadomiona i przy której nie była obecna, stanowi swego rodzaju przypadek szczególny. Należy bowiem w tym miejscu przypomnieć, iż o terminie licytacji wierzyciel zawsze musi być zawiadomiony, albowiem w odmiennym przypadku, zgodnie z § 85 r.c.k., nie dojdzie do skutku ogłoszenie o licytacji. Obowiązek ten spoczywa na komorniku, gdyż dopiero z chwilą zawiadomienia wierzyciela o niedojściu licytacji do skutku zaczyna biec termin, w którym wierzyciel może żądać wyznaczenia drugiej licytacji lub przejęcia na własność ruchomości wystawionych na sprzedaż.

Wniosek wierzyciela o wyznaczenie drugiej licytacji (drugiego terminu licytacji), odmiennie niż oświadczenie o przejęciu ruchomości na własność, zawsze wiąże komornika i wyprzedza w swych skutkach oświadczenie o przejęciu ruchomości.³³² Rozwiązanie to wynika z art. 875 § 4 zd. 2 k.p.c., według którego jeżeli spośród kilku wierzycieli jedni żądają licytacji a inni przejęcia ruchomości na własność, wyznaczona będzie druga licytacja. Wyznaczenie, ogłoszenie oraz przebieg licytacji w pierwszym oraz w drugim jej terminie nie różni się niczym, za wyjątkiem wysokości ceny wywołania, która w przypadku drugiej licytacji podlega obniżeniu do połowy wartości szacunkowej. Licytacja w drugim terminie stanowi ponowną próbę sprzedaży zajętej ruchomości, ale po obniżonej cenie.

Wyznaczona przez organ egzekucyjny licytacji co do zasady skutkuje jej przeprowadzeniem, chyba że dłużnik wcześniej w całości lub odpowiedniej części spłaci ciążące na nim zadłużenie. Wyjątkowo wyznaczona licytacji może być wstrzymana wskutek zawieszenia przez sąd w całości lub części postępowania egzekucyjnego. Jak wynika z art. 821 § 1 k.p.c. zawieszenie może nastąpić na wniosek dłużnika, jeżeli złożono skargę na czynności komornika lub zażalenie na postanowienie sądu. Zawieszenie postępowania sąd może uzależnić od złożenia przez dłużnika zabezpieczenia. Jeżeli takie zabezpieczenie zostanie przez dłużnika udzielone sąd, na podstawie art. 821 § 2 k.p.c.,

³³² Por.: W. Wengerek, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.*”, WZPP, Warszawa 2009, s. 405, oraz A. Marciniak, „*Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*” LexisNexis, Warszawa 2008, s. 215.

może uchylić dokonane czynności egzekucyjne, z wyjątkiem zajęcia. Przetarg, jak i każda inna czynność egzekucyjna, może być również wstrzymany, jeżeli przed jego rozpoczęciem dłużnik złoży niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że wierzyciel udzielił mu zwłoki (art. 822 k.p.c.). Podobne rozwiązania prawne przewiduje prawo austriackie. Licytacja w prawie austriackim może być wstrzymana, a nawet przerwana. W przypadku prowadzenia licytacji w hali aukcyjnej wstrzymania może dokonać sąd właściwy dla miejsca jej położenia, który nie musi być jednocześnie sądem egzekucyjnym, lub kierownik hali aukcyjnej, jeżeli dłużnik zobowiąże się spełnić egzekwowane roszczenie i udzieli w tym celu odpowiedniego zabezpieczenia. Wstrzymanie licytacji przez kierownika hali aukcyjnej nie może trwać dłużej niż trzy tygodnie. Podobnie rzecz się ma w przypadku licytacji prowadzonej przez internet. Osoba prowadząca tę licytację zobowiązana jest ją przerwać na żądanie sądu lub organu egzekucyjnego, jeżeli żądanie to zostało zgłoszone przed złożeniem pierwszej oferty. Licytacja podlega również zakończeniu przed zbyciem wszystkich zajętych rzeczy, jeżeli kwota uzyskana z dotychczasowej sprzedaży, lub innych czynności egzekucyjnych, jest wystarczająca na pokrycie wszystkich wierzytelności objętych tym postępowaniem.

Wstrzymanie przetargu w prawie polskim i austriackim może zatem nastąpić tylko na wniosek wierzyciela, z przyczyn tkwiących po jego stronie (udzielenie zwłoki dłużnikowi) lub z przyczyn formalnych wyraźnie wskazanych w przepisach prawa. Komornik nie może bez zgody wierzyciela udzielić dłużnikowi zwłoki. Ta czynność zastrzeżona jest wyłącznie dla wierzyciela. Odmienne w tym względzie rozwiązanie przewiduje system prawa szwajcarskiego. Zgodnie z przepisami prawa tego kraju czynności zmierzające do spieniężenia zajętego majątku mogą zostać odroczone na okres nieprzekraczający dwunastu miesięcy. Odroczenie jest dopuszczalne tylko w przypadku, gdy w trakcie postępowania okaże się, że dłużnik posiada faktyczne możliwości zaspokojenia egzekwowanych roszczeń. W tym przypadku dłużnik musi się zobowiązać wobec urzędu wykonawczego, że spłaci dług w oznaczonych ratach. Do odroczenia dochodzi w chwili spełnienia przez dłużnika wyżej opisanych warunków i wpłaceniu pierwszej z uzgodnionych rat pieniężnych (art. 123 ust. 1 SchKG). Trudno ocenić, czy rozwiązanie to warto jest zaproponowania polskiemu ustawodawcy. Przyjęte przez polskiego ustawodawcę rozwiązania prawne nastawione są na uzyskanie efektu zaskoczenia dłużnika egzekucją. Warto również zwrócić uwagę na spodek efektywności egzekucji wywołany działaniami dłużnika, które często zmierzają do utrudnienia, a nawet udaremnienia przeprowadzenia egzekucji poprzez wyzbywanie się składników

posiadanego majątku. W moim przekonaniu okoliczności te sprawiają, że wprowadzenie opisanej instytucji do prawa polskiego nie przyniosłoby jej szerszego zastosowania.

2.3. Przybicie

Przybicie stanowi czynność komornika, która kończy licytację. Wskutek przybicia, zgodnie z art. 869 § 2 k.p.c., dochodzi do skutku sprzedaż licytowanych ruchomości.³³³ Udzielając przybicia komornik oznajmia obecnym, iż ruchomość została sprzedana określonej osobie za określoną cenę, co też stwierdza w protokole licytacji. Oznaczenie nabywcy obejmuje wskazanie jego imienia, nazwiska i miejsca zamieszkania (§ 100 r.c.k.). Powtarzając za Z. Merchelem podkreślić należy, iż przybicie stwierdza tytuł nabywcy do prawa własności ruchomości,³³⁴ jednak prawa tego nie przenosi. Osoba, której komornik udzielił przybicia, staje się właścicielem licytowanej ruchomości dopiero z chwilą uprawomocnienia się przybicia i zapłacenia całej ceny nabycia. Warunek ten wynika wprost z treści art. 874 k.p.c. Z chwilą uzyskania przybicia nabywcy przysługują pożytki ruchomości (869 k.p.c.).

2.3.1. Forma udzielenia przybicia

Analizując literaturę przedmiotu dostrzec można skrajnie odmienne stanowiska i zapatrywania co do formy, w jakiej komornik ma udzielić licytantowi przybicia, a w szczególności, czy ma mieć ona postać postanowienia, czy też wystarczające jest dokonanie w protokole licytacji wzmianki obejmującej dane wskazane w § 100 r.c.k. Powszechnie wyrażany jest pogląd, wedle którego komornik udziela przybicia nabywcy w formie postanowienia. Takie stanowisko można dostrzec w publikacjach E. Wengerka, Z. Merchela, czy też Z. Świebody. Przeciwnie stanowisko wyraził J. Jankowski.³³⁵ W moim

³³³ Zgodzić należy się z J. Jankowskim, że „przez przybicie nabywca uzyskuje tytuł do prawa własności ruchomości. Samej własności jednak przybicie nie przenosi na nabywcę, gdyż do przejścia własności wymagane są łącznie dwa warunki, a mianowicie, prawomocne przybicie i zapłacenie całej ceny (art. 874). Natychmiastowym wynikiem przybicia jest to, że dochodzi do skutku sprzedaż na rzecz nabywcy oraz że od tej chwili pożytki ruchomości należą do nabywcy (art. 869 § 2)” – J. Jankowski, *op. cit.*, s. 90.

³³⁴ Z. Merchel, „Egzekucja z ruchomości”, Currenda, Sopot 2005, s. 85 - 86.

³³⁵ J. Jankowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506 – 1088”, (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 868. Według autora udzielenie przybicia nie powinno przyjmować formy postanowienia, albowiem brak jest podstawy prawnej do wydania takiego orzeczenia.

przekonaniu forma, w jakiej powinno nastąpić udzielenie przybicia, wynika z jej charakteru jako czynności komornika. Komornik w toku postępowania egzekucyjnego może podejmować czynności o charakterze rozstrzygającym oraz faktycznym. Czynności faktyczne przyjmują taką formę i postać, w jakiej zostały dokonane przez komornika, co nie wyłącza istnienia obowiązku stosowania przepisów stawiających im szczególne wymagania. Czynności rozstrzygające zapadają w formie postanowienia. Wynika to z treści art. 354 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Zwrócić należy również uwagę na wymóg prawomocności, o którym mowa w art. 874 k.p.c., który może odnosić się, zgodnie z art. 363 i nast. k.p.c., wyłącznie do orzeczeń. Udzielenie przybicia w moim przekonaniu jest czynnością rozstrzygającą. Stanowi ono konsekwencję ustaleń w toku licytacji, czy doszła do skutku umowa sprzedaży ruchomości, a jeśli tak, to pomiędzy którym z licytantów a dłużnikiem. Z wyżej przedstawionych powodów uważam, że właściwą formą udzielenia przybicia jest forma postanowienia.

Postanowienie o udzieleniu przybicia powinno zostać wydane na odrębnym druku, tj. nie powinno się ograniczać do jego zamieszczenia w protokole licytacji, albowiem przysługuje na nie z mocy art. 870 k.p.c. środek zaskarżenia w postaci skargi na udzielenie przybicia. Wynika to z art. 356 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. powoduje, że ustalony w art. 356 k.p.c. wymóg zaskarżalności postanowienia zażaleniem powinien być rozumiany jako ogólny wymóg zaskarżalności zapadłego rozstrzygnięcia, który w tym przypadku został spełniony. Tak więc, udzielając przybicia komornik powinien dokonać tę czynność w formie postanowienia sporządzonym na odrębnym druku i okoliczność tę ujawnić w protokole licytacji. Wymaga tego art. 158 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., który znajduje swoje uszczegółowienie w treści § 100 r.c.k., nakazujący komornikowi zaznaczenie w protokole licytacji udzielenia przybicia poprzez wpisanie imienia, nazwiska i miejsca zamieszkania nabywcy.

2.3.2. Skarga na udzielenie przybicia

Postanowienie o udzieleniu przybicia jest czynnością egzekucyjną komornika podlegającą zaskarżeniu w drodze skargi na udzielenie przybicia. Skarga na udzielenie

Wniosek ten stanowi według autora konkluzję zestawienia przepisów o udzieleniu przybicia w egzekucji z ruchomości z przepisami o udzieleniu przybicia w egzekucji z nieruchomości.

przybicia została uregulowana w art. 870 k.p.c. i stanowi szczególny oraz odrębny od skargi na czynności komornika środek zaskarżenia.³³⁶ Wynika to z treści art. 767 § 1 zd. 1 k.p.c., zgodnie z którym na czynność komornika przysługuje skarga do sądu rejonowego [skarga na czynności komornika], jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Odmienne postanowienia ustawy mogą polegać na wyłączeniu zaskarżalności czynności komorniczej w drodze skargi na czynności komornika, bądź na innym uregulowaniu tej kwestii (np. na powołaniu szczególnego środka zaskarżenia w postaci skargi na udzielenie przybicia). Wprowadzenie do systemu prawa egzekucyjnego środka zaskarżenia w postaci skargi na udzielenie przybicia wyłączyło zatem zaskarżalność tej czynności w drodze skargi na czynności komornika.

Uprawnienie do wniesienia skargi na udzielenie przybicia przysługuje dłużnikowi, wierzycielowi, a także prokuratorowi oraz w określonych rodzajach spraw wskazanym w przepisach prawa organizacjom społecznym. Podstawą skargi może być jedynie stwierdzenie naruszenia przepisów:

1. o publicznym charakterze licytacji,
2. o najniższej cenie nabycia oraz
3. o wyłączeniu od udziału w przetargu.

Naruszenie przepisów o publicznym charakterze licytacji to przede wszystkim uchybienie regułom rządzącym obwieszczeniem o wyznaczeniu licytacji, przeprowadzenie licytacji przy drzwiach zamkniętych oraz inne uchybienia przepisom regulującym licytację ruchomości, o ile powodują wyłączenie lub istotne ograniczenie dostępu do niej szeroko rozumianej publiczności (licytantów).³³⁷

Uchybienie przepisom o najniższej cenie nabycia obejmuje naruszenia przepisów dotyczących wystawienia na sprzedaż i zbycia ruchomości po cenie niższej niż cena wywołania (art. 867 § 2 k.p.c.). Uchybienie to może polegać także na przejęciu na własność ruchomości przez wierzyciela w cenie niższej od ceny wywołania przewidzianej dla drugiej licytacji (art. 875 § 1 k.p.c.). Zakres przedmiotowy tej podstawy skargi należy interpretować w sposób ścisły, tzn. ujmować ją w ramy swoistej gwarancji sprzedaży zajętych ruchomości powyżej ceny wywołania. Wystawienie przez komornika na sprzedaż ruchomości po cenie niższej od ceny wywołania, jeżeli w trakcie licytacji miały miejsce postąpienia, które spowodowały, iż rzeczywista cena sprzedaży ukształtowała się powyżej

³³⁶ Podobnie K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1486, oraz Z. Merchel, *op. cit.*, s. 164.

³³⁷ Tak m.in. J. Jankowski, *op. cit.*, s. 869.

ceny wywołania, nie może być skuteczną podstawą wniesienia skargi na udzielenie przybicia.³³⁸

Poprzez naruszenie przepisów o wyłączeniu od udziału w przetargu rozumieć należy nie tylko dopuszczenie osób wymienionych w treści § 90 r.c.k. oraz opieszałego nabywcę, o którym mowa w art. 872 § 2 k.p.c., ale także bezpodstawne niedopuszczenie do udziału w licytacji osoby, która w świetle obowiązujących przepisów prawa mogła w niej uczestniczyć. Osoba bezpodstawnie niedopuszczona do udziału w przetargu mogła być zainteresowana nabyciem ruchomości po cenie wyższej niż ustalona w toku przetargu, co z kolei powoduje, iż sprzedaż, która doszła do skutku pomiędzy dłużnikiem a legitymującym się przybiciem licytantom, ustalona została w cenie niższej, aniżeli rzeczywiście możliwej do osiągnięcia w toku przeprowadzonego przetargu. Podobnie rzecz się ma z dopuszczeniem do udziału w przetargu osoby, która ustawowo została z niego wyłączona. Słusznie zauważył J. Korzonek, że prawo do wniesienia skargi uzasadnia sam udział w licytacji osób wykluczonych i nie jest wymagane, aby osoba ta uzyskała przybicie.³³⁹ Wymóg ten nie wynika z art. 870 k.p.c. ani z żadnego innego przepisu. Za przyjętym przez ww. autora stanowiskiem przemawia również zakres kognicji sądu rozpoznającego ten środek zaskarżenia. Rozpoznając skargę na udzielenie przybicia ruchomości sąd nie bada wpływu udziału osoby podlegającej wyłączeniu od udziału w przetargu, lecz ogranicza się do zbadania, czy miał miejsce stan faktyczny sprzeczny z treścią przepisów o wyłączeniu od udziału określonych osób w przetargu (tudzież w granicach zaskarżenia wskazujący na zastosowanie innej z ustawowo określonych podstaw), albowiem to on stanowi o tym, czy miało miejsce naruszenie przepisów prawa. Jeżeli taki stan rzeczy sąd zdoła ustalić, zobowiązany jest wydać postanowienie, w którym odmówi udzielenia przybicia. W przypadku ustalenia, że skarga jest bezzasadna sąd ją oddali.

Skargę można złożyć wyłącznie do protokołu licytacji.³⁴⁰ Wymaga tego art. 870 k.p.c. Z przyczyn praktycznych czynność ta następuje zwykle w formie ustnej, odpowiednio odnotowanej przez komornika w protokole. Nie wyklucza to możliwości złożenia skargi w formie pisemnej, jako załącznika do protokołu (art. 161 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). W takim przypadku komornik zobowiązany jest zamieścić

³³⁸ Odmienne E. Wengerek, *„Postępowania zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego”*, WZPP, Warszawa 1998, s. 373, oraz J. Jankowski, *op. cit.*, s. 869.

³³⁹ J. Korzonek, *„Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Część druga kodeksu postępowania cywilnego. Tom 2”*, Wydawnictwo - Leon Frommer, Kraków 1934, s. 780.

³⁴⁰ Jak wskazuje K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1487, przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie prawne podyktowane był postulatem szybkości postępowania.

w protokole wzmiankę o złożeniu do protokołu załącznika(art. 158 § 1 pkt 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Przepis art. 870 k.p.c. określa nie tylko sposób, ale również termin do złożenia wyżej opisanego środka zaskarżenia. Termin ten obejmuje czas od chwili wydania przez komornika postanowienia do momentu zamknięcia protokołu licytacji ruchomości, czyli do chwili jego podpisania przez komornika oraz osoby obecne. Jeżeli skarga nie zostanie złożona w tym terminie, zgodnie z art. 363 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. następuje uprawomocnienie się postanowienia o udzieleniu przybicia.

Nieco inaczej kształtuje się kwestia prawomocności w przypadku postanowienia o udzieleniu przybicia ruchomości ulegających szybkiemu zepsuciu. Wyłączenie prawa strony do zaskarżenia tego postanowienia powoduje, że staje się ono prawomocne z chwilą jego ogłoszenia. Skarga na to postanowienie jest niedopuszczalna i podlega odrzuceniu przez sąd.

Skutecznie wniesiona skarga podlega przekazaniu przez komornika wraz z aktami do sądu rejonowego. Bez względu na to, czy skarga jest wnoszona przez dłużnika, czy przez wierzyciela, właściwym miejscowo do jej rozpoznania jest sąd właściwości ogólnej dłużnika, którą regulują przepisy art. 27 – 30 k.p.c. Na postanowienie sądu rozstrzygające w sprawie skargi na udzielenie przybicia przysługuje zażalenie. Zażalenie przysługuje tym osobom, które legitymowane są do wniesienia skargi, za wyjątkiem strony, na której korzyść rozstrzygnięcie zapadło. Osoba ta nie posiada interesu prawnego w zaskarżeniu rozstrzygnięcia dla niej korzystnego.

Prawidłowo wniesiona przez stronę skarga stawia nabywcę ruchomości w stanie niepewności co do skuteczności dokonanej na jego rzecz sprzedaży. Zgodnie z art. 870 § 4 k.p.c., gdy sąd odmówi przybicia, licytacja będzie uznana za niedoszłą do skutku. Przeciągające się w czasie rozpoznanie sprawy przez sąd pierwszej instancji, a także ewentualne postępowanie zażaleniowe, może stać się źródłem szkody w majątku nabywcy. Z tejże przyczyny ustawodawca zdecydował, iż w przypadku, gdyby rozstrzygnięcie skargi miało się przeciągnąć w czasie z upływem dwóch tygodni od dnia jej wniesienia nabywca uzyskuje prawo do zrzeczenia się nabycia ruchomości i odebrania zapłaconej sumy pieniężnej. Tak określone uprawnienie nabywcy jest ograniczone w czasie, albowiem przysługuje tylko przez tydzień od dnia nabycia rzeczy ruchomej. Z upływem tego terminu prawo do zrzeczenia się nabycia wygasa a nabywca staje się związany zapadłym rozstrzygnięciem sądu. Jeżeli nabywca skorzysta z uzyskanego uprawnienia licytacja uznana zostaje za niedoszłą do skutku i konieczne jest jej

powtórzenie.³⁴¹ Niestety ustawodawca nie sprecyzował, któremu organowi egzekucyjnemu nabywca powinien złożyć oświadczenie o zrzeczeniu się nabycia. W moim przekonaniu uznać należy za właściwy wyłącznie sąd rozpoznający sprawę, albowiem prawo do złożenia oświadczenia wiąże się w sposób ścisły i wyłączny z prowadzonym przez ten organ postępowaniem.

Analizując poglądy doktryny należy zgodzić się, że uznanie licytacji za niedoszłą do skutku nie wymaga formy postanowienia.³⁴² Czynność złożenia oświadczenia o zrzeczeniu się nabycia ruchomości powoduje określone skutki na płaszczyźnie prowadzonego postępowania egzekucyjnego, jednakże ma ona wyłącznie charakter faktyczny a nie rozstrzygający. W takiej sytuacji, jeżeli sąd uzna, że brak jest podstaw do odmowy udzielenia przybicia, wyda postanowienie o oddaleniu skargi, nawet gdy licytacja podlega uznaniu za niedoszłą do skutku wskutek zrzeczenia się nabycia ruchomości.

2.4. Zapłata ceny nabycia

Warunkiem zachowania przez nabywcę praw wynikających z udzielonego przybicia jest zapłata zaoferowanej przez siebie ceny nabycia, w terminie i na zasadach określonych przez przepisy ustawy Kodeks postępowania cywilnego. Zgodnie z art. 872 § 1 k.p.c. nabywca, który w przepisany terminie nie uiszczy ceny w całości lub części, traci prawa wynikające z przybicia.

Ukształtowany w wyżej opisanym sposób warunek trwałości praw związanych z udzieleniem przybicia musiał zostać przez ustawodawcę oparty na ściśle określonym terminie zapłaty zaoferowanej przez nabywcę ceny. Zgodnie z treścią przepisu art. 871 zd. 1 k.p.c. zasadą jest, że na nabywcy ciąży obowiązek zapłaty całości ceny nabycia natychmiast po uzyskaniu przybicia. Natychmiastowa zapłata to uiszczenie wymaganej przez przepisy prawa sumy pieniężnej w gotówce wprost do rąk komornika. Nie można jednakże wymagać od licytantów, że będą uczestniczyć w przetargu mając zawsze przy sobie w gotówce maksymalną sumę pieniężną, którą będą gotowi wyłożyć za oferowaną im ruchomość. Cena nabycia obecnie coraz częściej sięga od kilkudziesięciu do setek tysięcy złotych, a nawet więcej. Nie wymaga wyjaśnienia, że taka sytuacja jest niebezpieczna zarówno dla licytantów, jak i przyjmującego zapłatę komornika. Z tych też

³⁴¹W. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.”, WZPP, Warszawa 2009, s. 401.

³⁴²J. Jankowski, *op. cit.*, s. 871.

względów ustawodawca zdecydował, że jeżeli cena nabycia przewyższa pięćset złotych, obowiązek nabywcy podlega złagodzeniu i ograniczeniu. W takim przypadku nabywca zobowiązany jest natychmiast uiścić jedynie jedną piątą ceny nabycia, która nie może być mniejsza niż pięćset złotych. Pozostała część ceny podlega uiszczeniu najpóźniej do godziny dwunastej dnia następnego.³⁴³ Wybór sposobu zapłaty ceny jest jednak uprawnieniem a nie obowiązkiem nabywcy. Jeżeli nabywca chce dokonać zapłaty ceny nabycia w całości niezwłocznie po uzyskaniu przybicia komornik zobowiązany jest tę zapłatę przyjąć. Oczywiście należy mieć w tym miejscu na uwadze również przepis art. 867¹ § 2 k.p.c., zgodnie z którym rękojmię złożoną przez licytanta, któremu udzielono przybicia zatrzymuje się. W moim przekonaniu ustawa nie daje podstaw, aby wpłaconą rękojmię zaliczyć na poczet tej części należnej ceny nabycia, którą nabywca zobowiązany jest zapłacić bezpośrednio po udzieleniu mu przybicia. Kwota rękojmi zgodnie z art. 867¹ § 3 k.p.c. ulega przepadkowi w przypadku nie wykonania przez nabywcę w terminie warunków licytacji co do zapłaty ceny. Opieszali nabywca niezależnie od rękojmi ponosi także dodatkową odpowiedzialność majątkową na podstawie art. 872 § 3 k.p.c., na podstawie którego od nabywcy, który nie dopełnił obowiązku zapłaty ceny lub jej części w terminie przepisany, komornik ściągnie sumę odpowiadającą jednej dziesiątej części sumy nabycia, na którą będzie zaliczona kwota przez nabywcę wpłacona. Zatem nabywca zobowiązany jest bezpośrednio po udzieleniu mu przybicia wpłacić zgodnie z art. 871 k.p.c. oprócz rękojmi dodatkowo min. jedną piątą ceny nabycia, nie mniejszą jednak niż pięćset złotych. Wpłacona rękojmia stanowić będzie część ceny nabycia dopiero, gdy nabywca uiści wylicytowaną przez siebie cenę w pełnej wysokości we wskazanym przez ustawę terminie.

Słusznie wskazuje J. Jankowski, że termin do złożenia reszty ceny nabycia jest terminem ustawowym i nie podlega przedłużeniu. Z uwagi jednak, że termin ten wynika z przepisów prawa formalnego, może zostać przywrócony na zasadach określonych w art. 168 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.³⁴⁴

Opisane wyżej rozwiązanie prawne dotyczące sposobu i terminu uiszczenia ceny nabycia uznać należy za słuszne. Uważam jednak, że przyjęty przez ustawodawcę termin zapłaty części sumy, która przewyższa jedną piątą ceny nabycia, powinien być zmieniony.

³⁴³ Jak słusznie zauważył J. Jankowski, „Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego układowego”, Zakamycze 1999, s. 93 – 94, „termin ten jest określany w doktrynie jako ustawowy i prekluzyjny, a zatem niepodlegający przedłużeniu”.

³⁴⁴ J. Jankowski, *op. cit.*, s. 872. Por.: Z. Merchel, „Ruchomość jako przedmiot egzekucji. Postępowanie. Wzory pism i orzeczeń”, Currenda, Sopot 2006, s. 167.

Regulujący opisaną kwestię przepis art. 871 k.p.c. sformułowany został przez ustawodawcę w czasie, gdy obrót bezgotówkowy nie był tak mocno rozpowszechniony, jak to ma miejsce w chwili obecnej. Szeroko dostępne i obecnie powszechnie stosowane rozliczenia finansowe z wykorzystaniem rachunków bankowych powodują, że płatności tych należności coraz rzadziej dokonywane są w formie gotówkowej. Niestety, realizowane przez banki transakcje finansowe nie pozwalają potencjalnemu klientowi na łatwe stwierdzenie godziny uznania rachunku adresata przelewu. Wyciągi bankowe, czy też informacje udostępniane za pośrednictwem platform internetowych służących do obsługi kont bankowych on-line skonstruowane są zazwyczaj w ten sposób, że rejestrują jedynie kwotę, treść, adresata i dzień transakcji. Z tych też względów uzasadniona byłaby zmiana wskazanego powyżej przepisu poprzez wydłużenie nabywcy czasu do zapłaty reszty należnej od niego ceny do końca dnia następnego, a nie tylko do godziny dwunastej, jak to ma miejsce obecnie.

Podobne rozwiązania prawne regulujące sposób i termin zapłaty zaoferowanej przez nabywcę ceny przewidują inne systemy prawne państw europejskich. Zgodnie z prawem czeskim nabywca zobowiązany jest do natychmiastowego uiszczenia ceny. Jeżeli cena nie zostanie uiszczona natychmiast, zaś w przypadku, gdy termin zapłaty został odroczony zgodnie z przepisami ustawy, w ustalonym terminie, organ egzekucyjny wznawia licytację. Tak jak w prawie polskim niesolidny nabywca pozbawiony jest prawa do udziału we wznowionej licytacji (§ 329 OSR). W przypadku prawa niemieckiego, zgodnie z § 817 ust. 2 ZPO, zaoferowaną cenę nabycia licytant zobowiązany jest uiścić w gotówce. Bez uiszczenia zaoferowanej ceny zlicytowana rzecz nie może mu zostać wydana.³⁴⁵ Również w prawie szwajcarskim preferowana jest zapłata w formie gotówki, bezpośrednio po udzieleniu przybicia. Urząd wykonawczy może jednakże wyrazić zgodę na zapłatę z odroczonym terminem płatności. Odroczenie zapłaty ceny nie może przekraczać 20 dni. Jeżeli nabywca nie uiści w tym czasie zaoferowanej ceny licytację ponawia się. Opieszały nabywca ponosi odpowiedzialność za powstałą w ten sposób szkodę oraz zobowiązany jest do zapłaty 5 % wartości zaoferowanej ceny nabycia.

Ciekawe i znacznie bardziej rygorystyczne rozwiązania prawne regulujące sposób i termin zapłaty oraz skutki opóźniania się dłużnika z odbiorem niesprzedanych ruchomości regulują przepisy prawa austriackiego. Zgodnie z prawem tego państwa nabywca może odebrać wylicytowaną rzecz dopiero po uiszczeniu całej zaoferowanej

³⁴⁵ H. Thomas, H. Putzo, *op. cit.*, s. 1249 – 1250.

przez siebie ceny. Zasadą jest, że zapłata musi nastąpić bezpośrednio po udzieleniu przybicia. Jeżeli nabywca nie uścił zaoferowanej ceny, licytacja w miarę możliwości jest wznawiana, a jeśli nie jest to możliwe, wyznaczany zostaje jej kolejny termin. Opieszały nabywca zostaje uznany za osobę odpowiedzialną za zakłócanie porządku i traci prawo do udziału we wznowionej lub nowo wyznaczonej licytacji. Jeżeli licytacja doszła do skutku choćby częściowo, podmiot przeprowadzający licytację ma obowiązek przelać uzyskaną kwotę, oczywiście po wcześniejszym potrąceniu z niej własnych kosztów, na rachunek sądu. Przekazanie tych należności musi nastąpić w ciągu czterech tygodni. W przypadku opóźnienia należą się odsetki (§ 282b EO).

Jeżeli pomimo przeprowadzonej licytacji zostały niesprzedane ruchomości, zaś egzekucja w prawie austriackim nie podlega zakończeniu ze względu na zaspokojenie egzekwowanych roszczeń, hala aukcyjna i dom licytacyjny mogą z urzędu, po upływie miesiąca, z tym że w przypadku kosztowności, dzieł sztuki, znaczków, monet, wartościowych mebli i tym podobnych przedmiotów po upływie trzech miesięcy, dokonać sprzedaży niezlicytowanych ruchomości „z wolnej ręki”, po cenie nie niższej niż minimalna. Na wniosek wierzyciela należy jednak wyznaczyć kolejną licytację. Jeżeli w trakcie drugiej licytacji oferowane do sprzedaży ruchomości ponownie nie osiągną minimalnej ceny, wówczas wyznacza się, ale tym razem z urzędu, kolejny termin licytacji (§ 280 EO). Jeżeli pomimo podejmowanych prób zbycia pozostają niesprzedane przedmioty wzywa się osobę za te przedmioty odpowiedzialną, aby je odebrała w terminie 14 dni i uregulowała poniesione odpowiednio przez halę aukcyjną lub dom licytacyjny koszty. Uchybienie temu terminowi grozi sprzedażą tych przedmiotów poniżej ceny minimalnej, o czym podmiot odpowiedzialny musi być poinformowany, a gdyby i to nie było możliwe, przekazaniem na przechowanie osobie trzeciej na jej koszt i odpowiedzialność.

2.4.1. Sankcja majątkowa

Uchybienie przepisom o warunkach i zasadach zapłaty ceny nabycia ruchomości powoduje określone konsekwencje zarówno dla opieszałego nabywcy, jak i dla przebiegu prowadzonej egzekucji. Rodzaj konsekwencji uzależniony jest od tego, czy uchybienie

dotyczy części ceny płatnej natychmiast przy udzieleniu przybicia, czy też płatnej dnia następnego po licytacji.³⁴⁶

Jeżeli uchybienie obejmuje naruszenie warunków i wymogów zapłaty sumy przypadającej natychmiast przy udzieleniu przybicia:

- komornik niezwłocznie wznawia przetarg co do tych samych ruchomości, rozpoczynając go od ceny wywołania (komornik w takiej sytuacji obowiązany jest przeprowadzić przetarg w całości od początku, tzn. nie może np. zaoferować ruchomości osobie, która jako kolejna po opieszałym nabywcy zaoferowała najwyższą cenę nabycia),
- opieszały nabywca nie może nadal uczestniczyć w licytacji.

W przypadku naruszenie warunków i wymogów zapłaty reszty ceny płatnej w terminie do południa dnia następnego po licytacji komornik zobowiązany jest ponownie wyznaczyć licytację na warunkach pierwszej (art. 872 § 2 zd. 2 k.p.c.). Przez przyjęte w tym przepisie pojęcie „pierwsza licytacja” rozumieć należy licytację, w trakcie której działał opieszały nabywca a nie pierwszą licytację w rozumieniu art. 875 k.p.c., albowiem nie da się w żaden sposób uzasadnić wznowienia licytacji na warunkach pierwszej, jeżeli ta odbyła się zgodnie z obowiązującymi przepisami a uchybienia miały miejsce dopiero w trakcie drugiej licytacji.³⁴⁷

Niezależnie od tego, do którego z wyżej opisanych uchybień doszło, nabywca traci prawa wynikające z udzielonego mu przybicia oraz zostaje pociągnięty do odpowiedzialności majątkowej na zasadach określonych w przepisach prawa egzekucyjnego. Sankcja majątkowa polega na obowiązku uiszczenia przez opieszałego nabywcę kwoty stanowiącej równowartość jednej dziesiątej ceny nabycia w każdym przypadku, gdy nie dopełnił on obowiązku zapłaty ceny lub jej części w przepisany terminie. Do zastosowania sankcji majątkowej uprawniony jest sąd rejonowy, przy którym działa komornik prowadzący egzekucję (sąd egzekucyjny). Jak wynika z treści § 103 r.c.k., jeżeli nabywca ruchomości na licytacji publicznej nie uiści w terminie ceny nabycia, komornik przedłoży akta sądowi w celu wydanie orzeczenia o ściągnięciu od nabywcy wyżej wskazanej należności. Orzeczenie to zapada w formie postanowienia, co wynika wprost z treści art. 873 k.p.c. Do nałożenia na nabywcę sankcji majątkowej przepisy nie wymagają wniosku strony. Sąd nakłada na opieszałego nabywcę sankcję majątkową na

³⁴⁶ Zob.: K. Flaga – Gieruszyńska, *op. cit.*, s. 1488, oraz Z. Merchel, *op. cit.*, s. 168.

³⁴⁷ Por.: A. Hrycaj, „*Egzekucja praktyczna*”, WWSKiZ, Poznań 2002, s. 240; A. Karnicka – Kawczyńska, J. Kawczyński, „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*”, C.H. Beck. Warszawa 2002, s. 124.

żądanie komornika. Żądanie komornika nie należy jednak utożsamiać z wnioskiem. Ma ono dla sądu egzekucyjnego walor informacyjny i nie zmienia faktu, że postanowienie sądu o ściągnięciu wyżej opisanej należności pieniężnej wydawane jest z urzędu.

Wskazane wyżej postanowienie może zapaść zarówno na posiedzeniu niejawnym jak i jawnym, jeżeli sąd uzna za konieczne wysłuchanie nabywcy lub innej osoby (w szczególności strony postępowania). Rozpoznając skargę sąd powinien ograniczyć się do ustalenia kto jest nabywcą, na jaką kwotę ustalona została suma nabycia oraz, czy doszło do naruszenia obowiązku zapłaty ceny lub jej części w terminie przewidzianym przepisami prawa.³⁴⁸ Jeżeli sąd stwierdzi, że nabywca dopuścił się zarzucanego mu uchybienia, wydaje postanowienie, w którym nakazuje ściągnąć od niego wyżej opisane należności. Na postanowienie sądu przysługuje stronom oraz nabywcy zażalenie do sądu okręgowego.

2.4.2. Przymusowe ściągnięcie sankcji majątkowej

Z pozoru jasna i prosta regulacja prawna odnosząca się do przymusowego ściągania od nabywcy należności opisanej w art. 872 § 3 k.p.c. stwarza poważne wątpliwości i istotne problemy w ustaleniu, w jakim trybie oraz na jakiej podstawie ma ono nastąpić. Z. Merchel oraz J. Jankowski w swych opracowaniach wskazują na przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2006 r. w sprawie egzekucji grzywien, kar pieniężnych, opłat sądowych i kosztów postępowania w sprawach cywilnych.³⁴⁹ Problem z zastosowaniem przepisów tego aktu prawnego wyraża się w tym, że zgodnie z treścią przepisu § 1 r.e.g. akt ten ma zastosowanie do egzekucji grzywien i kar pieniężnych orzeczonych w postępowaniu cywilnym, a także opłat sądowych i innych kosztów postępowania w sprawach cywilnych, przysługujących Skarbowi Państwa. Jak wynika z treści art. 872 § 4 k.p.c., z sumy ściągniętej od nabywcy pokrywa się w pierwszej kolejności koszty związane z licytacją a ewentualną nadwyżkę wpłaca się na rzecz Skarbu Państwa. W świetle wskazanych przepisów roszczenie o zwrot kosztów licytacji nie przysługuje Skarbowi Państwa, lecz zgodnie z art. 39 u.k.s.e. komornikowi, który

³⁴⁸ A. Karnicka – Kawczyńska, J. Kawczyński, *op. cit.*, s. 124. Autorzy monografii wskazują również, że przedmiotem badania sądu mogą być ewentualne koszty, które strony poniosły w związku z przeprowadzeniem bezskutecznej licytacji.

³⁴⁹ Podobne stanowisko znaleźć możemy w A. Karnicka – Kawczyńska, J. Kawczyński, *op. cit.*, s. 124.

następnie dokonuje jego odpowiedniego przeniesienia na rzecz wierzyciela, stosując w tym zakresie odpowiednio art. 770 k.p.c. w zw. z art. 42 ust. 2 u.k.s.e.

Opisany wyżej sposób rozumowania, przeniesiony na płaszczyznę regulacji prawnej przymusowego ściągania od nabywcy należności z art. 872 § 3 k.p.c., prowadzi do dość kłopotliwej sytuacji, w której to samo zobowiązanie podlega dwóm odmiennym trybom postępowania egzekucyjnego. W moim przekonaniu Z. Merchel oraz J. Jankowski trafnie wskazali na przepisy rozporządzenia z 9 marca 2006 r. W przedmiotowej sprawie przyjąć należy hipotezę, iż ciążąca na opieszałym nabywcy należność przysługuje w całości Skarbowi Państwa, a dopiero część z niej, odpowiadająca kosztom związanym z przeprowadzoną bezskutecznie licytacją, o których stanowi art. 872 § 4 zd. 1 k.p.c., zostaje obligatoryjnie przeznaczona na ich pokrycie. Zatem kosztów związanych z licytacją nie pokrywa w tej sytuacji dłużnik, lecz Skarb Państwa i to tylko do wysokości wyegzekwowanej od opieszałego nabywcy, nie większej niż jedna dziesiąta sumy nabycia.

Wszczęcie postępowania egzekucyjnego przeciwko nabywcy następuje zgodnie z § 3 r.e.g. na polecenie sądu, do którego tenże zobowiązany jest dołączyć tytuł wykonawczy. Prawomocne postanowienie sądu nakazujące ściąganie wyżej wskazaną należność od nabywcy jest niewystarczające do wszczęcia przeciwko niemu postępowania egzekucyjnego. Postanowienie to wymaga zaopatrzenia go w klauzulę wykonalności. Po otrzymaniu polecenia komornik niezwłocznie dokonuje wszelkich czynności przewidzianych prawem, które są koniecznych do wyegzekwowania należności, z wyjątkiem wszczęcia egzekucji z nieruchomości oraz związanych ze stosowaniem środków przymusu wobec dłużnika. Podjęcie przez komornika tych ostatnich czynności wymaga wyraźnego polecenia sądu (§ 4 r.e.g.). Jeżeli całokształt okoliczności sprawy wymaga ustalenia zarobków, stanu majątku, czy też miejsca zamieszkania nabywcy, komornik z urzędu przeprowadza odpowiednie dochodzenie. W razie konieczności komornik jest upoważniony do wystąpienia z wnioskiem do sądu o wyjawienie majątku nabywcy (§ 5 r.e.g.).

Przymusowe ściąganie od opieszałego nabywcy należności wskazanej w art. 872 § 3 k.p.c. jest ostatecznością. Nałożony na nabywcę obowiązek zapłaty jednej dziesiątej ceny nabycia może być przez niego wykonany dobrowolnie. Pamiętać również należy o dyspozycji przepisu z art. 872 § 3 k.p.c., zgodnie z którą na poczet wspomnianej należności podlega zaliczeniu kwota wpłacona przez nabywcę w trakcie licytacji. Skoro zgodnie z art. 871 k.p.c. nabywca zobowiązany jest w każdym przypadku niezwłocznie po udzieleniu przybicia złożyć na ręce komornika sumę odpowiadającą co najmniej jednej

piątej ceny nabycia, niemniejszą niż 500 zł, nigdy nie dojdzie do zastosowania przymusu w przypadku naruszenia obowiązku zapłaty ceny, jeżeli dotyczy on wyłącznie części uprawnionej do uiszczenia w dniu następnym, albowiem w posiadaniu komornika znajduje się pochodząca od nabywcy kwota co najmniej dwukrotnie wyższa. J. Jankowski sygnalizuje na brak korelacji pomiędzy kwotą minimalną, którą nabywca zobowiązany jest złożyć na ręce komornika niezwłocznie po uzyskaniu przybicia a sumą podlegającą ściągnięciu od opieszałego nabywcy za niedopełnienia ciążącego na nim obowiązku zapłaty ceny.³⁵⁰ Podniesiony zarzut jest oczywiście trafny, jednak pamiętać należy o tym, że na wysokość porównywanych kwot miały wpływ zupełnie inne przyczyny. Na wysokość minimalnej kwoty, którą nabywca zobowiązany jest niezwłocznie złożyć na ręce komornika po udzieleniu mu przybicia, miały wpływ względy bezpieczeństwa obrotu finansowego i uczestników licytacji, zaś na wysokość sumy podlegającej ściągnięciu od opieszałego nabywcy względy o charakterze represyjnym. Kwoty te powinny być jednak wzajemnie skorelowane, albowiem wskutek ciążącego na komorniku obowiązku zwrotu uiszczonej przez nabywcę należności w części niepotrąconej z nałożoną sankcją majątkową funkcja represyjna sankcji majątkowej w tej części traci całkowicie na znaczeniu.

2.5. Przejęcie ruchomości

Przejęcie ruchomości na własność jest prawem wierzyciela, które aktualizuje się z chwilą niedojścia licytacji do skutku. Wierzyciel może skorzystać z tego prawa:

1. po bezskutecznej pierwszej licytacji, o ile żaden z pozostałych wierzycieli nie zgłosi wniosku o wyznaczenie drugiego terminu licytacji,
2. po bezskutecznej drugiej licytacji.

W obu przypadkach wniosek o przejęcie na własność ruchomości musi zostać złożony w terminie dwóch tygodni od dnia zawiadomienia wierzyciela o niedojściu licytacji do skutku. Termin ten jest terminem ustawowym i nie podlega przedłużeniu, ale w przypadku niezawinionego uchybienia może zostać przywrócony na zasadzie i warunkach z art. 168 i nast. k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Przejęcie może nastąpić wyłącznie za cenę nie niższą niż cena wywołania. Oznacza to, że w sytuacji, gdy oświadczenie wierzyciela składane jest po pierwszej licytacji może

³⁵⁰ J. Jankowski, *op. cit.*, s. 873.

on przejąć ruchomości na własność za cenę nie niższą niż trzy czwarte sumy oszacowania. W przypadku, gdy oświadczenie o przejęciu ruchomości na własność składane jest po drugiej licytacji, cena nie może być niższa niż połowa tej sumy. Oferowaną cenę przejęcia wierzyciel powinien oznaczyć w złożonym komornikowi oświadczeniu. Oznaczenie ceny przez wierzyciela jest niezbędne do uznania skuteczności jego oświadczenia w zakresie zamierzonych skutków w przejęciu niesprzedanych ruchomości. Przepisy prawa egzekucyjnego nie przewidują żadnego domniemania w zakresie wysokości zaoferowanej ceny przejęcia w przypadku jej nieoznaczenia przez wierzyciela. Uważam, że ten brak uznać należy za brak formalny oświadczenia, powodujący jego bezskuteczność, o ile nie zostanie uzupełniony. Konkretnie oznaczenie oferowanej przez wierzyciela ceny przejęcia niesprzedanych ruchomości zyskuje na znaczeniu w sytuacji, gdy egzekucję z tej samej ruchomości prowadzi więcej niż jeden wierzyciel. Jak wynika z art. 875 § 2 k.p.c., jeżeli egzekucję prowadzi kilku wierzycieli, pierwszeństwo przejęcia ruchomości na własność przysługuje temu z nich, który zaoferował najwyższą cenę. Jeżeli oferowana przez dwóch lub więcej wierzycieli najwyższa cena przejęcia jest sobie równa (np. wszyscy wierzyciele żądają przejęcia po cenie wywołania), wówczas o pierwszeństwie przejęcia decyduje data zajęcia przejmowanej ruchomości. W takiej sytuacji komornik przyzna na własność ruchomość poprzez jej przejęcie temu z wierzycieli, na którego żądanie wcześniej dokonał jej zajęcia.³⁵¹

Oprócz oznaczenia ceny wierzyciel zobowiązany jest jednocześnie z wnioskiem złożyć na ręce lub wpłacić na konto komornika oferowaną przez siebie cenę przejęcia. Jak wynika z treści art. 875 § 3 k.p.c. oświadczenie o przejęciu będzie uwzględnione tylko wtedy, gdy wierzyciel jednocześnie z wnioskiem złoży całą cenę. „Cała cena” to zaoferowana przez wierzyciela cena przejęcia. Przez jednoczesność uiszczenia ceny i złożenia wniosku nie należy w sposób ścisły utożsamiać momentu uiszczenia zaoferowanej ceny przejęcia z momentem złożenia wniosku o przejęcie ruchomości. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby wniosek został złożony komornikowi drogą pocztową, zaś cena przejęcia została uiszczona przelewem na rachunek bankowy tego organu egzekucyjnego. W moim przekonaniu jednoczesność należy rozumieć w ten sposób, że wierzyciel składając wniosek o przejęcie ruchomości zobowiązany jest bez wezwania organu egzekucyjnego do uiszczenia zaoferowanej ceny przejęcia w terminie określonym do złożenia wniosku. Nie ma znaczenia, czy wierzyciel uiści cenę przejęcia wcześniej, czy

³⁵¹ Por.: I. Gil, „Postępowanie cywilne”, (red.) E. Marszałkowska – Krześ, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 646.

też później niż doręczył komornikowi wniosek, ani czy zaoferowaną cenę zapłaci jednorazowo, czy też w ratach. Istotne jest, aby wierzyciel w terminie dwóch tygodni liczonych od dnia otrzymania zawiadomienia, że licytacja nie doszła do skutku, złożył komornikowi wniosek i przekazały środki pieniężne w kwocie odpowiadającej zaoferowanej przez siebie cenie przejęcia ruchomości.

Wierzyciel może, w drodze wyjątku określonego w art. 876 k.p.c., jeżeli jest jedynym wierzycielem egzekwującym albo jeżeli cena przejęcia wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli egzekwujących i kosztów egzekucji, zaliczyć swoją egzekwowaną wierzytelność na cenę przejęcia. Odliczenie od ceny przejęcia własnych wierzytelności jest prawem wierzyciela. Wierzyciel musi mieć jednakże pewność co do liczby wierzycieli egzekwujących i wysokości kwot egzekwowanych. Dokonanie odliczenia sumy własnych wierzytelności od kwoty zaoferowanej ceny przejęcia w sytuacji, gdy wskazane w art. 876 k.p.c. przesłanki dopuszczalności odliczenia nie zostały spełnione, powoduje bezskuteczność złożonego oświadczenia o przejęciu ruchomości. Konstrukcja art. 876 k.p.c. ma jednak wadę. Jeżeli przejmujący ruchomość wierzyciel jest jedynym wierzycielem egzekwującym a cena przejęcia jest niższa od sumy kwot egzekwowanych, w tym kosztów egzekucyjnych, komornik postawiony zostaje w sytuacji niepewności co do skuteczności zwrotu kosztów egzekucyjnych naliczonych od sumy wyegzekwowanej. Przypadek ten jest analogiczny z sytuacją, gdy komornik zostaje zawiadomiony przez wierzyciela o dokonanej bezpośrednio na jego rzecz wpłacie dłużnika (zapłata dłużnika bezpośrednio na ręce wierzyciela). Skuteczne przejęcie ruchomości oznacza zaspokojenie wierzyciela do wysokości zaoferowanej ceny przejęcia. Jeżeli wierzyciel przekaze zaoferowaną cenę przejęcia komornikowi tenże potrąci należne mu koszty egzekucji, zaś różnicę przekaze z powrotem wierzycielowi. W sytuacji, gdy wierzyciel składa oświadczenie o dokonaniu potrącenia z ceny przejęcia kwot wierzytelności egzekwowanych a cena przejęcia jest niższa od sumy kwot egzekwowanych, w tym kosztów egzekucyjnych, wierzyciel w najlepszym przypadku otrzyma z tytułu przejęcia część należnych mu kosztów egzekucji. Kwoty należne komornikowi a nie zaspokojone z tytułu dokonanego przez wierzyciela przejęcia ruchomości organ ten może zaspokoić tylko z majątku dłużnika.

Jeżeli egzekucja prowadzona jest na rzecz kilku wierzycieli a co najmniej dwóch złożyło wniosek o przejęcie ruchomości na własność, pierwszeństwo przejęcia przysługuje temu z wierzycieli, który zaoferował wyższą cenę przejęcia. W przypadku, gdy dwóch lub więcej wierzycieli oferuje taką samą cenę przejęcia, która jednocześnie jest ceną

najwyższą, o pierwszeństwie przejęcia decyduje data dokonania zajęcia przejmowanej ruchomości. Oznacza to, że komornik przyzna własność ruchomości temu z wierzycieli, na rzecz którego wcześniej nastąpiło zajęcie przejmowanej ruchomości (art. 785 § 2 k.p.c.).

Przyznanie ruchomości dokonywane przez komornika na rzecz wierzyciela następuje w formie postanowienia. Postanowienie o przyznaniu ruchomości wymaga uzasadnienia oraz podlega zaskarżeniu na zasadach ogólnych w drodze skargi na czynność komornika. Jak wynika z art. 875 § 3 zd. 2 k.p.c. własność ruchomości przechodzi na wierzyciela z chwilą zawiadomienia go przez komornika o przyznaniu przejmowanej rzeczy. W praktyce oznacza to, że chwilą przejścia na wierzyciela prawa własności ruchomości jest moment doręczenia mu przez komornika postanowienia o przyznaniu ruchomości.³⁵²

W sytuacji, gdy żaden z wierzycieli nie zgłosił w przepisany terminie wniosku o wyznaczenie drugiej licytacji lub nie złożył oświadczenia o przejęciu ruchomości na własność, komornik zobowiązany jest umorzyć postępowanie co do niesprzedanej ruchomości. Komornik dokonuje umorzenia egzekucji w zakresie niesprzedanej ruchomości poprzez wydanie postanowienia, które wymaga z urzędu uzasadnienia i podlega zaskarżeniu na zasadach ogólnych w drodze skargi na czynności komornika. Postanowienie to ma ten skutek, że z chwilą jego uprawomocnienia się zostaje uchylone zajęcie niesprzedanej ruchomości i wynikające z tego zajęcia skutki prawne.

2.6. Skutki nabycia prawa własności ruchomości w postępowaniu egzekucyjnym oraz tryb wydania ruchomości nabywcy

Wśród znanych w doktrynie przedmiotów sposobów nabycia prawa własności, nabycie rzeczy ruchomej w toku sądowego postępowania egzekucyjnego kwalifikowane jest jako nabycie o charakterze pierwotnym. Nie przyjmuje ono jednak swej modelowej koncepcji, wedle której jest niezależne od tego, czy uprzednio prawo z nim związane przysługiwało określonemu podmiotowi. Jak słusznie wskazuje Z. Radwański, często prawodawca konstruuje nabycie pierwotne w ten sposób, iż w granicach określonych przez ustawę uprzednie istnienie prawa stanowi przesłankę jego nabycia. Uzależnienie nabycia od przysługiwania prawa poprzednikowi nie powoduje jednak, iż ten ostatni staje się

³⁵² Odmiennie Z. Merchel, „*Ruchomość jako przedmiot egzekucji. Postępowanie. Wzory pism i orzeczeń*”, Currenda, Sopot 2006, s. 170, wedle którego własność ruchomości przechodzi na wierzyciela z chwilą zawiadomienia go o przyznaniu mu przejętej rzeczy.

zbywcą. Tu nie ma mowy o następstwie prawnym. Jak wskazuje autor „nabycie dokonuje się tu o tyle pierwotnie (samodzielnie), że bez woli poprzednika, a z mocy zdarzeń wskazanych ustawą”.³⁵³

Swego rodzaju zasadą jest, iż nabycie pierwotne jest nabyciem prawa bez obciążeń. Tak jest również w przypadku nabycia ruchomości w wyniku sądowego postępowania egzekucyjnego. Zgodnie z brzmieniem art. 879 k.p.c. osoba, która nabywa rzecz ruchomą w wyniku ww. postępowania, staje się jej właścicielem bez żadnych obciążeń. Nabywca nie wstępuje w prawa i obowiązki zbywcy, lecz nabywa zaoferowane mu w wyniku egzekucji prawo własności w zamian za uiszczoną cenę nabycia. Wykluczenie istnienia następstwa prawnego pomiędzy dłużnikiem a nabywcą potwierdza również ww. przepis w swym zdaniu drugim, zgodnie z którym nabywcy nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi za wady fizyczne i prawne rzeczy. Dzieje się tak, albowiem celem egzekucji nie jest wymuszenie spowodowania zawarcia pomiędzy dłużnikiem a nabywcą umowy sprzedaży, lecz przymusowe przeniesienie prawa własności rzeczy ruchomej na określoną osobę w zamian za ściśle oznaczoną cenę. W tym miejscu nie ma zastosowania zasada wyrażona w łacińskiej paremii *nemo in alium plus iuris transferre potest quam ipse habet*.

Z nabyciem pierwotnym prawa własności rzeczy ruchomej i jego konsekwencjami w sposób logiczny wiąże się zakaz podnoszenia zarzutów przysługujących przeciwko zbywcy co do ważności nabycia. Nieskuteczne są wszelkie zarzuty oparte na naruszeniu przepisów prawa procesowego oraz materialnego. Wśród przedstawicieli doktryny oraz w judykaturze można doszukać się poglądu, że pomimo wyrażonego przez ustawodawcę zakazu podnoszenia zarzutów co do ważności nabycia, dopuszczalne jest wystąpienie z roszczeniem windykacyjnym, o ile nabywca znajdował się w złej wierze. Pogląd ten prezentuje E. Wengerek oraz Z. Merchel.³⁵⁴ Stanowisko to odnaleźć można również w wyroku SA w Warszawie z dnia 30 sierpnia 1995 r. w sprawie I ACr 570/95. W moim przekonaniu pogląd ten należy uznać za błędny. Odwołując się do art. 169 k.c. oraz art. 170 k.c. nie można zapominać, co sygnalizuje również H. Pietrkowski, że przepis art. 879 k.p.c. ma charakter szczególny i tym samym wyprzedza art. 169 k.c. oraz art. 170 k.c. Roszczenie windykacyjne nie jest jedynym roszczeniem, za pomocą którego osoba pokrzywdzona przeniesieniem własności rzeczy ruchomej może dochodzić zadośćuczynienia naruszenia jej praw. Zbycie cudzej rzeczy ruchomej powoduje całkowite

³⁵³ Z. Radwański, „Prawo cywilne – część ogólna”, C.H. Beck, Warszawa 1997, s. 100.

³⁵⁴ E. Wengerek, „Postępowania zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego”, WZPP, Warszawa 1998, s. 382, oraz Z. Merchel, „Egzekucja sądowa w Polsce”, Currenda, Sopot 2007, s. 374.

lub przynajmniej częściowe zaspokojenie wierzyciela dłużnika a tym samym bezpodstawne uzyskanie przez niego korzyści majątkowej kosztem innej osoby (bezpodstawne wzbogacenie). Ponadto różnica pomiędzy wartością przysporzenia a wartością rzeczywiście ruchomości stanowić może podstawę roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej przez dłużnika, a polegającej na niedopełnieniu obowiązku poinformowania organu egzekucyjnego o osobach, którym przysługuje prawo żądania zwolnienia zajętych ruchomości spod egzekucji na podstawie art. 847 § 2 k.p.c.

Nabywca ruchomości sprzedanej w toku licytacji komorniczej, tak jak każdy inny właściciel, uprawniony jest do żądania wydania tej rzeczy od jej faktycznego posiadacza. Obowiązkiem posiadacza jest przeniesienie władztwa faktycznego nad rzeczą na jej nabywcę. Jeżeli osoba, w której posiadaniu znajduje się przedmiotowa rzecz ruchoma utrudnia jej wydanie nabywca może postąpić w dwojaki sposób, zależny od tego kto jest w posiadaniu nabytej rzeczy ruchomej:

- 1) jeżeli posiadaczem odmawiającym wydania rzeczy ruchomej jest dłużnik lub dozorca, wówczas nabywca na zasadzie z art. 878 k.p.c. może wystąpić do komornika z wnioskiem o dokonanie czynności wydobywczych, jak przy egzekucji świadczeń niepieniężnych. Chodzi tu o odpowiednie zastosowanie przepisów art. 1041 – 1044 k.p.c. Z wnioskiem o odebranie nabytej rzeczy ruchomej nabywca powinien jednakże wystąpić nie do wybranego przez siebie komornika sądu, w którego okręgu rzecz się znajduje, jak tego wymaga art. 1041 § 1 k.p.c., lecz do komornika, który prowadził postępowanie egzekucyjne, w którego toku nastąpiło nabycie własności rzecz ruchomej. Tylko ten komornik będzie zdolny ocenić na podstawie posiadanych przez siebie akt postępowania egzekucyjnego, czy posiadacz jest dłużnikiem lub dozorcą, a tym samym, czy wniosek spełnia przesłanki określone w treści przepisu art. 878 k.p.c.

Zgodnie z brzmieniem art. 1044 k.p.c. nabywca ma prawo brać udział przy wnioskowanych czynnościach wydobywczych. W tym celu nabywca powinien złożyć komornikowi odpowiednie żądanie, które powoduje, że w razie niestawiennictwa nabywcy w terminie i miejscu czynności komornik nie przystąpi do jej wykonania.

- 2) jeżeli posiadaczem jest osoba inna niż wymienione w punkcie poprzedzającym nabywca może dochodzić swego uprawnienia jedynie w drodze powództwa windykacyjnego, uregulowanego w art. 222 k.c.

Zastanowienia wymaga sprawa, jak długo nabywca może zwlekać z odbiorem nabytej ruchomości, aby nie utracić prawa żądania dokonania odbioru na podstawie art. 878 k.p.c. Ustawodawca nie określił w tym zakresie żadnego terminu. Oczywiście, odbiór nabytej rzeczy powinien nastąpić niezwłocznie. Jak trafnie stwierdził Z. Merchel: „komornik nie prowadzi tu osobnej egzekucji, lecz jedynie wykonuje prawem określoną czynność w ramach egzekucji z ruchomości mającą na celu odebranie rzeczy”.³⁵⁵ Skoro wyżej opisaną czynność przymusowego odbioru rzeczy ruchomej zaliczyć należy do czynności postępowania egzekucyjnego, w ramach którego doszło do przeniesienia jej własności, w moim przekonaniu żądanie dokonania odbioru nabytej rzeczy ruchomej powinno zostać złożone najpóźniej przed zakończeniem lub umorzeniem tegoż postępowania egzekucyjnego.

Znacznie bardziej szczegółowe rozwiązania prawne przewiduje prawo austriackie. Zgodnie z prawem tego państwa nabyte ruchomości nabywca zobowiązany jest odebrać bezzwłocznie, z tym że przy licytacji prowadzonej w domu licytacyjnym najpóźniej następnego dnia. Jeżeli nabywca nie odbierze nabytych rzeczy z domu licytacyjnego może zostać obciążony kosztami przechowania, a w sytuacji, gdy spóźnia się z odbiorem co najmniej trzy miesiące, nabyte przez niego rzeczy mogą zostać w drodze decyzji sądu zbyte lub inaczej zagospodarowane przez dom licytacyjny. W tym ostatnim przypadku osiągnięte zyski zostają przeznaczone na pokrycie poniesionych przez dom licytacyjny kosztów sądowych oraz przechowania, zaś nabywca traci prawo do odszkodowania (§ 278 EO). W przypadku licytacji przez internet odbiór może polegać na przesłaniu wylicytowanej rzeczy pod wskazany przez nabywcę adres. Koszty wysyłki ponosi nabywca. Termin na uiszczenia kwoty głównej wraz z kosztami wynosi w tym przypadku 14 dni. Sprzedaną ruchomość wysyła się dopiero po otrzymaniu należnej zapłaty.

³⁵⁵ Z. Merchel, *op. cit.*, s. 374.

KOSZTY EGZEKUCJI Z RUCHOMOŚCI

1. Zagadnienia ogólne

Objęte niniejszym rozdziałem zagadnienie kosztów egzekucji z ruchomości wymaga na wstępie poczynienia kilku uwag na tle systemowymi dokonania ustaleń pojęciowych. Celem postępowania egzekucyjnego jest urzeczywistnienie postanowień tytułu wykonawczego. Egzekucja z ruchomości wiąże się z koniecznością podjęcia szeregu czynności o charakterze faktycznym, w których uczestniczy wiele osób, co powoduje konieczność zaangażowania odpowiedniej ilości środków finansowych. Koszty wywołane prowadzeniem egzekucji określa się mianem kosztów egzekucji.

Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera definicji legalnej kosztów egzekucji. Wyżej wskazany sposób rozumienia tego pojęcia należy uznać za definicję w szerokim znaczeniu. Nie sposób przy tej okazji pominąć art. 98 § 1 k.p.c., który poprzez odesłanie zawarte w art. 13 § 2 k.p.c. ma zastosowanie do postępowania egzekucyjnego. Ujęta w art. 98 § 1 k.p.c. definicja legalna kosztów procesu wymaga, aby rozumieć przez nie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i obrony. Kładzie się tu akcent na celowość. Skoro egzekucja zmierza do urzeczywistnienia postanowień tytułu wykonawczego koszty egzekucji rozumiane w sposób ścisły obejmują tylko te koszty, które poprzez przypisany im cel są niezbędne do urzeczywistnienia postanowień tytułu egzekucyjnego.³⁵⁶ Celowość kosztów podkreślona została przez ustawodawcę w art. 770 zd. 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem dłużnik powinien zwrócić wierzycielowi koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji.³⁵⁷ Oczywiście urzeczywistnienie tytułu wykonawczego musi następować w sposób legalny, tj. prawem przewidziany. Słusznie zauważył Z. Merchel, że ocena celowości nie należy do

³⁵⁶ Por.: R. Kuźnicki, „Koszty egzekucyjne a koszty postępowania egzekucyjnego”, PS 1997, Nr 4 r.

³⁵⁷ Jak wskazuje B. Bładowski, „Metodyka Pracy sędziego”, Oficyna, Warszawa 2009, s. 289, w sądowym postępowaniu egzekucyjnym nie ma zastosowania zasada odpowiedzialności dłużnika za wynik postępowania. Dłużnika nie mogą koszty związane z czynnościami wierzyciela, które nie były niezbędne, a tym samym nie osiągnęły zamierzonego przez niego celu.

komornika, albowiem nie może on badać zasadności ani wymagalności obowiązku nałożonego na dłużnika tytułem wykonawczym, co wynika z art. 804 k.p.c.³⁵⁸

Dokonane przez ustawodawcę rozróżnienie w Kodeksie postępowania cywilnego pojęcia postępowania egzekucyjnego oraz egzekucji skłania do analogicznego rozróżnienia pojęcia kosztów postępowania egzekucyjnego i kosztów egzekucji. Skoro egzekucja stanowi jeden ze sposobów prowadzenia postępowania egzekucyjnego to koszty egzekucji stanowić będą wyodrębnioną grupę kosztów spośród wszystkich kosztów danego postępowania egzekucyjnego. Rozróżnienie to ma istotne znaczenie w przypadku prowadzenia egzekucji roszczeń pieniężnych kilkoma sposobami. Zatem koszty egzekucji z ruchomości stanowią odrębną grupę kosztów w stosunku do kosztów wywołanych prowadzeniem egzekucji z wynagrodzenia za pracę, z wierzytelności, z nieruchomości, czy też poprzez inny przewidziany w ustawie sposób prowadzenia tego postępowania. Koszty kwalifikowane jako koszty egzekucji z ruchomości mieszczą się zatem w granicach kosztów postępowania egzekucyjnego, ale nie odwrotnie. Zakres znaczeniowy kosztów postępowania egzekucyjnego jest szerszy i obejmuje koszty pozostałych sposobów egzekucji. Rozróżnienie to jest w widoczne przy podziale sumy uzyskanej z egzekucji, albowiem do kategorii pierwszej zaspokojenia zalicza się wyłącznie koszty egzekucyjne (art. 1025§ 1 pkt. 1 k.p.c.).

Wprowadzona przez ustawodawcę instytucja prawna kosztów egzekucji spełnia dwie podstawowe funkcje – fiskalną oraz wychowawczą.³⁵⁹ Funkcję fiskalną, jak wskazuje A. Marciniak, spełniają przede wszystkim opłaty sądowe oraz opłaty egzekucyjne,³⁶⁰ które przeznaczone są na pokrycie kosztów poniesionych przez Skarb Państwa oraz komorników sądowych w związku z prowadzoną działalnością egzekucyjną. Wskazać w tym miejscu należy na przepis art. 35 u.k.s.e.,³⁶¹ na podstawie którego komornik sądowy koszty

³⁵⁸ Z. Merchel, „Koszty egzekucji komorniczej po nowelizacji ustawy o komornikach sądowych i egzekucji z dnia 24 września 2004 r.”, PPE2004, Nr 10 – 12. W artykule tym autor trafnie podkreślił, iż obciążenie wierzyciela niecelowymi kosztami nastąpić może przy rozstrzygnięciu skargi na czynności komornika, którą złożył dłużnik kwestionując zasadność obciążenia go kosztami postępowania. Celowość może być także badana przez sąd w postępowaniu ze skargi wierzyciela na ustalenie przez komornika kosztów egzekucji – taką uchwałę podjął SN dnia 28 lutego 1995 r. w sprawie III CZP 20/95 (OSNC 1995/5/83).

³⁵⁹ Szerzej: P. Wieczorek, „Funkcje postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego”, PE 2000, Nr 7, s. 26 – 47.

³⁶⁰ A. Marciniak, „Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, LexisNexis, Warszawa 2008., s. 105.

³⁶¹ Ustawodawca dokonał w tym przepisie wyliczenia kosztów, które są kwalifikowane do grupy kosztów działalności egzekucyjnej komornika sądowego. Zgodnie z treścią tego przepisu do kosztów działalności egzekucyjnej zaliczamy: 1) koszty osobowe i rzeczowe ponoszone w związku z prowadzoną działalnością egzekucyjną; 2) koszty ochrony zajętego mienia i niezbędnej ochrony osobistej oraz ubezpieczenia mienia kancelarii i własnego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej; 3) koszty przejazdów w miejscowości będącej siedzibą komornika, korespondencji, obrotu pieniężnego, przewozu drobnych ruchomości niewymagających transportu specjalistycznego; 4) obowiązkowe opłaty na samorząd komorniczy ponoszone

działalności egzekucyjnej wskazane w art. 34 u.k.s.e. pokrywa z uzyskanych opłat egzekucyjnych. Z uwagi, że różnica wysokości wyegzekwowanych przez komorników sądowych kwot opłat egzekucyjnych oraz poniesionych kosztów działalności egzekucyjnej zazwyczaj osiąga wartość dodatnią pozwala na sformułowanie twierdzenia, iż działalność egzekucyjna jest zawodową działalnością zarobkową komorników sądowych.

Funkcja wychowawcza jest mniej dostrzegalna w postępowaniu egzekucyjnym niż funkcja fiskalna, jednakże poprzez wpływ funkcji fiskalnej funkcja wychowawcza zyskuje realny wymiar społeczny. Pobierane przez organy egzekucyjne opłaty z założenia mają wywoływać wśród uczestników stosunków społeczno - gospodarczych pozytywne zachowania, polegające na dobrowolnym (niewymuszonym) wypełnianiu postanowień tytułów egzekucyjnych. Z drugiej strony uwarunkowanie dokonania oznaczonych czynności egzekucyjnych przez uprawniony organ od poniesienia określonych, często niemałych kosztów, skłania uczestników postępowania do racjonalnego podejmowania decyzji o czynnościach egzekucyjnych, zapobiega pieniactwu oraz blokowaniu czynności postępowania. Niestety, tam gdzie wysokość opłat jest stała, funkcja wychowawcza traci na znaczeniu wprost proporcjonalnie do wzrostu wartości roszczenia, co do którego zostało wszczęte postępowanie.³⁶²

Prowadząc rozważania na temat istoty kosztów egzekucji warto zwrócić uwagę na wyrok SN z dnia 7 czerwca 2002 r. w sprawie IV CKN 1155/00. W orzeczeniu tym SN stwierdził, że koszty egzekucyjne nie są należnością uboczną w rozumieniu art. 451 k.c., lecz odrębnym długiem, który powstaje w związku z podjęciem czynności egzekucyjnych.³⁶³ Pojęty w ten sposób charakter kosztów egzekucji pozwala zrozumieć przyjętą przez ustawodawcę metodykę rozliczania kosztów egzekucji.

2. Elementy kosztów egzekucji z ruchomości

Ustalenie kosztów egzekucji oraz kosztów postępowania egzekucyjnego jest zabiegiem złożonym i często trudnym. Różnorodność oraz występowanie kosztów postępowania egzekucyjnego w poszczególnych postępowaniach w różnych układach spowodowało, że ustawodawca pominął tę regulację w przepisach szczególnych

zgodnie z przepisami ustawy; 5) inne koszty niezbędne do wykonania czynności egzekucyjnych oraz czynności przewidziane przepisami ustawy, jeżeli nie są pokrywane w trybie określonym w art. 39 u.k.s.e.

³⁶² Por.: A. Marciniak, *op. cit.*, s. 106. Autor funkcję tę nazywa funkcją społeczną.

³⁶³ Opublikowane w LEX nr 74799.

o postępowaniu egzekucyjnym a pozostawił odpowiednie stosowanie przepisów o procesie. Rozwiązanie to jest słuszne, albowiem zastosowane przepisy procesowe poprzez swą elastyczność pozwalają w sposób pełny i właściwy ustalić oraz rozliczyć koszty postępowania egzekucyjnego.³⁶⁴

Wskazując na zamiar ustawodawcy, który tkwi w konstrukcji i treści art. 98 k.p.c., aby ustalić zbiór elementów składających się na koszty postępowania egzekucyjnego, a w konsekwencji zbiór elementów składających się na koszty egzekucji z ruchomości, wyróżnić należy dwie sytuacje: (1) strona działa w postępowaniu egzekucyjnym osobiście lub przez pełnomocnika, który nie jest pełnomocnikiem zawodowym (adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym) oraz (2) strona działa w postępowaniu egzekucyjnym za pośrednictwem pełnomocnika zawodowego. I tak:

1. w sytuacji, gdy strona prowadzi postępowanie egzekucyjne osobiście lub przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym, do niezbędnych kosztów postępowania egzekucyjnego zalicza się:
 - a. poniesione przez nią koszty sądowe,
 - b. koszty przejazdów do organu egzekucyjnego, poniesione przez nią lub jej pełnomocnika,
 - c. równowartość zarobku utraconego wskutek stawiennictwa w organie egzekucyjnym.
2. w sytuacji, gdy strona reprezentowana jest przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, do niezbędnych kosztów postępowania egzekucyjnego zalicza się:
 - a. wynagrodzenie pełnomocnika zawodowego, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach,
 - b. wydatki jednego adwokata (lub innego pełnomocnika zawodowego),
 - c. koszty sądowe,
 - d. koszty nakazanego przez organ egzekucyjny osobistego stawiennictwa strony.

Wskazane wyżej grupy kosztów procesu należy na zasadzie z art. 13 § 2 k.p.c. odnieść w postępowaniu egzekucyjnym odpowiednio do wierzyciela. W przypadku dłużnika reguła

³⁶⁴ Por. Z. Szczurek, „Postanowienie o ustaleniu i w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego”, PPE 2005, Nr 1 – 6. Autor zauważył, że do kosztów postępowania egzekucyjnego należy odpowiednio stosować przepisy dotyczące kosztów procesu, które zamieszczone zostały w tytule V części pierwszej k.p.c. Względem tychże przepisów regulacje zawarte w art. 770 i 771 k.p.c. stanowią *lex specialis*. Odpowiednie zastosowanie dotyczy w jego przekonaniu art. 98 § 2 i 3, art. 99, 105, 106, 107 i 109 k.p.c., które nie może naruszać zasady określonej w art. 770 k.p.c. oraz przepisów ustawy o komornikach sądowych i egzekucji.

ta będzie miała zastosowanie dopiero na etapie rozpoznania przez sąd środków zaskarżenia, co ma swoje uzasadnienie w konstrukcji odpowiedzialności dłużnika za koszty postępowania egzekucyjnego.

Przez koszty postępowania egzekucyjnego należy rozumieć koszty wywołane działaniem komornika sądowego w zakresie prowadzonej przez niego egzekucji. Koszty wywołane czynnościami uczestników postępowania egzekucyjnego przed sądem w związku z koniecznością nadania klauzuli wykonalności, rozpoznaniem środków zaskarżenia, czy też żądaniem zobowiązania dłużnika do wyjawienia majątku, itp., mieszczą się w granicach szeroko pojętych czynności egzekucyjnych (zmierzających do wykonania postanowień tytułu egzekucyjnego), jednakże w szczegółowym ujęciu składają się na rozliczenie odrębnych postępowań aniżeli postępowanie egzekucyjne prowadzone przez komornika sądowego.

Definicji pojęcia kosztów sądowych poszukiwać należy w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.³⁶⁵ Definicję tę zawiera art. 2 u.k.s.c., zgodnie z którym koszty sądowe stanowią opłaty oraz wydatki.³⁶⁶ Szczególny charakter postępowania egzekucyjnego oraz powierzenie przez ustawodawcę spraw egzekucyjnych dwóm organom egzekucyjnym (art. 758 k.p.c.) powoduje, że zakres znaczeniowy pojęcia opłat obejmuje zarówno opłaty sądowe (pobierane przez sądy, zwane w przepisach u.k.s.c. „opłatami”), jak i opłaty egzekucyjne (pobierane przez komorników sądowych). Stosując odpowiednio art. 98 k.p.c. przez wskazane w nim koszty sądowe należy w postępowaniu egzekucyjnym rozumieć opłaty, opłaty egzekucyjne oraz wydatki.

Opłaty (pobierane przez sądy) dotyczą co do zasady czynności sądu egzekucyjnego w egzekucji świadczeń niepieniężnych oraz postępowań wpadkowych, związanych z koniecznością wydania tytułu wykonawczego w miejsce utraconego, wyjawienia majątku (art. 70 pkt 4 i 5 u.k.s.c.), czy też nadania klauzuli wykonalności (art. 71 u.k.s.c.). Sprawy te pozostają poza przedmiotem naszego zainteresowania. Ograniczając się do przedmiotu kosztów egzekucji z ruchomości z obowiązkiem wniesienia opłaty wiążą się przede wszystkim czynności uczestników postępowania egzekucyjnego polegające na wniesieniu skargi na czynności komornika (art. 25 ust. 1 pkt. u.k.s.c.), czy też od zarzutów przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji oraz na wniesieniu zażalenia na

³⁶⁵ Dz. U. Nr 167, poz. 1398.

³⁶⁶ Szerzej: A. Zieliński, *„Koszty sądowe w sprawach cywilnych”*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 63 i nast.; A. Górski, L. Walentynowicz, *„Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny”*, Oficyna, Warszawa 2008, s. 14 – 15, oraz K. Gonera, *„Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz”*, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 41 i nast.

postanowienie wydane w wyniku rozpoznania zarzutów. Rozliczenia tych kosztów dokonuje sąd rozpoznający sprawę a nie komornik sądowy.

Opłaty egzekucyjne znalazły swe uregulowanie w ustawie o komornikach sądowych i egzekucji. Zgodnie z art. 43 u.k.s.e. za prowadzenie egzekucji i inne czynności wymienione w tej ustawie komornik pobiera opłaty egzekucyjne. Ustawodawca w przepisach art. 43 – 60 u.k.s.e. przewidział cały szereg opłat o charakterze stałym i proporcjonalnych. Z uwagi na przedmiot niniejszego opracowania poniżej przedstawię tylko te, które mogą powstać w toku egzekucji z ruchomości. I tak:

1. w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych (w tym z ruchomości, ale bez egzekucji z wierzytelności z rachunku bankowego oraz wynagrodzenia za pracę) komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 15 % wartości egzekwowanego roszczenia, jednak nie niższą niż $\frac{1}{10}$ i nie wyższą niż trzydziestokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Jeżeli kwota egzekwowana została ściągnięta częściowo w drodze egzekucji z wierzytelności do rachunku bankowego lub wynagrodzenia za pracę a częściowo wskutek egzekucji prowadzonej innymi sposobami, komornik ściąga opłatę od dłużnika proporcjonalnie do wysokości wyegzekwowanych kwot (art. 49 ust. 1 u.k.s.e.),
2. w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 823 k.p.c. komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 5 % wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, jednak nie niższą niż $\frac{1}{10}$ i nie wyższą niż dziesięciokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego (art. 49 ust. 2 zd. 1 u.k.s.e.),
3. w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela zgłoszony przed doręczeniem zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości $\frac{1}{10}$ przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego,
4. opłatę stałą w wysokości 2 % przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego komornik pobiera od wierzyciel w przypadku otrzymania zlecenia poszukiwania majątku dłużnika w trybie art. 797¹ k.p.c.³⁶⁷ W razie odnalezienia majątku dłużnika

³⁶⁷ Poszukiwanie majątku wiąże się ściśle z uprawnieniem komornika do uzyskiwania informacji o majątku dłużnika. Szerzej patrz: D. Paleczny, „Zbyt duże, czy zbyt małe uprawnienia komornika w zakresie uzyskiwania informacji o majątku dłużnika”, PPE 2011, Nr 4, s. 73 – 84.

komornik pobiera opłatę stałą w wysokości 5 % szacunkowej wartości tego majątku, nie więcej niż 100 % przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Opłata ta ulega zmniejszeniu o kwotę opłaty pobranej od wierzyciela za dokonane zlecenie (art. 53a u.k.s.e.),

5. za opieczątowanie lub zdjęcie pieczęci, bez dokonywania równoczesnego spisu, pobiera się opłatę stałą w wysokości 4 % przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego od każdej opieczątowanej izby lub innego pomieszczenia,
6. za wszystkie czynności z udziałem Policji, Żandarmerii Wojskowej, wojskowych organów porządkowych, Straży Granicznej i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego pobiera się opłatę stałą w wysokości 25 % przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego.

W przypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego opłaty, o których mowa w punktach 1 – 3, uiszcza wierzyciel.³⁶⁸

Od opłat (zarówno sądowych, jak i egzekucyjnych) odróżnić należy wydatki. Powstać one mogą zarówno w trakcie czynności podejmowanych przed komornikiem (tu mamy do czynienia w szczególności z tzw. wydatkami gotówkowymi w toku egzekucji), a także w trakcie czynności podejmowanych przed sądem (te określamy mianem wydatków sądowych). Różnica pomiędzy opłatami a wydatkami polega na tym, że opłaty pobierane przez sąd i komornika sądowego mają charakter wynagrodzenia za podjęte przez te organy czynności, zaś wydatki obejmują koszty poniesione przez te organy w związku z dokonanymi czynnościami.³⁶⁹

Wydatki komornicze oraz sądowe nie zostały przez ustawodawcę w żadnej ustawie skatalogowane w sposób zamknięty. Rozwiązanie to jest zrozumiałe, albowiem wydatki wiążą się ze specyfiką danego postępowania oraz faktycznego jego przebiegu i czynności, które musiały zostać podjęte, aby zrealizować cel nałożony na te organy oraz prowadzone przez nie postępowanie. Wydatki sądowe, zgodnie z art. 5 u.k.s.c., obejmują w szczególności:

1. koszty podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych, związane z nakazaniem przez sąd jej osobistym stawiennictwem,
2. zwrot kosztów podróży i noclegu oraz utraconych zarobków lub dochodów świadków,

³⁶⁸ Zobacz: Z. Knypl, „Opłata przy niecelowym wszczęciu postępowania egzekucyjnego, czy w bezskutecznej egzekucji?”, NC 2010, Nr 8/173/281/2010, s. 6 – 9,

³⁶⁹ Szerzej: A. Marciniak, „Ustawa o komornikach i egzekucji. Komentarz”, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 204 i nast.

3. wynagrodzenie i zwrot kosztów poniesionych przez biegłych, tłumaczy oraz kuratorów, ustanowionych dla strony w danej sprawie,
4. wynagrodzenie należne innym osobom lub instytucjom oraz zwrot poniesionych przez nie kosztów,
5. koszty przeprowadzenia innych dowodów,
6. koszty przewozu zwierząt i rzeczy, utrzymania ich przechowywania,
7. koszty ogłoszeń,
8. koszty osadzenia i pobytu w areszcie,
9. koszty wystawienia zaświadczenia przez lekarza sądowego.³⁷⁰

Podobnie ustawodawca postąpił w przedmiocie wydatków komorniczych. Różnica polega jednak na tym, że w przypadku wydatków (gotówkowych) poniesionych w toku egzekucji mają odpowiednie zastosowanie przepisy art. 39 – 42 u.k.s.e. Z przepisów tych wynika zasada, że komornikowi przysługuje co do poniesionych wydatków prawo zwrotu tylko w zakresie określonym w ustawie o komornikach sądowych i egzekucji. Inne wydatki gotówkowe organ egzekucyjny ponosi z własnego majątku, co w praktyce sprowadza się do pokrycia ich z wyegzekwowanych opłat egzekucyjnych. Do wydatków, co do których komornikowi przysługuje prawo żądania zwrotu, na podstawie art. 39 ust. 2 u.k.s.e., zalicza się:

1. należności biegłych,
2. koszty ogłoszeń w pismach,
3. koszty transportu specjalistycznego, przejazdu poza miejscowość, która jest siedzibą komornika, przechowywania i ubezpieczania zajętych ruchomości,
4. należności osób powołanych, na podstawie odrębnych przepisów, do udziału w czynnościach,
5. koszty działania komornika, o których mowa w art. 8 ust. 11 u.k.s.e, poza terenem rewiru komorniczego,
6. koszty doręczenia środków pieniężnych przez pocztę lub przelewem bankowym,
7. koszty uzyskiwania informacji niezbędnych do prowadzenia postępowania egzekucyjnego lub dokonania zabezpieczenia,
8. koszty doręczenia korespondencji, za wyjątkiem kosztów doręczenia stronom zawiadomienia o wszczęciu egzekucji bądź postępowania zabezpieczającego.

³⁷⁰ Szerzej: A. Zieliński, „Koszty sądowe w sprawach cywilnych”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 86 i nast.; A. Górski, L. Walentynowicz, „Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny”, Oficyna, Warszawa 2008, s. 20 – 21, oraz K. Gonera, „Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz”, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 90 i nast.

Odnosząc się do problemu kosztów przejazdów do organu egzekucyjnego uczestnika lub jego pełnomocnika, równowartości zarobku utraconego wskutek stawiennictwa na wezwanie organu egzekucyjnego, a także kosztów nakazanego przez organ egzekucyjny osobistego stawiennictwa strony, w praktyce dotyczy on czynności podejmowanych przez uczestników przed sądem egzekucyjnym. W postępowaniu egzekucyjnym dominuje jednakże zasada pisemności. Organ egzekucyjny, w tym komornik sądowy, może na podstawie art. 761 k.p.c. żądać od uczestników postępowania złożenia wyjaśnień. Wyjaśnienia te dokonuje się w praktyce w formie pisemnej.

Gdy strona reprezentowana jest przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, jak była o tym mowa wyżej, do kosztów egzekucji zalicza się wynagrodzenie tego pełnomocnika oraz poniesione przez niego wydatki. Prawo to zostało przez ustawodawcę ograniczone. Jak stanowi art. 98 § 3 k.p.c., wyżej wymienione koszty cechować musi niezbędność. Ustalenie niezbędności kosztów zostało przez ustawodawcę potraktowane odmiennie co do wynagrodzenia, jak i wydatków pełnomocnika.

Wynagrodzenie pełnomocnika zawodowego jest uznawane za niezbędne, jeżeli nie przekracza stawek oznaczonych przez ustawodawcę jako maksymalne. Jest to swego rodzaju uproszczenie, które musiało być wprowadzone do systemu prawnego ze względu na trudności związane z indywidualnym oznaczaniem wysokości wynagrodzenia niezbędnego za poprowadzenie danej sprawy. Obowiązujące obecnie stawki oznaczone zostały w następujących aktach prawnych:

- rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu,³⁷¹
- rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu,³⁷²
- rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 grudnia 2003 r. w sprawie opłat za czynności rzeczników patentowych.³⁷³

Poprzez odrębne od siebie akty prawne ustawodawca dostosował stawki opłat za zlecone czynności do specyfiki każdego z zawodów. W postępowaniu cywilnym nie ma

³⁷¹ Dz. U. z 2002 r. Nr 163, poz. 1348.

³⁷² Dz. U. z 2002 r. Nr 163, poz. 1349.

³⁷³ Dz. U. z 2003 r. Nr 212, poz. 2076.

jednak znaczenia jaki zawód wykonuje pełnomocnik zawodowy, aby określić wysokość zwrotu należnego mu wynagrodzenia. Przepis art. 99 k.p.c. stanowi bowiem wprost, że stronom reprezentowanym przez radcę prawnego lub rzecznika patentowego oraz Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa zwraca się koszty w wysokości należnej według przepisów o wynagrodzeniu adwokata.³⁷⁴

Przez wynagrodzenie rozumie się odpowiednią opłatę za czynności adwokackie. Zgodnie z § 2 r.o.c.a., komornik sądowy ustalając opłatę za czynności adwokata z tytułu zastępstwa prawnego w postępowaniu egzekucyjnym bierze pod uwagę niezbędny nakład pracy adwokata, a także charakter sprawy i wkład pracy adwokata w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia. Podstawę tego ustalenia stanowi stawka minimalna określona w odpowiednich przepisach zawartych w rozdziałach 3 – 5 ww. rozporządzenia. Mając na względzie czynności związane z prowadzeniem egzekucji z ruchomości odpowiednie zastosowanie będą miały przepisy § 6 r.o.c.a. oraz § 11 ust. 1 pkt 7 r.o.c.a. W myśl tych przepisów, w sprawach egzekucyjnych stawki minimalne przy egzekucji innej niż egzekucja z nieruchomości (a więc i przy egzekucji z ruchomości) wynoszą 25 % stawki opisanej w § 6 r.o.c.a. Ostatni z podanych przepisów, w powiązaniu z § 4 ust. 1 r.o.c.a., uzależnia wysokość stawki minimalnej od wartości egzekwowanego roszczenia. Mając na względzie treść przepisu § 6 r.o.c.a. oraz § 4 r.o.c.a., a także § 11 ust. 1 pkt 7 r.o.c.a., stawka minimalna opłaty za czynności adwokackie w postępowaniu egzekucyjnym wynosi, przy wartości egzekwowanego roszczenia:

- do 500 zł – 15 zł,
- powyżej 500 zł do 1.500 zł – 45 zł,
- powyżej 1.500 zł do 5.000 zł – 150 zł,
- powyżej 5.000 zł do 10.000 zł – 300 zł,
- powyżej 10.000 zł do 50.000 zł – 600 zł,
- powyżej 50.000 zł do 200.000 zł – 900 zł,
- powyżej 200.000 zł – 1.800 zł.

Ustalając wysokość należnej stronie opłaty za czynności adwokata w postępowaniu egzekucyjnym komornik może oznaczyć ją na kwotę wyższą niż stawka minimalna, ale nie

³⁷⁴ Jak słusznie zauważył A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 214, „w odniesieniu do radców prawnych przepis stracił swoją aktualność i wymaga zmian legislacyjnych. Zgodnie bowiem z przepisem art. 22⁵ ust. 3 i 4, zmienionym przez art. 10 pkt 3 ustawy z 30.08.2002 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o ustroju sądów administracyjnych i ustawę – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. Nr 153, poz. 1271 ze zm.), Minister Sprawiedliwości uzyskał delegację ustawową do wydania odrębnego rozporządzenia w sprawie wysokości opłat za czynności radców prawnych”.

więcej niż jej sześciokrotność (§ 2 ust. 2 zd. 2 r.o.c.a.). Zwielokrotnienie stawki minimalnej pozostaje w gestii komornika sądowego, ale musi być uzasadnione nakładem pracy adwokata, charakterem sprawy i wkładem jego pracy w przyczynienie się do urzeczywistnienia celu, który tkwi u podstaw postępowania egzekucyjnego. Rozwiązanie to jest słuszne, albowiem chroni dłużnika przed nadmiernym wzrostem kosztów prowadzonego przeciwko niemu postępowania egzekucyjnego w stosunku do wartości egzekwowanego roszczenia oraz zapewnia pełnomocnikowi zawodowemu odpowiednie wynagrodzenie. Oczywiście w tym miejscu może zostać przedstawionemu przeze mnie stanowisku postawiony zarzut braku adekwatności wysokości stawki minimalnej w przypadku roszczeń o małej wartości. Wynagrodzenie w przykładowej wysokości 15 zł za poprowadzenie sprawy wydaje się być oderwane od rzeczywistego nakładu pracy pełnomocnika zawodowego, jednakże właśnie w tych sytuacjach obecnie najczęściej organy egzekucyjne przyznają wynagrodzenie w wysokości stanowiącej wielokrotność stawki minimalnej. Strona oczywiście może umówić się ze swym pełnomocnikiem na wynagrodzenie znacznie wyższe niż wyżej opisane, co gwarantuje jej obowiązująca w prawie cywilnym zasada swobody umów, należy jednak pamiętać, że prawo żądania zwrotu tych kosztów od dłużnika pozostaje ograniczone do wysokości stawek wyżej określonych.

Strona reprezentowana przez adwokata (jak i innego pełnomocnika zawodowego) ma prawo żądania zwrotu wydatków poniesionych przez tego pełnomocnika, które powstały w związku z prowadzeniem sprawy. Wydatki muszą być uzasadnione podejmowanymi czynnościami (tzn. konieczne) i pozostawać w ich bezpośrednim związku. Najczęściej spotykanymi wydatkami są koszty sporządzenia kopii dokumentów, koszty korespondencji dokonanej w imieniu strony, koszty przejazdu na miejsce czynności. Praktyka (a w szczególności sądów) pokazuje, że wysokość poniesionych wydatków powinna być udokumentowana. Sądy często odmawiają zasądzenia zwrotu stronie wydatków pełnomocnika zawodowego (np. sporządzenia kserokopii lub wydruku dokumentów przedłożonych jako dowód lub odpis), jeżeli strona nie przedstawi na tę okoliczność faktury lub innego rachunku. Organy orzekające dbają w ten sposób, aby wydatki były udowodnione pod względem związku faktycznego z prowadzonym postępowaniem, jak i co do rzeczywistej ich wysokości.

Dopuszczalność przenoszenia na grunt postępowania egzekucyjnego i posługiwania się praktyką sądów w zakresie ich orzekania o kosztach postępowania rozpoznawczego wynika z postanowień art. 13 § 2 k.p.c. W związku z tą relacją słusznie zauważył

Z. Szczurek, że przepisy art. 770 k.p.c. oraz art. 771 k.p.c. stanowią w stosunku do przepisów art. 98 i n. k.p.c. *lex specialis*. Stosując ostatnie z powołanych przepisów nie można naruszać zasady określonej w art. 770 k.p.c., która stanowi o odpowiedzialności dłużnika za koszty postępowania egzekucyjnego, jak również, z czym należy się w pełni zgodzić z autorem, przepisów ustawy o komornikach sądowych i egzekucji.³⁷⁵

3. Zwolnienie od kosztów w postępowaniu egzekucyjnym

Instytucja prawna zwolnienia od kosztów w postępowaniu egzekucyjnym stanowi tę samą instytucję, która funkcjonuje w postępowaniu procesowym. Przepisy postępowania egzekucyjnego nie zawierają w tym zakresie żadnych szczególnych unormowań. Jedyne przepisy, który dotyczy tej kwestii, ujęte w art. 771 k.p.c., stanowi swego rodzaju łącznik z przepisami procesowymi, albowiem w myśl jego postanowień przyznane stronie przez sąd w postępowaniu rozpoznawczym zwolnienie od kosztów sądowych, lub z którego strona korzysta z mocy ustawy, rozciąga się także na postępowanie egzekucyjne. Zatem w postępowaniu egzekucyjnym wchodzi w grę tylko zwolnienie od kosztów sądowych a nie wszelkich kosztów postępowania, gdyż w zakresie zwolnienia będą miały odpowiednie zastosowanie przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Podstawę prawną, warunki i tryb zwalniania od kosztów sądowych określa wspomniana ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, a w szczególności jej przepisy zawarte w art. 94 – 118. Zwolnienie od kosztów sądowych może wynikać z mocy prawa lub postanowienia właściwego sądu. Zwolnienia mogą mieć charakter podmiotowy (zwolnione są ściśle oznaczone grupy osób), jak i przedmiotowy (zwolnienie określonych czynności). Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych precyzyjnie określa osoby i czynności zwolnione. Z uwagi na przedmiot niniejszego opracowania pomnę w tym miejscu szczegółowe rozważania na ten temat.

Na podstawie postanowienia sądu, zgodnie z art. 102 ust. 1 u.k.s.c., zwolnienia od kosztów sądowych może domagać się osoba fizyczna, która złożyła oświadczenie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i swojej rodziny. Sąd może zwolnić stronę od kosztów sądowych w części, jeżeli strona jest w stanie ponieść tylko część tych kosztów (art. 101 ust. 1 u.k.s.c.). Jeżeli strona korzysta

³⁷⁵ Z. Szczurek, „Postanowienie o ustaleniu i w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego”, PPE 2005, Nr 1 – 6.

z prawa do całkowitego zwolnienia od kosztów sądowych z mocy tejże ustawy nie uiszcza opłat sądowych i nie ponosi wydatków. Ma to swoje odpowiednie odwzorowanie w przypadku zwolnienia częściowego.³⁷⁶ Przyjąć zatem należy, że skoro w zakresie czynności podejmowanych przed sądem, koszty te tymczasowo ponosi Skarb Państwa (art. 100 ust. 1 u.k.s.c.), albowiem jest on źródłem finansowania wymiaru sprawiedliwości, to w zakresie czynności podejmowanych przed komornikiem sądowym koszty tymczasowo ponosi tenże organ egzekucyjny. Strona może ubiegać się o zwolnienie od kosztów sądowych zarówno w toku postępowania rozpoznawczego, jak i egzekucyjnego. Prawo to można wywnioskować w drodze wykładni art. 101 u.k.s.c. w zw. z art. 8 ust. 1 u.k.s.c., który zawiera odesłanie do Kodeksu postępowania cywilnego. Stosując w dalszej kolejności przepisy ustawy Kodeks postępowania cywilnego, poprzez skutki wynikające z obowiązywania normy ujętej w art. 13 § 2 k.p.c., wyżej opisane rozwiązanie prawne znajduje swoje podstawy prawne również na płaszczyźnie postępowania egzekucyjnego.

Zwolnienie od opłat sądowych w postępowaniu egzekucyjnym dotyczy opłat, które strona obowiązana jest ponieść na podstawie przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Zastrzeżenie to znajduje szczególne znaczenie w sytuacji rozstrzygania, czy zwolnienie od kosztów sądowych dłużnika rozciąga się także na opłaty egzekucyjne, o których mowa w art. 43 – 60 u.k.s.e. Problem ten był już kilkakrotnie przedmiotem analizy SN. Kierując się linią orzecniczą ukształtowaną uchwałą III CZP 22/05, którą uważam za uzasadnioną, przyjąć należy, że zwolnienie od kosztów egzekucji przyznane dłużnikowi w toku postępowania egzekucyjnego – podobnie jak zwolnienie od kosztów sądowych udzielone w postępowaniu rozpoznawczym – pozostaje bez wpływu na możliwość ściągnięcia od dłużnika opłaty egzekucyjnej należnej komornikowi za dokonaną egzekucję.³⁷⁷ SN słusznie zauważył, że ustawa o komornikach sądowych i egzekucji zawiera regulacje szczegółowe, które modyfikują funkcjonowanie w postępowaniu egzekucyjnym instytucji zwolnienia od kosztów.

Jak wyżej wskazałem, zgodnie z art. 100 ust. 1 u.k.s.c. oraz art. 101 ust. 3 u.k.s.c. strona zwolniona od kosztów sądowych z mocy prawa nie uiszcza nie tylko opłat sądowych, ale również nie ponosi wydatków. Ciężar poniesienia wydatków spada tymczasowo na komornika sądowego. W zależności od tego, która ze stron postępowania

³⁷⁶ Szerzej: A. Zieliński, „Koszty sądowe w sprawach cywilnych”, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 382 i nast., oraz A. Górski, L. Walentynowicz, „Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny”, Oficyna, Warszawa 2008, s. 127 – 128.

³⁷⁷ Uchwała SN z dnia 28 kwietnia 2005 r., III CZP 22/05, (OSNC 2006/3/47).

egzekucyjnego korzysta z tego zwolnienia, problem ostatecznego rozliczenia wydatków kształtuje się odmiennie.³⁷⁸ Jeżeli ze zwolnienia korzysta wierzyciel, komornik pozbawiony jest prawa do żądania od niego, na podstawie art. 40 ust. 1 u.k.s.e., zaliczek na pokrycie wydatków. Zgodnie z art. 40 ust. 3 u.k.s.e. obowiązek ten przechodzi na sąd rejonowy, przy którym działa komornik. Przepis ten zobowiązuje tenże sąd do przekazywania komornikowi sum niezbędnych na pokrycie wydatków w sprawach osób zwolnionych od kosztów sądowych. W przypadku skutecznego prowadzenia egzekucji koszty te obciążają ostatecznie dłużnika. Tylko w sytuacji, jeżeli egzekucja nie przynosi żadnych efektów, albo ze zwolnienia od kosztów sądowych korzysta dłużnik, ciężar finansowy z tytułu wydatków spadnie ostatecznie na wspomniany sąd rejonowy, a w konsekwencji Skarb Państwa. Ustawodawca przyjął jednak rozwiązanie prawne, które może nie całkowicie, ale przynajmniej w pewnym stopniu chroni interes publiczny przed skutkami bezskutecznych egzekucji.³⁷⁹ Służy temu chociażby przepis art. 40 ust. 1 u.k.s.e., zgodnie z którym sumy przekazane przez sąd zgodnie z art. 40 ust. 3 u.k.s.e. komornik zwraca po ich wyegzekwowaniu z pierwszeństwem przed wszelkimi innymi należnościami. Zatem w sytuacji, gdy egzekucja okaże się skuteczna przynajmniej w części odpowiadającej wartości kwoty przekazanej przez sąd na pokrycie wydatków, Skarb Państwa odzyska w całości sumy wydatkowane za osobę zwolnioną od kosztów sądowych. Ustawodawca objął ochroną także organy prowadzące egzekucję z ruchomości. Komornik sądowy właściwy według przepisów o właściwości ogólnej do przeprowadzenia egzekucji z ruchomości nie może w żadnym przypadku odmówić przyjęcia wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Rozwiązanie takie może stwarzać zagrożenie powodujące straty w przypadku bezskuteczności egzekucji. Z tego też powodu ustawodawca w art. 42 ust. 2 u.k.s.e. przewidział, że w przypadku gdy postępowanie egzekucyjne okaże się w całości lub w części bezskuteczne, wydatki poniesione przez komornika, które nie zostały pokryte z wyegzekwowanej części świadczenia, obciążają wierzyciela.³⁸⁰

³⁷⁸ Prawo obu stron do korzystania ze zwolnienia od kosztów sądowych podkreślił m.in. Z. Merchel, „Zwolnienie od kosztów sądowych – skutki dla komorniczego postępowania egzekucyjnego”, PE 2000, Nr 6.

³⁷⁹ Szerzej: M. Biezuński, „Rozliczenie zaliczki na wydatki według znolizowanej ustawy o komornikach sądowych i egzekucji”, NC 2008, Nr 3/142/250/2008, s. 32 – 37.

³⁸⁰ Szerzej: A. Marciniak, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 225.

4. Zasady ustalania wysokości i rozliczania kosztów egzekucji z ruchomości przez komornika sądowego

Na podstawie art. 770 k.p.c. dłużnik powinien zwrócić wierzycielowi koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji. Koszty ściąga się wraz z egzekwowanym roszczeniem. Przepis ten ma podstawowe znaczenie przy ustalaniu zasad i metody rozliczania kosztów postępowania egzekucyjnego. Jak wskazuje się w literaturze, z przepisu tego wynikają trzy podstawowe zasady rozliczania kosztów w postępowaniu egzekucyjnym. Należą do nich:

1. zasada odpowiedzialności dłużnika za koszty egzekucyjne,
2. zasada celowości kosztów egzekucyjnych oraz
3. zasada unifikacji kosztów egzekucyjnych.³⁸¹

Zasady te nie są nowością w polskim postępowaniu egzekucyjnym, albowiem identyczną regulację zawierał już art. 530 ustawy Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r.

Zasada odpowiedzialności dłużnika za koszty egzekucyjne stanowi przeformułowanie postanowienia ustawodawcy, że dłużnik powinien zwrócić wierzycielowi koszty niezbędne do celowego prowadzenia egzekucji. Obciążenie dłużnika kosztami egzekucyjnymi stanowi konsekwencję opisaną we wstępie do niniejszego rozdziału funkcji wychowawczej kosztów egzekucji. Logiczne jest, że to właśnie dłużnik powinien ponieść wszelkie konsekwencje swego niełojalnego zachowania, którym było zaniechanie wykonania ciążącego na nim obowiązku. Wierzyciel wszczynając postępowanie egzekucyjne dochodzi swych praw, które zostały stwierdzone tytułem wykonawczym. Postępowanie egzekucyjne jest postępowaniem kosztownym. Gdyby przerzucić na wierzyciela choć część kosztów postępowania bez przyznania mu prawa do żądania ich zwrotu od dłużnika, to w ogólnym rozliczeniu okazałoby się, że nawet przy całkowitym spełnieniu przez dłużnika postanowień tytułu wykonawczego rzeczywiste zaspokojenie wierzyciela byłoby do pewnego stopnia iluzoryczne, albowiem należne roszczenia pieniężne zostałyby skonsumowane przez koszty postępowania egzekucyjnego. Szczególny charakter tej zasady wiąże się również z tym, że jej zastosowanie jest niezależne od wyniku egzekucji.

Zasada odpowiedzialności dłużnika za koszty egzekucji jest fundamentalną zasadą rozliczania kosztów egzekucji także w innych systemach prawnych państw europejskich.

³⁸¹ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1318 – 1320.

W prawie niemieckim koszty egzekucji obciążają dłużnika, jeżeli zostały uznane za konieczne (§ 788 ZPO). Podobnie jak w prawie polskim koszty wstępnie pokrywa wierzyciel, gdyż to on żąda przeprowadzenia czynności egzekucyjnych, które niekoniecznie muszą okazać się skuteczne. Wysokość kosztów zależy od rodzaju podjętych przez organ egzekucyjny czynności. W prawie niemieckim do kosztów egzekucji zalicza się także koszty sporządzenia i doręczenia wyroku. Wysokość kosztów czynności egzekucyjnych ustala się w oparciu o stawki oznaczone w tabeli opłat. Tak jak w prawie polskim prawo wierzyciela do zwrotu kosztów egzekucji zależy od jej zasadności. Jeżeli okaże się, że wyrok, na którym oparte było to postępowanie, został uchylony, dłużnikowi przysługuje prawo zwrotu kosztów egzekucji, które zostały od niego wyegzekwowane, jak i przez niego poniesione. Gdy przemawiają za tym zasady słuszności, które można wyprowadzić z zachowania wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym, sąd może w całości albo częściowo przerzucić obowiązek zapłaty kosztów na wierzyciela. Ustalenie kosztów egzekucji stanowi ostatnią czynność egzekucyjną, albowiem zapada z chwilą zakończenia, tudzież umorzenia postępowania egzekucyjnego.³⁸²

Podobne rozwiązania prawne przewiduje system prawa austriackiego. Postępowaniem egzekucyjnym w prawie austriackim rządzi również zasada zwrotu niezbędnych kosztów. Prawo do zwrotu kosztów przysługuje wierzycielowi, jeżeli złoży w tym zakresie stosowny wniosek. O tym, czy poniesione przez wierzyciela koszty były niezbędne decyduje sąd (organ egzekucyjny) po dokładnym rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy. Postanowienia rozstrzygające o kosztach egzekucji są wykonalne z chwilą ich wydania (§ 74 EO). Wierzycielowi nie przysługuje jednakże prawo żądania zwrotu kosztów, jeżeli kwota należności głównej (bez kosztów procesu i innych opłat dodatkowych) nie przekracza 2.700 € (§ 253d EO).

Analizując problematykę kosztów egzekucji w systemach prawnych innych państw europejskich zwrócić należy również uwagę na szczególne uregulowania zawarte w prawie czeskim. Stanowią one konsekwencję stworzenia po stronie wierzyciela prawa do wyboru organu egzekucyjnego – państwowego (sądu) lub prywatnego (egzekutora). Koszty egzekucji co do zasady obciążają dłużnika. Jeżeli orzeka o nich sąd, wówczas nakłada na dłużnika obowiązek ich zapłaty bez określenia terminu wymagalności, albowiem stwierdzenie wykonalności objętej egzekucją decyzji rozciąga się na postanowienie

³⁸² P. Hartmann, „Zivilprozeßordnung”, (red.) A. Baumbach, C.H Beck, Monachium 1981, s. 1334 – 1338.

o kosztach. O kosztach egzekucji prowadzonej przez sąd mówi się tylko w tym przypadku, gdy można określić je mianem istotnych i tylko takie mogą zostać przerzucone na dłużnika. W drodze wyjątku dopuszczalne jest obciążenie kosztami wierzyciela, a nawet biegłego, jeżeli powstały one z ich winy (§ 147 OSR). Sąd może zwolnić zobowiązanego częściowo lub w całości od uiszczania kosztów, jeżeli stwierdzi, że istnieją po temu ważne powody (§ 150 OSR). Przysługujące państwu prawo do zwrotu kosztów, w zakresie w jakim obciąża ono strony, ich przedstawicieli, czy też biegłych, nie może stanowić podstawy do naliczania odsetek (§ 148 OSR).

Jeżeli egzekucję w prawie czeskim prowadzi egzekutor koszty egzekucji również obciążają dłużnika i obejmują wynagrodzenie egzekutora, zwrot wydatków, należność za stratę czasu przy przeprowadzaniu czynności oraz koszty doręczenia. Jeżeli wierzyciel nie zawarł z egzekutorem stosownej umowy organowi temu należy się wynagrodzenie określone w rozporządzeniu Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 5 września 2001 r. nr 330/2001 r. o wynagrodzeniu i należnościach komornika sądowego, o wynagrodzeniu i zwrocie wydatków gotówkowych kierownika przedsiębiorstwa i warunkach ubezpieczenia od odpowiedzialności za szkody spowodowane przez komornika,³⁸³ które wynosi nie więcej niż 15 % wartości wyegzekwowanego roszczenia. W prawie czeskim zwrot wydatków egzekutora jest zryczałtowany i obejmuje koszty przejazdu, kopiowania oraz rozmów telefonicznych, co w przypadku dwóch ostatnich pozycji jest w stosunku do prawa polskiego istotną odmiennością. Jeżeli faktyczna kwota poniesionych wydatków przekroczy ustalony rozporządzeniem ryczałt, komornikowi należy się pełny zwrot wydatków, z tym że musi się wówczas szczegółowo wyliczyć z poniesionych kosztów. Należność za stracony czas, zgodnie z § 14 RSE przysługuje egzekutorowi przy czynnościach egzekucyjnych wykonywanych w miejscu, które nie jest siedzibą jego urzędu, za czas spędzony w podróży do tego miejsca i z powrotem. Należność ta wynosi 50 CZK za każdy rozpoczęty kwadrans. Postanowienie egzekutora o kosztach podlega zaskarżeniu do sądu egzekucyjnego.³⁸⁴

Wracając do rozwiązań prawnych w prawie polskim zauważyć należy, że ustawodawca zróżnicował wysokość kosztów egzekucyjnych w zależności od sposobu zakończenia powstępowania, jednak pozostawił niezmienną regułę, że koszty te obciążają dłużnika i to on ma się z nich rozliczyć. Wniosek ten wynika z treści przepisu

³⁸³ Oryginalne brzmienie tytułu to: 330/2001 Sb. VYHLÁŠKA Ministerstva spravedlnosti ze dne 5. září 2001 o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem.

³⁸⁴ Z. Knypl, „Czeski komornik”, NC 2009, Nr 13/165/273/2009, s. 77.

art. 49 u.k.s.e. Poprzez rozbicie na odrębne jednostki redakcyjne przepis art. 49 u.k.s.e. w ust. 1 określa stawki opłat egzekucyjnych pobierane przez komornika w przypadku skutecznej egzekucji, zaś przepis w ust. 2 określa stawki opłat egzekucyjnych pobieranych przez komornika w przypadku egzekucji bezskutecznej. W każdym z obu przypadków ciężar zapłaty spoczywa na dłużniku. Jest to w pewnym sensie konsekwencja zapisów zawartych w art. 43 u.k.s.e., wedle których opłaty egzekucyjne pobiera się za fakt prowadzenia egzekucji a nie za jej wynik, który warunkuje tylko jej ostateczną wysokość.³⁸⁵

Postanowienia przepisu art. 43 u.k.s.e. korespondują również z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego o bezskuteczności postępowania egzekucyjnego. Zgodnie z art. 826 k.p.c. umorzenie postępowania egzekucyjnego powoduje co prawda uchylenie dokonanych czynności egzekucyjnych, lecz nie pozbawia wierzyciela możliwości wszczęcia ponownej egzekucji, chyba że z innych przyczyn egzekucja stała się niedopuszczalna. Zatem, skoro na podstawie art. 43 u.k.s.e. opłatę pobiera się za prowadzenie postępowania egzekucyjnego, to w przypadku wielokrotnego wszczynania przez wierzyciela postępowania egzekucyjnego dłużnik podlega każdorazowo obciążeniu stosowną opłatą egzekucyjną w wysokości zależnej od jego wyniku.

Ustalenie wysokości należnej komornikowi opłaty egzekucyjnej jest zabiegiem złożonym. Wysokość opłaty zależy z jednej strony od stawki, o czym była mowa wyżej, ale również podstawy jej ustalenia, przez którą właściwa stawka podlega przemnożeniu. Podstawa ustalenia opłaty egzekucyjnej została przez ustawodawcę określona w art. 46 u.k.s.e. W świetle jego postanowień podstawę ustalenia opłaty egzekucyjnej stanowi wartość egzekwowanego świadczenia, do którego wlicza się świadczenie główne oraz odsetki, koszty i inne należności podlegające wraz z nim egzekucji. Oczywiście wszystkie składniki egzekwowanego świadczenia muszą wynikać z tytułu wykonawczego. Odsetki muszą być związane ze świadczeniem głównym. W sytuacji, gdy przed wszczęciem egzekucji część świadczenia głównego została spełniona przez dłużnika odsetki mogą być określone jako należne od części niespłaconej oraz odrębnie jako tzw. zaległe, tzn. od części spłaconej. Żądając objęcia egzekucją odsetek zaległych wierzyciel we wniosku wszczynającym egzekucję powinien szczegółowo wskazać sposób ich obliczenia. Obowiązek ten nie wynika wprost z ustawy, lecz takie rozwiązanie jest konieczne w celu ustalenia, czy wierzyciel żąda wszczęcia egzekucji o całość niezaspokojonego roszczenia, czy tylko o jego część. Ma to istotne znaczenie w momencie

³⁸⁵ Szerzej: A. Marciniak, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 226 – 230.

wydania postanowienia kończącego postępowanie egzekucyjne, albowiem od ustalenia tej okoliczności zależy, czy tytuł wykonawczy zostanie zwrócony wierzycielowi, czy też zgodnie z obowiązującymi przepisami zostanie pozostawiony w aktach postępowania, aby wierzyciel drugi raz o to samo roszczenie po swym zaspokojeniu nie wystąpił na drogę postępowania egzekucyjnego. Rozwiązanie to uznać należy za słuszne i uzasadnione, albowiem chroni do pewnego stopnia dłużnika przed prowadzeniem przeciwko niemu egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego, który został w pełni wykonany.

Przez koszty, o których stanowi art. 46 u.k.s.e., należy rozumieć wszelkie koszty stwierdzone w treści tytułu wykonawczego. Są to zarówno koszty postępowania sądowego, w którym powstał tytuł egzekucyjny, koszty innych postępowań wpadkowych, jak np. postępowania w sprawie nadania klauzuli wykonalności tytułowi wykonawczemu w związku z przejściem uprawnień lub obowiązków na inną osobę. Kosztami objąć należy również koszty kancelaryjne, które stwierdza sąd na wniosek wierzyciela w klauzuli wykonalności. Przez koszty rozumieć należy również koszty poprzednich egzekucji, które stwierdza organ egzekucyjny w treści tytułu wykonawczego w sytuacji, gdy postępowanie zostało umorzone. Do kosztów wliczanych do wartości egzekwowanego świadczenia nie wlicza się kosztów toczącego się postępowania egzekucyjnego oraz przyznanych kosztów zastępstwa pełnomocnika zawodowego w tym postępowaniu. Wyłączenie to jest logiczne, albowiem w odmiennej sytuacji zarówno komornik, jak i pełnomocnik zawodowy reprezentujący wierzyciela, mówiąc wręcz kolokwialnie, pobieraliby opłaty z faktu i tytułu, że pobierają opłaty (art. 46 ust. 2 u.k.s.e.). Określona w powyższy sposób wartość egzekwowanych świadczeń, w celu ustalenia należnej organowi egzekucyjnemu opłaty, podlega zaokrągleniu do pełnych 10 zł (art. 46 ust. 3 u.k.s.e.).³⁸⁶

Odmienny sposób ustalenia podstawy opłaty egzekucyjnej ustawodawca przewidział w sytuacji skierowania egzekucji na zaspokojenie świadczeń powtarzających się. Wywodząc za A. Marciniakiem, przez świadczenia powtarzające należy rozumieć świadczenia należne wierzycielowi okresowo w powtarzających się regularnie odstępach czasu. Autor wskazuje, że bez znaczenia jest częstotliwość dokonywanych wpłat. Według niego, z czym należy się zgodzić, mogą to być okresy stosunkowo krótkie (np. miesiąc)

³⁸⁶ Słusznie zauważyli M. Biezuński oraz P. Biezuński w „*Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*”, WKP, Warszawa 2011, s. 160, że art. 46 ust. 1 i 2 u.k.s.e. określa wyłącznie sposób ustalania wartości egzekwowanego świadczenia na dzień wpływu wniosku lub rozszerzenia egzekucji. Autorzy trafnie podkreślili, że przepis ten nie określa sposobu pobierania opłaty stosunkowej z art. 49 ust. 1 u.k.s.e. od dłużnika, która jest pobierana od każdej wyegzekwowanej kwoty.

albo długie (np. kwartał).³⁸⁷ W tym przypadku, zgodnie z art. 47 u.k.s.e., wartość egzekwowanego roszczenia stanowi sumę świadczeń za jeden rok oraz wszystkich egzekwowanych świadczeń zaległych, liczona od dnia wszczęcia egzekucji. Jeżeli przedmiotem egzekucji są świadczenia za okres krótszy niż rok, wartość egzekwowanego roszczenia stanowi sumę świadczeń za cały okres ich trwania (art. 47 ust. 2 u.k.s.e.). Komornik ma również prawo wliczenia do wartości egzekwowanego świadczenia kosztów i odsetek, a także innych należności dochodzonych ze świadczeniem głównym, na zasadach opisanych w art. 46 u.k.s.e., albowiem mają one w stosunku do postanowień przepisu art. 47 u.k.s.e. charakter ogólny.³⁸⁸

Wartość poszczególnych składników egzekwowanego świadczenia ustala się według stanu na dzień złożenia wniosku o przeprowadzenie egzekucji. Warto w tym miejscu zauważyć, że wierzyciel wszczynając postępowanie egzekucyjne nie ma obowiązku wskazania wszystkich prawnie dopuszczalnych sposobów jego prowadzenia. Jeżeli wierzyciel w tym samym postępowaniułoży wnioski o podjęcie poszczególnych egzekucji w różnym czasie, to dla ustalenia wartości egzekwowanego świadczenia tymi sposobami, jako podstawy ustalenia opłaty egzekucyjnej, komornik zmuszony będzie uwzględnić odrębnie dla każdego sposobu egzekucji datę złożenia wniosku o jego wszczęcie.

Wysokość opłaty egzekucyjnej, w przypadku egzekucji świadczeń pieniężnych, ustawodawca zamknął poprzez określenie jej wartości granicznych. Obecnie obowiązuje opłata minimalna i maksymalna. Kwestie te reguluje art. 49 u.k.s.e., który odmiennie określa wysokość tych opłat w przypadku egzekucji skutecznie prowadzonej i bezskutecznej (umorzonej). Granice opłaty w przypadku egzekucji skutecznej określa art. 49 ust. 1 u.k.s.e. Jak już wiemy, w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 15 % wartości wyegzekwowanego świadczenia. Opłata ta nie może być jednak niższa niż 1/10 wysokości przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego (granica minimalna) oraz nie może być wyższa niż jego trzydziestokrotność (granica maksymalna). Jest to zasada, która ma w pełni

³⁸⁷ A. Marciniak, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 247 – 250. Autor podkreślił, że okresowy charakter dokonywanych wpłat wiąże się z trwałym i ciągłym stosunkiem prawnym, w którym zobowiązania dłużnika do określonych świadczeń trwają tak długo, jak długo trwa ten stosunek. Termin zakończenia takiego stosunku prawnego nie zawsze musi być wyraźnie określony. Patrz również: Z. Knypl, „Nowy komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji”, Currenda, Sopot 2010, s. 245.

³⁸⁸ Szerzej: A. Marciniak, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 247 - 249.

zastosowanie do egzekucji z ruchomości. Nieco inaczej ukształtowana została wysokość opłaty egzekucyjnej w przypadku egzekucji skierowanej do wierzytelności z rachunku bankowego, wynagrodzenia za pracę, świadczenia z ubezpieczenia społecznego, jak również wypłacanych na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, zasiłku dla bezrobotnych, dodatku aktywizacyjnego, stypendium oraz dodatku szkoleniowego. W tych przypadkach, na podstawie art. 49 ust. 1 u.k.s.e., obniżeniu uległa nie tylko stawka z 15 % na 8 % wartości wyegzekwowanego świadczenia, ale również granica minimalna i maksymalna jej wysokości. W przypadku skierowania egzekucji do tych składników majątkowych dłużnika opłata nie może być niższa niż 1/20 i wyższa niż dziesięciokrotność przeciętnego wynagrodzenia.³⁸⁹ Definicję legalną pojęcia przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia zawiera art. 33 ust. 1 u.k.s.e. Zgodnie z jego dyspozycją przez przeciętne miesięczne wynagrodzenie należy rozumieć przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w roku poprzednim, ogłoszone przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, zgodnie z art. 5 ust. 7 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz. U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335, z późn. zm.), stosowane poczynając od drugiego kwartału roku przez okres pełnego roku. W przypadku prowadzenia przez wierzyciela egzekucji więcej niż jednym sposobem oraz osiągnięcia w ich toku efektów pozytywnych, komornik ściągą opłatę od dłużnika proporcjonalnie do wysokości wyegzekwowanych kwot, z uwzględnieniem stawek przewidzianych dla danego sposobu egzekucji.

W przypadku, gdy egzekucja została umorzona komornik, na podstawie art. 49 ust. 2 zd. 1 u.k.s.e. pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 5 % wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania. Opłata ta nie może być niższa niż 1/10 ani wyższa niż dziesięciokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego i pobiera się ją zarówno w przypadku umorzenia egzekucji na wniosek wierzyciela, jak i ze względu na bezskuteczność opisaną w art. 823 k.p.c. Mamy więc w tym przypadku do czynienia z opłatą ograniczoną kwotą minimalną oraz maksymalną.

³⁸⁹ Obniżenie stawki opłaty egzekucyjnej w przypadku egzekucji z wierzytelności, z rachunku bankowego oraz wynagrodzenia za pracę znajduje swoje uzasadnienie w mniejszym nakładzie pracy, który wymagany jest od organu egzekucyjnego za prowadzenie egzekucji tymi sposobami. Z dniem 17 czerwca 2010 r. obniżona stawka 8% została rozszerzona na świadczenia z ubezpieczenia społecznego, w tym emerytury i renty, a także na wypłacane na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia, na zasiłek dla bezrobotnych, dodatek aktywizacyjny, stypendium oraz dodatek szkoleniowy. Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że celem nowelizacji było usunięcie nieuzasadnionej i nieusprawiedliwionej opłaty egzekucyjnej, która nie wymagała znacznego nakładu pracy komornika – M. Domagalski, „Czy obniżki obejmują także stare egzekucje”, RP z dnia 29 listopada 2010 r., s. C2.

Przedmiotowa opłata należy się organowi egzekucyjnemu, jeżeli tenże podjął przynajmniej jedną czynność egzekucyjną. Jak zauważył A. Marciniak, „w świetle postanowień art. 49 ust. 1 komornik nie ma podstaw do pobierania od wierzyciela opłaty stosunkowej od wniosku o wszczęcie egzekucji świadczeń pieniężnych. Opłatę tę komornik pobiera bezpośrednio od dłużnika za dokonaną egzekucję takich świadczeń. Rozwiązanie to prowadzi niewątpliwie do uproszczenia procedury ostatecznego rozliczenia kosztów egzekucji. Zamiast ciężaru wniesienia opłaty stosunkowej przez wierzyciela, a następnie ściągnięcia jej od dłużnika w celu jej zwrotu wierzycielowi art. 49 ust. 1 pozwala na ściągnięcie opłaty egzekucyjnej bezpośrednio od dłużnika na rzecz komornika. Z całą pewnością rozwiązanie to pozostaje w zgodności z wyrażoną w art. 770 k.p.c. zasadą odpowiedzialności dłużnika za koszty egzekucji (...)”.³⁹⁰ Autor niniejszej pracy w pełni zgadza się z wyżej cytowanym stanowiskiem.

Jeżeli wniosek wierzyciela o umorzenie postępowania egzekucyjnego został zgłoszony komornikowi przed podjęciem jakiejkolwiek czynności egzekucyjnej opłata egzekucyjna ma charakter stały i wynosi 1/10 przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Wniosek ten wyprowadzić można z treści art. 49 ust. 2 zd. 2 u.k.s.e., w którym ustawodawca ograniczył opłatę egzekucyjną do wysokości opisanej opłaty stałej w tych wypadkach, gdy wierzyciel zgłosił wniosek komornikowi o umorzenia postępowania egzekucyjnego przed doręczeniem dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, które zgodnie z art. 805 k.p.c. doręcza się dłużnikowi przy pierwszej czynności egzekucyjnej.

Opisana w art. 823 k.p.c. bezskuteczność postępowania dotyczy przypadków tzw. umorzenia z mocy samego prawa. Umorzenie to ma miejsce w dwóch przypadkach, a mianowicie w sytuacji, gdy wierzyciel:

1. w ciągu roku nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania,
2. nie zażądał podjęcia zawieszonego postępowania w sytuacji, gdy obowiązujące przepisy dawały mu takie upoważnienie.

Poza ww. przypadkami oraz wspomnianym umorzeniem na wniosek wierzyciela ustawodawca przewidział szereg sytuacji stanowiących podstawę umorzenia postępowania egzekucyjnego, a które zostały uregulowane w art. 824 k.p.c. oraz art. 825 k.p.c. W przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego w innych sytuacjach, aniżeli na

³⁹⁰ A. Marciniak, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 253 – 254.

wniosek wierzyciela i ujętych w art. 823 k.p.c., na zasadzie z art. 49 ust. 5 u.k.s.e. komornik nie pobiera opłaty w tej części świadczenia, która nie została wyegzekwowana.

Wyżej opisane opłaty egzekucyjne określić można mianem podstawowych. Opłaty te należą się organowi egzekucyjnemu z tytułu wszczęcia i prowadzenie postępowania egzekucyjnego. W toku egzekucji z ruchomości komornik sądowy może stać się uprawniony do żądania uiszczenia opłat dodatkowych. Do opłat dodatkowych zaliczyć należy w szczególności:

- opłatę za opieczętowanie lub zdjęcie pieczęci, bez dokonywania równoczesnego spisu,
- opłatę za prowadzenie czynności z udziałem Policji, Żandarmerii Wojskowej, wojskowych organów porządkowych, Straży Granicznej i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- opłatę z tytułu zlecenia poszukiwania majątku dłużnika.³⁹¹

Opłata za opieczętowanie lub zdjęcie pieczęci, bez dokonywania równoczesnego spisu, należy się komornikowi w sytuacji, gdy zaistnieje konieczność wstrzymania czynności zajęcia ruchomości przed jej zakończeniem. W takiej sytuacji, zgodnie z art. 849 k.p.c., komornik zobowiązany jest poczynić kroki zapobiegające usunięciu ruchomości jeszcze niezajętych, a temu służyć może m.in. opieczętowanie izby lub innego pomieszczenia, w którym ruchomości się znajdują. Opłata za opieczętowanie lub zdjęcie pieczęci nie przysługuje w sytuacji, gdy komornik dokonuje opieczętowania z jednoczesnym spisem. Na tej zasadzie odmówić należy prawa do żądania opłaty dodatkowej w sytuacji, gdy komornik dokonuje opieczętowania pomieszczenia, w którym znajdują się rzeczy ruchome, na których nie może winny sposób na zewnątrz ujawnić czynności zajęcia (art. 854 k.p.c.). Takie ujawnienie zajęcia może mieć miejsce w sytuacji np. zajęcia przyzmy zboża w magazynie lub w silosie.

Opłata za prowadzenie czynności z udziałem Policji, Żandarmerii Wojskowej, wojskowych organów porządkowych, Straży Granicznej i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego wiąże się z prawem żądania przez ten organ udzielenia pomocy w razie napotkania na opór ze strony dłużnika (art. 765 k.p.c.), ale również powstać może w sytuacji konieczności dokonywania czynności egzekucyjnych w obrębie budynków wojskowych i zajmowanych przez Policję, Straż Graniczną i Agencję Bezpieczeństwa

³⁹¹ Szerzej: Z. Szczurek, „Zlecenie komornikowi poszukiwania za wynagrodzeniem majątku dłużnika”, PPE 2008, Nr 3-5, s. 25 – 33; Z. Szczurek, „Zlecenie komornikowi poszukiwania za wynagrodzeniem majątku dłużnika”, NC 2008, Nr 5/144/252/2008, s. 59 –67, oraz Z. Knypl, „Kto ponosi opłaty należne za poszukiwanie majątku dłużnika?”, NC 2008, Nr 2/141/249/2008, s. 99.

Wewnętrzne, a także na okrętach wojennych, które zgodnie z art. 811 § 1 k.p.c. mogą być dokonywane tylko po uprzednim zawiadomieniu odpowiednio właściwego komendanta lub kierownika jednostki i w asyście wyznaczonego spośród nich organu. Prawo do pobrania tej opłaty zaktualizuje się również w sytuacji prowadzenia egzekucji świadczeń alimentacyjnych, gdy zajdzie konieczność skorzystania na zasadzie z art. 1086 § 1 k.p.c. z pomocy Policji w celu ustalenia miejsca zamieszkania i miejsca pracy dłużnika alimentacyjnego. Wskazana opłata ma charakter stały i wynosi 25 % przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego za wszystkie czynności z udziałem tych organów (art. 57 u.k.s.e.). Wykładnia językowa tego przepisu skłania do uznania, że opłata przysługuje komornikowi tylko raz w toku prowadzonego postępowania egzekucyjnego bez względu na ilość czynności podjętych z udziałem tych organów.³⁹²

Jak była mowa o tym wcześniej, wszystkie wyżej omówione opłaty, zarówno oznaczone jako podstawowe, jak i dodatkowe, obciążają dłużnika. Komornik nie ma prawa żądania od wierzyciela udziału w ich pokryciu, ani zaliczek na ich czasowe sfinansowanie. Nieco inaczej wygląda sprawa w przypadku opłaty dodatkowej z tytułu zlecenia poszukiwania majątku dłużnika. Zgodnie z art. 53a ust. 1 u.k.s.e. opłatę stałą, w przypadku otrzymania zlecenia poszukiwania majątku dłużnika w trybie art. 797¹ k.p.c., komornik pobiera od wierzyciela. Przedmiotowa opłata stanowi równowartość 2 % przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego a jej zapłata powinna nastąpić w terminie 7 dni od dnia otrzymania przez wierzyciela wezwania od organu egzekucyjnego.³⁹³ Dokonanie zapłaty w terminie stanowi warunek skuteczności wniosku o poszukiwanie majątku dłużnika. Nieopłacenie wniosku powoduje jego zwrot i odmowę przyjęcia zlecenia poszukiwania majątku dłużnika. W praktyce komornicy otrzymanego wniosku nie zwracają, jeżeli pomimo opóźnienia wymagana opłata została im przekazana. Wiąże się to w moim przekonaniu z dość swobodną interpretacją przepisu art. 797¹ k.p.c. Część komorników podejmuje się poszukiwania majątku dłużnika bez odrębnego zlecenia, o ile otrzyma kwotę wymaganej opłaty, uznając to za równoznaczne z udzielonym im zleceniem. Z takim działaniem można byłoby się zgodzić, biorąc pod uwagę wyłącznie okoliczność, iż wierzyciel zwrócone mu zlecenie może ponownie wnieść w każdej chwili, gdyby nie rządząca postępowaniem egzekucyjnym zasada pisemności. Ze względu na tę zasadę

³⁹² Odmienne stanowisku odnotować można w Z. Knypl, Z. Merchel, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, Sopot 2008, s. 215, gdzie postuluje się za przyznaniem prawa komornikowi do pobierania tej opłaty od każdej tego typu czynności, co w konsekwencji daje prawo do zwielokrotnienia tej samej opłaty w toku jednego postępowania egzekucyjnego.

³⁹³ Szerzej: Z. Knypl, „Zmieniona została wysokość opłaty za poszukiwanie majątku dłużnika”, NC 2011, Nr 6/183/291/2011, s. 64 – 66.

opisaną wyżej praktykę uznać należy za błędną i uchybiającą wymogom formalnym, które zostały oznaczone przez ustawodawcę w przepisach prawa.³⁹⁴

Wyżej opisana opłata w wysokości 2% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego stanowi jedną z dwóch części opłaty za poszukiwanie majątku dłużnika. Otóż, jeżeli działania komornika okażą się skuteczne i majątek zostanie odnaleziony, zgodnie z art. 53a ust. 2 u.k.s.e. komornik pobiera z tego tytułu stałą opłatę egzekucyjną, która wynosi 5 % wartości szacunkowej majątku odnalezionego i podlega pomniejszeniu o kwotę opłaty pobranej od wierzyciela, przy czym opłata ta nie może być wyższa niż równowartość jednego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Ostateczna wysokość należnej komornikowi opłaty za odnaleziony majątek dłużnika podlega ustaleniu przez komornika sądowego w drodze postanowienia. Ciężar obowiązku zapłaty wyżej opisanej opłaty za odnaleziony majątek spoczywa na dłużniku. Przepis art. 53a ust. 2 u.k.s.e. wprost nie wskazuje osoby zobowiązanej do zapłaty, a z postanowień art. 53a ust. 1 u.k.s.e. wnioskować można byłoby, że zobowiązanym do jej poniesienia jest wierzyciel. Tego rodzaju wnioskowanie jest błędne, albowiem wykładnię tego przepisu należy dokonywać wyłącznie w kontekście przepisu art. 49 ust. 3 u.k.s.e., z którego można wywieść logiczny wniosek, że ciężar uiszczenia opłat spoczywa bezpośrednio i ostatecznie na dłużniku. Zgodnie z tym przepisem komornik wydaje postanowienie, w którym wzywa dłużnika do uiszczenia należności z tego tytułu w terminie 7 dni od dnia jego doręczenia.³⁹⁵ Postanowienie to z chwilą uprawomocnienia się może być wykonane w drodze egzekucji bez zaopatrywania w klauzulę wykonalności. Zwrócić należy również uwagę, że dłużnik zobowiązany jest do zapłaty nie tylko w wysokości drugiej części opłaty egzekucyjnej za zlecone poszukiwanie majątku, ale w wysokości sumy obu części tej opłaty. Poniesiona przez wierzyciela opłata z tytułu wniosku o poszukiwanie majątku dłużnika podlega zwrotowi, gdy zostanie wyegzekwowana od dłużnika. Zwrot następuje na podstawie art.

³⁹⁴ Por.: A. Jarocho, „Charakter prawny i forma zlecenia komornikowi poszukiwania majątku dłużnika”, PPE 2011, Nr 1, s. 24 – 27. Autor stanął na słusznym stanowisku, że uznanie poszukiwania przez komornika na zlecenie wierzyciela, za wynagrodzeniem, majątku dłużnika jest realizowaniem czynności procesowej postępowania egzekucyjnego. Według autora prowadzi to do konkluzji, że zlecenie to powinno spełniać wymogi przewidziane dla pism procesowych, czyli przybrać postać wniosku albo innego oświadczenia, które stosownie do art. 760 § 1 k.p.c. w postępowaniu egzekucyjnym składa się bądź na piśmie, bądź ustnie do protokołu.

³⁹⁵ Odmienne tę kwestię rozstrzygnął A. Marcinkiewicz, *op. cit.*, s. 267. Autor stanął na stanowisku, że „druga część opłaty, podobnie jak pierwsza, pobierana jest od wierzyciela”. Dopiero na zasadzie opisanej w art. 770 k.p.c. wniesiona opłata ściągana jest od dłużnika wraz z egzekwowanym świadczeniem. W oparciu o podane względy oraz w oparciu o zaobserwowaną praktykę wśród komorników sądowych twierdzą, że zaproponowane przez autora rozwiązanie jest błędne.

770 k.p.c., tzn. poniesiona przez wierzyciela opłata traktowana jest jako koszt celowy przeprowadzonej egzekucji.

Należną od dłużnika opłatę egzekucyjną za odnaleziony majątek komornik pobiera od dłużnika bez względu na to, czy majątek udało się sprzedać, czy też nie. Oznaczony przez ustawodawcę procent odnosi się do wartości szacunkowej tego majątku, przez co rozumieć należy jego wartość zbywczą w trybie oznaczonym przepisami o egzekucji sądowej. Regulacja prawna dotycząca wysokości opłaty egzekucyjnej w zakresie jej drugiej części jest jednak nieprecyzyjna. Ustawodawca oznaczył jej wysokość maksymalną i tu sprawa jest niewątpliwa, pojawia się jednak pytanie, czy komornik jest uprawniony do pobrania opłaty za cały odnaleziony majątek, czy tylko ten, który jest wystarczający do zaspokojenia wierzyciela zlecającego jego poszukiwanie. W moim przekonaniu związanie organu egzekucyjnego nie tylko treścią tytułu wykonawczego, ale również wolą wierzyciela oznaczoną we wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego powoduje, że komornik do obliczenia tej opłaty nie może za podstawę przyjąć większą wartość odnalezionego majątku niż suma roszczeń skierowanych do egzekucji. Przedmiotowa opłata wiąże się w sposób bezpośredni z prowadzonym postępowaniem i jako taka powinna się mieścić w zakreślonych przez to postępowanie granicach.

Wysokość należnych komornikowi opłat egzekucyjnych może być w indywidualnych przypadkach obniżona. Jak wynika z art. 49 ust. 7 u.k.s.e., dłużnik w przypadku celowego wszczęcia egzekucji, zaś wierzyciel w przypadku niecelowego wszczęcia egzekucji, może złożyć wniosek o obniżenie wysokości należnych od niego opłat egzekucyjnych. Wniosek ten wnosi się w terminie 7 dni od dnia uzyskania informacji o ściągnięciu opłaty albo od dnia doręczenia postanowienia wzywającego do ich uiszczenia do sądu rejonowego właściwego według przepisów regulujących skargę na czynności komornika. Do wniosku stosuje się na mocy art. 49 ust. 9 u.k.s.e. odpowiednio przepisy art. 767- 767⁴ k.p.c. Rozpoznając wniosek sąd może obniżyć wysokość należnych komornikowi opłat, jeżeli przemawia za tym w szczególności nakład pracy komornika lub sytuacja majątkowa wnioskodawcy oraz wysokość jego dochodów. Instytucja ta ma zastosowanie także do postępowań egzekucyjnych wszczętych przed dniem jej wejścia w życie, tj. 17 czerwca 2010 r.³⁹⁶

³⁹⁶ Patrz: uchwała SN z dnia 23 maja 2012 r., III CZP 17/12, oraz M. Domagalski, „Kolejna ulga komornicza”, RP z dnia 24 maja 2012 r., s. C1.

Opisana wyżej instytucja obniżenia opłaty egzekucyjnej została wprowadzona do przepisów ustawy o komornikach sądowych i egzekucji nowelą z dnia 12 lutego 2010 r.³⁹⁷ Instytucja ta nie stanowi jednak nowości w tej ustawie. Po raz pierwszy pojawiła się w wyniku nowelizacji ustawą z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego.³⁹⁸ Instytucja ta w wyniku ostrej krytyki środowiska komorniczego i licznych argumentów o jej niezgodności z założeniem daninowego charakteru opłaty egzekucyjnej została uchylona ustawą z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw,³⁹⁹ po to aby została w 2010 r. ponownie przyjęta w umawianym wyżej kształcie. Powodem przywrócenia instytucji obniżenia opłaty egzekucyjnej były argumenty Ministra Zdrowia wskazujące, że jej przywrócenie miałoby szczególne znaczenie dla publicznych zakładów opieki zdrowotnej. Nakład pracy w prowadzeniu egzekucji ze składników majątkowych publicznych zakładów opieki zdrowotnej jest z reguły niewielki.⁴⁰⁰ W toku prac legislacyjnych instytucji tej zarzucono, że nie odnosi się tylko do sytuacji wyjątkowych.⁴⁰¹ W doktrynie podnosi się również, że jej praktyczne zastosowanie może sprawiać problemy z prawidłowym ustaleniem przez sąd, czy dłużnik dochował terminu na złożenie wniosku. Dostrzec można zarzuty dotyczące niejednoznaczności podstaw obniżenia opłaty egzekucyjnej, czy też niezgodności tej instytucji z daninowym charakterem opłat egzekucyjnych.⁴⁰² Osobiście uważam, że przywrócenie w 2010 r. wskazanej instytucji prawnej było korzystne dla systemu egzekucji należności pieniężnych. Wprowadzenie tej instytucji nie stwarza żadnych zagrożeń dla funkcjonowania zasad, na których oparto rozliczanie kosztów postępowania egzekucyjnego, zaś jej rozsądne stosowanie przez sądy pozwoli chronić tych dłużników, których sytuacja majątkowa oraz inne okoliczności współtowarzyszące przemawiają za wyjątkowym obniżeniem należnych komornikowi opłat egzekucyjnych.

Obowiązująca przy rozliczaniu kosztów egzekucji zasada celowości powoduje, że wierzyciel uprawniony jest do żądania zwrotu wyłącznie tych kosztów, które są niezbędne do prowadzenia postępowania egzekucyjnego. O tym, które koszty uznać należy za niezbędne w świetle dyspozycji art. 770 k.p.c. była mowa wyżej. Wpływ zasady celowości

³⁹⁷ Dz. U. Nr 40, poz. 228.

³⁹⁸ Dz. U. Nr 236, poz. 2356.

³⁹⁹ Dz. U. Nr 112, poz. 769.

⁴⁰⁰ K. Kamińska – Krawczyk, „Obniżenie przez sąd opłaty egzekucyjnej”, PPE 2012, Nr 1, s. 30.

⁴⁰¹ K. Kamińska – Krawczyk, *op. cit.*, s. 31 – 32.

⁴⁰² Tak: Z. Knypl, „Odpowiedź komornika na wniosek o obniżenie opłaty egzekucyjnej”, NC 2012, Nr 2/189/297/2012, s. 13 – 20.

na sposób rozliczenia kosztów jest widoczny szczególnie w sytuacji niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego. W takim przypadku obowiązek uiszczenia opłat egzekucyjnych, zgodnie z art. 49 ust. 4 u.k.s.e., obciąża wierzyciela.⁴⁰³ Ustawodawca nie sprecyzował niestety co należy rozumieć przez niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Posługując się wykładnią logiczną oraz systemową dojść można do wniosku, że z niecelową egzekucją mamy do czynienia w sytuacji, gdy dłużnik nie dał powodu do jej wszczęcia, np. jeżeli dłużnik dobrowolnie spełnił świadczenie a wierzyciel mimo to wszczął egzekucję. W ten sposób podszedł do tej kwestii SN, który w postanowieniu z dnia 9 września 1987 r. w sprawie III CRN 233/87 stwierdził, że wierzyciel, który bez potrzeby powoduje wszczęcie egzekucji w sytuacji, gdy dłużnik zgodnie z tytułem wykonawczym dobrowolnie świadczy alimenty w wymaganej wysokości i ustalonym terminie, sam powinien ponieść wywołane tym postępowaniem koszty egzekucyjne, przysługujące organowi egzekucyjnemu.⁴⁰⁴ Zwrócić należy również uwagę na uchwałę SN z dnia 17 grudnia 2010 r. w sprawie III CZP 93/10, zgodnie z którą przepis art. 49 ust. 4 u.k.s.e. nie stanowi podstawy pobrania przez komornika opłaty egzekucyjnej od wierzyciela w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego ze względu na brak zdolności sądowej dłużnika (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.), który istniał już w chwili złożenia wniosku egzekucyjnego.⁴⁰⁵ Jak wskazał w ww. uchwale SN, zmiana art. 49 u.k.s.e. dokonana ustawą z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 112, poz. 769) zmierzała do powiązania wysokości pobieranej przez komornika opłaty z rzeczywistym nakładem jego pracy w danym postępowaniu egzekucyjnym oraz miała sprzyjać kształtowaniu zachowań

⁴⁰³ Szerzej na ten temat M. Brulińska, „Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej”, (red.) J. Gołaczyński, Oficyna, Warszawa 2008, s. 62. Autorka trafnie zauważyła, że do momentu nowelizacji ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, która nastąpiła dnia 28 grudnia 2007 r., obciążenie dłużnika niecelowymi kosztami postępowania egzekucyjnego mogło nastąpić jedynie na podstawie postanowienia sądu rozpoznającego skargę na czynność komornika w postaci postanowienia o ustaleniu tych kosztów i obciążeniu nimi dłużnika. Z chwilą wejścia w życie wskazanej zmiany, w zakresie opłaty stosunkowej ustawodawca powierzył ocenę celowości wszczęcia egzekucji komornikowi. Na podstawie znowelizowanych przepisów komornik stał się uprawniony do oceny celowości wszczęcia egzekucji, a w konsekwencji do ewentualnego obciążenia kosztami niecelowo wszczętej egzekucji bezpośrednio osobę wierzyciela. Krytyczne stanowisko w sprawie wprowadzonej zmiany przedstawili M. Biezuński oraz P. Biezuński w „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, WKP, Warszawa 2011, s. 168. Według autorów opracowania przepis art. 49 ust. 4 u.k.s.e. jest niejasny i niezgodny z zasadami przyzwoitej legislacji, albowiem ustawodawca nie zawarł w tym przepisie, ani w żadnym innym miejscu definicji ustawowej pojęcia niecelowego wszczęcia egzekucji. Patrz również: Z. Knypl, „Jeszcze o opłacie w razie niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego”, NC 2011, Nr 4/181/289/2011, s. 6 – 10.

⁴⁰⁴ OSNC 1989/10/161.

⁴⁰⁵ OSNC 2011/7-8/80. Szerzej także: Z. Knypl, „Czy komornik ma prawo pobrać od wierzyciela opłatę w razie wszczęcia przez niego postępowania egzekucyjnego przeciwko osobie zmarłej?”, NC 2011, Nr 5/182/290/2011, s. 10 – 15.

wierzyciela i dłużnika prowadzących do lepszej efektywności egzekucji i obniżenia jej kosztów. Ustawodawca wprowadził te rozwiązania dostrzegając, że o ile art. 770 k.p.c. wskazuje na obowiązek zwrotu wierzycielowi przez dłużnika kosztów związanych z celowym prowadzeniem egzekucji, o tyle nie było normy przewidującej obowiązek uiszczenia opłaty należnej komornikowi w przypadku prowadzenia niecelowej egzekucji. W taki też sposób w uzasadnieniu projektu ustawy zmieniającej ustawę o komornikach sądowych i egzekucji ustawodawca objaśnił wprowadzane do ustawy pojęcie "niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego".

Zatem przyjąć należy, że koszty egzekucyjne są celowe, jeżeli postępowanie zostało wszczęte zasadnie, tzn. dłużnik dał powód wierzycielowi do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Komornik uprawniony jest do oceny celowości kosztów postępowania egzekucyjnego, jednak dokonane przez niego rozstrzygnięcie, jak każda inna czynność, może być zaskarżona w drodze skargi z art. 767 k.p.c. i zmieniona przez sąd. Ocena celowości kosztów nie powinna jednak wkraczać w ocenę zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym. Prawo to wyłącza art. 804 k.p.c., dlatego też rozstrzygając o kosztach postępowania egzekucyjnego komornik powinien każdorazowo postąpić zgodnie z ogólną zasadą odpowiedzialności dłużnika za koszty postępowania egzekucyjnego.⁴⁰⁶ Jak słusznie zauważył Z. Merchel, obciążenie wierzyciela kosztami niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego nastąpić może dopiero przy rozstrzyganiu skargi na czynność komornika, którą złożył dłużnik (lub wierzyciel) kwestionujący zasadność obciążenia go kosztami postępowania,⁴⁰⁷ jeżeli niecelowość kosztów wynika z niecelowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego, którego podłoże tkwi w postanowieniach tytułu wykonawczego, lub innym zdarzeniu, mającym wpływ na prawo do jego realizacji.⁴⁰⁸

Celowość kosztów egzekucyjnych musi wiązać się wprost z zachowaniem dłużnika lub obowiązującą w danym zakresie normą prawną. Jak podkreślił to SN w postanowieniu z dnia 2 czerwca 1969 r. w sprawie I PZ 37/68, do kosztów niezbędnych do celowego

⁴⁰⁶ Szerzej: K. Kamińska – Krawczyk, „Zasada kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji sądowej”, PPE 2011, Nr 2, s. 5 – 17.

⁴⁰⁷ Z. Merchel, „Koszty egzekucji komorniczej po nowelizacji ustawy o komornikach sądowych i egzekucji z dnia 24 września 2004 r.”, PPE 2004, Nr 10-12. W sprawie ze skargi na czynność komornika o kosztach postępowania orzeka sąd na podstawie art. 770 k.p.c. stosując odpowiednio (art. 13 § 2 k.p.c.) w niezbędnym zakresie przepisy o zwrocie kosztów procesu (art. 98 – 110) – tak: SN w uchwale z dnia 29 lutego 1996 r., III CZP 17/96, (opublikowane w LEX nr 24101).

⁴⁰⁸ Do zdarzeń tych zaliczyć można w szczególności pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego prawomocnym wyrokiem, wykonanie postanowień tytułu wykonawczego przed wszczęciem egzekucji, czy też posiadanie przez wierzyciela zastawu zabezpieczającego pełne zaspokojenie egzekwowanego roszczenia, chyba że egzekucja skierowana jest do przedmiotu zastawu.

przeprowadzenia egzekucji nie należą [m.in.] koszty poniesione przez wierzyciela w związku z utratą tytułu wykonawczego. Tego rodzaju charakter można przyznać tym kosztom tylko w wypadku utraty przez wierzyciela tytułu wykonawczego na skutek zachowania się dłużnika.⁴⁰⁹ Jeżeli chodzi o ocenę celowości poprzez wskazanie odpowiedniej treści obowiązujących norm prawnych, należy przez to rozumieć czynności ustalające wysokość przysługującej komornikowi opłaty egzekucyjnej oraz wysokość należnych stronie reprezentowanej przez pełnomocnika zawodowego kosztów tzw. zastępstwa adwokackiego w egzekucji. Koszty te w wyższym stopniu wiążą się z określonymi przez ustawodawcę stawkami niż faktycznym nakładem pracy.

Ocena celowości kosztów egzekucyjnych dotyczy tych, które zostały poniesione przed właściwym organem lub w związku z jego działaniem. Zachodzą również sytuacje, że komornik sądowy ocenia celowość kosztów poniesionych przed innym komornikiem. Dzieje się tak w przypadku, gdy na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. sąd sprawujący kontrolę judykacyjną stwierdzi, że egzekucję prowadzi komornik niewłaściwy i postanowi przekazać sprawę organowi właściwemu. Jeżeli postępowanie egzekucyjne przeprowadzone przez niewłaściwego komornika spowodowało powstanie kosztów egzekucyjnych, przekazujący sprawę komornik powinien ustalić w postanowieniu o przekazaniu sprawy wysokość poniesionych kosztów, jednak ocenę ich celowości powinien pozostawić właściwemu komornikowi. Po otrzymaniu i zakończeniu sprawy komornik rozstrzyga, czy poniesione w tym wcześniejszym postępowaniu koszty egzekucyjne należą do celowych i niezbędnych.⁴¹⁰

Zasada unifikacji kosztów jest trzecią z zasad rozliczania kosztów postępowania egzekucyjnego, którą wywieść można z treści przepisu art. 770 k.p.c. Zasadę tę wyraża zdanie drugie tego przepisu stanowiąc, że koszty ściąga się wraz z egzekwowanym roszczeniem. Prosty z pozoru zapis konstruuje daleko idące konsekwencje. Nakaz ściągnięcia kosztów wraz z egzekwowanym roszczeniem tworzy zakaz prowadzenia egzekucji wyłącznie w celu ściągnięcia kosztów. Zapis ten koresponduje z dyspozycją art. 1026 § 2 k.p.c., który stanowi, że wydzieloną wierzycielowi sumę wyegzekwowaną zalicza się przede wszystkim na koszty postępowania, następnie odsetki, a na końcu na sumę dłużną, a także z dyspozycją art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c., wedle którego postępowanie umarza się w całości lub części z urzędu, jeżeli jest oczywiste, że z egzekucji nie uzyska się sumy wyższej od kosztów egzekucyjnych. Rozwiązanie to do pewnego stopnia chroni

⁴⁰⁹ Opublikowane w LEX nr 6513.

⁴¹⁰ A. Pander, „Egzekucja z nieruchomości”, PE 2001, Nr 11.

niewypłacalnego dłużnika przed niekontrolowanym wzrostem stanu jego zadłużenia, ale również wierzyciela, w zakresie, w jakim prowadzone przez niego postępowanie egzekucyjne ograniczałoby się do zaspokojenie jedynie właściwych organów egzekucyjnych kosztem majątku dłużnika. Dopuszczalne jest jednak prowadzenie samodzielnej egzekucji w przedmiocie ściągnięcia należnej komornikowi opłaty egzekucyjnej. Zgodnie z art. 770⁴¹¹ k.p.c. prawomocne postanowienie komornika w przedmiocie kosztów podlega wykonaniu po uprawomocnieniu się bez potrzeby zaopatrywania go w klauzulę wykonalności.⁴¹¹ Rozwiązanie to znajduje swoje uzasadnienie w założeniu, że koszty egzekucyjne nie są należnością uboczną w rozumieniu art. 451 k.c., lecz odrębnym długiem, który powstaje w związku z podjęciem czynności egzekucyjnych. Jak wskazał SN w wyroku z dnia 7 czerwca 2002 r. w sprawie IV CKN 1155/00, czym innym jest możliwość pobrania przez komornika w pierwszej kolejności z kwoty uzyskanej z egzekucji kosztów egzekucyjnych (art. 1025 § 1 k.p.c.), a czym innym możliwość zaliczenia przez wierzyciela w określonej kolejności kwot wpłaconych przez dłużnika na poczet zaległego długu. Przepis art. 451 k.c. przyznaje wierzycielowi możliwość zaliczenia, pomimo odmiennej woli dłużnika, w pierwszej kolejności wpłaconej kwoty wyłącznie na poczet należności, która jest ściśle związana z długiem i dzieli losy długu. Koszty egzekucyjne powstają natomiast w przypadku wszczęcia egzekucji. Z kwoty uzyskanej z egzekucji w pierwszej kolejności zaspokaja się koszty egzekucyjne. Nie decyduje tutaj więc wola wierzyciela, tak jak w przypadku należności ubocznych, lecz jest to szczególne uprawnienie wynikające wprost z przepisów prawa.⁴¹²

Wyżej opisane zasady obrazują ogólne reguły rządzące mechanizmem ustalania wysokości i rozliczania kosztów egzekucji z ruchomości przez komornika. Organ ten określa przy okazji każdej czynności, która wymaga wskazania sumy egzekwowanych roszczeń pieniężnych, wysokość sumy kosztów egzekucyjnych. Oznaczenie tej kwoty ma charakter przybliżony i nie stanowi ich właściwego ustalenia. Kierując się brzmieniem art. 770 zd. 2 k.p.c. stwierdzić należy, że komornik ustala koszty egzekucji w drodze postanowienia. Chodzi tu o postanowienie kończące postępowanie egzekucyjne, na co wskazuje art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Dotyczy to jednakowo opłat

⁴¹¹ Szerzej: Z. Szczurek, „Postanowienie o ustaleniu i w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego”, PE 2005, Nr 1-6, s. 5 – 18.

⁴¹² Wyrok SN z dnia 7 czerwca 2002 r., IV CKN 1155/00, (opubl. w LEX nr 74799. Biuletyn SN 2003/2/10).

egzekucyjnych, jak i innych składników kosztów postępowania egzekucyjnego.⁴¹³ Z przepisu art. 108 § 1 k.p.c. wynika również zakaz odrębnego rozstrzygania o kosztach poszczególnych egzekucji. Komornik oczywiście zobowiązany jest uwzględnić koszty powstałe w związku z prowadzeniem każdego z rodzajów egzekucji, niemniej czyni to jednym, wyżej opisanym postanowieniem. W przypadku, gdyby egzekucja z ruchomości dłużnika została zakończona wcześniej niż całe postępowanie egzekucyjne, rozstrzygnięcie o kosztach tej egzekucji nastąpi dopiero w postanowieniu kończącym całe postępowanie. W postanowieniu komornik wskazuje podstawę obliczenia kosztów i tytuł ich pobrania.⁴¹⁴ Prawomocne postanowienie podlega wykonaniu po uprawomocnieniu się bez potrzeby zaopatrzenia go w klauzulę wykonalności. Pomimo prawomocności postanowienie to może być jednak z urzędu zmienione przez sąd na podstawie art. 759 § 2 k.p.c., jeżeli wadliwie w nim ustalono wysokość opłaty egzekucyjnej.⁴¹⁵

Postanowienie komornika w przedmiocie ustalenie kosztów postępowania egzekucyjnego jest orzeczeniem wzruszalnym. Na wydane przez ten organ egzekucyjny rozstrzygnięcie przysługuje skarga na czynności komornika (art. 767 k.p.c.). Wydane przez sąd orzeczenie korygujące postanowienie komornika o kosztach ma charakter reformatoryjny, co oznacza, że sąd samodzielnie rozlicza koszty w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przez komornika.⁴¹⁶ Sprawy te, jak i wszelkie inne sprawy egzekucyjne, sąd rozpoznaje w drodze postanowienia (art. 766 k.p.c.), na które służy stronom zażalenie. Sąd może badać, czy czynności egzekucyjne były celowo podejmowane. Poza stronami zażalenie przysługuje również komornikowi, co stanowi wyjątek na płaszczyźnie całego systemu postępowania cywilnego. Przyznane komornikowi prawo znalazło swą podstawę prawną w art. 770 k.p.c., który w sposób wyraźny przyznał je temu organowi. Udzielenie komornikowi prawa do zaskarżania orzeczeń sądu zmieniających jego rozstrzygnięcia o kosztach znajduje uzasadnienie w okoliczności, iż orzeczenie to dotyczy jego sfery prawnej. Stanowi ono prawną formę zabezpieczenia jego interesów finansowych.⁴¹⁷ Zasady, tryb i wymogi formalne wnoszenia zażalenia przez

⁴¹³ Często można zauważyć, że w praktyce komornicy sądowi już w chwili wszczęcia postępowania egzekucyjnego wydają odrębne postanowienie określające wysokość wynagrodzenia pełnomocnika zawodowego. Uważam, że takie postępowania jest przedwczesne i narusza przepis art. 108 § 1 k.p.c.

⁴¹⁴ E. Budny, „Koszty postępowania egzekucyjnego”, PES 1994, Nr 8.

⁴¹⁵ G. Julke, „Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07”, PPE 2008, Nr 1-2, s. 105 – 121.

⁴¹⁶ K. Korzan, „Stanowisko prawne komornika jako organu egzekucyjnego (raport o statusie prawnym komorników w Polsce oraz o przyczynach perturbacji w postępowaniu egzekucyjnym)”, PES 1994, Nr 8.

⁴¹⁷ Tak: W. Sługiewicz - głosa do uchwały SN z dnia 9 czerwca 1999 r., III CZP 16/99, (opubl. w PS 2000, Nr 10).

komornika są analogiczne jak w przypadku zażalenia wnoszonego przez strony postępowania egzekucyjnego.

**ODRĘBNOŚCI PODZIAŁU SUMY UZYSKANEJ W EGZEKUCJI
Z RUCHOMOŚCI**

1. Warunki i tryb sporządzenia oraz treść i charakter planu podziału

Dokonanie podziału sumy uzyskanej z egzekucji jest ostatnim etapem postępowania egzekucyjnego egzekucji świadczeń pieniężnych, w którym dochodzi do urzeczywistnienia treści postanowień tytułu wykonawczego. Ten etap postępowania w toku egzekucji z ruchomości nie zawsze ma miejsce. Zachodzi on wówczas, gdy suma uzyskana ze sprzedaży ruchomości nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli (art. 1023 § 2 k.p.c.). Muszą zatem zostać spełnione dwie przesłanki:

- a) skuteczną egzekucję z tej samej rzeczy ruchomej prowadzi więcej niż jeden wierzyciel,
- b) suma uzyskana ze sprzedaży ww. rzeczy nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli (w tym kosztów postępowania).⁴¹⁸

Wyżej oznaczone warunki są oczywiste, albowiem gdy egzekucję prowadzi tylko jeden wierzyciel kwota uzyskana ze sprzedaży zajętej ruchomości po odpowiednim potrąceniu kosztów egzekucyjnych jest w całości, ale nie więcej niż do sumy kwot egzekwowanych, wypłacana jednemu wierzycielowi. To samo dotyczy warunku, aby wysokość sumy uzyskanej z egzekucji była niewystarczająca do zaspokojenia wszystkich wierzycieli egzekwujących. Jeżeli kwota otrzymana ze sprzedaży ruchomości pozwala na pokrycie wszystkich roszczeń, komornik przekazuje wierzycielom należne im środki pieniężne, pokrywa koszty egzekucji i ewentualną nadwyżkę zwraca dłużnikowi.

Podstawowe warunki i tryb dokonania podziału sumy pieniężnej uzyskanej w toku egzekucji z ruchomości unormowane zostały przez ustawodawcę w art. 1023 – 1028 k.p.c. oraz art. 1033 – 1034 k.p.c. Są to przepisy o charakterze szczególnym. Oczywiście nie należy zapominać, że w kwestiach nieuregulowanych odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy ogólne o postępowaniu egzekucyjnym oraz w dalszej kolejności, na zasadzie z art. 13 § 2 k.p.c., przepisy o procesie.

⁴¹⁸ Szerzej: K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1641 – 1642.

Jeżeli suma uzyskana z egzekucji nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli organ egzekucyjny składa ją na rachunek depozytowy sądu i niezwłocznie przystępuje do sporządzenia planu podziału (art. 1033 § 1 k.p.c.). Nie muszą to być wyłącznie kwoty otrzymane poprzez sprzedaż zajętej rzeczy ruchomej. Jak wynika z art. 852 § 1 k.p.c., jeżeli zajęte przez komornika pieniądze nie wystarczają na zaspokojenie wszystkich wierzycieli, ten złoży je na rachunek depozytowy sądu w celu podziału.

Plan podziału jest aktem rozstrzygającym organu egzekucyjnego odnoszącym się do sfery praw uczestników postępowania, dlatego też przyjmuje postać postanowienia.⁴¹⁹ Treść planu podziału została sprecyzowana przez ustawodawcę w art. 1024 k.p.c. W planie podziału należy wymienić:

1. sumę ulegającą podziałowi,
2. wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale,
3. sumę, jaka przypada każdemu z uczestników podziału,
4. sumy, które mają być wypłacone, jak również sumy, które pozostawia się na rachunku depozytowym sądu, ze wskazaniem przyczyn uzasadniających wstrzymanie ich wypłaty,
5. prawa ujawnione przez wpis w księdze wieczystej lub złożenie dokumentów do zbioru, które wygasły wskutek przysądzenia własności.

W zakresie podziału sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości sumę ulegającą podziałowi stanowi kwota uzyskana ze sprzedaży rzeczy ruchomych dłużnika, powiększona o wartość czystego dochodu jaki przyniosła rzecz oddana pod dozór osobie nieuprawnionej do korzystania z niej, ustalona na zasadach opisanych w art. 862 k.p.c. oraz pomniejszona o kwotę podatku od towaru i usług, jeżeli na dłużniku spoczywa obowiązek podatkowy związany ze sprzedażą towarów.⁴²⁰

⁴¹⁹ Przyjętą kwalifikację planu podziału trafnie wyjaśnił G. Julke, „Egzekucja sądowa w Polsce” (red.) Z. Szczurek, Currenda, Sopot 2007, s. 803. W uzasadnieniu swego stanowiska autor wskazał, iż wyróżnienie planu podziału jako samodzielnego orzeczenia może uzasadniać fakt, iż jego środkiem zaskarżenia są zarzuty przeciwko planowi a nie zażalenie, jak to ma zasadniczo miejsce w przypadku postanowień. Autor zaakcentował jednak, iż wprowadzenie obok zażalenia również zarzutów związane jest bezpośrednio z dwuetapowością postępowania związanego z zaskarżaniem planu podziału. W przypadku planu podziału sporządzanego przez sąd braku takiego środka zaskarżenia powodowałby konieczność dwukrotnego stosowania tego samego środka zaskarżenia (najpierw o charakterze niedewolutywnym a następnie dewolutywnym). Takie rozwiązanie byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami legislacyjnymi. W uznaniu tegoż autora te przesłanki stanowią podstawę uznania planu podziału za postanowienie.

Autor szeroko opisał również kwestię braku doręczenia oraz braku uzasadnienia planu podziału, a także zasady odnoszące się do czasu orzekania i brak wpływu w zachodzących w tym zakresie odrębności na przyjętą kwalifikację prawną planu podziału.

⁴²⁰ Uchwała SN z dnia 15 grudnia 2006 r., III CZP 115/06.

Wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale obejmują z istoty postępowania wierzytelności pieniężne oraz prawa, na których treść lub istnienie wywiera bezpośredni wpływ sporządzenie i wykonanie planu podziału sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości. Chodzi tu o prawa rzeczowe ograniczone jak użytkowanie, zastaw, czy też zastaw rejestrowy na rzeczy ruchomej (lub ich zbiorze). Z kolei wierzytelności to nie tylko należność główna, lecz wszystkie należności, których zaspokojenia żąda wierzyciel. Będzie to więc wspomniana należność główna (suma dłużna), ale także odsetki i koszty postępowania. Według mnie nie ma obowiązku rozróżniania w planie podziału kwot przypadających na te części składowe, lecz wystarczy podanie jednej łącznej sumy objętej egzekucją przez danego wierzyciela. Rozróżnienie to będzie miało znaczenie dopiero przy wypłacie wydzielonej wierzycielowi sumy, gdy nie wystarczy ona na pełne pokrycie jego wierzytelności. W tym przypadku zarachowanie sumy wypłaconej wierzycielowi nastąpi według kolejności ustalonej w art. 1026 § 2 k.p.c.⁴²¹ Plan podziału powinien zawierać wyliczenie wierzytelności i praw wszystkich osób, którym przysługuje prawo uczestniczenia w podziale niezależnie od tego, czy plan podziału przewiduje wypłatę tym osobom określonych kwot pieniężnych. Ustalenie kręgu osób uprawnionych do uczestniczenia w podziale sumy uzyskanej przez egzekucję z ruchomości i w dalszej konsekwencji ich wskazanie przez komornika w planie podziału jest o tyle istotne, iż stanowi rozstrzygnięcie o ich prawach, a zatem może być przez te osoby zaskarżone. Ustalenie kręgu uczestników postępowania podziałowego następuje na podstawie art. 1030 k.p.c., o czym szerzej w dalszej części opracowania.

Objęte planem podziału sumy pieniężne podlegają wypłaceniu niezwłocznie po jego uprawomocnieniu się. Jest to reguła. Z uwagi jednak, że ustawodawca przewidział w kodeksie przypadki, w których następuje wstrzymanie wypłaty sum należnych poszczególnym wierzycielom, plan podziału musi zawierać wskazanie, jakie sumy mają być wypłacone, oraz które pozostawia się na rachunku depozytowym sądu ze wskazaniem przyczyn uzasadniających wstrzymanie ich wypłaty. Jedną z takich przyczyn ustawodawca wskazał w przepisie art. 1032 k.p.c., którego treść stosuje się do planu podziału sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości na podstawie odesłania ujętego w art. 1034 k.p.c. W świetle ww. przepisów pozostawia się na rachunku depozytowym sądu należności przypadające wierzycielowi niemającemu jeszcze tytułu wykonawczego. Mam na myśli wierzycieli, którzy uzyskali zabezpieczenie powództwa oraz tych, którym przysługuje

⁴²¹ Szerzej: K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1650.

umowne lub ustawowe prawo zastawu. Pozostawione na tej podstawie należności na rachunku depozytowym sądu pozostają warunkowo niewzruszone przez okres jednego miesiąca. Jak stanowi art. 1032 § 2 k.p.c., jeżeli w ciągu miesiąca po uprawomocnieniu się planu podziału wierzyciel niemający tytułu wykonawczego nie przedstawi dowodu wytoczenia powództwa o zasądzenie mu roszczenia, traci prawo do sumy pozostającej w depozycie. Jeżeli wierzyciel w tak zakreślonym przez ustawę terminie przedstawi dowód wytoczenia powództwa, pozostawione na rachunku depozytowym sumy pozostaną niewzruszone do dnia rozstrzygnięcia sprawy, zaś wypłacone po okazaniu tytułu wykonawczego. Jeżeli wierzyciel w ustawowym terminie nie przedstawi dowodu wytoczenia powództwa, bądź wniesione powództwo zostanie oddalone, odrzucone lub postępowanie ulegnie umorzeniu, czy też w inny sposób zakończy się tak, że nie będzie możliwe na jego podstawie uzyskanie tytułu wykonawczego, komornik na tak zdeponowane kwoty sporządzi nowy plan podziału uwzględniający poprzednio uprawnionych do dzielonej sumy wierzycieli.

Wskazane przez ustawodawcę w art. 1024 § 1 pkt 5 k.p.c., podlegające ujawnieniu w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji, prawa ujawnione przez wpis w księdze wieczystej lub złożenie dokumentu do zbioru, które wygasły wskutek przysądzenia własności, odnoszą się wyłącznie do podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości, a więc podlegają pominięciu przy sporządzaniu planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości.

2. Podmioty postępowania o podział sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości

Strona podmiotowa postępowania dotyczącego podziału sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości obejmuje organ egzekucyjny oraz uczestników postępowania. Udział i rola tychże podmiotów wzajemnie się uzupełnia. Zadaniem organu egzekucyjnego jest sporządzenie planu podziału zgodnie z brzmieniem obowiązujących przepisów, zaś prawem uczestników jest kontrola czynności tegoż organu, czemu służą przewidziane w ustawie środki zaskarżenia.

2.1. Organ egzekucyjny

Organem egzekucyjnym w postępowaniu o podział sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości jest komornik sądowy. On to na podstawie art. 1033 § 1 k.p.c. jest uprawniony (i w określonych sytuacjach zobowiązany) sporządzić plan podziału. Komornik jest ponadto rzeczowo właściwy do przyjmowania zarzutów przeciwko sporządzonemu przez siebie planowi podziału w celu dalszego ich przekazania do sądu rejonowego celem rozpatrzenia, a także do wykonania tegoż planu.⁴²²

Wyżej opisane czynności może wykonywać asesor komorniczy, o ile zostaną mu odpowiednio zlecone przez komornika na podstawie art. 33 u.k.s.e. Skuteczność udzielenia zlecenia wymaga dokonania go na piśmie. Zlecenie może obejmować prowadzenie całej sprawy lub poszczególnych czynności. Zlecenie asesorowi komorniczemu przeprowadzenia czynności nie zmienia faktu, że organem egzekucyjnym pozostaje komornik sądowy. Prawo udzielenia zlecenia do sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji zostało jednak ograniczone przez ustawodawcę. Jak wynika z treści art. 33 ust. 2 pkt 5 u.k.s.e. komornik sądowy nie może zlecić asesorowi komorniczemu sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, jeżeli suma przekracza kwotę stanowiącą równowartość stukrotnego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej w roku poprzednim, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski", zgodnie z art. 5 ust. 7 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz. U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335, z późn. zm.), stosowanego poczynając od drugiego kwartału roku przez okres pełnego roku.

2.2. Uczestnicy postępowania o podział sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości

Podejmując próbę podziału uczestników tego postępowania na grupy nie może ująć uwadze fakt, że ich szczególną cechą jest partykularyzm interesów. Interes każdego uczestnika, chociaż rodzajowo identyczny, albowiem ma charakter pieniężny, pozostaje w sprzeczności z interesem wszystkich pozostałych uczestników (dążenie do jak

⁴²² *Ibidem*, s. 1656.

najwyższego stopnia zaspokojenia z kwoty podlegającej podziałowi każdorazowo następuje kosztem innych uczestników). Uniemożliwia to formowanie grup interesów, a tym samym dokonanie podziału uczestników w oparciu o tę determinantę.

Ciekawą metodę podziału uczestników zastosował I. Kunicki.⁴²³ Autor wyróżnił uczestników postępowania o podział sumy uzyskanej z egzekucji oraz uczestników podziału. Zastosowana metoda jest prosta. Z punktu widzenia podziału sumy uzyskanej w egzekucji z ruchomości osobami uczestniczącymi w podziale są wierzyciele wymienieni w przepisie art. 1030 k.p.c., na podstawie odesłania zawartego w art. 1034 k.p.c. Należą do nich następujące osoby:

- wierzyciel (wierzyciele) egzekwujący – do grupy tej zaliczamy zarówno wierzycieli, którzy złożyli wniosek o wszczęcie egzekucji z ruchomości, jak i tych, na rzecz których egzekucja została wszczęta i jest prowadzona z urzędu,
- wierzyciele składający tytuł wykonawczy z dowodem doręczenia dłużnikowi wezwania do zapłaty – to wierzyciele, którzy nie należą do grupy wierzycieli egzekwujących, a więc nieprowadzący przeciwko dłużnikowi egzekucji. Mamy więc w tym przypadku do czynienia z wierzycielami niezainteresowanymi prowadzeniem egzekucji. Jest to wyjątkowo rzadki przypadek. Zarówno wszczęcie egzekucji jak i zgłoszenie wierzytelności do planu podziału wymaga posiadania tytułu wykonawczego. Ponadto skuteczne zgłoszenie wierzytelności musi zawierać dowód doręczenia dłużnikowi wezwania do zapłaty oraz zostać przedstawione komornikowi w ustawowo określonym terminie. Zgodnie z treścią art. 1030 k.p.c. udział tych wierzycieli w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości wymaga zgłoszenia przez nich wierzytelności organowi egzekucyjnemu (komornikowi sądowemu) najpóźniej w dniu złożenia przez ten organ na rachunek depozytowy sądu sum ulegających podziałowi. Są to więc dodatkowe wymogi, które potwierdzają wyżej postawioną tezę.

Jak wynika z powyższego, skuteczny udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji przez tego rodzaju wierzyciela wymaga jego aktywności w dążeniu do zaspokojenia przysługujących wierzytelności. Tu nie ma działania organu egzekucyjnego z urzędu. Oznacza to, że nawet gdy komornik sądowy posiada wiedzę o istnieniu tej wierzytelności, bez dokonania przez wierzyciela zgłoszenia w ustawowym terminie (prekluzyjnym) nie uwzględni jej w planie podziału.

⁴²³ Patrz: I. Kunicki, „Podział sumy uzyskanej z egzekucji”, Sopot 1999, s. 36 i n.

Pewne uwagi poczynić należy również nad wymogiem przedstawienia komornikowi dowodu doręczenia dłużnikowi wezwania do zapłaty. Wezwanie musi dotyczyć wierzytelności zgłaszanych komornikowi w celu zaspokojenie przez udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Kierując się literalnym brzmieniem przepisu art. 1030 k.p.c. nie ma obowiązku przedstawiania samego wezwania, jednakże w większości przypadków będzie to konieczne. Wezwanie może pochodzić od wierzyciela, ale również innej osoby. Ważne jest, aby osoba trzecia była upoważniona do skutecznego żądania w imieniu wierzyciela zaspokojenia roszczenia. Może nią być także komornik sądowy prowadzący wcześniej postępowanie egzekucyjne. Wezwanie może być wystosowane zarówno w celu przyłączenia się do podziału sumy uzyskanej z egzekucji, ale również pochodzić z wcześniejszych faz dochodzenia wierzytelności (także przedsądowych).⁴²⁴

- wierzyciele, którzy uzyskali zabezpieczenie powództwa – sposoby zabezpieczenia roszczeń pieniężnych określone zostały w art. 747 k.p.c. Przepis ten przewiduje jako jedną z form zabezpieczenia roszczeń, a w konsekwencji powództwa o zapłatę, zajęcie ruchomości dłużnika. Jest to o tyle istotne, albowiem prawo zgłoszenia wierzytelności do planu podziału na tej podstawie przysługuje wyłącznie temu wierzycielowi, który uzyskał zabezpieczenia na ruchomościach zbytych przez komornika a uzyskane w ten sposób kwoty pieniężne wchodzi w skład sumy podlegającej podziałowi. Chodzi to nie o każde zabezpieczenie powództwa lecz dokonane na przedmiocie egzekucji. Przemawia za tym wykładnia celowościowa art. 1030 k.p.c. Brak jest również argumentów za przyznaniem tego prawa wierzycielowi, który korzysta z zabezpieczenia na zupełnie innych składnikach majątkowych,
- wierzyciele, którym przysługuje umowne prawo zastawu i którzy udowodnili je dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym,
- wierzyciele, którym przysługuje ustawowe prawo zastawu i którzy udowodnili je dokumentem,

jeżeli zgłosili swe wierzytelności najpóźniej w dniu złożenia na rachunek depozytowy sądu sumy ulegającej podziałowi.

Poza wyżej wymienionymi wierzycielami wskazać należy również na wierzycieli, których roszczenia o zapłatę zostały zabezpieczone zastawem rejestrowym. Jak zdecydował o tym ustawodawca w art. 1034 zd. 2 k.p.c. w podziale sumy uzyskanej

⁴²⁴ Szerzej: I. Kunicki, „Doręczenie dłużnikowi wezwania do zapłaty w celu przyłączenia się wierzyciela do podziału sumy uzyskanej z egzekucji”, PES 1994, Nr 10, s. 67 i n.

z egzekucji umieszcza się także wierzytelności zabezpieczone zastawem rejestrowym, jeżeli zastawnikowi przysługuje prawo zaspokojenia się z przedmiotu egzekucji oraz jeżeli prawa swe udowodnił dokumentem urzędowym najpóźniej w dniu złożenia na rachunek depozytowy sądu sumy ulegającej podziałowi. Ciekawe w tym zakresie spostrzeżenia poczynił G. Julke.⁴²⁵ Według autora porównanie treści przepisu art. 1034 k.p.c. z art. 1030 k.p.c. prowadzi do wniosku, że wierzytelności zabezpieczone zastawem zamieszcza się w planie podziału z urzędu, zaś wymienione w art. 1030 k.p.c. na wniosek wierzyciela. Zastosowany dualizm tej postaci, że według art. 1030 k.p.c. określony w nim wierzyciel uczestniczy w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji po spełnieniu określonych wymogów (w tym zgłoszenia roszczenia), natomiast według art. 1034 zd. 2 k.p.c. w planie podziału zamieszcza się wierzytelności zabezpieczone zastawem rejestrowym, jeżeli zastawnikowi przysługuje prawo zaspokojenia z przedmiotu egzekucji oraz jeżeli prawa swe udowodnił dokumentem urzędowym najpóźniej w dniu złożenia na rachunek depozytowy sądu sumy ulegającej podziałowi, może rzeczywiście prowadzić do błędnych wniosków. Za uznaniem istnienia obowiązku komornika działania w tym zakresie z urzędu może przemawiać fakt, iż zgodnie z art. 37 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów⁴²⁶ rejestr zastawów, wraz z dokumentami złożonymi do rejestru, jest jawny. Ponadto odpisy z rejestru zastawów, stanowiące dowód wpisu, a także zaświadczenia o braku wpisu zastawcy lub zastawcy i przedmiotu zastawu wydawane są na wniosek każdego, kto tego zażąda. Nie może również ująć uwadze brzmienie art. 38 ust. 1 u.zas., wedle którego od dnia dokonania wpisu w rejestrze zastawów nikt nie może zasłaniać się nieznajomością danych ujawnionych w rejestrze, chyba że mimo zachowania należytej staranności nie mógł o nich wiedzieć. Mamy zatem do czynienia z konstrukcją niemal identyczną z konstrukcją instytucji wpisu dokonanego w księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości. Jest to o tyle istotne, że poprzez zastosowanie wykładni systemowej i porównanie wyżej wskazanych przepisów proceduralnych z art. 1036 k.p.c., który niejako z urzędu nakazuje uwzględnianie w podziale osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły do niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu (np. hipotekę), nasuwa się wniosek o istnieniu w tym zakresie podobieństwa. W moim odczuciu i rozumieniu, zgodnie z negatywnym stanowiskiem G. Julke, przyjąć należy brak podstaw do działania komornika z urzędu przy ujmowaniu w planie podziału wierzytelności zabezpieczonych zastawem rejestrowym.

⁴²⁵ G. Julke, *op. cit.*, s. 792 – 793.

⁴²⁶ Dz. U. z 2009 r. Nr 67, poz. 569.

Główny argument wypływa niejako wprost z treści art. 1034 k.p.c. Jest nim obowiązek wierzyciela udowodnienia dokumentem urzędowym przysługujących mu praw, a więc dowodem o charakterze kwalifikowanym, który dla swej skuteczności musi zostać dokonany w ustawowo określonym terminie, którym jest dzień nie dalszy niż dzień złożenia na rachunek depozytowy sądu sumy ulegającej podziałowi. Gdyby ustawodawca zamierzał w tym zakresie obciążyć organ egzekucyjny dodatkowym obowiązkiem nie ograniczałby wierzyciela terminami i warunkami a pozostawiłby komornikowi swobodę podlegającą kontroli wierzyciela poprzez stosowanie skargi na przewlekłość postępowania. Tak poczynione warunki i obłożone terminy z zasady mają na celu chronić prawa innych uczestników przed przewlekłością postępowania, którego źródło tkwi w niekończących się żądaniach innych uczestników. Zatem wprowadzenie przez ustawodawcę w art. 1034 k.p.c. ograniczeń właściwych dla wniosków i żądań przemawia za koniecznością ich istnienia po stronie wierzyciela (zastawnika), a tym samym brakiem podstaw działania komornika z urzędu.

Z kolei zakres osób zaliczanych przez I. Kunickiego do zbioru uczestników postępowania podziałowego jest znacznie szerszy od ujmowanego jako uczestniczących w podziale. Według autora uczestnikami postępowania podziałowego są osoby uczestniczące w podziale, a ponadto dłużnik, osoby z majątku których prowadzona jest egzekucja oraz osoby, których żądanie zamieszczenia należności w planie podziału nie zostało uwzględnione. Zatem zbiór osób uczestniczących w podziale zawiera się w zbiorze uczestników postępowania podziałowego.

Mając na względzie cel postępowania egzekucyjnego przyjąć należy, że uczestnikami podziału sumy uzyskanej z egzekucji są wyłącznie wierzyciele dłużnika. Tytuł prawny udziału wierzyciela w podziale może być jednak różny. Stanowi on legitymację prawną do skutecznego żądania zaspokojenia przysługujących roszczeń pieniężnych. Wyliczenie tytułów prawnych udziału w podziale sumy zawiera przepis art. 1030 k.p.c., który jak już wskazałem na podstawie art. 1034 k.p.c. ma zastosowanie do podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości. Biorąc pod uwagę tytuł prawny wierzycieli – uczestników podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości podzielić można na grupy opisane wyżej.⁴²⁷ Żadna z tych grup nie jest ważniejsza lub wyżej uprawniona. Możliwość zaliczenia wierzyciela do danej grupy potwierdza jego prawo do

⁴²⁷ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1654 – 1655.

udziału w podziale a nie kolejność zaspokojenia. Kolejność zaspokojenia warunkuje wyłącznie rodzaj wierzytelności a nie źródło jej legitymacji (art. 1025 k.p.c.).

3. Kolejność zaspokojenia wierzycieli

Podział sumy uzyskanej z egzekucji jest czynnością organu egzekucyjnego o charakterze sformalizowanym.⁴²⁸ Czynność ta rządzi się prostymi i wyraźnymi regułami, które pozwalają na niemal matematyczno – rachunkowe ustalenie kwot przypadających poszczególnym wierzycielom. Tu nie ma żadnej swobody po stronie organu egzekucyjnego. Przyjęty przez ustawodawcę formalizm, który z założenia ma chronić prawo wierzycieli do możliwie pełnego i sprawiedliwego zaspokojenia swych roszczeń ma postać uporządkowaną, opartą na regułach, których powtarzalność pozwala na przyjęcie istnienia w tym zakresie zasad prawnych. Zaliczamy do nich: 1) zasadę równouprawnienia wierzytelności (zwana także zasadą równorzędności), 2) zasadę uprzywilejowania, a także: 3) zasadę proporcjonalności i 4) zasadę pierwszeństwa. Zasada równouprawnienia i uprzywilejowania odnosi się do formy przyjętego systemu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, zaś zasada proporcjonalności i pierwszeństwa do sposobu dokonywanego podziału.

Poprzez zasadę równouprawnienia wierzytelności rozumieć należy, że na płaszczyźnie obowiązujących przepisów prawnych wszystkie wierzytelności są wobec siebie równe. Wszelka gradacja w kolejności zaspokojenia wierzycieli dokonywana jest w oparciu o podstawę zaspokojenia (obiektywne źródło pochodzenia wierzytelności) a nie osobę wierzyciela. Odnosząc tę zasadę ściśle do formy ukształtowania systemu podziału sumy uzyskanej z egzekucji należy przez nią rozumieć, iż wierzytelności są wobec siebie równe i w ten sam sposób podlegają zaspokojeniu. Zasadę tę przeciwstawia się zasadzie uprzywilejowania. W polskim systemie prawnym podziału sumy uzyskanej z egzekucji uznać należy, iż zasada równouprawnienia wierzytelności ma rzeczywisty wymiar. Zasada ta widoczna jest jednak wyłącznie wśród wierzytelności zaliczanych do tej samej kategorii zaspokojenia, ale o tym niżej.

⁴²⁸ Szerzej: S. Cieślak, „Formalizm postępowania egzekucyjnego”, PPE 2009, Nr 12, s. 7 – 23. Autor słusznie zauważył, że „w postępowaniu egzekucyjnym wyjątkowo wyraźnie widoczna jest dominacja aktu prawnego powszechnie obowiązującego jako źródła formalizmu charakteryzującego to postępowanie, co wiąże się ze szczególnym, gwarancyjnym jego znaczeniem w tym postępowaniu”. Zobacz również: Z. Szczurek, „Stosowanie zasad naczelných postępowania cywilnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2008, Nr 1-2, s. 35 – 62.

Zasada uprzywilejowania wiąże się z kolejnością zaspokajania wierzycieli zgodnie z art. 1025 § 1 k.p.c. Przepis ten dokonuje podziału wierzytelności na grupy (zwane kategoriami) i stawia je w określonym szeregu, w którym wierzytelności kategorii niższych podlegają pokryciu z sumy dzielonej dopiero po pełnym zaspokojeniu wierzytelności kategorii wyższych. Zasada uprzywilejowania stawia więc wierzytelności jednej kategorii w sytuacji lepszej niż wierzytelności zaliczane do innej (dalszej) kategorii.⁴²⁹

Wierzytelności względem siebie równorzędne, tj. zaliczone przez ustawodawcę do tej samej kategorii, podlegać mogą zaspokojeniu na dwojaki sposób: 1) według zasady proporcjonalności oraz 2) według zasady pierwszeństwa. Zasada proporcjonalności odnosi się do wszystkich tych kategorii wierzytelności, do których na mocy przepisu szczególnego nie stosuje się zasady pierwszeństwa. Zasada proporcjonalności jest więc zasadą ogólną i wiodącą, zaś zasada pierwszeństwa szczególną i wyjątkową. Podział ten wyrażony został w art. 1026 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli suma objęta podziałem nie wystarcza na zaspokojenie w całości wszystkich należności i praw tej samej kategorii, należności zaliczone według przepisu art. 1025 k.p.c. do kategorii czwartej, piątej i ósmej podlegają zaspokojeniu w kolejności odpowiadającej przysługującemu im pierwszeństwa, inne zaś należności – stosunkowo do wysokości każdej z nich.

Mając na względzie powyższe stwierdzić należy, że zasada proporcjonalności nakazuje stosunkowy podział sumy przypadającej na daną kategorię wierzytelności. Indywidualnie oznaczona wierzytelność zostaje więc zaspokojona w takim stosunku, w jakim pozostaje suma przypadająca na tę kategorię do kwoty wszystkich wierzytelności do niej zaliczonych.

Z zasadą pierwszeństwa mamy do czynienia w przypadku zaspokajania wierzytelności należących do kategorii piątej i ósmej. W kategorii piątej mamy do czynienia z wierzytelnościami zabezpieczonymi zastawem rejestrowym. Kolejność przysługującego im pierwszeństwa określona została przez ustawodawcę w art. 15 i 16 u.zas. Zgodnie z brzmieniem tych przepisów, jeżeli ten sam przedmiot jest obciążony więcej niż jednym zastawem rejestrowym o pierwszeństwie zastawów

⁴²⁹ Jak wskazuje P. Pogonowski – „systemy rzymskie hołdują ogólnej zasadzie równości wierzycieli – niepreferowanie jednych kosztem drugich – nawet tych, co nie działali czynnie w postępowaniu rozpoznawczym i egzekucyjnym. W innych systemach rozciąga się stosowanie zasady *vigilantibus iura scripta sunt* na postępowanie egzekucyjne i przyznaje się uprzywilejowaną pozycję dla wierzyciela egzekwującego lub tworzy grupy (kategorie wierzycieli w zależności od czasu ich przyłączenia się do postępowania” – P. Pogonowski, „Sądowe postępowanie egzekucyjne. Podstawowe założenia systemowe na tle rozwiązań państw obcych”, *Przeg.L.*2006, Nr 6, s. 40 – 41.

rozstrzyga dzień złożenia wniosku o wpis do rejestru zastawów. Za dzień złożenia wniosku uważa się dzień jego wpływu do sądu prowadzącego rejestr zastawów. Wnioski, które wpłynęły tego samego dnia uważa się za złożone równocześnie. Rozwiązanie to wynika z zasady opisanej w art. 15 u.zas., wedle której ograniczone prawo rzeczowe powstałe później nie może być wykonywane z uszczerbkiem dla ustanowionego wcześniej zastawu rejestrowego. Z kolei kategoria ósma odnosi się do wierzytelności zabezpieczonych innym zastawem niż rejestrowy oraz korzystających z pierwszeństwa w zaspokojeniu na innej niż wyżej opisana podstawie prawnej.⁴³⁰

Podzielone na kategorie wierzytelności uczestniczące w podziale ustawodawca uporządkował liniowo i w układzie wertykalnym. Charakter uporządkowania dowodzi zastosowanie w polskim prawie, regulującym podział sumy uzyskanej z egzekucji, zasady uprzywilejowania. Wyróżnione przez ustawodawcę kategorie zaspakajania wierzytelności ustawodawca zawarł w przepisie art. 1025 k.p.c. Zgodnie z jego paragrafem pierwszym z kwoty uzyskanej z egzekucji zaspokaja się w następującej kolejności:

1. koszty egzekucyjne – są to koszty wywołane podjętymi czynnościami egzekucyjnymi. Koszty egzekucyjne należy odróżnić od kosztów postępowania egzekucyjnego, albowiem zgodnie z przepisem art. 1025 § 3 k.p.c. koszty postępowania egzekucyjnego ulegają zaspokojeniu w równym stopniu z należnością, której dotyczą, a zatem w każdej innej kategorii niż kategoria pierwsza. Pojęcie kosztów egzekucyjnych, które niestety nie posiada obecnie ustawowej definicji, obejmuje w swym znaczeniu koszty poniesione bezpośrednio i w ścisłym związku z prowadzeniem egzekucji danego rodzaju. Mając w tym miejscu na uwadze przedmiot niniejszego opracowania do kosztów egzekucyjnych zaliczyć należy w szczególności zaliczki przekazane na pokrycie należności biegłych, kosztów ogłoszeń w pismach, kosztów transportu specjalistycznego, przejazdu poza miejscowość, która jest siedzibą komornika, przechowywania i ubezpieczania zajętych ruchomości, a także należności osób powołanych na podstawie odrębnych przepisów do udziału w czynnościach tejże egzekucji.

⁴³⁰ Analizując przepisy państw sąsiednich zauważyć można pewne różnice co do zasad rządzących podziałem sumy uzyskanej z egzekucji. W prawie niemieckim hołduje zasad pierwszeństwa, wedle której kolejność wierzycieli w zaspokojeniu wynika z kolejności dokonywania zajęcia przedmiotu egzekucji. Każdy kolejny wierzyciel, który dokonał zajęcia przedmiotu egzekucji nie może zostać wcześniej zaspokojony niż wierzyciel, który przed nim dokonał zajęcia tegoż przedmiotu. Szerzej patrz: H. Thomas, H. Putzo, „Zivilprozeßordnung”, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1978, s. 1332 i nast., oraz J. Baumann, W. Brehm, „Zwangsvollstreckung”, Verlag Ernst und Werner Gieseking Bielefeld 1982, s. 344 i nast. Analogiczne rozwiązanie jak w prawie niemieckim znaleźć można w prawie austriackim – P. Pogonowski, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne”, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 268.

Kosztami egzekucyjnymi są więc sumy wydatkowane w związku z podejmowanymi czynnościami egzekucyjnymi. Należy w tym miejscu poczynić jednak małe zastrzeżenie, iż dzieląc sumę uzyskaną z egzekucji z ruchomości kosztami egzekucyjnymi zaliczonymi do pierwszej kategorii będą oczywiście tylko te sumy, które wydatkowane zostały na czynności podjęte w związku z zastosowaniem tego sposobu egzekucji. Zatem wszystkie pozostałe koszty poniesione przez wierzyciela, których prawo żądania zwrotu przysługuje mu wobec dłużnika, uznać należy jako koszty postępowania egzekucyjnego, a tym samym odmówić im pierwszeństwa zastrzeżonego dla kategorii pierwszej i wliczyć zgodnie z dyspozycją przepisu art. 1025 § 3 k.p.c. do kategorii właściwej dla zaspokojenia wierzytelności egzekwowanej.

Zbiory należności zaliczanych do kosztów postępowania oraz kosztów egzekucyjnych nie są jednak rozdzielne. Mając na względzie art. 98 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. uznać należy, iż wszelkie koszty poniesione w toku postępowania egzekucyjnego, których celem było urzeczywistnienie postanowień tytułu wykonawczego uznać należy za koszty postępowania egzekucyjnego. Zatem koszty egzekucyjne stanowią jednocześnie koszty postępowania egzekucyjnego, ale nie odwrotnie. Zbiór należności zaliczanych do kosztów egzekucyjnych zawiera się w zbiorze należności zaliczanych do kosztów postępowania egzekucyjnego.

Poczynione przeze mnie wyżej rozważania nie są pozbawione znaczenia dla podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Otóż, uznanie kosztów danego rodzaju egzekucji jednocześnie za koszty postępowania egzekucyjnego pozwala na odpowiednie ich zarachowanie w sytuacji, gdy zostały one poniesione w związku z prowadzeniem egzekucji innym sposobem niż ten, w konsekwencji którego doszło do osiągnięcia sumy podlegającej podziałowi. Gdyby bowiem uznać, iż pomiędzy opisanymi zbiorami zachodzi rozłączność, to każdy wydatek, który stanowi koszt egzekucyjny i korzysta z pierwszeństwa zaspokojenia przy podziale sumy uzyskanej z egzekucji, z której prowadzeniem byłby bezpośrednio związany, w przypadku podziału sumy uzyskanej każdym innym sposobem podlegałby zarachowaniu do kategorii dziewiątej lub dziesiątej, albowiem nie miałyby do niego zastosowania reguła opisana w art. 1025 § 3 k.p.c.

2. należności alimentacyjne – stanowią one wierzytelności przysługujące wierzycielowi w związku ciążącym na dłużniku obowiązku alimentacyjnym, który obejmuje obowiązek dostarczenia utrzymania, a w miarę potrzeby także środków

wychowania [art. 128 ustawy z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁴³¹]. Należności alimentacyjne stanowią więc wierzytelności o dostarczenie środków utrzymania. Mogą one stanowić konsekwencję istnienia pomiędzy wierzycielem a dłużnikiem pokrewieństwa (art. 129 k.r.o.) i wynikającą z niego zasadę wzajemnego wsparcia a także zawarcia związku małżeńskiego (art. 130 k.r.o.). Należnościami alimentacyjnymi są również wierzytelności matki wobec ojca jej dziecka pozamałżeńskiego o pokrycie wydatków związanych z ciążą i porodem oraz jej trzymiesięcznego utrzymania w okresie porodu, a także inne, o których stanowi art. 141 k.r.o. Należności alimentacyjne mogą być zasądzone kwotowo lub procentowo. W przypadku, gdy tytuł wykonawczy określa należności alimentacyjne w sposób procentowy zwykle niezbędne jest dodatkowe ustalenie kwoty obejmującej podstawy obliczenia. Jest nią suma otrzymywanego przez dłużnika dochodu ze ściśle określonego jego źródła (wynagrodzenia, renty, emerytury). Potwierdził to SN w uchwale z dnia 9 listopada 1994 r., w której stwierdził, iż podstawą obliczenia kwoty alimentów zasądzonych procentowo, egzekwowanych z renty, jest jej wysokość netto.⁴³²

3. należności za pracę za okres 3 miesięcy do wysokości najniższego wynagrodzenia za pracę określonego w odrębnych przepisach oraz renty z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci i koszty zwykłego pogrzebu dłużnika – kategoria ta mieści w sobie kilka rodzajów wierzytelności. Wyróżnienie wyżej opisanych należności poprzez zaliczenie ich do uprzywilejowanej kategorii podziału, tak jak w przypadku należności alimentacyjnych, podyktowane było względami socjalnymi, a mianowicie ochroną roszczeń, których celem jest zapewnienie utrzymania wierzyciela.

Przez pojęcie należności za pracę w moim przekonaniu rozumieć należy roszczenia pracownika, o którym stanowi przepis art. 2 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy⁴³³, przysługujące mu z tytułu pracy wykonanej.⁴³⁴ Wszelkie inne roszczenia pracownika stanowią oczywiście, tak jak wynagrodzenie, roszczenie ze stosunku pracy, ale nie mieszczą się w zakresie znaczeniowym pojęcia „należności za pracę”. Zakres szczególnej ochrony wynagrodzenia za pracę został jednak w tym

⁴³¹ Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59.

⁴³² III CZP 138/94 (OSNC 1995/3/43).

⁴³³ Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94.

⁴³⁴ Zgodnie z art. 2 k.p. pracownikiem jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę.

przypadku ograniczony. Z przywileju zaspokojenia w kategorii trzeciej korzystają tylko należność za pracę za okres 3 miesięcy do wysokości najniższego wynagrodzenia za pracę określonego w odrębnych przepisach. W literaturze podkreśla się, że okres trzech miesięcy nie musi obejmować miesięcy występujących bezpośrednio po sobie. Ustawodawca nie zastrzegł, które mają to być miesiące ani, że następować powinny one po sobie. Trzykrotność najniższego miesięcznego wynagrodzenia jest granicą maksymalną. Wierzyciel ma prawo wskazać, które roszczenia podlegają zaliczeniu do tej kategorii zaspokojenia. Jeżeli tego nie uczyni konkretyzacji dokona organ egzekucyjny. W przypadku wyboru komornika tenże powinien zachować się w sposób najbardziej korzystny z możliwych dla wierzyciela. W sytuacji, gdy wierzycielowi przysługuje roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za określony miesiąc w kwocie niższej niż najniższe wynagrodzenie nie może on różnicę przenieść na inny miesiąc. Pewnego zastanowienia i rozpatrzenia wymaga zagadnienie, czy określona wyżej granica maksymalna podlega proporcjonalnemu obniżeniu, jeżeli pracownik zatrudniony był na część etatu. Odpowiedź wydaje się być przecząca. Wykładnia logiczna art. 1025§ 1 pkt 3 k.p.c. wskazuje na oznaczoną kwotę, która uniezależniona jest od dalszych warunków i odniesień do szczegółowych postanowień stosunku pracy. Należy również pamiętać, iż pojęcie najniższego wynagrodzenia za pracę nie jest równoznaczne z pojęciem minimalnym, o którym mowa w ustawie z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę⁴³⁵ i nie podlega tym samemu corocznym negocjacji i ustalaniu. Zgodnie z art. 25 tejże ustawy, ilekroć w przepisach prawa jest mowa o "najniższym wynagrodzeniu za pracę pracowników" przez odwołanie się do odrębnych przepisów, oznacza to kwotę 760 zł. Potwierdził to SN w wyroku z dnia 13 kwietnia 2005 r. w sprawie pod sygn. akt V KK 30/05.⁴³⁶

Analogicznie do wyżej opisanych roszczeń pracowniczych podlegają zaspokojeniu wierzytelności Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.⁴³⁷

⁴³⁵ Dz. U. z 2002 r. Nr 200, poz. 1679.

⁴³⁶ Niepublikowane –dostępne w LEX nr 149623.

⁴³⁷ Potwierdził to SN w uchwale III CZP 23/03 z dnia 10 kwietnia 2003 r. (OSNC 2004/2/17) oraz III CZP 28/08 z dnia 29 kwietnia 2008 r. (OSNC 2009/6/84), stwierdzając w szczególności w tej ostatniej, że należności Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych z tytułu wypłaconych świadczeń pracowniczych podlegają zaspokojeniu z kwoty uzyskanej z egzekucji w kolejności trzeciej (art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c.) do wysokości sumy kwot najniższego wynagrodzenia za pracę za okres trzech miesięcy, wypłaconych każdemu pracownikowi dłużnika, a w kolejności szóstej (art. 1025 § 1 pkt 6 k.p.c.) w części przewyższającej tę sumę.

Uprzywilejowanie renty z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci wynika z podobieństwa ich podstawy prawnej. Otóż, każde z tych roszczeń wywodzi się z regulacji prawnej czynów niedozwolonych. Ustawodawca uznał, iż renty umowne, znajdujące swą podstawę w zgodnej woli obu stron nie zasługują na tak daleko idącą ochronę jak czynny niedozwolone, których sprawcą był dłużnik.

Z kolei wierzytelności o pokrycie kosztów zwykłego pogrzebu dłużnika oparte zostały na względach humanitarnych. Uwzględnienie tych kosztów rodzi jednak znaczne problemy natury procesowej. Słusznie wskazuje E. Wengerek, iż przywilej ten ma zastosowanie tylko wtedy, gdy dłużnik umrze w toku postępowania egzekucyjnego.⁴³⁸ Zgodnie jednak z art. 819 § 1 k.p.c. komornik zawiesza postępowanie z urzędu w razie śmierci dłużnika i podejmuje je dopiero z udziałem spadkobierców zmarłego. Podejmując postępowanie z udziałem spadkobierców postępowanie egzekucyjne nie toczy się jednak już przeciwko zmarłemu, lecz spadkobiercom i to oni są wówczas dłużnikami, więc koszty zwykłego pogrzebu dłużnika dotyczą w zasadzie już innej osoby. Poza tym brak jest możliwości dokonania wypłaty kwot poniesionych kosztów pogrzebu na podstawie przedstawionych dokumentów zakupu, jak to ma miejsce w przypadku kwot zgromadzonych na rachunkach bankowych [art. 55 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe].⁴³⁹ Udział w podziale kwoty uzyskanej z egzekucji z ruchomości wymaga, aby uprawniony do zwrotu tych kwot legitymował się tytułem wykonawczym, albowiem przepisy art. 1030 i 1034 k.p.c. nie przewidują w tym przypadku żadnych szczególnych rozwiązań.

4. należności wynikające z wierzytelności zabezpieczonych hipoteką morską – hipoteką morską jest zastaw wpisany do rejestru okrętowego, do którego podlega wpisowi statek objęty tym obciążeniem [art. 76 ustawy z dnia 18 września 2001 r. Kodeks morski].⁴⁴⁰ Z uwagi na treść art. 1014 k.p.c., zgodnie z którą do egzekucji ze statków morskich wpisanych do rejestru okrętowego stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji z nieruchomości ze zmianami wskazanymi w artykułach Działu VII Egzekucja ze statków morskich, pominię w tym miejscu dalsze rozważania tego problemu, jako dotyczące innego sposobu prowadzenia egzekucji

⁴³⁸W. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.”, WZPP, Warszawa 2009, s. 615.

⁴³⁹Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665.

⁴⁴⁰Dz. U. z 2001 r. Nr 138, poz. 1545.

niż egzekucja z ruchomości, a tym samym wykraczające poza ramy niniejszego opracowania.

5. należności zabezpieczone hipotecznie lub zastawem rejestrowym albo zabezpieczone przez wpisanie do innego rejestru – tak jak to miało miejsce w przypadku uprzywilejowania kategorii czwartej pomijam rozważania dotyczące uprzywilejowania przysługującego należnościom zabezpieczonym hipotecznie, albowiem dotyczą one egzekucji z nieruchomości i pozostają poza problematyką niniejszej dysertacji.

Jeśli natomiast chodzi o problematykę należności zabezpieczonych zastawem rejestrowym, to jest ona jak najbardziej żywotna dla niniejszego opracowania. Jak wynika z art. 7 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (dalej: u.zas.)⁴⁴¹ przedmiotem zastawu rejestrowego mogą być rzeczy ruchome i zbywalne prawa majątkowe, z wyjątkiem praw mogących być przedmiotem hipoteki, wierzytelności na których ustanowiono hipotekę oraz statków morskich i statków w budowie mogących być przedmiotem hipoteki morskiej. Zgodnie z art. 2 ust. 1 u.zas. do ustanowienia zastawu rejestrowego wymagana jest umowa o ustanowienie tego zastawu (umowa zastawnicza) między osobą uprawnioną do rozporządzania przedmiotem zastawu (zastawcą) a wierzycielem (zastawnikiem) oraz wpis do rejestru zastawów. Poprzez wpis do rejestru zastawów wierzyciel może legitymować się nabytym prawem poprzez stosowne postanowienie sądu rejestrowego o wpisaniu przedmiotu objętego egzekucji do rejestru zastawu, a także za pośrednictwem uzyskanej z rejestru informacji, zaświadczenia lub odpisu, o których mowa w § 15 i nast. Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1997 r. w sprawie ustroju i organizacji centralnej informacji o zastawach rejestrowych oraz szczegółowych zasad udzielania informacji, wydawania odpisów i zaświadczeń.⁴⁴² Należności zabezpieczone przez wpisanie do innego rejestru to przede wszystkim wierzytelności objęte wpisem do rejestru zastawów skarbowych. Prawo to przysługuje na podstawie art. 41 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa⁴⁴³ Skarbowi Państwa i jednostkom samorządu terytorialnego z tytułu zobowiązań podatkowych na wszystkich rzeczach ruchomych dłużnika i jego

⁴⁴¹ Dz. U. z 2009 r. Nr 67, poz. 569.

⁴⁴² Dz. U. z 1997 r. Nr 134, poz. 893.

⁴⁴³ Dz. U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60.

małżonka. Zgodnie z art. 42 § 1 ord.pod. zastaw skarbowy powstaje z dniem wpisu do rejestru zastawów skarbowych.

6. należności za pracę niezaspokojone w kolejności trzeciej – wierzytelności te należy każdorazowo rozpatrywać z wierzytelnościami zaspakajanyymi w kategorii trzeciej. Kategoria ta obejmuje wszelkie wierzytelności, które kwalifikowały się rodzajowo do trzeciej kategorii uprzywilejowania, jednakże ze względu na opisane tam maksymalne granice kwotowe nie mogły z niego w pełni skorzystać.
7. należności, do których stosuje się przepisy działu III ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, o ile nie zostały zaspokojone w kolejności piątej – dział III ustawy Ordynacja podatkowa reguluje zobowiązania podatkowe.⁴⁴⁴ Legalną definicję zobowiązania podatkowego zawiera art. 5 ord.pod. i jest nim wynikające z obowiązku podatkowego zobowiązanie podatnika do zapłacenia na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu albo gminy podatku w wysokości, w terminie oraz w miejscu określonym w przepisach prawa podatkowego. Podatkiem jest natomiast publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej (art. 6 ord.pod.).
8. należności zabezpieczone prawem zastawu lub które korzystały z ustawowego pierwszeństwa niewymienionego w kolejnościach wcześniejszych – przez prawo zastawu należy rozumieć zastaw zwykły, albowiem wierzytelności zabezpieczone zastawem rejestrowym korzystają z uprzywilejowania zastrzeżonego dla kategorii piątej. Zastaw zwykły na rzeczach ruchomych uregulowany został w art. 306 i nast. k.c. Pierwszy z tych przepisów stanowi materialnoprawną podstawę uprzywilejowania wierzytelności zabezpieczonych zastawem, która to przewidziana została w art. 1025 k.p.c. Daje on stronom stosunku prawnego prawo zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności poprzez obciążenie rzeczy ruchomej prawem, na mocy którego wierzyciel będzie mógł dochodzić zaspokojenia z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed

⁴⁴⁴ Jak wskazuje M. Kalinowski, w przypadku sprzedaży dokonanej w toku egzekucji sądowej, która objęta jest obowiązkiem podatkowym z zakresu podatku od towarów i usług, kwota podatku powinna być uwzględniona przy planie podziału. Kwota podatku nie może być jednak uwzględniona jako koszty egzekucyjne, ani jako należność, do których stosuje się przepisy działu III Ordynacji podatkowej, albowiem Skarb Państwa, który jest wierzycielem tej należności podatkowej, nigdy nie jest wierzycielem egzekwującym tę należność w postępowaniu, w którym sporządza się plan podziału, ani nie jest podmiotem mogącym uczestniczyć w podziale sumy uzyskanej z egzekucji w tym postępowaniu – M. Kalinowski, „Komornik jako płatnik podatku od towarów i usług. Uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2006 r. (III CZP 115/06)”, PPE 2008, Nr 6-9, s. 19.

wierzycielami osobistymi właściciela rzeczy, wyjąwszy tych, którym z mocy ustawy przysługuje pierwszeństwo szczególne. Do tych wyjątków zaliczyć możemy w szczególności wierzycieli, którzy na podstawie art. 1025 k.p.c. korzystają z uprzywilejowania wyższego niż przewidziane dla kategorii ósmej.

9. należności wierzycieli, którzy prowadzili egzekucję – do kategorii tej zalicza się wszelkie wierzytelności, za wyjątkiem kar pieniężnych, grzywien sądowych i administracyjnych, w przedmiocie których zaspokojenia wierzyciele wszczęli i prowadzą egzekucję (z ruchomości), a które to nie korzystają z żadnego uprzywilejowania pozwalającego zaliczyć je do kategorii wyższych. Mamy tu zatem do czynienia z wszelkimi pozostałymi wierzytelnościami przysługującymi wierzycielom egzekwującym, a więc zarówno tym, którzy wszczęli egzekucję z ruchomości dłużnika, jak i tych, którzy do tej egzekucji się przyłączyli.
10. inne należności – do kategorii tej zaliczamy wierzytelności nieuprzywilejowane, względem których zaspokojenia wierzyciel nie żądał wszczęcia egzekucji. W przypadku egzekucji z ruchomości będą nimi nieuprzywilejowane wierzytelności zgłoszone na podstawie art. 1030 w zw. z art. 1034 k.p.c. do udziału w podziale sumy przez wierzycieli nieegzekwujących.

Należy również pamiętać o postanowieniach art. 1025 § 3 k.p.c. Przepis ten formułuje regułę, wedle której w równym stopniu z należnością ulegają zaspokojeniu odsetki oraz koszty postępowania. Zasada ta przewiduje jednak wyjątek dla kategorii czwartej, piątej i ósmej, w których z uprzywilejowania korzystają na równi z należnością odsetki tylko za ostatnie dwa lata przed przysądzeniem własności, a koszty postępowania w wysokości nieprzekraczającej dziesiątej części kapitału.⁴⁴⁵ Pozostałe odsetki i koszty zaspokajają się w kategorii dziesiątej.

Swego rodzaju kategorię jedenastą stanowią kary pieniężne oraz grzywny sądowe i administracyjne, albowiem zgodnie z art. 1025 § 2 k.p.c. ulegają one zaspokojeniu po zaspokojeniu wszystkich należności wyżej wymienionych. Słusznie zauważył G. Julke, że ujęcie tej regulacji przez ustawodawcę w odrębnej jednostce redakcyjnej było celowe

⁴⁴⁵ Przez kapitał należy według mnie rozumieć sumę wierzytelności, których wierzyciel żąda zaspokojenia na podstawie tytułu wykonawczego, z wyłączeniem kwot poniesionych kosztów postępowania (w tym kosztów przyznanego przez organ egzekucyjny kosztów zastępstwa wierzyciela przez pełnomocnika zawodowego w egzekucji). Pewne wątpliwości może budzić pytanie, czy do kwoty tego kapitału zalicza się odsetki za wspomniany okres dwóch lat, czy też w pełnej wysokości, która podlega zgłoszeniu do planu podziału. W moim uznaniu uwzględniona powinna zostać całość żądanych przez wierzyciela odsetek, albowiem ustawodawca nie dokonał w tym zakresie żadnych ograniczeń.

i zamierzone. Jak zauważył autor, dzięki takiemu rozwiązaniu nie ma wątpliwości, iż kary pieniężne oraz grzywny sądowe i administracyjne podlegają zaspokojeniu w ostatniej kolejności, nawet wówczas, gdy wierzyciele tych należności prowadzili egzekucję lub należności te mogły korzystać z pierwszeństwa.⁴⁴⁶

Opisane wyżej kategorie uprzywilejowania w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości zachowują aktualność o tyle, o ile przepis szczególny nie stanowi inaczej. Taki charakter ma art. 42 ust. 1 u.k.s.e. pozostający w zw. z art. 40 ust. 3 u.k.s.e. Zgodnie z tym ostatnim przepisem sąd rejonowy, przy którym działa komornik, przekazuje mu sumy niezbędne na pokrycie wydatków w sprawach osób zwolnionych od kosztów sądowych. Otrzymane w ten sposób kwoty komornik zwraca wypłacającemu z pierwszeństwem przed wszelkimi innymi należnościami, a więc niejako z pominięciem postanowień art. 1025 k.p.c. Uprzywilejowanie to ma charakter przedmiotowo – podmiotowy, albowiem nie tylko odnosi się do ściśle skonkretyzowanego rodzaju wierzytelności, ale również tylko jednego podmiotu – Skarbu Państwa.

Nieco inaczej rzecz się ma z należnościami Skarbu Państwa (zwykle przez niego tymczasowo poniesionymi), w przedmiocie których sąd orzekł o obowiązku zwrotu. Jak wynika z art. 115 u.k.s.c. należność Skarbu Państwa z tytułu kosztów sądowych obciążających przeciwnika strony podlega zaspokojeniu w postępowaniu egzekucyjnym w tej samej kolejności i w tych samych granicach, co należności tej strony z tytułu zasądzonego na jej rzecz zwrotu kosztów procesu. Przepis ten nakazuje zatem traktować analogicznie pod względem pierwszeństwa w zaspokojeniu kwoty wyłożone przez Skarb Państwa na koszty postępowania z roszczeniami przeciwnika strony obciążonej o zwrot kosztów procesu.

Opisana wyżej metoda określenia kolejności zaspakajania wierzycieli została w prawie polskim zaczerpnięta z ustawodawstwa rosyjskiego.⁴⁴⁷ Rozwiązanie to zostało wprowadzone do prawa polskiego w okresie międzywojennym, dzięki czemu zlikwidowane zostały różnice, jakie wynikały z obowiązujących w tym czasie dzielnicowych systemów prawnych. W procedurze niemieckiej i austriackiej obowiązywała zasada pierwszeństwa, zgodnie z którą w lepszej sytuacji znajdował się wierzyciel, który wszczął egzekucję wcześniej. Procedura rosyjska przewidywała z kolei proporcjonalny podział sumy uzyskanej z egzekucji pomiędzy wszystkich wierzycieli, w ramach poszczególnych ich grup (kategorii). Jeżeli suma uzyskana z egzekucji nie

⁴⁴⁶ G. Julke, *op. cit.*, s. 823.

⁴⁴⁷ Szerzej: T. Maciejewski, „*Historia prawa sądowego Polski*”, Koszalin 1998, s. 190.

wystarczała na zaspokojenie wszystkich wierzycieli, wówczas wierzyciele znajdujący się w niższych kategoriach mogli uczestniczyć w podziale dopiero po całkowitym zaspokojeniu wierzycieli należących do kategorii wyższych.⁴⁴⁸

Opisana wyżej metoda podziału sumy uzyskanej z egzekucji obowiązuje w prawie niemiecki do dnia dzisiejszego.⁴⁴⁹ W myśl § 827 ust. 2 ZPO, jeżeli uzyskany w trakcie egzekucji przychód nie jest wystarczający na pokrycie wszystkich roszczeń objętych tym postępowaniem, pierwszeństwo wierzycieli w uzyskaniu zaspokojenia ustalane jest według kolejności uzyskiwania przez nich zajęcia sprzedanej rzeczy. Dopuszczalne jest dokonanie zmiany tak ustalonej kolejności, jednak wymaga to uzyskania zgody pozostałych wierzycieli.⁴⁵⁰ W celu dokonania podziału komornik uzyskaną sumę przekazuje na rachunek depozytowy sądu egzekucyjnego i zawiadamia go o tym fakcie. Podziału dokonuje sąd egzekucyjny w toku postępowania podziałowego (*Verteilungsverfahren*), które szczegółowo regulują przepisy § 872 – 882 ZPO.⁴⁵¹

Opisana wyżej zasada pierwszeństwa, zgodnie z którą w lepszej sytuacji znajduje się wierzyciel, który wszczął egzekucję wcześniej, również przetrwała do dnia dzisiejszego w prawie austriackim. Podziału sumy uzyskanej z egzekucji dokonuje z urzędu sąd egzekucyjny. Oczywiście podział ten ma miejsce wówczas, gdy wierzyciel główny nie jest jedynym uprawnionym lub też licytacja była prowadzona na rzecz kilku wierzycieli. W celu podziału organ egzekucyjny uzyskaną kwotę składa na rachunku sądu egzekucyjnego. Następnie sąd wyznacza posiedzenie, na które wzywa wszystkich niezaspokojonych wierzycieli, którzy zobowiązani są sprecyzować wysokość swych roszczeń co do kwoty głównej, odsetek i kosztów. Dodatkowe roszczenia można zgłosić najpóźniej w trakcie rozprawy. Jeżeli wskazane roszczenia nie znajdują potwierdzenia w dokumentacji zgromadzonej przez sąd, wierzyciele zobowiązani są dowieść odpowiednimi dokumentami swych roszczeń. Przy podziale uwzględnia się także koszty komornika, wyceny, przekazania, licytacji i inne wskazane w § 286 EO.

⁴⁴⁸ Fragment został zaczerpnięty z publikacji prasowej T. Żal, „Egzekucja z ruchomości w dziejach – rys historyczny rozwoju instytucji”, PPE 2011, Nr 6-7, s. 44.

⁴⁴⁹ W 2010 r. samorząd komorników przedstawił Ministerstwu Sprawiedliwości kilka propozycji przyspieszenia postępowania egzekucyjnego, w tym zmianę zasad zaspokojenia wierzycieli. Propozycja zmiany dotychczasowej zasady pierwszeństwa na model niemiecki (czyli kto pierwszy ten lepszy) spotkała się z ostrą krytyką. F. Zedler pełniąc funkcję szefa zespołu ds. reformy postępowania egzekucyjnego Komisji Kodyfikacyjnej zajął słuszne stanowisko stwierdzając: „*odrzućmy system, w którym pierwszy wierzyciel ma być zaspokojony w całości, a pozostali, jeśli starczy majątku – gdyż to system zbójcecki. Nie do pogodzenia z wartościami i zasadami cywilizowanego prawa. Nie może być tak, że jeśli ktoś o dzień później zgłosi się do komornika, ma stać na straconej pozycji. (...) Przyspieszenia egzekucji trzeba szukać w sferze organizacyjnej.*” – M. Domagański, „Będzie wyścig po dług”, RP z dnia 4 października 2010 r., s. C3.

⁴⁵⁰ H. Thomas, H. Putzo, „*Zivilprozeßordnung*”, C.H. Beck, Monachium 1978, s. 1257 - 1258.

⁴⁵¹ H.J. Musielak, „*Grundkurs ZPO*”, C.H. Beck, Monachium 2005, s. 408.

Gdy prawo do zaspokojenia ze sprzedanej rzeczy przysługuje tylko jednemu wierzycielowi, w prawie austriackim, zgodnie z § 283 EO, uzyskana kwota zostaje przekazana bezpośrednio przez organ egzekucyjny, tj. bez przekazywania do sądu egzekucyjnego celem podziału, na rzecz uprawnionego wierzyciela, oczywiście po wcześniejszym potrąceniu kosztów licytacji i oszacowania. Jeżeli uzyskana kwota przewyższa sumę egzekwowanych roszczeń, w tym kosztów egzekucji, pozostałą nadwyżkę zwraca się dłużnikowi.

Podobne rozwiązanie w zakresie kolejności podziału sumy uzyskanej z egzekucji zastosowane zostało w prawie czeskim. Jako podstawę prawną wskazać w tym miejscu należy na przepis § 332 OSR. Co do zasady kolejność zaspokojenia zależy od kolejności złożenia przez wierzycieli wniosków o przeprowadzenie egzekucji z ruchomości. Kolejność ta nie może jednak naruszać praw osób, które uzyskały zabezpieczenie swych wierzytelności w drodze zastawu na rzeczy sprzedanej w toku egzekucji. Tu decyduje kolejność uzyskania przez nich prawa zastawu. Jeżeli dwóch lub więcej wierzycieli korzysta z tego samego pierwszeństwa a uzyskane w toku egzekucji środki pieniężne nie pozwalają na całkowite ich zaspokojenie, przypadające na ich rzecz dochody rozdzielane są między nich proporcjonalnie (§ 332 OSR).

Zastosowana w prawie polskim metoda ustalania kolejności zaspakajania wierzycieli nie jest jednak rozwiązaniem szczególnym na tle systemów prawnych innych państw europejskich. W prawie szwajcarskim, zgodnie z art. 144 ust. 1 SchKG, podział ma miejsce, gdy zostały sprzedane wszystkie składniki majątku, które były objęte zajęciem. Z uwagi, iż prawo szwajcarskie nie wyróżnia poszczególnych sposobów prowadzenia egzekucji, lecz rodzaje spieniężania majątku dłużnika, nie przewiduje się w tym systemie prawnym odrębnych rozwiązań dla podziału sumy pieniężnej uzyskanej z przymusowej sprzedaży rzeczy ruchomych. W prawie szwajcarskim uzyskana przez organ wykonawczy kwota w pierwszej kolejności zostaje przeznaczona na pokrycie kosztów administracyjnych, korzystania z rzeczy i dokonania podziału. Pozostała po potrąceniu tych należności kwota zostaje przekazana wierzycielowi na pokrycie jego wierzytelności, w tym należne mu odsetki, liczone do chwili ostatniej czynności spieniężania majątku dłużnika, oraz koszty. Obowiązująca zasada dokonywania podziału uzyskanej w trakcie egzekucji sumy pieniężnej nie stoi jednak na przeszkodzie wypłaceniu uprawnionym stosownych zaliczek w ramach tzw. podziału zaliczkowego (art. 144 SchKG). Jeżeli w wyniku dokonania podziału sumy uzyskanej w toku egzekucji pozostała nadwyżka, zostaje ona zwrócona dłużnikowi. Tak dokonany podział sumy uzyskanej z egzekucji

odnosi się jednak tylko do sytuacji, gdy osiągnięta w trakcie czynności spieniężania majątku kwota jest wystarczająca na pokrycie wszystkich wierzytelności, które objęte zostały egzekucją.

W prawie szwajcarskim, jeżeli zachodzi sytuacja, gdy uzyskana w trakcie egzekucji suma nie jest wystarczająca na pokrycie wszystkich wierzytelności urząd wykonawczy sporządza plan ustalający kolejność wierzycieli w zakresie przysługującego im prawa do zaspokojenia z majątku dłużnika. Plan ten zwany jest w prawie szwajcarskim planem kolokacyjnym. Kolejność zaspokojenia przy egzekucji prowadzonej metodą zajęcia majątku jest taka sama, jak w przypadku prowadzenia postępowania upadłościowego, albowiem w tym zakresie zastosowanie ma odesłanie zawarte w przepisie art. 146 ust. 2 SchKG do art. 219 SchKG. Zgodnie z tym ostatnim przepisem obowiązują trzy klasy kolejności zaspokojenia, do których zalicza się m.in.:

1. w *pierwszej klasie* roszczenia pracowników przysługujące za okres sześciu ostatnich miesięcy przed złożeniem żądania o dalsze prowadzenie egzekucji; roszczenia z tytułu ubezpieczenia wypadkowego i emerytalnego; roszczenia alimentacyjne za okres sześciu ostatnich miesięcy przed złożeniem żądania o dalsze prowadzenie egzekucji,
2. w *drugiej klasie* znajdują się roszczenia osób o naprawienie wyrządzonej szkody majątkowej, których majątek został powierzony mocą władzy rodzicielskiej dłużnikowi, co do której dłużnikowi da się przypisać winę; roszczenia osób z tytułu przysługującego im zabezpieczenia na starość, z powodu inwalidztwa lub wypadku, a także ubezpieczenia na wypadek bezrobocia; składki na fundusz kompensacyjny rodziny; roszczenia podatkowe z tytułu podatku VAT za wyjątkiem roszczeń z tytułu świadczeń, które powstały z mocy ustawy albo decyzji urzędowej,
3. w *trzeciej klasie* wszelkie inne roszczenia.

Poza planem kolokacyjnym urząd wykonawczy sporządza także listę podziału. Różnica pomiędzy tymi dokumentami polega na tym, że plan kolokacyjny określa, do której klasy zaspokojenia przypisany jest dany wierzyciel, zaś plan podziału precyzuje, po uwzględnieniu treści planu kolokacyjnego, jaka kwota przypada na zaspokojenie danego wierzyciela.

Przekazana na zaspokojenie wierzyciela kwota powoduje wygaśnięcie między wierzycielem a dłużnikiem egzekwowanego zobowiązania w odpowiedniej części. W zakresie, w którym przekazana wierzycielowi kwota nie pokryła egzekwowanego roszczenia pieniężnego urząd wykonawczy wydaje zaświadczenie straty (*Verlustschein*). Dokument ten doręcza się obu stronom postępowania. Stanowi on w prawie szwajcarskim

dowód wierzytelności, na podstawie którego wierzyciel może ponowić postępowanie egzekucyjne w ciągu 20 lat od dnia wydania tego zaświadczenia.⁴⁵² Ponadto zaświadczenie straty stanowi również podstawę do kontynuowania egzekucji bez nowego sporządzania przez urząd wykonawczy i wysyłania do dłużnika nakazu zapłaty (wezwania płatniczego). Ten ostatni walor zaświadczenia straty ma jednak ograniczoną skuteczność, albowiem traci ono swą moc po upływie 6 miesięcy od dnia doręczenia tego dokumentu wierzycielowi (art. 149 i art. 149a SchKG).

4. Środki zaskarżenia planu podziału sumy uzyskanej w toku egzekucji z ruchomości

Wydane przez komornika postanowienie ustalające plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji jest orzeczeniem zaskarżalnym. Środkiem zaskarżenia są przewidziane w przepisie art. 1027 § 2 k.p.c. zarzuty przeciwko planowi podziału. Obowiązujący w prawie polskim system środków zaskarżenia podlega podziałowi opartemu o treść art. 363 § 1 k.p.c., w którym wyróżnia się środki odwoławcze i inne środki zaskarżenia. Cechą wspólną wszystkich środków odwoławczych jest ich dewolutywność. Środki zaskarżenia możemy podzielić także na zwyczajne (zwykłe) oraz nadzwyczajne.⁴⁵³ Wspólną cechą zwyczajnych środków zaskarżenia jest ich suspensywność, tzn. ich wniesienie wstrzymuje prawomocność zaskarżonych orzeczeń. Różni to środki zwyczajne od nadzwyczajnych, albowiem nadzwyczajne środki zaskarżenia służą do zaskarzania prawomocnych orzeczeń.⁴⁵⁴

Jak zatem wynika z przedstawionego podziału środków zaskarżenia brak dewolutywności jest podstawą zakwalifikowania określonego środka zaskarżenia do grupy innych środków zaskarżenia. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku zarzutów przeciwko planowi podziału. Potwierdza to treść art. 1027 k.p.c., który w swym § 2 stwierdza, iż

⁴⁵² Okres ważności zaświadczenia straty jest ograniczony wobec spadkobiercy dłużnika. Wobec tejże osoby zaświadczenie straty traci moc po upływie roku od dnia otwarcia spadku.

⁴⁵³ Nieco inny sposób podziału środków zaskarżenia zaproponował H. Pietrzkowski. Według niego środki zaskarżenia można podzielić na zwyczajne, szczególne, nadzwyczajne oraz swoiste – patrz: H. Pietrzkowski, *„Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych”*, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 451.

⁴⁵⁴ Tak: K. Knoppek, *„Postępowanie cywilne w pytaniach i odpowiedziach”*, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 408 – 409. Inny podział prezentuje Z. Świeboda w W. Siedlecki, Z. Świeboda, *„Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”*, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 297 – 298. Autor ten wyróżnia, zgodnie z przepisem art. 363 § 1 k.p.c., wśród środków zaskarżenia środki odwoławcze oraz inne środki zaskarżenia. Dokonuje on jednak połączenia podziału środków zaskarżenia na zwyczajne i nadzwyczajne z pierwszą grupą wyróżnionych środków w pierwszym podziale, przez co wyróżnia środki odwoławcze zwyczajne i nadzwyczajne.

zarzuty przeciwko planowi podziału wnosi się do organu egzekucyjnego, który go sporządził, a tym jak wiemy, w przypadku egzekucji z ruchomości, jest komornik sądowy. Co prawda § 3 tegoż artykułu stwierdza, że o zarzutach wniesionych do komornika rozstrzyga sąd, to jednak sąd nie jest względem komornika organem wyższej instancji. Znajduje to uzasadnienie w przypadku prowadzenia egzekucji z nieruchomości. Suma pieniężna uzyskana ze sprzedaży nieruchomości podlega podziałowi w drodze planu sporządzonego przez sąd egzekucyjny. Skoro zatem tenże sam organ egzekucyjny rozpoznaje środek zaskarżenia od własnego orzeczenia to w żaden sposób nie można przyznać mu charakteru dewolutywnego.⁴⁵⁵ W moim przekonaniu bez znaczenia jest okoliczność, iż w przypadku podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości brak wspomnianej tożsamości pomiędzy sporządzającym plan a organem rozpoznającym środek zaskarżenia od tego orzeczenia. W przypadku podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości oraz w przypadku podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości mamy do czynienia z tym samym środkiem zaskarżenia. Nie można więc przyjąć, iż raz ma on charakter dewolutywny a innym razem nie. Brak dewolutywności wywodzić można także z faktu, iż na podstawie art. 1028 § 3 k.p.c. na wydane przez sąd orzeczenie rozstrzygające zarzuty przysługuje zażalenie. Spostrzeżenie to ma o tyle znaczenie, iż analiza systemu prawa procesowego cywilnego skłania do formułowania twierdzeń, że zażalenie jest środkiem odwoławczym przysługującym od orzeczeń zapadłych w pierwszej instancji, co tym samym burzy założenie o ewentualnej dewolutywności zarzutów.

Jak wyżej wskazałem zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości wnosi się do sądu za pośrednictwem komornika sądowego, który go sporządził. Przez sąd rozumieć należy sąd rejonowy, przy którym działa komornik sądowy, którego plan podziału podlega zaskarżeniu. Wniosek ten wywieść należy z art. 758 k.p.c., który sprawy egzekucyjne powierza sądom rejonowym i działającym przy tych sądach komornikom. Tak samo należy postąpić w przypadku, gdy egzekucję prowadził i plan podziału sporządził komornik wybrany spoza właściwości ogólnej. Różni to zarzuty od skargi na czynności komornika. W przypadku tej ostatniej rozpoznaje ją sąd, który byłby właściwy według zasad ogólnych. Uważam, że nie można w tym miejscu przenosić przez analogię rozwiązań przewidzianych dla skargi na czynności komornika, albowiem przepisy regulujące zarzuty przeciwko podziałowi takich wyjątków w sposób

⁴⁵⁵ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1651.

wyraźny nie przewidują. Poza tym skarga na czynności komornika i zarzuty przeciwko planowi podziału stanowią dwa odrębne od siebie środki zaskarżenia.

Odrębność zarzutów przeciwko planowi podziału od skargi na czynności komornika upatrywać należy w kilku kluczowych kwestiach. Z pewnością oba środki zaskarżenia różni termin do ich wniesienia. W przypadku zarzutów przeciwko planowi podziału mamy do czynienia z terminem dwutygodniowy, który zgodnie z art. 1027 § 2 k.p.c. liczy się od daty zawiadomienia o sporządzeniu planu podziału, zaś w przypadku skargi na czynności komornika wynosi on tydzień, co też szczegółowo przedstawię w dalszej części niniejszego opracowania. Zawiadomienie o sporządzeniu planu podziału skierowane jest na podstawie art. 1027 § 1 k.p.c. wyłącznie do dłużnika i osób uczestniczących w podziale i w zasadzie tylko te podmioty są uprawnione do wniesienia tegoż środka zaskarżenia, albowiem zgodnie z art. 1027 § 2 k.p.c. zarzuty przeciwko planowi podziału można wносить w określonym terminie liczącym od daty otrzymania zawiadomienia. Inaczej rzecz się ma w przypadku skargi na czynności komornika. Jak wynika z art. 767 § 2 k.p.c. skargę może złożyć strona lub inna osoba, której prawa zostały przez czynność lub zaniechanie komornika naruszone bądź zagrożone. Mamy zatem w tym miejscu zupełnie inaczej określony krąg podmiotów uprawnionych do wniesienia środka zaskarżenia. Wydaje się on nie tylko szerszy, ale przede wszystkim określony został w oparciu o zupełnie inne kryteria wyboru. Nie ulega żadnym wątpliwościom, iż zarówno zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej w toku egzekucji z ruchomości, jak i skarga na czynności komornika, stanowią odrębne od siebie środki zaskarżenia.⁴⁵⁶ Pamiętać jednak należy, iż zarzuty służą tylko przeciwko sporządzonemu planowi podziału. Jeżeli komornik w wyniku egzekucji z ruchomości wyegzekwował określoną sumę pieniężną i zachodzą przesłanki do sporządzenia jej planu podziału a organ ten czynności tej nie podejmuje, wówczas na zaniechanie przysługuje skarga na czynności komornika. Jest ona bowiem środkiem zaskarżenia, który przysługuje na wszystkie czynności komornika oraz na zaniechanie ich dokonania, chyba że przepisy prawa przewidują w tym zakresie szczególny środek zaskarżenia. Jest to zasada, którą w praktyce rozumie niewielu wierzycieli, przez co często się zdarza, iż zamiast zarzutów przeciwko planowi podziału wnoszona jest skarga na czynności komornika.

⁴⁵⁶ Słusznie zauważyła K. Flaga – Gieruszyńska, że „zarzuty na plan podziału są specyficznym środkiem zaskarżenia, który nie ma swojego odpowiednika wśród innych form zaskarżenia rozstrzygnięć w postępowaniu cywilnym” - K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1651.

Ustawa nie precyzuje jaką formę powinny przyjąć zarzuty. Należy się w tym przypadku kierować już wcześniej opisywanymi regułami ogólnymi. Jeżeli uprawniony wnosi ten środek zaskarżenia w formie pisemnej powinien spełnić minimum wymagane na podstawie art. 126 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. dla pism procesowych. Zarzuty mogą być również zgłoszone ustnie do protokołu sporządzonego przez komornika sądowego. Każdorazowo zarzuty powinny jednak określać granice zaskarżenia, tj. czy odnoszą się względem całości planu podziału, czy też wybranych jego części. Wymóg ten wywieść należy z art. 1028 k.p.c., albowiem wniesienie zarzutów wstrzymuje wykonanie planu tylko w części, której one dotyczą, oraz z obowiązującej w polskiej procedurze cywilnej zasady orzekania w granicach zaskarżenia. Słusznie zauważył G. Julke, iż zarzuty powinny być przez wnoszącego uzasadnione.⁴⁵⁷ Według autora wymaga tego stworzenie realnych możliwości wysłuchania osób zainteresowanych i ustosunkowania się przez nie do wniesionych zarzutów. Brak uzasadnienia skutkowałby koniecznością odpierania zarzutów na ślepo. Zgodzić należy się również z G. Julke, iż podstawą zarzutów mogą być wyłącznie uchybienia formalne popełnione przy sporządzaniu planu podziału.⁴⁵⁸

Wniesienie zarzutów przeciwko planowi podziału wiąże się z konieczności uiszczenia stosownej opłaty sądowej. Wymagana obecnie opłata jest opłatą stałą, i na podstawie art. 72 pkt 2 u.k.s.c. wynosi 100 zł. Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych⁴⁵⁹ opłaty sądowe w sprawach cywilnych uiszcza się w formie bezgotówkowej na rachunek bieżący dochodów właściwego sądu albo w formie wpłaty gotówkowej, bezpośrednio w kasie sądu lub w formie znaków o odpowiedniej wartości wykonanych według ustalonego wzoru, zwanych dalej "znakami opłaty sądowej". Wspomnianą opłatę wnosi się zatem na rachunek lub do kasy sądu a nie do komornika, nawet jeżeli to do niego wnosi się zarzuty rozpoznawane przez sąd. Pamiętać należy, że przepis art. 10 u.k.s.c. wymaga, aby opłata uiszczona była najpóźniej przy wnoszeniu do sądu pisma podlegającego opłacie. Przepis ten ma w przedmiotowej sprawie dwojakie znaczenie. Z jednej strony stwarza wymóg formalny pisma procesowego, jakim jest jego należyte opłacenie, a z drugiej strony stwarza argument na rzecz twierdzenia, iż zarzuty

⁴⁵⁷ G. Julka, *op.cit.*, s. 827.

⁴⁵⁸ Tenże, s. 828. Autor wymienia przykładowe uchybienia, które mogą stanowić podstawę zarzutów. Należy do nich błędnie przyjęta kolejność zaspokojenia, nieprawidłowe ustalenie sumy przypadającej wierzycielowi na należność główną i roszczenia uboczne, błędne przyjęcie dopuszczalności udziału w planie lub niewłaściwe pominięcie wierzyciela. Brak należytego udokumentowania należności wierzyciela, który został ujęty w planie podziału.

⁴⁵⁹ Dz. U. z 2006 r. Nr 27, poz. 199.

pomimo braku formalnych przeciwwskazań powinny być wnoszone w piśmie procesowym a nie do protokołu.

Skutecznie wniesione zarzuty podlegają rozpoznaniu przez sąd egzekucyjny. Jak już wspomniałem, podstawą zarzutów mogą być tylko kwestie formalne. Podkreśla to art. 1028 § 2 zd. 2 k.p.c. stwierdzając, iż w postępowaniu tym sąd nie rozpoznaje sporu co do istnienia prawa objętego planem podziału (spór tego rodzaju ma charakter ewidentnie materialnoprawny).

Sprawę wywołaną zarzutami przeciwko planowi podziału sąd rozpoznaje na rozprawie. Co prawda zgodnie z art. 766 k.p.c. sąd rozpoznaje sprawy egzekucyjne na posiedzeniu niejawnym, to jednak kieruje ją na rozprawę, gdy zachodzi taka potrzeba albo konieczność wysłuchania stron lub innych osób. Właśnie konieczność wysłuchania uczestników postępowania warunkuje każdorazowe skierowanie tejże sprawy na rozprawę. Wynika to z art. 1028 § 2 k.p.c., który stwierdza, że orzeczenie rozstrzygające o zasadności wniesionych zarzutów zapada po uprzednim wysłuchaniu osób zainteresowanych, tj. legitymujących się interesem prawnym w określonym sposobie rozstrzygnięcia sprawy przez sąd. Charakterystyczne dla tego postępowania są rodzaje rozstrzygnięć, które mogą zapadnąć w sprawie. Powtarzając za art. 1028 § 2 zd. 1 k.p.c., na skutek wniesienia zarzutów sąd po wysłuchaniu osób zainteresowanych zatwierdzi albo odpowiednio zmieni plan. Jak więc widać, w przypadku bezzasadności zarzutów nie ma miejsca na ich oddalenie, lecz dochodzi do czynności zatwierdzenia planu przez sąd. W sytuacji uznania, że zarzuty zasługują na uwzględnienie sąd dokonuje zmiany planu podziału. Zatem w tak opisanym postępowaniu dochodzi do sytuacji, w której organ procesowy działając wyłącznie na podstawie zarzutów o charakterze formalnym podejmuje czynności ewidentnie merytoryczne.⁴⁶⁰

Na zapadłe orzeczenie sądu egzekucyjnego, na zasadzie z art. 767⁴ § 1 k.p.c. i na podstawie z art. 1028 § 3 k.p.c., przysługuje zażalenie do sądu okręgowego.

5. Wykonanie i skutki planu podziału

Wykonanie planu podziału sumy uzyskanej w toku egzekucji z ruchomości następuje po utrwaleniu jego treści. Utrwalenie dochodzi do skutku z chwilą

⁴⁶⁰ Por.: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1651.

uprawomocnienia się postanowienia zawierającego plan podziału. Orzeczenie staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje od niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia (art. 363 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Jeżeli orzeczenie zostało zaskarżone tylko w części, staje się prawomocne w części pozostałej z upływem terminu zaskarżenia (art. 363 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).⁴⁶¹ Zasadę tę powtarza przepis art. 1028 § 1 zd. 1 k.p.c., w świetle którego wniesienie zarzutów wstrzymuje wykonanie planu tylko w części, której one dotyczą. W tym zakresie wykonanie planu następuje dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia sądu, chyba że zostało ono wstrzymane przez zabezpieczenie powództwa w sporze o ustalenie nieistnienia prawa (art. 1028 § 4 k.p.c.). Zatem skutkiem uprawomocnienia się planu podziału jest powstanie po stronie organu egzekucyjnego uprawnienia do jego wykonania. Uprawnienie to przejawia się jednocześnie jako obowiązek organu egzekucyjnego do niezwłocznego wykonania planu podziału, gdy tylko prawnie będzie to możliwe. Wykonanie planu podziału odbywa się z urzędu. Od strony technicznej wykonanie planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości sprowadza się do szeregu czynności faktycznych komornika sądowego. W następstwie uprawomocnienia się planu podziału komornik sądowy składa do sądu rejonowego, przy którym działa, wniosek o wypłacenie złożonej do depozytu sądowego sumy. Sąd otrzymane środki pieniężne zwraca na rachunek bankowy komornika sądowego, który działa je między wierzycieli w sposób odpowiadający treści ustalonego planu podziału. Przy podziale sumy uzyskanej w toku egzekucji z ruchomości nie działa ograniczenie kwotowe z art. 1031 k.p.c. właściwe dla podziału sum uzyskanych przez egzekucję z wynagrodzenia za pracę oraz z wierzytelności.⁴⁶² Komornik przekazuje wierzycielowi kwoty mu przypadające każdorazowo i niezależnie od ustalonej wielkości. Takie rozwiązanie ma swoje uzasadnienie. Jeżeli zajęte przez komornika wynagrodzenie

⁴⁶¹ Warte przytoczenia są w tym miejscu spostrzeżenia G. Julke inspirowane przemyśleniami I. Kunickiego. Autor zauważył, że właśnie na tle i przykładzie planu podziału jest szczególnie widoczna różnica pomiędzy prawomocnością a niezaskarżalnością. Przez niezaskarżalność rozumieć należy brak możliwości wniesienia środka zaskarżenia przez jednego z uprawnionych, natomiast przez prawomocność sytuację, gdy orzeczenie jest niezaskarżalne dla wszystkich uczestników. Pamięć należy bowiem, iż termin do wniesienia zarzutów przeciwko planowi podziału biegnie dla każdego z uprawnionych od dnia otrzymania zawiadomienia o sporządzeniu planu podziału, które do adresata dotrzeć może w różnym terminie. Zatem może stać się tak, że orzeczenia dla jednego z uczestników już niezaskarżalne wciąż takim pozostanie dla innych lub niektórych z nich. Uwagi te zyskują wymiar praktyczny. Jak podkreśla G. Julke, w następstwie rozpoznania zarzutów danego uczestnika istnieje możliwość zmiany planu podziału w zakresie dotyczącym praw uczestnika, który planu nie zaskarżył. Zatem ustalenie planu podziału nastąpi dopiero z chwilą jego uprawomocnienia, a więc gdy żadnemu uprawnionemu nie przysługuje już środek zaskarżenia, a nie w chwili, gdy orzeczenia stało się niezaskarżalne z punktu widzenia poszczególnych uprawnionych – patrz szerzej G. Julke, *op. cit.*, s. 832.

⁴⁶² Zgodnie z tym przepisem sumy przypadające do wypłaty komornik wypłaca, jeżeli nie są niższe niż dwadzieścia złotych, chyba że wierzytelność nie przekracza tej kwoty.

za pracę przynosi efekty, chociażby takie, że uzyskana co miesiąc kwota jest niższa niż kwota minimalna określona w art. 1031 k.p.c., można jednak w praktyce do pewnego stopnia spodziewać się, że gromadzona przez komornika kwota z każdym miesiącem będzie rosła, aż w końcu osiągnie wysokość wskazaną w art. 1031 k.p.c. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku egzekucji z ruchomości. W praktyce uzyskanie w toku postępowania więcej niż raz wpływu z tytułu sprzedaży ruchomości jest rzadkością, dlatego też rozszerzenie postanowień art. 1031 k.p.c. na egzekucję z ruchomości powodowałoby nieuzasadnione przetrzymywanie przez organ egzekucyjny kwot należnych wierzycielom.

Wykonując plan podziału należności przypadające wierzycielowi niemającemu jeszcze tytułu wykonawczego komornik sądowy pozostawia na rachunku depozytowym sądu (art. 1032 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1034 k.p.c.). Tak opisane prawo wierzyciela istnieje warunkowo. Ustawodawca zastrzegł, że jeżeli w ciągu miesiąca po uprawomocnieniu się planu podziału wierzyciel niemający tytułu wykonawczego nie przedstawi dowodu wytoczenia powództwa o zasądzenie mu roszczenia, traci prawo do sumy pozostającej w depozycie (art. 1032 § 2 k.p.c. w zw. z art. 1034 k.p.c.).⁴⁶³ Wierzyciel oczywiście nie traci przysługującej mu wierzytelności, lecz nie będzie mógł jej zaspokoić z ustalonych na jego rzecz środków pieniężnych w planie podziału. Niewypłacona z tych przyczyn kwota pieniężna podlega podziałowi pomiędzy wierzycieli uczestniczących w dotychczasowym planie podziału w kolejności i na zasadach w nim obowiązujących. Komornik musi jednak wydać nowe postanowienie ustalające plan podziału sumy niewypłaconej, uwzględniając przy tym poczynione wyżej zastrzeżenia co do kręgu uprawnionych, albowiem decyzja organu egzekucyjnego o przyznaniu określonym wierzycielom dodatkowych sum, ma charakter władczy i powinna podlegać kontroli sądowej. Ponadto treść ustalonych w poprzednim postanowieniu praw wierzycieli została utrwalona prawomocnością tegoż orzeczenia i powinna być faktycznie wykonana w sposób i w zakresie odpowiadającym ich brzmieniu, a nie w szerszym czy też węższym.

⁴⁶³ Szerzej: K. Flaga – Gieruszyńska, „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, (red.) A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 1656.

6. Wnioski

Mając na względzie poczynione powyżej rozważania stwierdzić należy, że przyjęty w prawie polskim mechanizm podziału sumy uzyskanej z egzekucji jest wewnętrznie spójny i pozbawiony anachronizmów. Warto jednak w tym miejscu zastanowić się, czy zastosowanie w ustawodawstwie polskim innej metody podziału sumy uzyskanej z egzekucji z ruchomości nie byłoby bardziej odpowiednie.

Jak wynika z opisanych powyżej regulacji prawnych przyjętych w innych systemach prawnych państw europejskich, podział sumy uzyskanej z egzekucji może być oparty na bardzo różnych zasadach, stawiających wierzycieli tego samego rodzaju wierzytelności w odmiennych pozycjach, decydujących o zakresie jego zaspokojenia. Trudno jest jednak wykazać, czy przyjęty z ustawodawstwa zaboru rosyjskiego i obowiązujący do dziś w ustawodawstwie polskim, opisany powyżej mechanizm podziału sumy uzyskanej z egzekucji wykazuje cechy niezgodności z wymaganiami współczesności. Osobiście uważam, że takiego zarzutu nie da się w tej kwestii sformułować.

Z opisanych powyżej rozwiązań prawnych przyjętych w innych państwach europejskich wynika, że o pierwszeństwie zaspokojenia decyduje rodzaj wierzytelności lub szybkość w podejmowaniu decyzji co do czynności egzekucyjnych. Powiązanie w prawie polskim zasady pierwszeństwa z podziałem wierzytelności na kategorie zaspokojenia ściąra się z niemieckimi i austriackimi rozwiązaniami prawnymi, które prawo pierwszeństwa wierzyciela w uzyskaniu zaspokojenia z majątku dłużnika wiązało z kolejnością uzyskania zajęcia określonej ruchomości. Pomysł zmiany obowiązującej w naszym kraju metody podziału sumy uzyskanej z egzekucji ujawniła, trwająca w połowie 2010 r. debata nad reformą postępowania egzekucyjnego. Zgłoszony w tym względzie przez Prezesa Krajowej Rady Komorniczej dr Jarosława Świeczkowskiego postulat zrezygnowania z instytucji postępowania podziałowego i wprowadzenie na wzór niemiecki zasady pierwszeństwa powiązanej z kolejnością uzyskania zajęcia określonego składnika majątku dłużnika, został mocno skrytykowany.⁴⁶⁴ Nie oznacza to, że funkcjonujące w prawie niemieckim oraz austriackim rozwiązania prawne są wadliwe. Rozwiązania każdego z tych państw, w tym Polski, pozostają w ścisłym związku z przyjętymi kierunkami oraz priorytetami w działaniach zmierzających do ochrony praw

⁴⁶⁴ D. Stojak, „Egzekucje komornicze przyspieszą”, DGP z dnia 7 października 2010 r.

ich obywateli. Istotne znaczenie ma także poziom rozwoju gospodarki, społeczeństwa oraz zakorzeniona w tradycji danego państwa kultura wymiany handlowej. Wprowadzenie w prawie polskim sygnalizowanych przez dr J. Świeczkowskiego zmian wzmocniłoby w zdecydowany sposób pozycję wierzycieli, którzy aktywnie działają w kierunku ustalenia majątku dłużnika potrzebnego do zaspokojenia ich wierzytelności. Rozwiązanie to do pewnego stopnia zlikwidowałoby także poczucie rozczarowania ze strony tych wierzycieli, którzy podejmując wzmóżony wysiłek w dochodzeniu swych roszczeń ostatecznie często czynią to z korzyścią dla wierzycieli wierzytelności kwalifikowanych do wyższych kategorii, zaś sami w ostatecznym rozrachunku niewiele lub nic na tym nie zyskują. Podział wierzytelności na kategorie i przyznanie określonym kategoriom pierwszeństwa w uzyskaniu zaspokojenia nad innymi, z zasady chroni słabszych wierzycieli (np. uprawnionych z tyt. alimentów, pracowników, itp.) lub zmierza do ochrony dóbr wspólnych przed partykularnym interesem danego wierzyciela (np. daniny publiczne). Wybór określonej metody podziału sumy uzyskanej z egzekucji pozostaje zatem w ścisłym związku z takim lub innym postrzeganiem i rozumieniem sprawiedliwości społecznej, przez co nie może być w sposób bezwzględny dyskwalifikowany.

Za odrzuceniem przyjęcia w prawie polskim rozwiązań z systemu prawa niemieckiego przemawia również niski poziom w polskim społeczeństwie znajomości przepisów prawa oraz wciąż niedostateczny zakres korzystania przez obywateli z fachowej pomocy prawnej. Sugerowana zmiana przepisów wzmocniłaby w zdecydowany sposób pozycję firm windykacyjnych oraz dużych podmiotów, zatrudniających lub korzystających w inny sposób z usług wykwalifikowanych prawników, czyniąc to jednak kosztem osób najbiedniejszych, dla których sumy egzekwowane często stanowią główne źródło utrzymania.

Mając na względzie poczynione wyżej spostrzeżenia i uwagi jestem przekonany, że społecznie najbardziej sprawiedliwym sposobem podziału sum uzyskanych z egzekucji byłby podział oparty na zasadzie pierwszeństwa powiązanej z datą powstania egzekwowanej wierzytelności i odniesieniu wysokości przypadających określonemu z wierzycieli kwot proporcjonalnie do wysokości wartości jego wierzytelności z dnia jej powstania do wartości czystego majątku⁴⁶⁵ dłużnika z tej samej chwili. W takiej sytuacji wierzyciel mógłby uzyskać zaspokojenie swych wierzytelności z egzekwowanego majątku w takim zakresie, w jakim odpowiadałby on tym wierzytelnością w chwili ich powstania.

⁴⁶⁵ Przez „czysty majątek” należy rozumieć wartość jego aktywów pomniejszoną o pasywa.

Niestety, wprowadzenie takiej metody jest obecnie niemożliwe. Komornik nie jest uprawniony do rozpoznawania spraw pod względem merytorycznym, a taki charakter miałoby przecież ustalenie daty powstania wierzytelności, zaś ogromne trudności, koszty i z pewnością niekończące się spory przy ustalaniu wartości czystego majątku dłużnika z dnia powstania określonej wierzytelności powodowałyby, że rozwiązanie to od strony praktycznej byłby całkowicie nieużyteczne.

Mając na względzie powyższe uznać należy, że przyjęta w naszym systemie prawnym metoda podziału sum uzyskanych z egzekucji jest odpowiednia i spełnia wymagania współczesności.

PODSUMOWANIE

Obowiązujące w prawie polskim przepisy regulujące egzekucję sądową z ruchomości oparte zostały na wielu wiekach doświadczeń oraz wzorcach zaczerpniętych z systemów prawnych państw sąsiednich. Niewątpliwy wpływ na obecny kształt omawianej instytucji miało ustawodawstwo niemieckie, które w tym zakresie wydaje się być najbardziej zbliżone do rozwiązań polskich. Nie można również zapomnieć o wpływie prawa państw zaborczych, które obowiązywało na ziemiach Polski w okresie jej rozbioru i w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości. Analizując obecną postać tej instytucji stwierdzić należy, że nie odbiega ona w istotny sposób od rozwiązań prawnych obowiązujących w innych państwach europejskich.

Poszukując odpowiedzi na postawione pytanie, czy obowiązująca obecnie w prawie polskim egzekucja sądowa z ruchomości spełnia wymagania współczesności, w wyniku przeprowadzonych w niniejszej pracy badań naukowych uznałem, że przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania prawne są logiczne, wewnętrznie spójne oraz zgodne z regułami praworządności. Przyznane dłużnikowi środki prawne w sposób wystarczający chronią jego interes. Dłużnik może skutecznie bronić się przed konsekwencjami bezzasadnie wszczętej egzekucji, jak również kontrolować legalność podejmowanych w jej toku czynności. Ustawodawca zadbał, aby czynności egzekucyjne podejmowane były w sposób możliwie najmniej uciążliwy dla dłużnika i jego rodziny. Instytucja ta chroni go przed destrukcyjnymi zakusami działań wierzyciela tworząc swego rodzaju gwarancję niezbędnego minimum, które potrzebne jest dłużnikowi oraz jego rodzinie do życia i rozwoju. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania prawne nie stwarzają również nadmiernego zagrożenia dla praw osób trzecich. Osoby te zostały wyposażone w środki obrony, które w wystarczający sposób chronią ich prawa przed bezpodstawnym naruszeniem. Instytucja ta służy również budowaniu w stosunkach cywilnoprawnym pozytywnych postaw po stronie ich uczestników. Pobierane przez organy egzekucyjne opłaty z uwagi na ich wysokość oraz sposób uiszczania nie ograniczają wierzycieli w dochodzeniu ich praw. Opłaty egzekucyjne korzystnie wpływają na osoby zaciągające zobowiązania do świadczeń o charakterze pieniężnym kształtując ich świadomość przed możliwym doświadczeniem dotkliwych konsekwencji w przypadku zaniechania wykonania spoczywających na nich obowiązków. Opłaty egzekucyjne korzystnie oddziałują również na osobę wierzyciela powodując po jego stronie zachowanie

ostrożności przed dochodzeniem roszczeń nienależnych. Dalsze istnienie egzekucji z ruchomości uzasadnione jest nie tylko formalną poprawnością tej instytucji oraz wielowiekową tradycją, ale przede wszystkim szerokim jej zastosowaniem. Likwidacja tej instytucji spowodowałaby lukę, która zachwiałaby całym systemem dochodzenia roszczeń pieniężnych.

Obecne ukształtowanie przez ustawodawcę egzekucji sądowej z ruchomości nie budzi większych zastrzeżeń. Analizując regulujące tę instytucję prawne przepisy można dostrzec kilka mankamentów, które powinny stać się przedmiotem zainteresowania ustawodawcy. Wskazać należy chociażby na problem pojmowania pojęć „dozorca” oraz „osoba sprawująca dozór”. Wykładnia posługujących się tymi pojęciami przepisów zawartych w art. 855 k.p.c. oraz art. 858 k.p.c. nasuwa wątpliwość, czy są one ze sobą tożsame, czy też ich zakresy znaczeniowe są różne. Jak wynika z treści niniejszej pracy wątpliwości te stwarzają przypuszczenie, że w toku postępowania egzekucyjnego funkcję dozorcę sprawować może również dłużnik, co w moim przekonaniu jest niedopuszczalne.

Problematyka niejednoznaczności pojęć pojawia się również przy analizie art. 864 k.p.c. Ustalenie zakresu znaczeniowego pojęcia „ruchomości ulegające łatwemu zepsuciu” jest zadaniem niezwykle trudnym, albowiem pojęcie to pozwala przyporządkować do siebie wiele obiektów. Niemniej, pomimo trudności stwierdzić należy, że pojęcie to współgra z pozostałymi pojęciami, którymi posługuje się ustawodawca w Kodeksie postępowania cywilnego. Stanowisko to zostało szczegółowo wyjaśnione w ramach niniejszej pracy.

Oprócz niejasności terminologicznych dostrzec można również niekompletność formułowanych przez ustawodawcę rozwiązań prawnych. Analizując pod tym kątem przepisy regulujące sprzedaż w trybie art. 864¹ k.p.c., sprzedaż pozalicytacyjną na rzecz podmiotów obrotu handlowego oraz sprzedaż komisową, zauważyć należy, że nie precyzują one w żaden sposób czasu, przez który komornik może stosować każdy z tych trybów sprzedaży pozalicytacyjnej. Brak odpowiednich uregulowań nie powoduje paraliżu egzekucji z ruchomości, ale niewątpliwie może powodować nadmierne przedłużanie się oczekiwania na przekazanie zajętych ruchomości do sprzedaży licytacyjnej.

Ustawodawca powinien również w sposób istotny zmienić lub całkowicie uchylić § 87 r.c.k. Zawarty w tym przepisie zakaz wykorzystywania środków masowego przekazu w celu publikacji obwieszczeń o licytacji zajętych ruchomości, w przypadku gdy łączna wartość ruchomości zawartych w tego typu obwieszczeniu jest równa lub niższa niż 15.000 zł, uznać należy za martwy. Wskazana kwota wyrażona została w walucie polskiej,

która obowiązywała przed 1 stycznia 1995 r., tj. przed denominacją pieniądza. Przyjmując obecną wartość waluty polskiej stwierdzić należy, że kwota ta wynosi obecnie 1,50 PLN. Ograniczenie to utraciło zatem z przyczyn obiektywnych całkowicie na znaczeniu.

Pewną niedoskonałość zauważyć należy również w konstrukcji art. 773¹ k.p.c. Jak zostało to szczegółowo opisane w niniejszej pracy, przepisy rozstrzygające o zbiegu egzekucji sądowych nie uwzględniają stopnia zaawansowania zbiegających się postępowań. Przekazanie sprawy na podstawie art. 773¹ § 1 i 2 k.p.c. powoduje często przerwanie czynności organu egzekucyjnego, które cechuje wysoki stopień zaawansowania, w celu przekazania sprawy organowi egzekucyjnemu, który dopiero co wszczął egzekucję z tych samych ruchomości. Rozwiązanie to jest jednak wyborem tzw. mniejszego zła. Wprowadzenie przez ustawodawcę dodatkowego kryterium oceny stopnia zaawansowania zbiegających się ze sobą postępowań egzekucyjnych powodowałoby nadmierne przedłużanie się egzekucji oraz dodatkowe obciążenie sądów tego rodzaju sprawami.

Analizując przepisy obowiązujące w systemach prawnych innych państw europejskich dostrzec można rozwiązania, których zastosowanie w prawie polskim mogłoby spowodować poprawę skuteczności egzekucji z ruchomości. W pierwszej kolejności wskazać należy na przyjętą w prawie austriackim instytucję licytacji w internecie. Jak zostało to szczegółowo opisane w niniejszej pracy organizacja licytacji z wykorzystaniem internetu pozwala szybciej, taniej i w większym zakresie dotrzeć do potencjalnych nabywców. Ciekawym rozwiązaniem, które wywodzi się z ustawodawstwa austriackiego jest również zakaz zajmowania przedmiotów niewielkiej wartości, jeżeli skierowanie do nich egzekucji przyniosłoby większe koszty niż przychody. Zwrócić należy również uwagę na przepis § 25d EO. Zgodnie z tym przepisem austriacki organ egzekucyjny jest zobowiązany udzielić wierzycielowi informacji o stanie wykonania wniosku egzekucyjnego najpóźniej przed upływem 4 miesięcy od jego otrzymanie. Mając na względzie praktykę niektórych polskich komorników, którzy poza wezwaniem o zaliczkę pierwsze informacje o dokonanych czynnościach przekazują wierzycielowi nawet po 6 miesiącach od otrzymania wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, tego typu dyscyplinujące rozwiązanie warte jest przemyślenia i ewentualnego zastosowania.

Ustawodawca polski powinien również rozważyć zasadność uregulowania w naszym systemie prawnym znanej w prawie niemieckim instytucji odroczenia spłaty długu egzekwowanego. Stworzenie po stronie dłużnika sytuacji (akceptowanej przez

wierzyciela), w której dłużnik zyskuje pewność, że regulując umówione raty nie będzie narażony na konsekwencje sprzedaży swego majątku poniżej jego realnej wartości, zapewne w niewielkim stopniu, ale jednak faktycznie przyczyni się do poprawy wyników egzekucji oraz pozytywnie wpłynie na osobiste relacje pomiędzy stronami postępowania.

Analizując opisaną w niniejszej pracy egzekucję sądową z ruchomości, uwzględniając wszystkie pozytywne okoliczności oraz dostrzeżone mankamenty stwierdzić należy, że instytucja ta spełnia wymagania współczesności. Ustawodawca nie powinien jednak poprzestawać na jej dotychczasowym kształcie. Zmiany gospodarcze kraju oraz ciągłe zmiany potrzeb społecznych powodują, że adekwatność rozwiązań prawnych tej instytucji względem wymagań współczesności powinna być przedmiotem częstej i systematycznie powtarzającej się analizy.

BIBLIOGRAFIA

- Allerhand M., *„Kodeks postępowania cywilnego. Część II. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające”*, Lwów 1932.
- Antkiewicz A., *„Tryb przekazywania skargi na czynności komornika do sądu właściwego”*, NC 2008, Nr 1/140/248/2008.
- Barrow – Kozik S., *„Szwajcaria – Kanton Genewy”*, NC 2008, Nr 6/145/253/2008.
- Baumann J., Brehm W., *„Zwangsvollstreckung”*, Ernst und Werner Gieseking. Bielefeld 1982.
- Berger B., Güngerich A., *„Zivilprozessrecht”*, Stämpflis juristische Lehrbücher, Berno 2008.
- Bieniek G., Ciepla H., Dmowski S., Gudowski J., Kołakowski K., Sychowicz M., Wiśniewski T., Żuławska Cz., *„Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. Tom 2”*, LexisNexis, Warszawa 2011.
- Biezuński M., *„Rozliczenie zaliczki na wydatki według znowelizowanej ustawy o komornikach sądowych i egzekucji”*, NC 2008, Nr 3/142/250/2008.
- Biezuński M., Biezuński P., *„Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”*, WKP, Warszawa 2011.
- Bładowski B., *„Metodyka Pracy sędziego”*, Oficyna, Warszawa 2009.
- Błaszczak Ł., *„Krajowy i zagraniczny wyrok sądu polubownego jako tytuł egzekucyjny (wybrane zagadnienia)”*, PPE 2009, Nr 9.
- Błażejczyk M., *„Składniki majątkowe gospodarstwa rolnego wyłączone spod egzekucji sądowej”*, PR 1996, Nr 3.
- Bodio J., Demendecki T., Jakubecki A., Marcewicz O., Telenga P., Wójcik M.P., *„Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”*, Oficyna 2008.
- Borkowska – Bagieńska E., Lesiński B., *„Historia prawa sądowego. Zarys wykładu”*, Ars Boni Et Aequi, Poznań 2004.
- Broniewicz W., *„Postępowanie cywilne w zarysie”*, LexisNexis, Warszawa 2005.
- Brułińska M., *„Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej”* (red.) J. Gołaczyński, Oficyna, Warszawa 2008.
- Budny E., *„Koszty postępowania egzekucyjnego”*, PES 1994, Nr 8.
- Budzinowski R., *„Pojęcie gospodarstwa rolnego według kodeksu cywilnego (rozważania na tle art. 55³ k.c.)”*, RPEiS 1991, z. 3.

- Cieślak S., „*Formalizm postępowania egzekucyjnego*”, PPE 2009, Nr 12.
- Cudak A., „*Podmioty legitymowane do wniesienia skargi na czynności komornika*”, PES, Nr XXIII.
- Cudak A., „*Skarga na zaniechanie przez komornika dokonania czynności*”, PES 1997, Nr 24.
- Dalka S., Wiśniewski D., „*Egzekucja ze statków morskich*”, PE 2001, Nr 11.
- Dalka S., „*Nakaz zapłaty jako podstawa egzekucji sądowej i zabezpieczenia roszczeń*”, PES 1996, Nr XVI.
- David R., „*Prawo francuskie. Podstawowe dane*”, PWN, Warszawa 1965.
- Daczyński A., „*Koszty postępowań sądowych. Komentarz*”, (red.) J. Ignaczewski, C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Demendecki T., „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*”, Oficyna 2008.
- Dolecki H., „*Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*”, LexisNexis, Warszawa 2011.
- Domagalski M., „*Będzie wyścig po dług*”, RP z dnia 4 października 2010 r.
- Domagalski M., „*Czy obniżki obejmują także stare egzekucje*”, RP z dnia 29 listopada 2010 r.
- Domagalski M., „*Kolejna ulga komornicza*” RP z dnia 24 maja 2012 r. nr 120 (9240)
- Domagalski M., „*Pieczęć i podpis to za mało do nadania wyrokom klauzuli*”, RP z dnia 23 listopada 2010 r.
- Domagalski M., „*Po e-sądzie elektronika także u komorników i w sądach*”, RP z dnia 19 stycznia 2012 r.
- Drosik J., „*Komornik sądowy jako podatnik oraz płatnik podatku VAT*”, PPE 2009, Nr 8.
- Dumnicka O., „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*”, (red.) J. Ignaczewski, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Feliga P., „*Pozycja prawna komornika sądowego w prawie niemieckim*”, PPE 2009, Nr 7.
- Feliga P., „*Środki prawne przysługujące dłużnikowi w niemieckim postępowaniu egzekucyjnym*”, PPE 2010, Nr 4.
- Flaga – Gieruszyńska K., „*Postępowanie cywilne. Pytania. Kazusy. Tablice*”, C.H. Beck., Warszawa 2010.
- Frań A., „*Komentarz do art. 853 k.p.c.*”, LEX/el 2005.

- Gil I., „*Postępowanie cywilne*” (red.) E. Marszałkowska – Krześ. C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Głodowski W., „*Ograniczenia egzekucji sądowej ze składników gospodarstwa rolnego*”, PPR 2008, Nr 2.
- Gniewek E. (red.), „*Kodeks cywilny. Komentarz*”, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Gołaczyński J (red.), „*Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*”, Oficyna, Warszawa 2008.
- Gonera K., „*Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*”, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Górski A., Walentynowicz L., „*Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*”, Oficyna, Warszawa 2008.
- Grajdura W., „*Opłata egzekucyjna stosunkowa po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 maja 2006 r.*”, PPE 2006, Nr 7-8.
- Grajdura W., „*Wysokość opłaty stosunkowej w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych*”, PPE 2005, Nr 7-9.
- Grodziski S., „*Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919 – 1947)*”, KPP 1992, z. 1-4.
- Grunsky W., „*Einführung in das Zwangsvollstreckungs- und Konkursrecht*”, J.C.B. Mohr, Tybinga 1972.
- Guldener M., „*Schweizerisches Zivilprozessrecht*”, Zürich 1979.
- Hartmann P., „*Zivilprozeßordnung*” (red.) A. Baumbach, C.H. Beck, Monachium 1981.
- Hauser R., Skoczylas A., „*Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*” C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Hausmaninger H., „*The Austrian legal system*”, Wiedeń 2003.
- Hrycaj A., „*Egzekucja praktyczna*”, WWSKiZ, Poznań 2007.
- Hrycaj A., „*Wpływ postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości na postępowanie egzekucyjne*”, PPE 2006, Nr 7-8.
- Jagięła J., „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 506 – 1088. Tom II*”, C.H. Beck, Warszawa 2006.
- Jagięła J., „*Zbieg egzekucji przez zarząd przymusowy albo sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego z innymi sposobami egzekucji sądowej*” PPE 2006, Nr 1-3.
- Jakubecki A., „*Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym*”, Rej. 1998, Nr 12.

- Jakubecki A., Zedler F., *„Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz”*, WKP, Warszawa 2010.
- Janiszewska B., glosa do uchwały SN z dnia 21 lutego 2003 r., III CZP 89/02 (opubl. PS nr 1/2004).
- Jankowski J., *„Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506-1088”* (red.) K. Piasecki, C.H. Beck, Warszawa 2006.
- Jankowski J., *„Kryteria decydujące o pojęciu stron postępowania egzekucyjnego na tle struktury tego postępowania”* AUL 1989, Nr 42.
- Jankowski J., *„Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego. Cz. III. Postępowanie egzekucyjne (2)”*, MP 2004, Nr 23.
- Jankowski J., *„Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego, i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym”*, Zakamycze 1999.
- Jarocho A., *„Charakter prawny i forma zlecenia komornikowi poszukiwania majątku dłużnika”*, PPE 2011, Nr 1.
- Jauernig O., *„Zivilprozessrecht”*, C.H. Beck, Monachium 2003.
- Julke G., *„Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”*, PPE 2004, Nr 5-6.
- Julke G., *„Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07”* PPE 2008, Nr 1-2.
- Kalinowski M., *„Komornik jako płatnik podatku od towarów i usług. Uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2006 r. (III CZP 115/06)”*, PPE 2008, Nr 6-9.
- Kamińska – Krawczyk K., *„Obniżenie przez sąd opłaty egzekucyjnej”*, PPE 2012, Nr 1.
- Kamińska – Krawczyk K., *„Zasada kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji sądowej”*, PPE 2011, Nr 2.
- Karnicka – Kawczyńska A., Kawczyński J., *„Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne”*, C. H. Beck, Warszawa 2002.
- Kamiłowicz M., *„Egzekucja z wierzytelności przeciwko dłużnikowi prowadzącemu gospodarstwo rolne”*, PE 2000, Nr 8.
- Keremeus K., *„International encyclopedia of comparative law. Chapter 10 – Enforcement proceedings”*, Tübingen 2002.
- Kmiecik Z., Steć D., *„System egzekucji administracyjnej”* (red.) J. Niczyporuk, S. Fundowicz, J. Radwanowicz, C.H. Beck, Warszawa 2004.

- Knoppek K., „Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny”, PiP 1991, Nr 12.
- Knoppek K., „Dokument w procesie cywilnym”, DWŁ, Poznań 1993.
- Knoppek K., „Postępowanie cywilne w pytaniach i odpowiedziach”, LexisNexis, Warszawa 2010.
- Knoppek K., „Świadkowie czynności egzekucyjnych”, RPEiS 1991, Nr 1.
- Knypl Z., „Czeski komornik”, NC 2009, Nr 13/165/273/2009
- Knypl Z., „Czy komornik ma prawo pobrać od wierzyciela opłatę w razie wszczęcia przez niego postępowania egzekucyjnego przeciwko osobie zmarłej?”, NC 2011, Nr 5/182/290/2011.
- Knypl Z., „Immunitet państwa w postępowaniu rozpoznawczym i egzekucyjnym”, PES 1994, Nr IX.
- Knypl Z., „Jeszcze o opłacie w razie niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego”, NC 2011, Nr 4/181/289/2011.
- Knypl Z., „Komornicy na świecie. Jak to jest we Francji?”, NC 2008, Nr 5/144/252/2008.
- Knypl Z., „Komornicy niemieccy przeciwko konkurencji i zniesieniu rewirów”, NC 2007, Nr 12/131/239/2007.
- Knypl Z., „Komornicy na świecie”, NC 2007, Nr 15/134/242/2007.
- Knypl Z., „Kto ponosi opłaty należne za poszukiwanie majątku dłużnika?”, NC 2008, Nr 2/141/249/2008.
- Knypl Z., „Nowy komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji”, Currenda, Sopot 2010.
- Knypl Z., „Odpowiedzialność komornika i Skarbu Państwa”, NC 2009, Nr 8/160/268/2009.
- Knypl Z., „Odpowiedź komornika na wniosek o obniżenie opłaty egzekucyjnej”, NC 2012, Nr 2/189/297/2012.
- Knypl Z., „Opłata przy niecelowym wszczęciu postępowania egzekucyjnego, czy w bezskutecznej egzekucji?”, NC 2010, Nr 8/173/281/2010.
- Knypl Z., „Reforma zawodu komornika w Niemczech”, NC 2008, Nr 12/151/259/2008.
- Knypl Z., „Tylko niektóre z zaskarżonych przepisów ustawy o komornikach są niekonstytucyjne”, NC lipiec 2007.
- Knypl Z., „Zmieniona została wysokość opłaty za poszukiwanie majątku dłużnika”, NC 2011, Nr 6/183/291/2011.

- Knypl Z., Merchel Z., *„Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”*, Sopot 2008.
- Knysiak – Molczyk H., *„Nadanie klauzuli wykonalności w razie przejścia uprawnienia lub obowiązku po powstaniu tytułu egzekucyjnego”*, PS styczeń 2010.
- Kolański J., *„Informacje o dłużniku. Źródła i sposoby ich pozyskiwania”*, PPE 2006, Nr 9-10.
- Kondek J. M., *„Teoretycznoprawne podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej państwa za szkody wyrządzone działaniem władzy publicznej”*, PS 2007, Nr 1.
- König R., *„Rechtsstaatsprinzip und Gleichheitssatz in der Zwangsvollstreckung”*, Tybinga 1985.
- Konopacka M., *„Immunitet dyplomatyczny w egzekucji”*, NC 2007, Nr 9/128/236/2007.
- Kopalińskiego W., *„Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych”*, W.Pow., Warszawa 1985.
- Korzan K., *„Kilka uwag na temat szacowania ruchomości przez biegłego w trybie art. 853 § 2 k.p.c.”*, Pal. 1966 r., Nr 7/103
- Korzan K., *„Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych”*, PWN, Warszawa 1986.
- Korzan K., *„Stanowisko prawne komornika jako organu egzekucyjnego (raport o statusie prawnym komorników w Polsce oraz o przyczynach perturbacji w postępowaniu egzekucyjnym)”*, PES1994, Nr 8.
- Korzonek J., *„Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Część druga kodeksu postępowania cywilnego. Tom 2”*, Wydawnictwo - Leon Frommer, Kraków 1934.
- Kostkiewicz J. K., *„Staatenimmunität im Erkenntnis- und im Vollstreckungsverfahren nach schweizerischem Recht”* Stämpfli Verlag AG, Berno 1998.
- Kotłowska – Rudnik J., *„Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej”*, GP 1998, Nr 6 (205).
- Kowalska M., *„Zbieg egzekucji sądowej – zagadnienia prawa i praktyki”*, PPE 2006, Nr 1-3.
- Kozaczek M., glosa do postanowienia SN z dnia 20 stycznia 2005 r., I KZP 31/04, (OSP 2006/10/115).

- Kunicki I., „Doręczenie dłużnikowi wezwania do zapłaty w celu przyłączenia się wierzyciela do podziału sumy uzyskanej z egzekucji”, PES 1994, Nr 10.
- Kunicki I., „Podział sumy uzyskanej z egzekucji”, Currenda, Sopot 1999.
- Kunicki I., „Poszukiwanie przez komornika majątku dłużnika za wynagrodzeniem”, PPE 2009, Nr 6.
- Kuźnicki R., „Koszty egzekucyjne a koszty postępowania egzekucyjnego”, PS 1997.
- Laskowska A., „Wykonalność orzeczeń sądów państw obcych w sprawach cywilnych”, PPE 2009, Nr 6.
- Laskowska A., „Zawieszenie sądowego postępowania egzekucyjnego na wniosek w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego”, PPE 2005, Nr 10-12.
- Lubiński K., Marciniak A., „Cele i zakres projektowanych badań o systemie finansowania egzekucji sądowej”, PPE 2006, Nr 11.
- Łapatowska – Rynkowska J., „Wyłączenie spod egzekucji w toku egzekucji z nieruchomości”, R.Pr. 2005, Nr 3.
- Łąkowski R. (red.), „Encyklopedia popularna PWN”, PWN, Warszawa 1982.
- Łyszczek R., „Organy egzekucji sądowej w II Rzeczypospolitej do czasu wprowadzenia instytucji komornika sądowego”, PPE 2005, Nr 7-9.
- Łyszczek R., „Prawne aspekty ustrojowo – procesowej pozycji komornika w II Rzeczypospolitej”, PPE 2006, Nr 1-3.
- Machowska A., Wojtczak K., „Prawo francuskie”, Zakamycze 2004.
- Maciejewski T., „Historia powszechna ustroju i prawa”, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Maciejewski T., „Historia prawa sądowego Polski”, BWSH, Koszalin 1998.
- Maciejewski T., „Historia ustroju i prawa sądowego Polski”, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Marcewicz O., „Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz”, (red.) A. Jakubecki, Zakamycze 2005.
- Marciniak A., glosa do uchwały SN z dnia 18 lipca 2000 r., III CZP 33/00 (OSP 2002 Nr 3, poz. 36).
- Marciniak A., „Ograniczenia egzekucji sądowej”, AUL, Folia Iuridica, Łódź 1986, Nr 26.
- Marciniak A., „Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, LexisNexis. Warszawa 2008.

- Marciniak A., „Prawo zastawu a przedmiotowy zakres egzekucji świadczeń pieniężnych”, PES 1997, Nr 24.
- Marciniak A., „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, LexisNexis, Warszawa 2010.
- Marciniak A., „W kwestii dopuszczalności złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji sądowej na informatycznych nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej”, PPE 2009, Nr 4-5.
- Marciniak A., „Zbieg egzekucji i zabezpieczenia roszczeń w postępowaniu cywilnym”, PPE 2003, Nr 9-10.
- Marciniak A., „Zbieg egzekucji sądowych”, PS 1999, Nr 7-8.
- Markiewicz K., „Podpis zawarty w pozwie”, PS 2008, Nr 5.
- Merchel Z., „Egzekucja z ruchomości. Tom I”, WSKS, Sopot 1996.
- Merchel Z., „Egzekucja z ruchomości”, Currenda, Sopot 2005.
- Merchel Z., „Koszty egzekucji komorniczej po nowelizacji ustawy o komornikach sądowych i egzekucji z dnia 24 września 2004 r.”, PPE 2004, Nr 10 – 12.
- Merchel Z., „Koszty komorniczego postępowania egzekucyjnego po zmianie dokonanej ustawą z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw”, PPE 2007, Nr 6-8.
- Merchel Z., „Ruchomość jako przedmiot egzekucji. Postępowanie, wzory pism i orzeczeń”, Currenda, Sopot 2006.
- Merchel Z., „Zbieg egzekucji a koszty egzekucji”, NC 2000, Nr 6/17/125/2000.
- Merchel Z., „Zwolnienie od kosztów sądowych – skutki dla komorniczego postępowania egzekucyjnego (cz. 1)”, PE 2000, Nr 6.
- Misiuk – Jodłowska T., „Postępowanie cywilne”, (praca zbiorowa), LexisNexis, Warszawa 2009.
- Mucha J., „Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym przez zastawcę rejestrowego niebędącego dłużnikiem osobistym zastawnika”, Rej. 2005, Nr 6.
- Muliński M., „Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny”, PPE 2007, Nr 5.
- Muliński M., „Nadawanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu po nowelizacjach k.p.c. z 2004 i 2005 r.”, PPE 2006, Nr 4-6.

- Musielak H. J., „*Grundkurs ZPO*”, C.H. Beck, Monachium 2005.
- Muttay P. L., Stürner R., „*German civil justice*”, Durham 2004.
- Niczyporuk J., Fundowicz S., Radwanowicz J., „*System egzekucji administracyjnej*”, C.H. Beck, Warszawa 2004.
- Pabis R., „*Spór o zakres zabezpieczenia majątku upadającego dłużnika*” Pr.S. 2006, Nr 3.
- Paleczny D., „*Zbyt duże, czy zbyt małe uprawnienia komornika w zakresie uzyskiwania informacji o majątku dłużnika*”, PPE 2011, Nr 4.
- Pander A., „*Egzekucja z nieruchomości*”, PE 2001, Nr 11.
- Perrot R., Thery Ph., „*Procedures civiles d`execution*”, Paris 2000.
- Piasecka – Sobkiewicz M., „*Rzeczy przeznaczone na licytację będą pokazywane w sieci*”, DGP 2012, Nr 36.
- Piasecki K., „*Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*”, Zakamycze 2003.
- Pietrkowski H., „*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*”, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Pietrkowski H., „*Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych*”, LexisNexis, Warszawa 2007.
- Pogonowski P., „*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*”, C.H. Beck., Warszawa 2007.
- Pogonowski P., „*Sądowe postępowanie egzekucyjne. Podstawowe założenia systemowe na tle rozwiązań państw obcych*” Przegl. 2006, Nr 6(58).
- Pol K., „*Prace nad przepisami egzekucyjnymi w II Rzeczypospolitej*”, NC 2000, Nr 15/26/134/2000.
- Radwański Z., „*Prawo cywilne – część ogólna*”, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Rafacz J., „*Dawny proces polski*”, Warszawa 1925.
- Rosengarten F., „*Podpis i jego znaczenie w prawie cywilnym*”, Pal. 1973, Nr 1.
- Rybarczyk M., „*Biegły w postępowaniu cywilnym*”, C.H. Beck, Warszawa 2001.
- Sawicki S., „*Zrzeczenie się immunitetu egzekucyjnego członka urzędu konsularnego w postępowaniu cywilnym*”, NP 1983.
- Siedlecki W., Świeboda Z. „*Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*”, LexisNexis. Warszawa 2004.
- Siedlecki W., Sawczuk M., „*System prawa procesowego cywilnego. Zagadnienia ogólne. Tom III. Zaskarżanie orzeczeń sądowych*”, Wrocław 1987.

- Sługiewicz W., glosa do wyroku SN z dnia 17 stycznia 1997 r., II CKN 61/96, (PS 1999, Nr 1).
- Sorysz M., „Wpływ zawieszenia postępowania na bieg terminów w procesie cywilnym”, R.Pr. 2003, Nr 4.
- Stachura K., „Egzekucja z ruchomości”, PES 1993, Nr 2.
- Stojak D., „Egzekucje komornicze przyspieszą”, DGP z dnia 7 października 2010 r.
- Sträuli H., Messmer G., „Kommentar zur Zürcherischen Zivilprozessordnung”, Schulthess Polygraphischer Verlag, Zurych 1976.
- Stürner R., „Das französische und englische Zwangsvollstreckungsrecht. Reform Und tradition in Europa”, Freiburg 1996.
- Sura R., „Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu”, PPE 2009, Nr 7.
- Szczurek Z., „Co powinna zawierać klauzula wykonalności oraz niektóre zagadnienia z tym związane”, PPE 2009, Nr 1-3.
- Szczurek Z., „Czy dłużnik ma obowiązek zwrotu wierzycielowi uiszczonej przez niego opłaty kancelaryjnej za sporządzenie kserokopii dokumentów akt sprawy”, PPE 2005, Nr 1-6.
- Szczurek Z., „Czy do komornika, który wszczął egzekucję przed 5 lutego 2005 r., w przypadku zbiegu egzekucji (art. 773¹ k.p.c.) ma zastosowanie art. 15 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.”, PPE 2005, Nr 1-6.
- Szczurek Z. (red.), „Egzekucja sądowa w Polsce”, Currenda, Sopot 2007.
- Szczurek Z., „Gromadzenie w postępowaniu egzekucyjnym informacji o stanie majątkowym dłużnika”, PPE 2005, Nr 10-12.
- Szczurek Z., „Postanowienie o ustaleniu i w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego”, PPE 2005, z. 1-6.
- Szczurek Z., „Stosowanie zasad naczelných postępowania cywilnego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2008, nr 1-2.
- Szczurek Z., „Zlecenie komornikowi poszukiwania za wynagrodzeniem majątku dłużnika”, NC 2008, Nr 5/144/252/2008.
- Szczurek Z., „Zlecenie komornikowi poszukiwania za wynagrodzeniem majątku dłużnika”, PPE 2008, Nr 3-5.
- Szpopper D., Bielecki A., Zdanowski I., „Przyczynki do historii prawa”, Currenda, Sopot 2000.

- Szpoper D., Zdanowski I., *„Egzekucja w procesie polskim – zarys historii instytucji”*, PE 1999, Nr 1.
- Świeboda Z., *„Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne”*, LexisNexis, Warszawa 2004.
- Świeczkowski J., *„Egzekucja Sądowa w Polsce”* (red.) Z. Szczurek, Currenda, Sopot 2007.
- Świeczkowski J., *„Wstrzymanie się komornika z dokonaniem czynności według art. 822 k.p.c.”*, PPE 2003, Nr 2-3.
- Świeczkowski J., *„Zbieg egzekucji administracyjnej i sądowej w orzecznictwie sądowym (zagadnienia wybrane)”*, PPE 2010, Nr 1.
- Świeczkowski J., *„Wysłuchanie stron przed zawieszeniem lub umorzeniem postępowania egzekucyjnego”*, PE 2001, Nr 13.
- Thomas H., Putzo H., *„Zivilprozeßordnung”*, C.H. Beck, Monachium 1978.
- Traichel Ch., *„Die reform des französischen Zwangsvollstreckungsrecht”* Bielefeld 1995.
- Wengerek E., *„Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.”*, (red.) M. Romańska, WZPP, Warszawa 2009.
- Wengerek E., *„Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego”*, WZPP, Warszawa 1998.
- Wieczorek P., *„Funkcje postępowań egzekucyjnego i zabezpieczającego”*, PE 2000, Nr 7.
- Wojciechowski T., *„Postępowanie cywilne. Kazusy. Orzecznictwo. Literatura”*, (red.) K. Weitz, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Woźniak Z., *„Zbieg pozaegzekucyjnego trybu zaspokojenia zastawnika z przedmiotu zastawu z sądowym postępowaniem egzekucyjnym”*, PPE 2006, Nr 7-8.
- Wronkowska S., Ziemiński Z., *„Zarys teorii prawa”*, Ars Boni et Aequi, Poznań 2001.
- Zawadzki S., *„Prawo cywilne obowiązujące w Królestwie Polskim. Tom II”*, Warszawa 1861.
- Zawistowski D., *„Komentarz do art. 773(1) Kodeksu postępowania cywilnego”* LEX 2011.
- Zedler F., *„Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków”*, W.Pr., Warszawa 1976.

- Zedler F., „Dopuszczalność skargi na czynności komornika”, Pal. 1987, Nr 12.
- Zedler F., glosa do postanowienia SN z dnia 15 kwietnia 1986 r., III CRN 40/86, (OSPika 1987 r., poz. 124 C).
- Zedler F., glosa do uchwały SN z dnia 21 sierpnia 1975 r., III CZP 59/75 (OSPika 1977 r., poz. 3c).
- Zedler F., glosa do uchwały SN z dnia 26 stycznia 1998 r., III CZP 46/97, (OSP 1998, poz. 191 C).
- Zedler F., glosa do uchwały Siedmiu Sędziów SN z dnia 30 czerwca 1987 r., III CZP 41/86 (OSPika z 1988 r., poz. 166c).
- Zedler F., glosa do uchwały SN z dnia 30 maja 1996 r., III CZP 56/96, (OSP 1997/11/205).
- Zedler F., „Poddanie się egzekucji aktem notarialnym”, Rej. 1998, Nr 7-8.
- Zedler F., „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom III”, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 1995.
- Zedler F., „Powództwo o zwolnienie od egzekucji”, W.Pr., Warszawa 1973.
- Zedler F., „Rozpoznanie skargi na czynności komornika”, Pal. 1988, Nr 3.
- Zedler F., „Zbieg egzekucji lub zabezpieczenia sądowego z egzekucją lub zabezpieczeniem administracyjnym”, PKS 1993, Nr I.
- Zieliński A., „Koszty sądowe w sprawach cywilnych”, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Zieliński A. (red.), „Postępowanie cywilne. Kompendium”, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Zieliński A., „Sporządzanie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym”, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Żal T., „Egzekucja z ruchomości w dziejach – rys historyczny rozwoju instytucji”, PPE 2011, Nr 6-7.
- Żal T., „Egzekucja z ruchomości w systemie prawa austriackiego”, PPE 2011, Nr 5.